

فيلسوفى امام كبير ابى العلاء المعرى حضرتلارنىڭ

الذرى وميائى

نامند، بىوك اثرىندن انتخابا بر بىك اوچىوز قدر ادبىيات علمىيە ترجمە اولدى

موسى بىگىيف قلمىلە.

ناشرى:

تكرار طبع ايتمك حقى «شرق كىتابخانەسى» نە عائد.

لغات عربىيەيى احيا ايدوب، دواوبىن عربدە محفوظ قالمش حكمت،
فلسفە، اخلاق، حماسە، حرىت كىبى شىلرى روسىيە مسلمانلرى
آراسىندە نشر ايتمك مقصدىلە «شرق كىتابخانەسى» بوندىن صولك
على التوالى كى گزىدە اشعار عربىيەيى ترجمە لرىلە نشر ايدەجكدر.

КАЗАНЬ.

ЭЛЕКТРО-ТИПОГРАФИЯ ШАРАФЬ.

1907.

الذُّرُومِيَّاتُ

صاحبي فيلسوف امام ابى العلا احمد بن عبدالله الهعري حضرتار ينك

ترجمهء حالى

انا معاشر هذا الخلق فى سفه حتى كانا على الاخلاق نختلف.
(افراكلامى اذا ضم الثرى جسدى فانه لك ممن قاله خلف.)

قلتم ظفرى تارات وما جسدى الا كذاك متى ما فارق الروحا.
(ومن تأمل اقوالى راى جملا يظل فيهن سر الناس مشروحا.)

يأتى الردى ويوارى اثلب حسدا فافعل جميلا وجانب كل ثلاب.
(فاسمع كلامى وحاول ان تعيش به فسوف اعوز بعد اليوم طلابي.)

لزوميات، اهل ادب عرفنه كوره، فافيهده لازم دگل بر
يايكنى جر فى التزام ايتمك معناسنده ايسهده؛ شو ديوان حكمت ده
وار بيتلر ك علمى حفظى هر بر طلبهيه لازم اولديقى ايجون،
لزوميات «حفظى لازم ابيات علميه ادبيه حكميه» معناسنده در
دير ايسهك دها صحيح دها انسب اولور.

﴿﴾ حق الطبع ناشرينه مخصوص در. ﴿﴾

لایم نانا

مترجم دن بر ایکی سوز:

دست قدرته قلمده علوم دینییه محبت حبسی غرس اولنمش ایمش که قازان،
ما وراء النهر مدارس دینییه سنده تقریبا اون سنه عمر می تزییع صوکنده، قدرک سوقیه
شوقک قیاده سیره، خیالم بیوک امیدلره مهلو ایکن، بلاد اسلامییه سفر ایتمش ایدم.
تورکیا، مصر، حجاز، هند، شام اقطار اسلامیهر ننده علی الترتیب تقریبا بش
سنه مدت سیر ایسوب؛ شو بلادلرک مدارس دینیهلر ننده، از یا چوق، اقامت ایدر
ایدم. شومملکتلرده ناملری مشهور مدارس دینیهلرک هر بیرینی کوردم. فقط، تأسفی،
او «بیوک دینی مدرسهلرده» الگ از شی علوم دینییه لی بولدم. ایلام نانا
ناچار، نریه حلول ایتمش ایسه مده، علوم دینییه سی منتظم مکتب مدرسه یوقلغنه
کوره، اورانک فقیهلری محدثلری ادیبلری حضور ننده خصوصی صورتهه خانهلرینه
کیدوب، اون رأیله درس او قور ایدم. ایلام نانا
شایان تشکر درکه، گویا مدرسهلرینک قصورلرینی تلافیا تدارکا، او بلاد
اسلامیهلرک هر بیرنده غریب طلبه یی تمام اکرامله نهایت احترامله حضور افاده لرینه
قبول ایسوب، احتسابا علی الله بلا ملال علی الدوام اشتغال ایدر فقیه، محدث، ادیب بولور.
شو حالده اون بش سنه بلاد اسلامییه مدارس دینیهلرینی طولاشدم. هیچ
بر مدرسه دینییه قدر کفایه علوم دینییه بولامادم. درس کتاب درس سنتی، همه
مدرسهلرده گویا بردرجهده، ناقص کوردم. غاقبت، قناعتله دگل تمام خیرتله، وطنه
قایتم. شمدی قلمده طلب شوقنه علاوه، خدمت آرزوسی ده وار ایدی، زیرا روسیاده
دینی مدرسهلرده علوم دینییه ضعیفگی بکا مقوما ده معلوم ایدی.
شو آرزو الجاسیله الگ اول کتاب خدایک علوم ابتدائیهلرینی نشر فکریله رسم
مصاحف تاریخ مصاحفه عائک «تاریخ القرآن والنصاحق» اسمنده بر کتاب یازدم. مقصد
عموم مدارس اسلامییه حقنه فکرمی انظار کرامه عرض ایتم.

لكن املك بيوكسگينه نسبتله اقتدار استعدادك غايت دونلگى، الى ماشاءالله، بنى اواشدن صرف ايتدى. كوكلدمه قوراقيلموش ديگرا هولومله اشتغال ايتمه باشلام. فقط انسانك املى هنيمتى بيوك اولوبده، عقلى اقتدارى ضعيف اولور ايسه، قلبنه غايت بيوك اضطرابات زلازل حاصل اولور ايشن:

(ما لا تطيق هلاك حين تحمله: والدر يهلك دون التظم فى المسد.)

بوندىك صوڭ «لا قوّة الا بالله» شعارينى ورد زبان ايدرك، انظار رحامى سببى عظمته توجيه ايتدم. دينى مدرسه لومزده تدريس اولنور اميديله فقه حديثده «بلوغ المرام من ادلة الاحكام» نامنه بر كتابه «افادات الكرام فى شرح احاديث بلوغ المرام» نامنه بر شرح يازدم.

شو ائناه - روسيا مسلمانلرينه استيلا ايتمش جهودك دوالرينى جرينه ستونلرك آرار آدمار قطارنده - بنده شو بيوك دردنك دوالرينى آرامق بولنك افكارى يورور ايدم. كوردم كه: دين دن علوم دينيه دن بيگلر چه فرسخ اوزاق قالمش اصول قديمه اربابى علوم دينيه يده ديگر هر بر ضرور علوملى ده انكار ايدرلر؛ اسكى مدرسه لومزده فائده كلمه چكنه قناعت ايتمش اصول جديده اصحابى ياكليا علوم دينيه دن اعراض ايدرلر؛ يا خود علوم دينيه درسلىرينى على حالها بر اقوب، يالگىز علوم جديده درسلىرينه اصول اجرا ايتمك دعواسنده بولنورلار.

قديملىرى دينى هم غير دينى علملرك هر برينه دشمن ايدن نه در؟
علوم دينيه به رغبتلرينى قطع ايدن نه در؟

بن شو مسئله ده بر قدر فكر ايتدم. كوردم كه: قلمار غايت اوزون زمان اغلال تقليديه ايله باغلانوب اعتقادات وهميه قاراگلق لارنده اويومشلار. دماغ اخلاط رديه ايله مخمور اولمش؛ جسم ملتى غايت آغير برسكته استيلا ايتمش. كوزلر باغلانمش قولاق قاپانمش. اطراف ده غايت بيوك انقلابات تعولات. بزده عالم احتلام ده!

«اصل سبب، گمانله، شوهر» ديدم. بوندىك صوڭ «اعتقادات وهميه قاراگلق لارينى سلخ ايتمك، اغلال تقليديه يي قطع ايتمك نه ايله اولور؟» فكرينه طالدم.

۱۹۰۷ سنه ياز اخيرنده بر كتابى طبع ايتدمك قصيله قازانه كلدم. بر قدر مدت اقامتم صوڭنده، «شرق» كتبخانه سنك صاحبى محترم احمد افندى الاسحاقى حضرتلريله على التصادف كورشدم. قاچ دفعه مصاحبه ايتدك. عاقبت احمد افندى بگا ديدى: «لزومياتى انتخابا ترجمه ايت. بن نشر ايدرم؛ طلبه لر استفاده ايدر. شو خدمتلك سگاهه بگا ده ملتتمز طلبه لرينه ده فائده سى اولور. مساهله ايتمه، ييكى اوچ آي امتدادنده تمام قيل!».

بن، بر طرفن، فكرى ميدانه كتورمك آرزوسيله ديگر طرفن ضرورت

اضطراريله، قبول ايتدم. اصل مطلبله اشتغالدن فارغ ساعتلرمي صرف ايتنك شرطيله، آوغوسمت ابتدالرنده انتخابا ترجمه ايتمه شروع ايتدم. *مكتوبات* ١٢-١٣ بياتڭ بيتني واربر خزينه حكمتي ١٥-٢٠ ملزمده تاما ترجمه ايتنك، طبيعي، ممكن دگل ايدي. لاجل ذلك التقاط طريقيه، يالگزر عقول انسانيه بي تنوير ايدر، اخلاق بشريه بي تقويم ايدر علمي ادبي فلسفي بيتلري ترجمه حصرهت ايتدم. ترجمهده الفاظ جهتنه او قدر دقت ايتمه يوب، طلبه لره آگلانور عبارت ايله، ابياتڭ معنالريني افاده جهتنه اعتنا ايتدم. فيلسوفڭ افادات علميه سنه اعتراض ايدنلر، افكار حريه سنه طعن ايدنلر بولنور خياليله بن اكثر ابياتڭ ترجمه سنه شاهد صورتك آيات قرآنيه بي احاديث نمويه بي ايراد ايدر اولدم.

«قل اي شيء اكبر شهادة. قل الله شهيد بيني وبينكم» (الانعام-١٩).

ملت طلبه لرينيڭ استفاده لرينه انظار تقيدلرينه عرض اولنه جق بر شى ده، طبيعي، مساهله قيلمادم. اقتدارم دائره سنه قوس اصابتى نزع ايتدم. سهام افكارم صوب مرامه كتمش ايسه، خدايه شكر ايدوب، شو كتابه بي «قازان ده احتباسم» خاطره سي قيلارق طلبه لره معلمه هديه ايدرم. يوقسه، يعنى صوب مقصدن انحراف ايتيش بولورلار ايسه، بيڭ سه زاويه اهمالده ترك اولتوش، هيچ بر عالم اسلامي قلميله فتح اولنماش بر خزانه حكمتڭ فتحه جسارتم خاطرينه قصورلارمى بخشايش ايدوب صحيح چيقيش جواهرى التقاط صوگنده باقى قالان زيوفلري بخشش صورتده بگا اعاده ايدرلر. ممنون اولورم.

(وظن به خيرا وساهج نسيجه
بالاغضاء والحسنى وان كان هلهلا.)
(وسلم لاحى الحسينين: اصابه
والاخري اجتهاد رام صوبا فامحلا.)
(وان كان خرق فادرکه بفضله
من الحلم واصلحه من جادمقولا.)
(وقل صادقا: لولا الوغام وروحه
لطاح الانام الكل فى الجاني والقتلا.)

١٢٢٥ سنه رمضان ٢٧، ليلة القدر.

قازان ١٩٠٧ سنه اوكتابر ٢١.

لزومیات صاحبی ابی العلا حضرت لری ننگ

ترجمہ سی.

ترجمہ: مشہورہ بر کتابی یاخود بر جملہی بر لغت دن دیگر
بر لغتہ نقل ایتک معناسنک استعمال اولمور. هر کس شو معنایی آ کلار
بیلور. اما بزم اهل حدیث عرفندہ "ترجمہ" دها دیگر معنالره
اطلاق اولنور:

(۱) ترجمہ: دلیلی یاخود بیانی صوکره سرد اولنه جق دعوی یامسئلہ:
باب "القراءة خلف الامام." - باب "کیف بدی الوحی؟" - باب "هل
توکل النبی؟" کبی سلباً یا ایجاباً دلیلی ذکر اولنه جق علمی مسئلہ لره اهل
حدیث ترجمہ دیرلر. "کل الفقه فی تراجم البخاری." سوزی شو معناده در.

(۲) ترجمہ: کتب احادیث ده دوری کثیر سند معین: "ترجمہ
عبر و بن شعیب عن ابیه عن جده مقبوله." شو معناده در.

(۳) ترجمہ: بر آدمک عبدالقنه ثقہ لکنه ضبطنه حفظنه عائذ احوال
دینیہ اخلافیه علمیه عقلیه سیننی یازمق بیان ایتک. کتب الرجال کتب
الطبقات ده اهل حدیث ترجمہی شو معناده استعمال ایدرلر. شو معنی
ایله ترجمہ اهل حدیث عندننه غایت شائع ایدی. علوم احادیث ده اک
مهم علم علم احوال الرجال عد اولنور ایدی. اهل حدیث راویلرک احوال
جزئیہ لرینه احوال کلیہ لرینه دائر هر بر شینی یازمق دن استنکاف ایتمز لر

ایدی. لکن جهت نظر راویان و روایت‌ده صدقند، تحمل‌ده حفظنه محصور اولدیغنه کوره، طبعاً، اهل حدیثک بجئی رجالک یالکز احوال دینیه، احوال ضبطیه‌لرینه عائد قالور ایدی. زیرا دیگر جهتدن بحث ایتمک دائره موضوعدن غایه بحثدن خارج ایدی.

فقط، شمعی بر آدم حقند ترجمه حال، تاریخ حیات، بیوگرافی یا زمق لازم اولور ایسه، او آدمک دینندن عدالتندن بحث ایتمک مناسب اولماز. زیرا دین عدالت انسانک شخصنه عائد برحق مقدس در. هیچ کس مدحاً یا طعناً بر لای دیه بیلمز. «هو اعلم بمن اتقی» (النجم) - «ولا تسالون عما کانوا یعملون» (بقره)، - انسان دینی عبادتیه خدایه تقرب ایدرسه ایدر؛ لکن هیچ بر انسان عبادتی دیانتیه انسانلر نظرک بيوکک قدسیت کسب ایدمهز.

مثلاً بی امام ابو حنیفه رضی الله تعالی عنه حضرتلرینک تاریخ حیاتینی یازار ایکن «طهارتسر قدم قویمامش؛ سحرلرده هیچ اویومامش؛ ایلی سنه علی الدوام عشا طهارتیه ایرته نمازینی قیامش؛ بر آیاق اوزرنده بر نمازده قرانی ختم ایدر ایمش؛ ایلی بر دفعه حج ایتمش.» دیر ایسه او اماملرک امامی ابو حنیفه حضرتلرینه نقطه انسانیتدن بر فضل اثبات ایتمش اولمام. زیرا «امامکز اویله اولمش ایسه، جنته کتمش.» دیمکدن ماعدا هیچ بر نتیجه حاصل اولمایور.

اما بن - «او امامک انوار علومیه بیگ سنه ظرفنده میلیون میلیون اهل اسلام حیات ظلمتلرنده حرکت ایتدیلر؛ نور هدایتیه رحمت خدایه واصل اولدیلار.» - دیر ایسه، احتمالاً، او اسلامیت استاذینک بیگ فضائلندن برینی کویسترمیه موفق اولمش اولورم. شو سوزله امامک بنای انسانیتده نهایت بیوک بر رکن ایدیگی آکلاشیلور. هر بر انسان دنده مقصد اودر: «حیات انسانیهده نصل موقع احراز ایتمش؟» کویسترسون، یوقسه، انسانک خانهسنده کندوسنه عائد عبادتی اسلامیت یاخود انسانیت نظرند. بر پاره کار ایتمز. «بی ایدلا ناما هنی ایتش»

عالم اسلامیت ده، سیاسی اردن اولسون اهل عام و معارفدن اولسون فوق العاده بيوك انسانلر ظاهر اولمشدر. لکن بز او آدمرك تاريخ حياتلريني اوقور ايسهك، كوزمه اولگيلر فساددن سفاهدن ماعدابي بيلمز ظالم كيمي، ايكنجيلر رهبنه حالته كون كورور راهب كيمي تمثل ايدر. بونك تاثيريله وجودمه ايكي غايت آغير مرض حاصل اولور: (۱) ديانتور اقتضاسيله فساددن ظلمدن قورقار قلميز سياستدن علوم سياسيه دن نفرت ايدر. بالطبع اسارت تحتنده مظلوميتي استقلال تخنده حياتدن ترجيح ايتميه ميل ايدر. ذلتي قلباً لذت ايدر. (۲) طبعاً علوم و معارفه رغبت ايدن عقللر مز علمای سلفه تشبهاً راهبلكي التزام ايدر. راهبلك كوشه سنده انوار عقول منطقي اولور. اويله آدمك كوزي جمال طبيعتدن كور قالور. مسلمانلار ليله همت ناهان مسلمانلار

تراجم مناقب كتابلرينك شو ايكي ضررلاري انكار اولنه ماز درجده جليدر. ميدان حيات و سياستده مجاهده دن، علوم و معارف يولنده مسابقه دن اهل اسلامي منع ايدن سبيلرك براجيسي اولماسه ده بريدر.

شو بليهي، بنم گمانجه، انسانك دينندن عبادتندن بحث ايتمك رزيهسي ايجاب ايتمشدر. انسان، كيم اولورسه اولسون نه قدر عبادت ايدرسه ايتسون، عبادتي خدا سنه مخصوص اولور؛ ديني كفرى كندوسنه عائد قالور. عبادتيله انسانلر نظر نده فدسيت پيدا ايدمهز؛ اسان نارينه ثنای جميله اهل اولاماز انسانك عبادتي تاريخ صحيفه لرنده دگل ملك الله اولان اعمال صحيفه لرنده قيد اولنور.

لاجل ذلك بن بر آدمك، كيم اولورسه اولسون، تاريخ صحيفه لرنده دينندن عبادتندن بحث ايتمكي ابدأ جائز كور مهم. لزوميات صاحبي ابي العلا كيمي عالم انسانيتده استاذ اولان بر انسانك دينندن بحث ايتمكي حياضلك عد ايدر م.

بناء عليه بن، فيلسوف اسلام امامك ترجمه جالينى يازار ايكن،
 كتب تراجمدن يالكن دورت بش سطر نقل ايده ايلورم. زيرا او
 بيوك استاذك شاننه مناسب مفصل بر ترجمه، واردر، فقط بن هيچ
 بر كتابده بولامادم. كوررسن: بعضلى امامك ادبيات علميه لرينى
 نقل ايدر؛ معنالرينى فهم ايتمز، امامك دينينه طعن ايدر. ديگر
 بر لرى امامه محبت سائقه سيله امامك احوال ذاتيه سنه عائد شيلرى
 بيان ايدر؛ «امام دورت ياشنده صوفورايمش ايسه ده، اون بش ياشنه
 قدر او زمانده معروف همه علومى او گر نمش تماماً خاطرينه آلمش؛
 اويله خارق العاده بر ذكى ايمش.» دير.
 بن او مترجملرك هيچ بر يله اشتراك ايده مم: زيرا ايم اولورسه
 اولسون بر آدمك ديننه طعناً دگل مدعاً بيله، سوز سويله مگى حق سزلق
 عدايدرم. عالم انسانيتك بيوك استاذى اولمش بر امامه «بزم مكتبلرمنك
 تلميندى ايدى.» «مدرسه مزده منتھيلك رتبه سنه نائل اولدى» ديگى
 فخر گمان ايتهمم. شبهه يوق، بزم كى بر آدمه «مدرسه ده منتھيلك»
 شهادتى فخر اولور. نائل اولاجق ايسهم، احتمال، بنده ديگرلر كى
 ممنون اولورم. لكن عالم انسانيت ده استاذ، عموم انسانلره معلم
 اولان بر آدمه امى لك صفتى دها بيوك زينت اولور. صاحب قران
 سيد الوجود حضرت تلرينك اميلگينى ذكر ايتيه حاجتهى وار؟
 ياوروپا علماسنك انقائيله، عالمده مثلى كلاميه چك هوميروس شاعر
 امى ايدى؛ ادب عربك اركانى كذلك امى ايدى. بزم «مدرسه لرده
 منتھيلك صفتى» بيوك آدملره عيب اولماز ايسه، ابدأ فخر اولماز.

امام ابى العلاء حضرتلرى ديمش:

(افاد غبى غمه عن شيوخه فهم درجات للضلال وسلم.)

(واهلكه جهلان: باد مركب قديماً، وتال بعده يتعلم.)

عقول عاليه ار بابى نظر نده «مكتبده منتھيلك» فخر وشرف عبد

اولماز: ابتدای خلقت دن بیرو مکتب منتهیلری آراسندن بر نبی کلمه مش. الڭ بیوک اکتشاف الڭ بیوک اختراع ار بابی منتهیلر قطارندن ظهور ایتمه مش. عالم ده ناملری مشهور الڭ بیوک فاتح لڭ هیج بری «مدرسه منتهیلری» اولماش.

شو حال بر سر کبی در! گویا انسا نڭ عقلمنی معلوماتینی توسیع ایدن مکتب، عاقبت، انسا نڭ کمالنه سد چگر. «مکتب ده منتهیلک شهادتی» دیگر تعبیرله «شو آدمک کمالی بوراده منتهیلر. بوندن صو ک زیاده اولماز» دیمک اولور.

استاذ شهیر ادیب کبیر رضا افندی حضرتلرینڭ عن فریب «شرق کتبخانه سی» طرفندن نشر اولنه حق «فیلسوف اسلام ابو العلا حضرتلری» نامنڭ اولان غایت مفید کتابندن اقتباساً بن بوراده فیلسوفنڭ تاریخ حیاتنه عائد شو قدر معلومات آلا بیلورم:

«ابو العلا احمد بن عبد الله بن سلیمان بن محمد بن سلیمان التنوخی حضرتلری شام ولایتنه، حلب شهر نندن ۸۴ کیلومتره جنوب غربی ده واقع، معرة النعمان شهرنده، میلادی ۹۷۳ سنه هجری ۳۶۳ سنه ربیع الاول ۲۷ ده جمعه کون وقت غروب ده دنیایه کلمش. اوچ دورت یاشنده چه چک علتیله هر ایکی کوزی صوفور ایمش صوفور لغنه رغما ایرنه اولارق درس ابتدا ایدوب، یکرمی یاشنه قدر اوزمان ده معروف اولان ادبیاتی تمام ایتمش.»

«صوگره توسیع معلومات قصدیله شام ولایتنه اولان کتبخانه لره واروب، اوراده علوم فنون تاریخ حکمت فلسفیاته عائد هر بر کتابی مطالعه ایتمش. عمر نده ایکی دفعه بغداده واروب، اهل علملرینه افاده ایدر؛ کندوسی ده «بیت الحکمه» «سابوریه» کتبخانه لرنده وار کتب علمییه مطالعه ایدر ایمش. ۴۰۰ سنه رمضان ۲۴ ده بغداددن معر یه عودت ایتمش. او وقت والده سیننی وفات ایتمش بولمش. بوندن صو ک

هیچ بر طرفه وارمایوب اخیر نفسنه قدر کوشه نشین فالمش.
غالبا شو بیتلری او وقت سویله مشدر:

ارانی فی الثلاثه من سجونی فلا تسال عن الخبر النبیت
لفقد ناظری، ولزوم بیتی وكون النفس فی الجسد الحیث

(بالهف نفسی علی انی رجعت الی هدی البلاد ولم اهلك ببغدادا)
(اذا رايت اموراً لا توافقی قلت «الایاب الی الاوطان ادی ذا»

شبهه یوق، فیلسوف ابو العلا حضرتلری عالم اسلامیت ده ظهور
ایتمش فوق العاده آدم لک بریدر. فقط هر برده اویله فوق العاده آدم لک
هر بری ملتلرینه غایت بیوک اثر بر اقوب کتمش. اویله آدم لک
وجودی بر که سیله ملت دینی دنیوی جهتلرده غایت بیوک فائده حاصل ایتمش.
نیچون بزم فیلسوفک عالم اسلام ده اثری ظاهری اولمامش؛ او
قدر تعدیلاته محتاج اولان احوال دینییه من فیلسوفک آثاری بر که سیله
نیچون بر قدر اصلاح اولنمامش؛ متنبی کنی اکثر ایاتی بیهوده، مدعیات
هجویات دن عبارت دیوانلره او قدر شرحلر حاشیهلر یازمش اقلام اسلامیه
نیچون خزانه عکمت اولان لزومیاته غفرانیاته، بر سطر اولسون،
شرح یازمامشلار؛ بسته مشیلر، بسته مشیلر، بسته مشیلر، بسته مشیلر
بن، شو جوابلرک تفصیللرینی استاذ رضا افندی حضرتلرینک
«فیلسوف اسلام ابوالعلا» نامدن اولان کتابلرینه حواله ایدوب، بالکنز
شو قدر دیه بیلورم که فیلسوفک عصری محاربات کلامیه عصری ایدی.
او وقت مذاهب کلامیه اهل اسلامی همه غیر اتدن شاغل اولدی. تعالیم
قرآنییه تعالیم نبوییه تضییق ایدن آرای کلامیه فیلسوفک تعلیملرینه
حکمتلرینه ده امیدان ویرمهدی. باخصوص کندولرینی او قدر تفنید
تجهیل ایدن بر حکیم افکارینک انتشاری علیهته طبیعی وار قوتلرینه

اهل كلام مقابلہ ايدر ايدى، اختلافات كلاميهي كندولرينه آلت اتخاذ ايدن حكومتده، غالباً، اوز مانك اهل كلامنه طرفگيرلك ايدر ايدى. فيلسوف لزو ميادده ديمش: انقلابي كالم نعلنا، مستقر مالي رايث دعاة الغي ناطقه، والرشد بصمت خوف القتل داعوه.

وقدما وجدنا باطل القوم بغتدى فينصره والغادى مع الحق يخذل اياه فان يك رذلا عصرنا وانامه فما بعد هذا العصر شر وارذل فانما نرى رذلا بوگاعلاوه بن تمام اعتمادله ديه بيلورم كه فيلسوفك ثعاليم علميهسى افكار جريهسى، ديگر شاعر لارك اشعارى كبرى، او وقت منتشر اولاي ايدى، اهل اسلامى هر جهتده قاراكتلى استيلا ايتمز ايدى. محافل ادب او وقت فيلسوفك اديبله تزيين اولنسه ايدى علوم و معارف يولنده اهل اسلام او قدر اختباط ايتمز لر ايدى. ثالثا باج غاشيا بين بوراده، فيلسوفك ترجمه حالى ختامنده، طلبه لاره فوائده علميهي تعجيل ايتمهك قصديله، لر ومياتدن انتخاباً فيلسوفك افكار علميه فلسفيه لر ينى، نصائح ارشاديه تنبيهيه لر ينى نقل ايدر م. لىكن تكرار ايتمهك ايچون شو دفعه ۲۰۸ صحيفه لك جزمده درج قيلنمش ابيات علميه ارشاديهي اعاده ايتميه حكيم.

فيلسوفك نظر نده دين:

دين نظر اسلامده: خيرى شردن، فضيلتى رذيله دن يقيناً فرق ايتمكدر. دين: خيرى فضيلتى محبوب، شرى رذيله ي مكر وه كورور بر خداي اعتقاد ايتمكدر. دين: شبهات احاطه ايدر ايكن، نور حقيقتله اهتدا؛ شهوات هجوم ايدر ايكن، فوت صبرله انتها ايتمكدر. ثالثا ان الله يحب البصر الناقد عند ورود الشبهات. ويجب العقل الكامل عند حلول الشهوات. مست مست ضرورياً يبي علمنا: ثالثا

«والعصر» ۱. ان الانسان لفي خسر ۲. الا للذين آمنوا وعملوا الصالحات
وتواصوا بالحق وتواصوا بالصبر. ۳. «سورة جامعتهسى بوکا ارشاددر.
یوقسه، آتادن بالایه تقلیداً نقل اولنوب لسانده تردید اولنور
کلمات رسمیه، انسانک قلبنه حیات ویرمهین تصدیق ابداً دین اولماز.
رسم اولارق یالکز لسانده تردید اولنور کلمات، حیانتسر همه
لوازم انسانیتی شعورسز قلبده محفوظ اولان اعتقاد نظر اسلامده
دین اولماز. اويله دین انسانک روحینی شعورینی وجدانینی قتل
ایتمز ایسه ابداً خسار عمومی دن استثنا ایدهمز. اويله دین امتراک
روحانینی قتل ایدر؛ نادانلق یوللارینه سوق ایدوب عاقبت هلاک ایدر.
شمدی همه عالم اسلامده ایمانک دیانتک ضعفی نهدن کلمش؛ دیر
ایسهک جواب شو اولور. مکتبده بالالارمه، مدرسهده بیوکلر مه
تعلیم اولنور دین ایمان اعتقادک قلبلرده نیچون تأثیر یوق؛ دیر
ایسهک جواب کذاک شو اولور. دین ایله علوم آراسنده نزاع نره دن
کلدی؛ دیر ایسهک جواب همان شو اولور. بونک کبی بیگ یلاری
برر برر صایوب سببلرینی صورار ایسهک جواب هنوز او اولور.
ابی العلاء حضارینک نظرنده دین:

ما الخیر صوم یدوب الصائمون له ولا صلاة ولا صوف علی الجسد
وانما هو ترک الشر مطرحاً ونفضک الصدر من غل ومن حسد
ما دامت الوحش والانعام حائفة فرساً فماصح امر التنسک لالسد

یعنی: دین شردن صافتمق، عداوت حسدی قلبکده صافلاماق ایله
اولور. سنک شرک دن دیگرلر خوف ایدرلر ایسه، سنده دین بولنماز.

(توهمت بیا مغرور انک دین علی یمین الله مالک دین:)
(تسیلر الی البیت الحرام تنسکا ویشکوک جار بائس وهدین)
یعنی: خدای ایمانیه یمین ایدرم که سنده دین بولنماز: زیرا

عبادت زعميله كعبديه كيدرسن، لکن فقير همسايهك باقين دوستلرلك
سندن شكاييت ايدر.

(سبع وصل وطف بهكته زائر آسبعين لاسبعيا فلسنت بئناسك)
(جهل الديانة من اذا عرضت له اطماعه لشم يلف بالتمماسك)
يعنى: بدي مرتبه دگل يتمش مرتبه نماز قيل، طواف ايت، عابد
اولمازسن. طمع دن شيواتدن كندوسيني منع ايدمههه بن آدمك ديني اولماز.

(نادت على الدين في الآفاق طائفة يا قوم! من يشتري ديناً ديناراً؟)
(جنوا كبائر آثام وقد زعموا ان الصغائر تجزي الخلد في النار)
يعنى: او حريفلر كه دينلر ينك اهتقادلار ينك خلافنه مرتكب اولورلار
دينلر ينى چهاراً بر پارهيه ضاتمش اولورلار.
او ايمان او دين كه انسانى قبائحدن منع ايتمه، فيلسوفك نظر نك،
قيمتى بر پارههه.

(ان كان قلبك فيه خوف بارئ فلا تجاور حنار الله بالحسد)
(هما نقيضان لا يستجمعان بسه والطبي غير مقيم في ذرى الاسد)
يعنى: ايمانك وار ايسه، حسد ايتمه. ايمان ايله حسد، آرسلان
ايله آهو كيمي، بر اورون ده ابداً اولمازلار.

(ادب من يرب واحد وتجنب تبيح المساعي حين يظلم دائن)
(يصون الكريم العزم بالمال جاهداً وذو اللوم اللاموال بالعرض صائغ)
يعنى بر خدايه ايمان ايدرم. دين دعوى ايدنار ظلم ايدر ايكن،
بن ظلمدن هر بر قبيح اشلدن اجتناب ايدرم. لئيملر عرضار بئنى بدل
ايدرلر ايسهده، بن عرضى شرف ذاتهمي تمام قوتيله محافظه ايدرم.

(أَذْكَرُ الْهَكَانَ هَبَّتْ مِنَ الْكُرَىٰ وَإِذَا هَمَمْتَ أَهْجَعْتَهُ وَرَقَادًا)
 واحذر مجيئك في الحساب بزائف فإله ربك أنقذ التقاد
 یعنی: فالقار یاتار ایکن خدایکی ذکر ایت عملگی ریادن
 غرضدن خالص ایت که خدای زیف عملی قبول ایتمز.

(الرَّكْعَ أَرَبِكَ فِي نَهَارِكَ وَأَسْجِدَ وَمَتَى أَطَقْتَ تَهَجِّدًا أَفْتَهَجِدُ) (۱)
 (كل يسبح: فافهم التقديس في صوت الغراب وفي صياح الجدد)
 (وانزل بعرضك في اعز محلة فالغور ليس بموطن للمنجذ)
 (ولتحل عرسك بالتقى فنظامه اسنى لها من لوأؤ وزبرجد)

یعنی: کوندورده خدایه عبادت ایت. نشاطک وار ایسه تونده
 نماز قیل. هر بر شی ده خدایک آیتلرینی فهم ایت. عرضگی اکی بیوک
 محله وضع ایت. خاتونک عفت امانت ایله زینتلنسون. زبرازینت عفاف
 انجو زبرجددن قیمتلی اولور.

(بسمون بالجهل عبد الرحيم وعبد العزيز وعبد الصمد)
 (وما بلغوا ان يكونوا له عبيداً وذلك اقصى الامد)
 (تغمده! يغتك بالهدى ان تدرس معنيهم والعمد)

یعنی: خدایه عبد اولمق در جهسنه بالغ اواماش لار ایکن، انسانلر
 نادانلق لاریله کندولرینه عبد الرحیم عبدالعزیز اسمارینی ویرورلر.
 خدایه عبد اولمق مراتب انسانیمه ارك نهایتیدر. هر حالده وجه خدای
 قصد ایت؛ هدایتی سنی هر شیدن مستغنی ایدر.

عليك بتقوى الله في كل موطن فله ما اذكي نسيمًا وما ابقى
 یعنی: شور دن قبیح شیدن اجتنابی هر حالده التزام ایت.

(ان البغوضة من تقى موزونة بالفيل عند مليكها والبالزل.)
 (وتصون حبة خردل قدم الفتى عن زلته واليوم حلف ولازل.)
 خف دعوة المظلوم فهي سريعة طلعت فجاءت بالعذاب النازل.)
 يعنى: تقيلك دن بر ذره خدا عندنك طاغ قدر اولور؛ عالم زلزله لر
 ايله طولو ايكن بردانه تقيلك انسانى قورتارور. ظلمدن صاقين ازي را
 مظلومك دعاسى در ساعت عذابى ايجاب ايدر.

(خاب الذى سار عن دنياه مرتحلا و ليس فى كفه من دينه طرف.)
 لاخير للمرء الا خير آخرة يبقى عليه فذاك العز والشرف.)
 دينندن نصيبى يوق ايكن دنيا دن كيدن سعادت دن محرومدر.
 زيرا عزت شرف، سعادت يالنگر ابدى اولاجق آخرت سعادتيدر.

(مالى اراك غيبيا: لست تقدر ان تحصى خطاك فهل تحصى خطاياكا.)
 (والعمر انفس ما للانسان ينفقه فاجعله لله تحمد فى سجايكا.)
 انسان نه قدر غيبدر: آديم لر ينك عدد دىنى بيلمز ايكن، گناهلر ينى
 از سانور. صرف اولنور شيلرك انك نفيسى نفسدر. هر نفسكى خدا
 رضاسنه صرف ايت، اعمالك اخلاقك محمود اولور.

وجدت سفية القوم من سوء رأيه اذا قيل خف من قادر فوقنا هزى
 ذو والنسك خير الناس فى كل موطن وز بهم بين المعاشر خير زى
 يعنى: «هر شيه عتاب خدا دن خوف ايت» دينور ايسه، سفيه
 آدم استخفاف ايدر. هر حالده انسانلرك انك خيرى عبادت ار بابيدر.

وما اظن جنان الخلد يدركها الامعشر كانوا فى التقى جهدا
 اما المهاد فجنبي فيه مضطجع والدين عند جنوب نهجر المهدا
 يعنى: مؤيد جنتلرى يالنگر تقا يولنده اجتهاد ايدنلر بولور.

بن هر حال داده راختی اختیار ایتمشم که بیوک اشلره اقدام ایتمهم. لکن
 دین بالکتر بیوک اشلره همملرینی صرف ایدنلر عندنته بولتور.

اذا كنت في دار الشقاء مصلياً فانك في دار السعادة سابق

اذا الحز لم ينقض بفرض صلاته فذلك عبد من يد الدهر آبق

یعنی: دنیاده نمازی ادا ایدرسهک، سعادت ابدی به نائل اولورسن.
 فرض اولان نمازی ادا ایتمهین آدم، حر اولور ایسهده زمانک الندن
 قاچمش قل کبیدر.

واعجز اهل هندی الارض غاو ابان العجز عن خمس فرضه

یعنی: بش فرضی اداده متساهل آدم روی ارض دهک گمراه آدمدر.

اذا اهل الديانة لم يصلوا فكل هندی لمندهم ابي

یعنی: نماز قبله از آدمده تا ابد اهتدا اواماز.

وشاهد خالق ان الصلاة له ابر عندي من دري ويا قوتي

یعنی: خدای شاهددر: بنم عندمده بر نماز هر شیدن قیتمیلیدر.

وما ابالي و ارداني مبراة من العيوب اذا ما الختف ارداني

یعنی: گناهدن عیوبدن وجودک پاک ایسه، اولومدن خوف ایتمه.

اذا القوم صاموا فعافوا الطعام وقالوا المحال فقد افطروا

یعنی روزه آغزی طعامدن منع ایتمک دگل؛ بلکه لسانی بالان

سوزدن حفظ ایتمکدر: دن ایدال

ام الكتاب اذا نومت بحكمها وجدتها لاداء الفرض تكفيها
 لم يشف قلبك فرقان ولا عظة وآية لو اطعت الله تشفيها
 حكم قرآنه عمل ايدر ايسهك، فاتحه سورهمى اداى فرض ايچون
 كفايه ايدر. تمام قرآن، او قدر وعطار قلبكگه شفا ويرمدى. لكن
 ايمانك، خدايه اطاعتك اولور ايسه بر آيت شفا ويرور.

لو كانت الهمر حلام سمحت بها لنفسى الدهر لا سراً ولا علناً
 فليغفر الله كم تطعى ما ربنا وربنا قد احل الطيبات لنا
 يعنى: خمر حلالده اولسه ايدى بن ابدأ سراً هم علنا ايچمز
 ايدم. خدای گناهلر مزی مغفرت ايتسون! شهورتمز نه قدر خبيث در.
 او قدر پاك شيلرى خدايمز حلال ايتمش ايكن، مردار شيلرى آرزو ايدر ز.
 (اما المجاور فارعه وتوقه واستغفر ربك عن جوار الملحد).
 (ليس الذى جحد المليك وقد بدت آياته باخ لمن لم يجد).
 يعنى: آرقاداشكى رعايه ايت. صاقين دينسره آرقاداش اولما.
 بو قدر آياتى ظاهر خدای انكار ايدن ملحد انكار ايتمهين مؤمنه
 قارندش اولاماز.

خدایك عظمتى حقنده فيلسوفك اعتقادى:

(تعالى الله وهو اجل قدراً من الاخبار عنه بالتعالى)
 يعنى: خدای او يله عظيمدر كه بندهلر خدایك عظمتند مناسب لائق
 بر تعظيم بر تقديس بولامازلار.

(اعمرى خير الذخر فى كل شدة الهك تترجو فضله والاه).
 (ولا ملك الا للذى عز وجهه ودامت على مر الزمان علاه).
 يعنى: عمر مله قسم ايدر م كه هر حالده الك بيوك معين خدایكدر
 دائماً رحمتلر بنى نعمتلر بنى رجا ايدر سن. ملك يالكز هر بر
 شيه غالب، قدرتى اوصاف جلالهسى دائم خدايه مخصوصدر.

(لم ارض رأى ولاية قوم لقبوا ملكا بمقتدر و آخر فاهرا.)
 (هنى صفات الله جل جلاله فالحق بمن هجر الغواة مظاهرا.)
 يعنى: پادشاهلرك بربنه مقتدر ديگرينه قاهر ديمگى ابدأ
 تجويز ايتهمم. زيرا اقتدار قهر خدايه خاسدر. ^{و الله سبحانه وتعالى}
 (لا ملك للملك المقصور نعلمه وكل ملك على الرحمن مقصور.)
 (لم يحص اعداد رمل الارض ساكنها وكل ذلك عند الله محصور.)
 يعنى: بزه معلوم پادشاهلرك هيچ بربنده ملك يوق. ملك بر
 خدايه مقصودر. برده وار قوملرى انسان بياهمز. لكن خدا
 عندنده هر برى محصوردر. ^{بصورت}
 (ويقول دارى من يقول واعبدي مه! فالعبيد اربنا والدار.)
 جاهل «يورت تم بنده لرم» دير. صوس! بنده، يورت خدايكدر.
 (عذب النى سمي المملك فاهراً نحن الاذلة والمليك القاهر)
 (وكذاك يدعى طاهراً من كله نجس ويفقد في الانام الطاهر)
 يعنى: بنده يي قاهر تسميه ايدن كاذب اولور: زيرا بندهلرك هر
 برى ذليلدر قاهر يالكتر خدايدر. وجودى تماما نجس اولان آدملر
 طاهر اسمنده اولورلار. لكن انسانلر آراسنده هيچ بر طاهر بولنماز.
 (اذا كنت من فرط السفاه معطلا فيما جاهد اشهد اننى غير جاهد)
 (اخاف من الله العقوبة آجلا وازعم ان الامر في يد واحد)
 (فانى رأيت الملحدين تعودهم ندامتهم عند الاكف اللواحد)
 سن، نهايت حماقتكل، خدايى انكار ايدر ايستك شهادت ايت كه
 بن ابدأ خدايى انكار ايتهمم. قيامتده عقاب خدايدن خوف ايدرم.
 هر امر خداييك الندهدر اعتقاد ايدرم. زيرا ماجدارى كد قاپوسنده
 ندامت ايدر بولدم.

(الله صورنى، ولست بعالم لم ذلك؟ سبحان القدير الواحد)
 (فلتشهد الساعات والانفاس لى انى برئت من القوى الجاهد)
 خداى بنى تصوير ايتهمم. فقط نيچوندر؟ بياهمم. لكن هر

حالده خدایى تقدیس ایدرم. بنم هر ساعت هر نفسم شهادت و برسون که بن خدایى انکار ایدر گمراهدن بری یم.

(اذا افکرنا علمنا ان ذا ضعة اعلى النجوم ولله انتهى الشرف.)
انسان فکر ایدرسه اڭ بیوک کو کبلیری ده دون بولور. اصل عظمتی ده نهایت عظمتی ده خدایه مخصوص کورور.

(بفضل مولانا واحسانه يماط عنا البوس والضر.)
(اما یری الانسان فى نفسه آیات رب كلها غر.)
(فى فمه عذب؛ وفى عينه ملح؛ وفى مسمعه مر.)

یعنی: شر، ضرردن نجات بولور ایسهك خدایڭ فضلیله احسانیه نجات بولورز. انسان کندوسنده خدایڭ غایت واضح آیتلرینی کورمه بورمی؟؛ آغزنده طاتلی؛ کوزنده طوزلی صو؛ قولاغنده آجی بر شی اولور.

ادنی دن اعلایه ارشاددر. یعنی عاقلڭ نظرنده عالمده وار هر بر شی، بزم کوزمزده نه قدر حقیر کبی کورونور ایسهده، خدایى معرفت بابنده بر دفتر حکمت در.

قیامت حقنده فیلسوفك وكری:

(ما اقدر الله ان تدعى بر ربه من تر بهم فيعودوا كالذى كانوا.)
«توپراق دن فالقكر» خطایله همه امواتی اولگی حاللرینه اعاده ایتمك خدایڭ قدرته نسبتله شیمیدر!؛

(وتخير المغرور طول بقائه سفيا وما طول البقاء بطائل.)
(خسر الذى باع الحلود وعيشه بنعيم ايام تعد قلائل.)

جاهل حماقتیله اوزون عمری استر. فقط، اوزون عمر فائده و برورمی؟ پك از کونارڭ راحتی بدلنده آخرتی الدن ویرن خیر یوزی کورمز.

(قال المنجم والطبيب كلاهما: «لا تعشر الاجساد» قلت اليكما.)
 (ان صح قولكما فلسمت بخاسر اوصح قولى فالحسار عليكما.)
 (بردالتقى وان تهليل نسجه خير بعلم الله من برديكما.)
 منجم ايله طبيب حشر اولماز ديديلر. جاهل در آنلار: زيرا اولماز ايسه
 اولور ديمك ده ضرر يوق؛ فقط اولورسه، انكارده ابدى خسران وار. تقى
 آدمك لباسى نه قدر ضعيف او اور ايسده، خدا ايله يمين ايدرم،
 سرك لباسكزدن ياخشيدر.

(وهى: الحياة، فغفة او فتنه ثم الممات فجنة اونار.)
 يعنى: حال شويله در: ايكى طريق ده يعنى ياغفت يافتنه طر يقنده
 اولان حيات، سوكنده جنت يانار وار ممات.
 (لا يياسن من الثواب مراقب لله فى الابرار والاصدار.)
 (فترى بدائع انبات متحسسا ان الجزاء بغير هذى الدار.)
 هر حالنده خدا سيني كوزى عندنده حاضر ايدن انسان ثوابدن
 ايمدسز اولماسون. اوبله غرائبى بدائعى كور ورسن كه بوكتا باشقه
 بر دارده ثواب وجزا وجودينه دلالت ايدر.

(حسبى من الجهل علمى ان آخرتى هى المال وانى لا اراعيها.)
 (وان دنياى دار لا قرار بها وما ازال معنى فى مساعيها.)
 او قدر جاهلم كه آخرتم عانيت در بيلورم، فقط رعايه ايتهم.
 دنيا مده قرار يوق اعتقاد ايدرم لكن همان دنيا طلبنك دائماز حمت چكرم.
 (واحذر مجيئك فى الحساب بزائق فالله ربك انقد النقد.)
 (تغشى جهنم دمة من تائب فتبوح وهى شديدة الابداد.)
 قيامت ده عملك زيف اولمق دن قورق. خدا بلك ناقد در، زيو فى قبول
 ايتمز. الك قوتلى يانار ايكن، جهنمه تائبك بر نظره ياشى دوشر ايسه، جهنم سونر.
 (اما القيامة فالتنازع شائع فيها ودعا لحبيها اصحار.)
 (قالت معاشر ما للوؤء عائم يوما الى ظام المحار محار.)

(وَبَدَأَ اللهُ الْقَدِيرَ كَثِيرَةً فِيخُورٍ فِيهَا لَبْنَا وَيَحَارُ).
 (هندي حروف اللفظ شطر واحد منها يؤلف للكلام بحار).
 قیامت حقنہ تنازع اوزامش ایسهده، سر کبی اولان قیامت همان
 معلوم اولمامشدر. بعضدر - «انسانک حیرت قارا کلق لارنده غائب اولمش
 انجوسی ابداً قایتماز» (یعنی روح بدنه عودت ایتمز) دیدیلر. لکن
 بویله گمان ایدن قوم جاهلدر. زیرا خدایک غرائبی غایت چوقدر که
 اعاطه سندن عقلمز عاجز اولور، حیرت ده قالور. کورمزمی سن؟ او
 قدر مختلف لغتلهده محصور دگل کلام دیکتزاری بر مصراع قدر
 حروف دن تألیف اولنور. (طویلک شطری ۲۴ حرف اولا بیلور).

عمر عالم حقنہ فیلسوفک فکری:

(سلی الله ربك احسانه فانك ان تنظري تألمی).
 (ولیس اعتقادی خلود النجوم ولا منهبی قدم العالم).
 خدایک دن احسان استه. زیرا نظره اعتماد ایدر ایسهک احتمال
 الم کورورسن. بن نجومی ابدی عالمی ده ازیلدر دیمه م.
 (ما زال ربك ثابتا في ملكه ينمی اليه للعباد جوار).
 (وانت علی الاكوار جمع الكور وال... کور المسرح هنه الاكوار).
 (ایام سنبله السماء زریعة وسهیلها فحل النجوم حوار).
 بیده لریزک نیازی درگاهنه رفع اولنور حال ده، خدایک، ملکند،
 ثابت اولدی. حیوان اوزرنده اولان ایگرره، حیوانلره حسابی یوق
 سنه لر مرور ایتمدی. (حساب نجوم ده بر کور - ۳۶ بیگ سنه در). او
 وقت کویک سنبله سی سنبله یعنی باشاق دگل ایدی؛ بلکه یگی کومولمش
 دانه ایدی. نجوملرک ک بیوگی اولان سهیل ده بر بالا ایدی.
 فیلسوفک عصری او هام یونانیه ایله خرافات دینییه عصری ایدی:
 او وقتک فلسفه سی تمام عالم وجودی اون اوچ طبیه لی بر قاپوسته باشی

كېي تصوير ايدر ايدى. ۱۳ نچى طبقه دن عبارت اولان فلک اطلس، شمى بزم الده وار اطلس دن يوز مرتبه يوقه پاپير وس كاغدى كېي ايسه ده، بيلمم نصل بر قوتله، همه اجرام علويه يى مقادير رياضيه ايله تقديرى، مكن دگل بر سر عتله ۲۴ ساعت طرفنده، عقلار ايله وهملر ايله تقديرى مكن دگل بر مسافه ده، دور ايتدور ايدى. شو محالاتك هر برينه «علم» نامى ويرورلر ايدى.

شو حماقتلرى، ده زياده بر حماقتله، او زمانك دينى متفلسفلى قبول ايدرلر سه ده، احاديث ده وارد خبر معراجى انكار ايدرلر ايدى! يارب! بنده لرك، حكيم اولسون يا خود حكيملك نامنه عاشق متكلم اولسون، نه قدر جاهل معاند اولاييلورلر! مليون محالاتى اصول قطعيه كېي قبول ايدر؛ هواسنه موافق دگل بر حقيقتى جلدلر طولوسى بيوده سوزلر يازوب انكار ايدر.

او وقتك تعاليم دينيه سى سكر اون بيك سنه مقدم عالم وجودى بر نهايتى يوق ظلمت كېي تصوير ايدوب، او قدر غير متناهى زمانلرده خدائى معطل قالمش كېي كوسترورلر ايدى. شويله بر زمان ده كالمش صوقور بر فيلسوف، بيك سنه امتدادنده مليون بلا ايله طبيعتك يوزا بيك عالملى طرفندن شمى تحقيق اولنمش كشفياتى نصل سويله منشدر؟! مادياته طارى اولمش او قدر ادواري، سلاسل حياته مرور ايتمش او قدر اكواري، نباتات حيوانات كېي برى برندن انشقاق طريقيله وجود بولمش اجرام علويه يى نصل بيلمشدر؟ «ذلك فضل الله يؤتیه من يشاء. والله ذو الفضل العظيم.» (الجمعة - ۴) «كلکم ضال الامن هديته.» (حديث).

(قدم الزمان وعمره ان قسته، اولديه اعمار النور قصار.) زمان او قدر قديمك كه كواكب عمرلرينك مجموعى آكنا نسبتله غايت قيصه اولور.

(اذا قيل غال الدهر شيئا فانما يراد اله الدهر والدهر خادم).
 (ومولد هذى الشمس اعياك حده وخبر لب انه متقدم).
 (وما آدم في مذهب العقل واحداً ولكنه عند القياس اوادم).
 اعياناً بعض شيلر دهره نسبت اولنور؛ لکن مراد دهر ک خداسى اولور، شو شمس نه وقت پيدا اولمش بيلمزسن. فقط عقل غايت قديم دير. عقلک نظر نده آدم بر دگل. حکم عقلده آدملر غايت چوقدر.
 اهل اسلام اعتقادنده عالم حادث ايسه ده، تاريخ خلقتى علم بشر احاطه ايتمه مشدر. آرالارنده قاچ بيگ سنه لر مرور ايتمش يوز بيگلرجه آدملر شو دنيايه کلمش کتمشدر. اهل علم شو بابده بر ايکى حديث روايت ايتمشلر. فتوحات صاحبي بونى فتوحاتده بيان ايتمش.

تنبيه: مشهور روايتلره كوره آدم عليه السلام ايکى فيزيينى ايکى اوغلنه تزويج ايتمشدر. اون بيگ سنه ظرفنده دنيايه کلمش انسانلرک هر برى شو دورت قارندش بالالاريدر. فقط، فيلسوفک فکرى، بعض حديثلره وفاقاً، ثابت اولور ايسه طبيعى شو مشهور روايت باطل اولور. انسانلر همهسى بزم شريعتمزده جائز نکاح بالالارى اولورلار. «نسل بشر نکاح اغواندن منتشر اولدى» خيالى البته بيهوده قالور. شو ملاحظه يي اعتباره آلور ايسه ک، فيلسوف ابى العلاء حضرتلرينه منسوب اولمش، لکن اسنادى ثابت اولماش شو

(ولما رأينا آدمياً وفعالاً وتزويجه بنتيه لابنيه فى الحنا).

(علمنا بان الناس من نسل.... وان جميع الخلق من عنصر....)

بيتلرک تاويلى معلوم اولور.

(خالق لا يشك فيه قديم وزمان على الانام تقادم).

(جائز ان يكون آدم هذا قبل آدم على اثر آدم).

خدای، شبهه يوق، قديمدر؛ زمان انسانلره مقدمدر. شو بزم آدم دن قبل، برى برى آرقاسندن کلمش، غير متناهى آدملر واردر.

فیلسوفك اهل كلامی ارشادی:

(متی عرض الحجی لله ضاقت مداهیه علیه وان عرضنه.)

(غدت حجج الکلام حجا غدیر وشیکاً ینعقدن وینتقضنه.)

عقلک طریقلاری نه قدر واسع عریض ایسه ده، خدایه عرض اولندیغی کبی طار اولور. اهل کلامک حجتلری صو اوزرنده حادث اولور قبارجق لار کبیدرکه تیز پیدا اولور دقیقه سنده نابود اولور.

(قلتم لنا خالق حکیم فلنا صدقتم کذا نقول.)

(زعمتموه بلا مکان ولا زمان الا فقولوا:)

(«هذا كلام له خبی معناه لیست لنا عقول.»)

«خدا وار» ددیگز بز «درست اوپله» دیدک. «زمانی مکانی

یوق.» زعم ایتدیگز. اوپله ایسه، «شو سوزمک معناسی عقلمز یوق دیمکدر.» نیچون دیمه دیگز.

علمای اسلام «الرحمن علی العرش استوی.» آیت کریمه سنده

ایکی بیوک فرقه اولمشلار: بری محلده حلولی احتیاج، افتقار، محدودیت

اعتقاد ایدوب، آیتی تأویل ایتمشلار. بناء علیه خدایی جهتن مکاندن

تنزیه ایتمشلار. دیگر «مکان سز موجود اولماز» اعتقاد ایدوب «اورادن

بورادن آرادم بولامادم دیمک یوق دیمکدر.» گمان ایدوب، آیتی

بلا تأویل قبول ایدرک، فوق السماوات فوق العرش جهتی خدایه

تخصیص ایتمشلار. لیکن قراری یوق ارض ده جهت فوقی تعیین ایتمک

ممکن اولماز. شو حق ده برشی دیمه مشلار.

بزم فیلسوف اوپله فهمی مشکل مسئله لری اعتقادیاته درج ایتمگی

تماماً انکار ایدوب، شو اوچ بیتی سویله مشلار. یعنی مجرد اولان شی

مکان سز اولا بیلور ایسه ده فقط اوپله مسئله بی اعتقادیاته درج ایتمک

اسلامک فطریتنه مناسب دگلدر. زیرا او مسئله، که فهمنده عقول کبار

متحیر قالور، ابدأ ایمان اسلامی دن جزء اولماز.

(ارادوا الشر وانتظروا اماما يقوم بطنى ما نشر النبى).
 (واشوى الحق رام مشرقى ولم يرزقه آخر مغربى).
 (فذا عمر يقول وذا على كلالرجلين فى الدعوى غمى).
 يعنى بزم كسى انسانلره محبت عداوت اساسنده دين دعوى
 ايدر لر. برى امام عادلک وجودينه منتظر قالور؛ برى عمره محبت
 ايدر. برى على يه. لکن همهسى دعوالرنده غبيلر در.
 (وارقب الهک فى عسرو فى يسر واترك جدالك فى بعث وارسال).
 (هم الناس ان جازاهم الله بالذى توخوه لم يرجم جهولا ولا جبرا).
 (وان سألوا عن مذهبي فهو خشية من الله لا طوقاً ايت ولا جبرا).
 (توافقنا على شيم خساس فما بال الجهول يسر كبرا).
 (ودعواك الطيب لجر عضو اخف عليك من دعواك جبرا).
 يعنى هر حالده خدايکى مراقبه ايت. اختلافات كلاميه ايله بيهوده
 زحمت چکمه.

اهل حديثى اهل اخبارى فيلسوفک ارشادى:

(تستروا بامور فى ديانتهم وانما دينهم دين الزناديق).
 (تكذب العقل فى تصديق كاذبهم والعقل اولى باكرام وتصديق).
 يعنى دينلرى يوق ايکن، مکر ايله ديانت اظهار ايدر لر. عقلى
 اكرام تصديق واجب ايکن، بزده آنلارک يالانلرينى قبول ايديوب
 عقلى تکذيب ايدر لر.

اهل حديث «راوى»، عادل ضابط اولور ايسه، قبول خبر واجب
 اولور. دير لر. لکن عدالت اويله شيدر که هر کس مکرراً يا تکلفاً
 کند وسنده اظهار ايده بيلور. بناء عليه بر خبرک صحتى يالکتر
 راويلرک ضبطى عدالتيله روايتکده بلا انقطاع اتصاليله ثابت اولماز.
 بلکه احکام عقليه ايه احکام واقعيه مطابقتى، قطعى اولان شيلره عدم
 مخالفتى ک برنجى در جوده لازمدر.

بر حدیث، احکام عقابیه و اقیهیه مطابقی، قواعد قطعیه به موافق اولمادقچه، دلیل شرعی یا خود سند علمی اولاماز. روایتک حالی، راولیرک ضبطی عدالتی ایکنچی در جده معتبر اولور. اگر شو میزان صحت مقدم اهل حدیث النده اولاییدی، دواوین سنت ده کتب اخبار ده او قدر اصلی یوق شیر درج اولنمش اولاماز اییدی.

امام طحاوی حضرتلری مشکل الحدیث ده یازمش «عن ابی هریره عنه صلی الله علیه وسلم اذا حدثتم عنی حدیثاً تعرفونه ولا تنکرونه فصدقوا به. فقلته اولم اقله. فانی اقول ما یعرف ولا ینکر. واذا حدثتم عنی حدیثاً تنکرونه ولا تعرفونه فکذبوا به فانی لا اقول ما ینکر ولا یعرف.»

فائده: «ما اتاکم عنی فاعرضوه علی کتاب الله. فان وافق کتاب الله فاننا قلته. وان خالف کتاب الله فلم اقله انا. وکیف اخالف کتاب الله وبه هدانی الله.» حدیثی من حیث المعنی صحیح ایسه ده، عبدالرحمن بن مهدی کبی اهل علم شو حدیثی، من حیث النظم والسند، موضوع دیمشدر.

(تق الله واحذر ان یغریک ناسک بما هو فیه من تغیر حاله.)

(فما انفس الافوام الا توابع لقائل زور مفرط فی محاله.)

(و کذب زعیماً قال انی دین فما دینه الا ضعیف انتحاله.)

یعنی: انسانک ظاهر حالنه باقوب آلدانمق دن صاقین. دیانت دعوی ایدی تکذیب ایت. زیرا دینی بر ضعیف انتحالدر. کورورم که اهل اخبار ک کاذب آدلمره تبعیت ایدرلر.

(لقد صدت افهام قوم فهل لها صفال ویحتاج الحسام الی الصقل.)

(وکم غرت الدنیا بنیها. وساعنی مع الناس مین فی الاحادیث والنقل)

(ساتبع من یدعو الی الخیر جاهداً وارحل عنهما امامی سوی عقلی.)

یعنی یالان احادیثی ترک ایدرم. دائماً عقلی امام ایدرم.

(هل صح قول من الحاکی فنقبله ام کل ذاک اباطیل و اسماز؟)

(اما العقول فآلت انه کذب والعقل غرس له بالصدق اثمار.)

اهل اخبارک خبری درست اولمشمیدر؟ یا خود خبرلرک هر بری

بزم الوده وار خبر لار كى دروغميدر؟ عقللر ايمين ايدر كه
خبر لار ك هـ برى يالاندر.

(طلب الحسائس وار تقى فى منبر ا يصف الحساب لامة ليهولها.)

(ويكون غير مصدق بقيامه امسى يمثلى فى النفوس ذهولها.)

(فخذ الذى قال اللبيب وعش به ودع العواة كذوبها وجهولها.)

يعنى: انسان، اغراض دينه لرينى طلب يولنده، غالباً اعتقادى

خلافه سوز سويلر. سن ده بنم سوز مل عمل ايت. گمراه لرى دائماترك ايت.

(ضلت يهود: وانما توراتها كذب من العلماء والاجبار.)

(قد استندوا عن مثلهم ثم اعتلوا فنموا باسناد الى الجبار.)

(واذا غلبت مناضلا عن دينه القى مقالده الى الاخبار.)

(اقسام لفظك ستة وجميعها لامين يلحقها سوى الاخبار.)

(كم اعظم الاقوام خبا وانبر وا يتمسحون لارضه بغبار.)

يعنى: انسانلر، اهل كذب طرفندن وضع اولمش شيلرى، خدايه

اسناد ايدوب گمراه اولور لار. دينندن دفاع ايدن آدمه غلبه ايدر

ايسه ك حالى غايت تنگ اولوب، اضطراراً اخباره التجا ايدر. فقط

بيلور سن كه كذب اخبار دن ماعداده اولماز. نه قدر ملت مكار خبيث

بر آدمى تعظيم ايدر، وفاتى بعدنده قبر ينك توپراغينى كوزلر ينه سرمه ايدر.

يعنى هر بر ملت مكار خبيثلر ك مكر يله خراب اولدى.

(يتلون اسفارهم والحق يخبرنى بان آخرها مين واولها.)

(صدقت يا عقل! فليبعد اخوسفه صاغ الاعاديت افكاً وتاولها.)

(وليس خبر ببدع فى صحابته ان سام نفعه باخبار تقولها.)

(وانما رام نسوانا تزوجها بما افتراه واموالا تمولها.)

(لا يخذعك داع قام فى ملاء بخطبة زان معناها وطولها.)

(فما العطات، وان راعت، سوى عيل من ذى مقال على ناس تجولها.)

حقيقت حكم ايدر كه كتابلار ينك اولى ده آخرى ده كذب در. عقل

دائمًا صادقدر. اعاديتى وضع ياتأويل اينهش آدم هر وقت غير دن محروم

قالسون، بر عالم اخبار وضع ایدرسه تعجب ایتمه. زیرا نسا هم
اموال جمع ایتمگی فصد ایتمشدر. جماعت حضورنده بلیغ طویل خطبه
سویله یئلر سننی آلداسون. زیرا وعظاری مؤثر کبی کور نور
ایسهده یالکز خیله در.

مدل سماویہ حقنہ فیلسوفک فکری:

(اتنی انباء کثیر شجونها لها طرق اعیال علی الناس خبرها.)
(هفا دونها فس النصارى ومو بندا . . . مجوس وديان اليهود و خبرها.)
(وخطوا احاديثا لهم في صحائف لقصاعات الاوراق فيها و خبرها.)
یعنی: فرعلری کثیر اویله خبرلر بکا واصل اولدی که هر ملتک
عالملری او خبرلرک فهمنده غیرتده قالورلار. صحیفه لرده او قدر
بیهوده شیلری یازدیلار که کغدار قارالار تماما ضائع اولدی.
(مذاهب جعلوها من معایشهم من يعمل الفكر فيهما تعطه الارفا.)
(وكلنا قوم سوء لا اخص به بعض الانام ولكن اجمع الفرقا.)
(ان رمت من شيخ رهط في ديانتته دليل عقل على ما قاله خرقا.)
(میں یردد لم یرضوا بباطله حتی ابانوا الی تصدیقه طرفا.)
(لارشد. فاصمت. ولا تسالهم رشداً فاللب في الانس طيف زائر طرفا.)
(اذا كشفت عن الراهبان عالمهم فكلهم يتوخى التبر والورقا.)
یعنی دنبالارینه وسیله قیلنمش دینلرینی فکر ایدر ایسهک اویقوک
فاچار. اک بیوکلرندن دینلرینه دلیل طلب ایدر ایسهک، اویله شیلری
بیان ایدرکه احمق حساب ایدرسن. باطلی لسانلر نده تکرار ایدرلر؛
صوکره اوتانما یوب حقیقته بیگ طریق کوستورلر. آنلارده هدایتی
آراما. انسانلرده عقل، اویقوده کور ونور توش کبدر، بولنماز، راهبلرک
حاللرینی تفتیش ایدر ایسهک، هر برینی پاره استر بولورسن.
(امور تستخف بها علوم وما یدری الفتی لمن الشبور.)
(کتاب محمد و کتاب موسی وانجیل ابن مریم والزبور)

(نهت امما، فما قبلت، وبارت نصيحتها وكل القوم بور.)
 (اصول قد بنين على فساد وتقوى الله سوق لا تبور.)
 (ايطاع المليك عليك فيها وانت على نوائبها صبور.)
 يعنى: ملتلك حالنه نظر ايدر ايسهك اويله اشلى كور ورسن كه
 عقول استخفافا انكار ايدر. فقط كيم هلاك اولور انسان بيلمز. دورت
 كتاب امتلرى قبائحدن نهى ايتدى. امتلر قبول ايتمهديلر. نصيحت
 بيهوده كتدى؛ انسانلركده همهسى خراب اولدى. حيات انسانيه فساد
 اوزرينه مبنى اولمشدر. لىكن تقوى دائما رواجى وار بازاردر.
 دنياك بلالرينه هر وقت صبر ايت.

(ثلث النصرى فى الصوامع كتبها ويهود تقرأ بالقرى اسفارها.)
 (ملل غدت فرقا، وكل شريعة تبدى لمضهر غيرها اكفارها.)
 هر ملت كندو كتابنه ملازمت ايدر؛ برى ديگرينى تكفير ايدر.
 (بين الغريزة والرشاد نفا، وعلى الزخارف ضمت الاسفار.)
 (واذا تساوى فى القبيح فعالنا فمن التقى واينا الكفار.)
 (والذنب ما غفرانه بتصنع منا واكن ربنا الغفار.)
 طبيعت ايله عقل دائما تنافرده اولور. باطل بيهوده شيار كتاب-
 لارده بولنور. قبائحه مساوى اولور ايسهك كيم تقى كيم كافر؟
 مغفرت دعوى تصنع ايله دگل خدای فضليلدر.

(رأيت بنى الدهر فى غفاته وايست جوا التهم بالامم.)
 (فنسك اناس اضعف العنول ونسك اناس ابعد الهمم.)
 انسانلرى غفاته ده بولدم. بعضارى عقاگ ضعفنه كوره بعضارى
 همتك بعدينه كوره متدين اولور.

(غنينا عصورا فى عوالم جمة فام نائق الا عالما متلاعنا.)
 (اذا فاتهم طعن الرماح فمحفل ترى فيه مطعوننا عليه وطاعنا.)
 انسانلر دائما برى برينه لعنت اوقور. با حمار بده اسنه ايله،
 ياخود هجالسهده اسنه ايله برى برينه طعن ايدر.

(مضى الناس أفواجا ونحن وراءهم وكانوا وكنا فى الضلال نعوّم).
 (فيا اذنى هل فى الذى تسمعه من القول الافرية وزعوّم).
 بزده اولسگيلر کبى ضلال ديگزنده يوزرز. انسان قولاغيله افترادن
 باطل سوزدن ماعدايى ايشتورمى؟!)

(فد تزامت الى الفساد البرايا واستوت فى الضلالة الاديان).
 (انا عمى فكيف اهدى الى المذ... هج والناس كلهم عميان).
 (والعصا للضرب خير من القا ئد فيه الفجور والعصيان).
 (وادعى الهدى فى الانام رجال صح لى ان هديهم طعيان).
 هر ملتده فساد؛ هر دين ده ضلال اولور. انسانلر ك هر برى
 بنم كبى صوفوردر، حقيقتى كورمز. فجورى عصيانى وار قائمدن صوفورك
 عصاصى خيردر. طغيانلارى واضح انسانلر هدايت دعوى ايدرلر.

(وينشأ ناشىء الفتيان منا على ما كان عوده ابوه).
 (وما دان الفتى بحجى ولكن بعلمه الـتدين اقر بوه).
 (وطفل الفارسى له ولاة بافعال التمجس در بوه).

يعنى انسانلرده دين عقل ايله دگل تقليد ايله در.

(واذا ما سألت عن اصحاب دين غيروا بالقياس ما رتبوه).

لا يدينون بالعقول ولكن باباطيل زخرف كذبوه).

يعنى انسانلر دينلرينى هو الرينه تبعاً تغيير ايدرلر.

(قران المشتري زحلا يرعى لا يقاط النواظر من كراهها).

(وهيهات! البرية فى ضلال وند فطن اللبيب لما اعترهاها).

(اذا رجع الحصيف الى حياه نهاون بالمهاهب واز درهاها).

(فخذ منها بما اداه لب ولا يغمسك جهل فى صراها).

(وهت اديانهم من كل وجه فهيل عقل يشد بها عراها).

(وان الله غير مـلوم فعيل اذا اورى الوقود على وراها).

انسان عقلنه مراجعت ايدرسه مذهبلرى حقير بولور. يالـكـز

عقل تأييد ايدر شیی قبول ایت دینلر هر جهندن ضعیف اولدی.

(زعم الفلاسفة الذین تنطسوا ان المنیة کسرها لا یجبر.)

(فالوا و آدم مثل او بر. والوری کیناته. جهل امرؤ ما او بر.)

(کل الذی تحکون عن مولاکم کذب اناکم عن یهود یحبر.)

(رامت به الاحبار نیل معیشتة فی الدهر والعمل القبیح یتبر.)

(کذب یقال علی المنابر دائماً افلا یمید لما یقال المنبر.)

یعنی حکیملر دیمش: بنی آدم دیمک بنات او بر دیمک کیمیدرکه آدمکده او برکده اصلی معلوم دگل. خدای دن حکایت ایتدیکنکز شیلرکده همهسی یهود طرفندن کلمش بالانلاردرکه کسب معاش غرضیلر وضع اولنمشدر. منبرارده دائماً کذب سویلنور. عجب! منبرلر نصل تحمل ایدر؟

(قال قوم ولا ایدین بمافا لوه ان ابن آدم کابن عرس.)

(جهل الناس ما ابوه علی الدهر.)

اسلام حقنده فیلسوفک فکری:

(دعاکم الی خیر الامور محمد وایس العوالی فی القنا کالسوافل.)

(حداکم علی تعظیم من خلق الضحی وشهب الدجی من طالعات و آفل.)

(والزمکم ما لیس یعجز حمله انا الضعف من فرض له ونوافل.)

(وحت علی تطهیر جسم وملبس وعاقب فی فنف النساء العوافل.)

(وعرم خمرأ خلت الباب شربها من الطیش الباب النعام الجوافل.)

(فصلی علیه الله ما ذر شارق ومافت مسکاً ذکره فی المحافل.)

بر دینک حقیقتین بیلمک حقیقتین اثبات ایتمک ایچون اودینده وار تعالیهی او دینده وار مسائلی بر بر باقمق کبی بر مفید طریق اولماز. شمدی بزم فیلسوف شو طریقله اسلامی بزه بیان ایدر: (۱) همه عوالم خالق اولان خدایی تعظیم؛ (۲) طاقت دائرهسندہ اعمال صالحه؛ (۳) اصل اصول صحت اولان نظافت؛ (۴) انسانلره ضرر ایتمهک حرماره تعدی ایتمهک؛ (۵) شرفی عزتی اعتباری عقلی حفظ ایتمک.

عقول ده اولان خرافیاته فیلسوفک نظری:

(يقول الغواة الحضري عليهم عفاء! نعم ليل من القتن اخضر.)
 (ولو صدقوا ما انفك في شرحه يعانى بها الاسفار اشعث مغبرا.)
 (ولكن من اعطاهم الخبر افترى والفى مثل السيد اجمع وافترا.)

گمراهلر حضری حی دیرلر. هلاک اولسون لار! درست، فننه لار
 ایله دنیا قارا کُلُق اولدی معناسیله خضر وار. (لغت عرب ده اخضرار
 شدائد سببیه کونلرک قارا کُغی اوله اسنه مجازاً اطلاق اولنور.) سوزلری
 درست اولور ایسه، دیمک مسکین خضر قلندر صفتنده سفر لرده
 زحمت چگر. یوق درست دگل، آنلاره اوخبری سویله بن افترایتمش.
 «وما جعلنا هم جسداً لا يأكلون الطعام. وما كانوا خالدين.»
 (انبیا-۸) «وما جعلنا لبشر من قبلك الخلد.» (انبیا-۳۴)

امام منتظر، غوث، قطب، اوتاد، نجباء، ابدال، خضر، الیاس
 کبی «کوجک خدالار» «جانلی صنملر» اهل اسلامه ضرر ایتمک زعمیه
 غیر اسلام طرفندن الحاق اولنمش لاردر. رزق، نصرت، اعانه، هدایت
 ایتمک ده، اسلامک اصل اصولنه بنساء، هیچ بر واسطه اولا بیلمز.
 (زعم الناس ان قوما من الابرار عولوا في الجو بالطيران.)
 (ومشوا فوق صفحة الماء هذا... افك! هیهات ماجری العصران.)
 (ما مشى فوق لجة الماء لا السع... دان فیما مضی ولا العهران.)

بعضلر لیلری هواده اوچار، صو اوزرنده یورور دیرلر.
 یالاندر، بویله شی اولماش. سعدارک بری ده عدرارک بری ده صو
 اوزرنده یورمه مش. کاسارک بری ده سببیه یورمه مش.
 سعد بن وقاص کبی، خلفای اربعه عصرنده الک برنجی فاتحلر
 صرهنده معدود اولان، بر قائده فرس کبی بیوک دولتلری کرامت
 ایله فتح ایتمک کرامت هم شرف اولماز. بن کرامتلری انکار ایتمهم.

لكن بلاد فرسی فتح ایدر ایدر، سعد بن و فاص کرامت قوتیله عسکر لرینی نهرک اوزرنده یورتدی دیمهه. غیرتاری شجاعتلری همت انسانیه لریله دیکزلری نهر کبی، نهرلری ده اوافق جدول کبی عبور ایدوب طاغلاری هوایه اوچوردیلار دیرم. عندالله وعندالتاریخ وعندالعقل کرامت شودر. اش یالکیز کرامتله اولای بیلسه ایدی بنم کبی بر جبان ضعیف احمق آدم ده عالمک اسکندری اولور ایدی. عصر اول ده اوقدر فتوحات جاری اولمشدر، فقط هیچ بری رسولک معجزه سی اصحابک کرامتیله دگل، بلکه عسکر اسلامک غیرت ثباتلری قاندارک دها و سیاستلریله وجود بولمشدر. ام حسبتم ان تدخلوا الجنة واما یاتکم مثل الذین خالوا من قبلکم: مستثم البأساء والضراء وازاولا. حتی یقول الرسول والذین آمنوا معه متى نصر الله. (بقره - ۲۱۴)

(دموعی لانتجیب علی الرزایا ولولا ذاک ما فتئت سجوما.)
 (رضاً بقضاء ربک فهو حتم ولا تظهر لحادثه وجوما.)
 (ولم زحلا او المريخ فیها ولاتلم الذی خلق النجوم.)
 (ولست اقول ان الشهب یوما لبعث محمد جعلت رجوما.)
 (فاهسک غرب فیک ولا تعود علی القول الجراءة والهجوم.)

یعنی یاشم بلیه لره اجابت ایتمه بور، یوقسه دائماً آقوب طورور ایدی. خدایک قضاسته روی رضا کوسترمک واجیدر. هیچ بر بلا سبیله بوزگی منقبض ایتمه. بلار ایچون یولدوزلاری لوم ایدر ایسه کده خدای لوم ایتمه. کوک بوزنده شهابار یالکیز رسولک بعثتنه علامت اولارق حادث اولدی دیمهه. سوزی آکلا! لسانله هجوهی عادت ایتمه! بعض آدملر، ملک سوره سنده ۵نجی آیتی غالباً فهم ایتمه یوب، جو هواده حادث اولور آتش پاره لرینی کوکب خیال ایدر لر. جن سوره سنده ۸ هم ۹ آیتلری، گمان ایدرم، آکلامایوب «سیدالوجود حضر تلرینک

بعثتندن قبل سهاده شهاب نامنده اولان آتش پارهلری حادث اولماز ایدی“ زعم ایدرلر. اولماز زعمی و سیه زعمی و سیه زعمی و سیه زعمی اسلامک زهری بخاری مسلم احمد کبی الک بیوک اماملری شو کوزمه هواده کور ونور آتش پارهلرینک کوکب اولمادقلارینی، وجه سهاده قبل البعثه شو آتش پارهلرینک دائما حادث اولا کلدکلرینی تصریح ایتمشلر. وقت بعثتده استراقی منع ایتمک ایچون احداث اولنمش خرس هم شهب شمدی بزم کوزمه کور ونور آتش پارهلرینه تماما باشقه بر شیدرکه کوزلره کورنمز بر معنوی حجاب دن عبارتدر. لکن قبیل نبوتده ارض حجازک سمت رأسنده کائنات جویه طبیعیه دن اولارق نسیم هواده غایت شدتلی دهشتلی صورتده شهابلرک اشتعالی پیدا اولمش اولمالیدرکه سورّه جننی ایشتمش حجاز عربلری ظاهر قرانی استغراب ایتمه مشلر. زبراً اوپله بر فوق العاده اشتعال اولماسه ایدی قرانک ظاهرینه، شبهه یوق، اوزمانک عربلری غایت شدتله طعن ایدرلر ایدی.

(آیت ما الحیر المداد بکاذب بل تکذب العلماء والاعبار:)

(زهوارجالا کانیخیل جسومهم ومعاشراً امانتهم اشبار.)

(ان بصغروا او يعظموا فبقدره ولربنا الاعظام والاکبار.)

(ووجدت اصناف التکلم سته بالمین منها افراد الاخبار.)

قسم ایدرم قلم بالان سویلهمز؛ بلکه عالما بالان یازار: گمان ایدرلرکه نخل قدر اوزون، هم بر قاریش قدر قیسه انسانلر اولمشدر. اولور ایسه خدایک قدرتی وارد خلق ایدر. لکن اولمامش. انسانک کلامنده خبر قسمی دائما دروغ اولور.

(ما اذبح المین! قلمتم لم یشب احد حتی اتى الشیب ابراهیم عن امم.)

(کذبتم! ونجوم اللیل شاهدة ان المشیب قدیما حل فی اللهم.)

(هذا البیاض رسول الموت یبعثه فی کل عصر الی الاحیال والامم.)

بالان نه قدر قیبح ایسهده سر ههان بالان سویلهبورسز. « ابراهیم

عليه السلام من قبل، هیچ بر آدمک باش یوز صاجی آغارماز ایدی،
 دیرسز. تون بولدوزلاری شهادت ایدرکه توك آقلى اسكى برشیدر.
 هر بر عصرده هر بر ماته اولوم طرفندن کوندورامش رسولدر.
 (ومذهبی فی البرایا کونیم شیعا کالتاج والقار منه الجون والحلك.)
 (ما اسود حام لذب كان احدته لکن غریزة لون خطه الملك.)
 انسانلر، قار ایله زفت کبی، بری قارا بری آق اولور. حام
 نوک بددعاسیله قارالماش. بلکه طبیعی بر لوندرکه خدای ویرمش.
 (يقولون ان الجسم ينقل روحه الى غيره حتى يهنيها النقل.)
 (فلا تقبلن ما يخبرونك ضلة اذا لم يؤيد ما اتوك به العقل.)
 تناسخ کبی عقل تاید ایتمه مش سوزی حکیمدن منقول ایسه ده قبول ایتمه.
 (قال اناس باطل زعمهم فراقبوا الله ولا تزعمن:)
 (فكر يزدان على غرة فصيح من تفكيره اهر من.)
 زعملری باطل آدملر دیدیار! لکن سز دائما خدایگزى کوزگز
 اوکنده طونگز! بیهوده سویله مهگز: «خيرك خالتي يزدان غفاننده فكر
 ايتدى. فكرندن شرك خالقى اهر يمن حادث اولدى.»
 (وما اعود الى الدنيا وقد زعموا ان الزمان يمثلى سوف يحكىنى.)
 بنم مثلمی زمان اعاده ایدر دیرار ایسه ده، فقط، بن کندوم
 البتة بکیدن دنبايه کلهم.
 بعض اهل حکمت «مقدما کندهش آدمارک کچمش حادثلرک امثالی
 بر مقدار دور امتدادنده، عین ترتیبله اعاده اولور» دیر.
 (يقال ان سوف يأتى بعدنا عصر يرضى فيضبط اسد الغابة الحطم.)
 (هيهات! هيهات! هذا منطوق كذب فى كل صقر زمان كائن قطم.)
 (مادام فى الفلك المربخ او زحل فلا يزال عباب الشر يلتطم.)
 «بر عدالت راحت عصرى کلورکه او وقت آرسلان انسانه تیمز؛
 بوری قویونی بیمز» دیرار. هیهات! ابدأ بویله اولماز. شو سوز

یالاندر. زیرا هر زمانك حیواننده ظام طبیعت در كوك ده مرکیخ یاخود
زحل وار ایکن، شرور دیکیزی دائما دولقونلانه جقدر.

فیلسوفك زهدی:

زهد، لسان شریعت ده، اوصاف انسانیتك اڭ بیوگیدر. لکن
زهد الده مال طوتماق اولماق، یاخود جمال طبیعت دن اعراض ابدوب
غفلت عالمنده یا شامق تنبلك فراشنده اوبومق، عبادت خیالیه کسب
معالیدن تقاعد ایتمك دگل. زهد قلب انسان ده بر نوردرکه «انسانك
حیاتی مال ایچون دگل که مال ایچون؛ حیات-مال ایچون دگل؛ مال حیات
ایچون.» اولدیغینی انسانه کویستورر. زهد انسان ده بر مالکیت درکه انسانی
مالنه سید ایدر. طمع حرص بر مالو کیت درکه انسانی مالنه دینارینه عبد ایدر.
زهد بر حریت درکه انسانی اموالنه اطماعینه اسارتدن خلاص
ایدر. زهد بر شجاعت درکه خیرات یولنده بر پاره سنه قدر مالی صرف
اولنور ایسه ده انسانك قلبنه خوفك فزعك هجو مینی منع ایدر.
او زهد، که تکیه نشین تنبیلر دعوی ایدر، نظر شریعت ده بیوک
گناهدر. او زهد، که جمال طبیعت دن آیات خدادن اعراض ایدن غافلر
اظهار ایدر، حضور خداده اساعت ایدر، حکم عقل ده کفراندر.
(اعمل لاخرک شروی من بیوت غداً وادأب الدنياک فعل الغابر الباقی.)
(والمرء یسبق فیما لیس یکسبه نفعاً ولیس الی خیر بسباق.)
یارین کیدرسن کبی عمل ایت. نالبد فالورسن کبی دنیا کبی کسب
ایت. فقط، انسان فائلاسی بوق شیلرده اجتهاد ایدر؛ خیر اشلره سعی ایتوز.
یعنی زهد، مال نه قدر چوق ایسه ده، قلبک عدم التهاسیدر.
«رجال لا تلهیهم تجارة ولا بیع عن ذکر الله واقام الصلاة وابتاء الزکاة
یحافون یوما تتقلب فیہ القلوب والایصار.» (النور-۳۷).

(العقل ان يضعف یکن مع هذه ال... دنیا كعاشق مومس تغویه.)
 (او یقو فہی لہ كجرة عاقل حسناء یہواہا ولا تہویہ.)
 عقل ضعیف اولور ایسہ، دنیاہہ نسبتلہ، بر اغوا ایدر فاحشہ یہ عاشق
 اولمش آدم کبی اولور. قوی اولور ایسہ دنیا آگا نسبتلہ بر ضرری
 یوق جمیل دلبر کبی اولور کہ عقل محبت ایدر؛ دنیا ضرر ایتمز.
 یعنی زہد دنیا اللندہ بندہ اولماق؛ بلکہ دنیاہی الہ بندہ ایتمکدر.
 زہد جمیل دلبرک وصالندن لذت آلمق، ہمده فتنہ سندن ضررندن امان
 بولمق در. یوقسہ جمیل دلبرک جمالنه میل ایتمہ مک عنین ک اولور؛
 انسانک انسانیتندہ اولمش بر انحراف دن عبارت قالور.
 (امور دنیاك سطر خطہ قدر وحبہا فی السجایا اول السطر.)
 دنیا امور لرینی قدرک قلمیلہ یازلمش بر سطر کبی اعتبار ایدر
 ایسہک، قلبلرہ مرکوز اولان محبت دنیاہی سطرک ابتداسی دیمک
 لازم اولور.
 «زین للناس عب الشهوات من النساء، والبنین، والقناطر المقنطرة
 من الذهب والفضة، والحیل المسومة، والانعام، والحراث.» (آل عمران-۱۳)
 دنیاہہ عدم محبتی دعوی ایدن مرئیلاری حکم ضرورت، حاجات
 طبیعت، نص نران تکذیب ایدر.
 (هون علیک! فما الل دنیا بدائمة و لیس عاظہا الا کجالیہا.)
 (نفسی بہا ونفوس القوم ملہجة ونحن نخیر انما لانبا لیہا.)
 ولا تری الدهر الا من یہیم بہا طبعاً، و لکنہ باللفظ قالیہا.)
 یعنی طبعاً ہر کس دنیاہہ عاشق اولور. فقط اسانیلہ ریاء زہد
 اظہار ایدر.
 (عکم تدل علی حکیم قادر منفرد فی عزہ بکمال.)
 (والمال خدن النفس غیر مدافع والفقر موت جاء بالاهمال.)
 (او ما تری عکم الانجوم مصوراً بیت الحیاة یلیہ بیت المال.)
 یعنی: عزت، استغنا خدایہ مخصوصدر. انسان مالہ طبعاً محتاج

اولور، قلبا محبت ایدر. حیات مال سز اولماز. شوکا کوره فقیر لک، انساناڭ اهمالی قصور یله کلمش، موت حکمته در. کورمز می سن: خطوط رملیه ایله حکم نجومی تصویر ایدر ایسه، بیت المال بیت حیاتاڭ چنبنده اولور. لا اقلیک سنیات و عبادت و غیره و آرشما (یصون الکریم العرض بالمال جاهداً و ذواللوم للاموال بالعرض عائن.) یعنی: زهد عزتی، شرفی مال ایله عمایه ایتمکدر؛ عرض ایسه، شرفی عرضی بدل ایدوب مال جمع ایتمکدر. (اشد عفاً من صلاة اضعها و صوم لیوم واجب ظلم درهم.) (اذا لم یکن یومالینی تعلق لغيری رجیت السعادة فافهم.) بر درهمی بیهوده یزه صرف ایتمک فرض نمازی واجب صومی ترک ایتمکدن زیاده گناهلیدر. بر کون دینمی دیگرک حضورنده بدل ایتمز سهم کندومی سعید گمان ایدرم. یعنی مالک قدرینی بلمه مک زهد اولماز؛ بلکه فرائضی ترک ایتمکدن زیاده گناه اولور. دینی، عرضی، عزتی، شرفی، عفاً حفظ ایتمک قدر مالک الیه وجودی سعادتاڭ اساسیدر. (بالیل قد نام الشجی ولم ینم جنح الدجنة نجمها المسهار.) (ان كانت الخضراء روضاً ناضراً فلعل زهر نجومها ازهار.) ای تون! قلبی غمگین آدمده سنده او یور ایکن، قارا کلقده یولدوز او یوماز! شو کوکلر بر بستان کبی اولور ایسه، البته نورلی یولدوزلاری گل کبی اولور. یعنی عاقل انسان طبیعتاڭ جمالنه مقنون اولور. زهد عبادت دعواسیله معبودینک بدائعتدن اعراض ایتمز. دنیا وما فیها دن غفلتی دین خیال قیلماز. «عارف اولدر بلمیه: دنیا وما فیها نه در؟» دیمز

فیلسوفک توکلی:

خدای شو عالمده هر بر شیئی حکم عادتله اسبابنه ربط ایدوب اسبابی ده حکم خطابله بنده لرینه فرض ایتمشدر. اسبابه تشبث ایدن

بندلرینه حکم ربو بیتله مسبباتی ضامن اولوب، حکم خطاب هم حکم الوهیتله شو ضماننه اعتمادی، دیگر تعبیرله، توکلی بندلرینه ایجاب ایتمش. اسبابه ارتباط حکم عادلهدر؛ مسبباتک ترتیبی حکم ربو بیتلهدر. بونکله برابر انسانه حکم خطابله ایکی شی فرض اولور: (۱) اسبابه تشبث؛ (۲) حکم ضمانله مسببک حصولنه ایمان، اعتماد ایتمک.

دیهمک توکل، اسبابی ترک ایتمک ایچون دگل، اسبابده انسانک عزیمتلیرینی تاکید تقویه ایچون فرض اولمشدر. یعنی انسان بر سببه شروع ایدرسه، نردد ایتمهسون. خداک ضماننه اعتمادله مسببک حصولنه ایمانی اعتقادی قوی ایکن، هر بر ایشه نه قدر بیوک ایسهده تمام همتله مباشرت ایتسون.

اسباب عادییهی ترک ایدن آدم ایکی بیوک قباحته ارتکاب ایتمش اولور: (۱) موائد الهیهده حاضر ایکن، عوائد الهیهیه مخالفت ایدوب اساعت ادب ایتمش اولور؛ (۲) صلات صوم کبی حکم خطابله فرض اولان شیلری ترک ایتمش اولور.

توکل ایتمهین، یعنی مسببک حصولنده خداک ضماننه اعتماد ایتمهین آدم، اوچ بیوک قباحته ارتکاب ایتمش اولور: (۱) خداسنک وعدینه ضماننه ایمان ایتمه مش اولور؛ (۲) مسببی کندوسنه یاخود غیر خدایه اسناد ایدوب، ملک غیرده مالکیت دعوی ایتمش، سلطان غیرده تصرف ایتمش اولور؛ (۳) ایمان کبی حکم خطابله فرض اولان بر شیئی، مغالبه ایدر معاند صفتیله، ترک ایتمش اولور.

اهل علم دیمشدر: امور دنیاده اسباب عادییه امور اخروییهده اسباب عبادیه کبیدر. توکل خولیا سیله امور دنیوییهده اسباب عادییهی ترک جائز اولسه ایدی عین خیال ایله ایمانی فرائض عبادتی ترک ایتمک من باب اولی جائز اولور ایدی. زیرا مسببات دنیوییه حکم طبیعتله اسبابنه مربوط ایکن، مسببات اخروییه اسبابنه من وجه مربوط

اولم ایوب یالکز احسانات الهیه دندرکه اسباب عبادیه لرک بر پاره لک تأثیر یوقدر .

قران ده محصور دگل آیتلرده توکل مذکور در : « فاذا عزمتم فتوکل علی الله . ان الله یحب المتوکلین . » (نسا-۱۵۸).

یعنی : « فاذا حافظت علی ما امر به من الاسباب فاعتمد فیما قصدت بها الیه علی ضمان الله . فان الله یحب من یعتمد علی ضمانه »

« واتقوا الله . وعلی الله فلیتوکل المؤمنون . » (مائده-۱۱)

یعنی : وقوموا بما امر الله به من الاسباب ولا تضیعوها ، ولا تعصوه فی سننه العادیه . وعلی الله فلیعتمد من یؤمن بوعدالله وضمانه .
نعم اجر العاملین ۵۸۰ . الذین صبروا وعلی ربهم یتوکلون .

۵۹ . (عنکبوت .)

یعنی : « نعم اجر الذین قاموا بالاسباب ولم یعجزوا عنها ، وتحملوا تعبها ومشاقها وصبروا علیها ولم یعزوا منها . »

« ومن یتق الله یتوکل علی الله فیهو حسبہ . ۳ . (طلاق) . یعنی : « ومن یقم بما امر الله به من الاسباب ولم یعصه فیها فان الله یتوکل له مخلصاً من ضیقہ ویرزقه من غیر مضایقه علی حسب ما یعلمه من المصلحة . »

اهل علم دیمش : « مالہ حیلۃ فلا یعجز عنه . ومالا حیلقله فلا یجزع منه . » یعنی « بر طریقله تحصیلیه ؟ کن شیلری ترک ایتمک ، توکل اولماز . عجز اولور . تحصیلنه طریق یوق شیلری طلب ایتمک غیرت ، اقدام ، عزیمت دگل ، زحمت در . اویل شیلرک فوتنه آه واه ایتمک ، همت دگل ، انسانک وجودینه ضرر ویرور جزع فزعدر . »

سید الوجود حضرت تهری خداسته دعاده : « اللهم انی اهوذبک من الهم والحزن والعجز والکسل . » دیمشدر .

انسانک قلبنه هجوم ایدن قایغو ، سببی ماضی ايسه ، حزن ؛ سببی

مستقبل ایسه، هم اولور. طبعاً بالضروره معلومدر که قلبک قایغوسی انسانک عقلنه وجودینه بیگ ضرر ویرور؛ فقط خلاص اولمق امرنده بر پاره‌ک فائده ویرمز. خلاصک چاره‌سی بردر: ماضی ایسه اسباب رافعه‌ده، مستقبل ایسه اسباب دافعه‌ده سعی ایتمکدر. سعی اینمه‌ین آدم صابر اولماز عاجز یاخود کسلان اولور. «کسلان ایتمکدر»

اهل علم دیمش: «انسانک کمالی صلاحی حاجتی تغلف ایدرسه فائت اولورسه: (۱) یا قدر تک عدمندن اولور که عجزدر، (۲) یاخود سعی اراده سببیله هم تک یوقلمندن کلور که کسلدر.» «کسلان تمنی ایدر لکن تمنی افلاصک رأس مالیدر؛ تمنی انسانلرکک عاجز یدر.» «عجزهر شرک مفتاحیدر؛ هر گناهک اصلیدر: منافع بدن عاجز اولمق جبندر؛ منافع مالدن عاجز قالمق بخلدر.» «لاجل ذلک سیدالوجود حضرتلری شو دورت شیدن، یعنی حزن، هم، عجز، کسلدن، امتلرینی غایت شدتله منع ایتمشدر.»

کتاب خداده، سنت رسولده توکلک حقیقتی حقیقده او قدر واضح بیان وارد اولمش ایکن، عجب، بزم علمای اسلام مسئله توکلده صوگ درجه اختباط ایتمش. مسئله توکل حقیقده افکارلری امت اسلامییه غایت بیوک ضررلار ایراث ایتمش اولماسه ایدی، بن «اختباط ایتمیلر.»

دیمز ایدم، «بنده جان کلام ایسه حقیقده بیله بار خدایه»

باقک امام جلال المحلی حضرتلری جمع الجوامعده نه دیمش: ورجح قوم التوکل؛ و آخرون-الاکتساب؛ وثالث-الاختلاف باختلاف الناس وهو المختار. ومن ثم قيل: ارادة التجريد مع داعية الاسباب شهوة خفية؛ وسلوك الاسباب مع داعية التجريد انحطاط عن الذروة العلية. «شو سوزده بر قاچ بیوک خطا وار: (۱) توکلی اکتسابه قسیم ایتمک؛ لکن شرعا توکل اکتسابک فسیمی دگل فرینی رفیقیدر؛ (۲) حکم خطابه واجب اولان اسبابی بعض آدملره ترک اولی دیوک؛ (۳)

تروم رزقاً بان سموك متكلاً وادين الناس من يسعى ويعترف
 انسان ايله يازلمش شيلرى اعترافم وار ايكن، ملك قلميله
 يازلمش گناهلىرى نصل انكار ايدم بيلورم. فقير فالورسن؛ حاجتىكى
 انسانلردن هديه ياخود صدفه صفتيله آلورسن. بيلورمى سن بويله
 شيلرى ملك گناه دفتونده قيد ايدر. ايش سز عالده ير يوزنك حرمت
 ايدرسن؛ بونكله دائماً گناه افتراق ايدرسن. دين عندالله معى احترام ايكن،
 سن ده توكل خيائيله رزق طلب ايدرسن.

ويعجنى دأب الدين ترهبوا سوى اكلهم كد النفوس الشجائح
 واطيب منهم مطعماً فى حياته سعة حلال بين غاد ورائع
 فما حبس النفس المسيح تعبداً وليكن مشى فى الارض مشية سائح
 معنلارى باب الحاده مذكوردر.

فيلسوفك كندوسى حقنده اعتقادى:

(رويدك! لو كشفت ما انا مضمير من الامر ماسميتنى ابداً باسمى.)
 (اطهر جسمى شائياً ومقبطاً وقلبى اولى بالطهارة من جسمى.)
 باقى آلدانما! بنم قلمده وارى بيلسه ايدك بنى ابداً اسموله
 تسميه اينمز ايدك ياز قيش بدنمى پاكله رم. ايكن قلم پاكله ميه
 دها زياده حاجت طوتار.
 انسانيت اويله بيوك بر علويت در كه حكيم نظر حكمتله نظر
 ايدر ايسه كندوسنك فعللر بنى فكرلر بنى انسانيت نامنه غير موافق بولور.
 (نصحتك لا تعترف يا أخيه... بي فانما الرجل الساقط.)
 (ولو كنت ملقى بظهر الطريد... ق لىم يلتقط مثلى اللافظ.)
 خيركى استرم. زنهار بنده قدر شرف واردر خيال ايتمه.
 بن غايت دوشگون آدمم. بنى يول اوزرينه برافسه لار ايدى هيچ
 بر آدم كوتار ميه رغبت ايتمز ايدى.

(اشهد انى رجل ناقص لا ادعى الفضل ولا انتحل.)

(جئت كما شاء الذى صاغنى ومن يصفنى بجميل يحل.)

بن غایت دنییم. فضلی دعوی ایتهم. دیگر کت فضلینی ده کندومه اسناد ایتهم. زیرا خدای نصل خلق ایتمش اویله کلمشم. بنی خیرا ایله ذکر ایدن کذب ایتمش اولور.

لقد علم الله رب السکمال بقلته علمی و دینی و مالی.)

وان التجمال قد ضاق بی فکیق انافس اهل الجمال.)

خدا ایله قسم ایدرم که علمم مالم دینم عبادتم غایت ازدر. تکلفاً جمال اظهار ایتمک غایت آغیر اولدی. اهل جمال له منافسه ایده بیلورم می؟! ایتهم ایتمش اولور.

(اذا سألوا عن مذهبی فهو بین وهل انا الامثل غیری ابله.)

(خلقت من الدنيا وعشت کاهلها اجد كما جدوا والهوا كما لهوا.)

(وما النفس بالفعل الجمیل مدلة ولكن عقلی من حذار مدله.)

بنم حالی صورارسه لار غایت ظاهر در. بن ده دیگر لار کبی ابلهم. دنیادن خلق اولندم. اهلی کبی عمر ایتدم. اعیاناً جدیتله اعیانا اویونله ایش ایدر ایدم. نفسم جمیل ایشلریله رغبت ایتدم مز ایدی. عقلم فورقودن تماما کتمشم ایدی.

(رحلت فلا دنیا ولا دین نلته وما اوتی الا السفاهة والحرق.)

(متی یخلص التقوی لمولاه لانقض عطاياه من صلی وقبلته الشرق.)

نه دنیام نه دینم وار ایکن، کتدم. سفیهلک دن احمقلق دن دیگر بر شی حاصل ایتهمدم. قلبی خداسنه متوجه آدم، یوزی شرق طرفنه متوجه اولور ایتهمده، ثوابدن محروم اولماز.

(شرفنی الله ولا أمل ال... جنة بل عتقا من النار.)

(ما قیمتی فلس وفي حکمه انی اودی الف دینار.)

خدای بنی شریف ایتدی. لکن بن جنتی امید ایتهمدم. نار دن خلاص

اولورسەم كفايه. قيمتم بر پارەدر؛ خدای نكر بما ديتمی بيك آلتون ايتەمش.

فائده: شو ايكى بيتى فيلسوفك

(تناقض! ما لنا الا السكوت له وان نعوذ بهولانا من النار.)

(بد بغمس ميع من عسجدوديت ما بالها قطعتم في ربع دينار.)

بيتلرينه قياس ايدر ايسهك، شو ايكى صوك بيتلرى شاهد ايدوب

فيلسوفك ديتنه طعن ايدن فقيهلر ك طعنلرينى بيهوده بولورز. زيرا بر

پاره ديكز انسانى بيك آلتون ايتەمك، فيلسوفك فاسفەسنجە، نكر يم ايسە،

نكر يما بشيوز آلتون قيلتمەش الى، جنايتى خيانتى صوكتندە، تحقيراً بر

پارەده قطع ايتەمك، فيلسوفك اعتقادنچە، تناقض اولماز.

فيلسوف "تناقض ما لنا الا السكوت." ديش ايسە بالەكز،

احكامى روايت ايدر، حكمتلرينى ملاحظە ايتەز فقيهلرى تنبيه

ارشاد ايتەمك ايچون ديمشدر.

فقيها شو بيتلرى ظاهرينه حمل ايدوب، فيلسوفك ديتنه طعن

صوكتندە، كندولرى طرفندن شو جوابلرى ويرمشلر:

(عز الامانة اغلاها؛ وارخصها. ذل الخيانة فانظر حكمة البارى.)

يعنى: كانت ثمينة اذ كانت امينه. فهانت اذ خانت.

(حماية الدم اغلتها. وارخصها. صيانة المال فافهم حكمة البارى.)

يعنى حفظاً للطراف ديتى بشيوز آلتون قيلتمەش؛ لکن حفظاً

للاموال ربع دينارده قطع اولنیش.

(هناك مظلومة غالت بقيمتها وهاننا ظلمت هانت على البارى.)

يعنى: مظلومى خدای رفع ايدر؛ ظالمى دائماً هانت ايدر.

(وقيمة اليد نصف الالف من ذهب فان تعدت فلا تسوى بدينار.)

يعنى: الك قيمتى بشيوز آلتون در؛ لکن تعدى ايدرسە بر پارە به ديكمز اولور.

فقها طرفندن ويرامش جوابلر ك تمامى شودر. كور يورسن:

فقيهلر جوابلرينى لزومياتدن سرفت ايتەمشلر. هر سرفتك جزاسى

قطع ايسە نيچون طعنلرينى نطاع ايتە يورلر!؛

(دعيت ابا العلاء. وذاك مين واكن الصحيح ابو النزول.)
 (ا عى الطفل من بعد التناهى وضعف السقب فى حال النزول.)
 بنى ابو العلاء دير لر. لىكن يالاندر. صحى ايسه ابوالنزل ولدر.
 نصل شىبى علا حساب ايدورلر؟ عمرم نهايهسنده بالالار كىبى
 سوزدن عاجز اگىمى؟ ياخود بكىتلىگم زماننده ضعيف اگىمى؟
 (لو ان بنى افضل اهل عصرى لها آثرت ان احظى بنسل.)
 (فكىف وقد علمت بان مثلى خسىس لا يحىى بغير فسلى.)
 يعنى اوغللرم زمانك اڭ بيوكلى اولاحق ايسه لرده، نسلى اختيار
 ايتمز ايدم. اويله ايسه خسىس اگىمى همده بنم كىبى بر خسىس دن ايتمه
 يالاندر احمق بالا كله اگىمى بيلور اىكن نسلى نصل اختيار ايدم؟
 شبهه يوق فيلسوف حضرتلر شو سوزلر تمام اعتقاديله سويله مشدر.
 لاجل ذلك—بن فيلسوفك ذاته احتراه، تعاليم عاليهسنه افكار عاليهسنه
 اعجاباً نه قدر سطور يازا بيلور ايسه مده—شو اعتقادينك خاطرينه
 قلمى ده لسانى ده مدحا يازمق دن سويله مك دن منع ايتدم. لىكن «شكراً
 على الاختصار بر حق سوزى سويله كه بيك مجلدلر ستابش ايتمك دن ده
 ابلغ اولسون.» ديرلر ايسه، بن ده «صوقور معرى اللزوميات صاحبدر.»
 دير ايدم. زيرا شو جمله ده امامك اعتقادينه خلاف سوز يوق.

لقد نرى ان فيلسوفك ذاته احتراه، تعاليم عاليهسنه افكار عاليهسنه

فيلسوفك انسانلره حقيقت كوزيله نظرى:

لزوميات ابياتلرينك موضوعى اعتباريله تقسيم ايدر ايسه ك
 دورت خمسى انسانلرك طبيعتلر ينى حقيقتلر ينى، افكارلر ينى حركتلر ينى،
 فيلسوفك تعبيرنجه، سرلر ينى تصويردن تنقيددن شرحدن عبارت اولور.
 (ومن تأمل اقوالى راى جملا يظل فيهن سرالناس مشر وحا.)

لىكن فيلسوفك بيانى بزم شاعرلرك هجوياتى هذيانى كىبى
 اولها يوب، طبايعك عكسار ينى رسم ايدر رساملرك تصاوبرى، طارق

خيراته ارشاد ايدر حكيملرڭ وصيهلرى، منحرف مزاجلرى تعديلل
ايدر طبييلرڭ دوالرى كبيدر. (فاسمع كلامى وحوال ان تعيش به فسوف اعوز بعد اليوم طلايى.)

فيلسوف حضرتلرى بر بوزينه كلوب كتهش هر بر ملتڭ غريب
عجيب تار يخلرنندن خير دار اولوب،

(ما كان فى هذه الدنيا بنو زمن الا وعندى من اخبارهم طرف.) باقه
ديباده تمام عزت عدالت حقانيت استقامتله عمر ايتوش، نور سعادتله
كونلرى ياقتى اولوش، ختام حياتلرى مسك شراف، خاتم طوبار تله
مختوم اولوش هيچ بر ملتى كورمه مشدر. «تار بختى اوقوب هر تار بر
شيمى بيلمك ممكن؛ لىكن «سعادت نره ددر؟» انسانيت نامنه علوبتته
مناسب حيات نصلدر؟ كورهك ممكن دگل.» ديمشدر. «زير سعادت
نمونسى او اور در جده بر ملتى شونديم زمانهڭ كوزى كورمه مشدر.
شو دنياده هر بر شى قياس ايله اعتبار ايله بيلنور. تار بخت شو دنياده بر
مدرسه عهوهى در. تون تاراڭداغنده كون يافتيلغنده وجود بو اور
بيوك يا كوچك حادثه ار فيلسوف زمان طرفندن انسان بالالار يينه
وبر ياور درسدر. انسانار درس اوقورلار اوصانورلار؛ لىكن
مدرسه حياتڭ فيلسوفى زمان تكرار تكرار بر درسى تاقين ايتمكمن
اوصانما بوز. ديمشدر.»

«شو مدرسه حياتده هر بر مسئله، بر سالدده اولماسه بيك سنده
لابد حل اولنور. لىكن «سعادت ندر؟» «طرق علانره ددر؟»
مسئلهلرى مدرسه رياضتده الك بيوك اهل رياضت البته عدد
اصهڭ حل اولنماش جنرى كى. شو زمانه قدر مدرسه
حياتده حل اولنماش» ديمشدر. (طرق العلا مجزوله. فكنا فيا صم العدايد ما اها اجدار.)
امتارڭ تار بختنه، افر ادك حياتده اطوار ينه نظار ايدوب، قارا

طالعک بر کون ختامي اولاجنه، شمس سعدک بر کون افق انسانیت ده
طالع اولایه جگنه بر دلیل کور مه مش در.

(مادام فی الفلک المریخ او زحل فلا يزال عباب الشر یلتطم.)

(واذا رجعت الی الحقائق لم یکن فی العالم البشری الا بائس.)

انسانلرک علمونه نظر ایدوب، حقیقته مخالف افکاری دائماً رد ایتمش؛
عقل ایله تسایید اولنماش اخباری دائماً جرح ایتمشدر. دینلرینه
عبادتلرینه نظر بصیرتله نظر ایدوب دسائسله احاطه اولنماش دیانتی
روحانیتی تحقیر ایتمش؛ اخلاص اتقا وجدان اساسنه مبنی، عقل
درایتله قلبده ناشی اولمش ایمانی تمام احترامله تقدیس ایتمش در.
فیلسوفک فلسفه سنجه، ظاهرأ فضیلتله باطناً ملعنت، كذلك باطناً
قدسینتله ظاهرأ دناعت دین علویتنه وجدانک طهارتنه هیچ یاقیشمایور.
لا جمل ذلك منفور جهتلیرئ دائماً رد ایدر؛ عالی جهتلیرئ ده
تماماً تقدیس ایدر ایدی.

بن شمدی، احاطه م مساعده سی قدر، فیلسوفک انسانلره
نظرینه دائر ایباتی لزومیاتک ۱۲ بیگ قدر ایباتندن انتخاباً سرد ایدرم،
(حوتینا شرور لا صلاح لملها فان شد منا صالح فهو نادر.)

(وما فسدت اخلاقنا باختیارنا ولسکن بامر سببته المقادر.)

(وفی الاصل غش و الفروع توابع وکیف و فاء النجل و الابغادر.)

(فقل للغراب الجون ان کان ساهعاً انت علی تغییر لونک قادر!؟)

(بنی العصران کانت طوا الاشخوصکم فانکم فی المکرمات حیادر.)

اصلاحی قابل دگل شرور بزنی احاطه ایتدی. آرامزده ناکاه
بر یاخشی آدم کلور ایسه، حکم قیاسدن خار جدر. اخلاقمز، اختیارله
دگل، حکم قدرله فاسد اولمش. اصلده فساد وار ایسه، فرعلر
فساد اولور. آتالرده غدر اولور ایسه بالالارده وفا اولماز. قاره
قارغایه، آکلار ایسه، سوبله: قارالغینی تغییر ایتمیله قادر میدر؟

ای زمان بالالاری! بویلرگز اوزون در؛ لکن همشکر غایت دوندر.
 (فی طبعنا الزیغ والفساد وها ذا اللیل طبع لجنه الضر.)
 (لا ازعم الصفو مازجاً کدرأ بل مز عمی ان کله کدر.)
 تونده قاراگلیق کبی طبیعتمنده فساد واردر. وجودمنه کدر
 قاتشمش دیهم؛ «وجودمز تماماً کدردر.» دیرم.

(یتحارب الطبع، الذی مزجت به مهج الا نام، وعقلهم فیفله.)
 (حتی اذا حضر الحماهم تبینوا ان الذی فعلوه جهل کله.)
 (والبر یلتمس الحلال ولم اجد هذا الوری الا فقیداً حله.)
 (والناس جائر مسلک مسترشد واخ علی غیر الطریق یدله.)

انسانک عقلی طبیعتنه دائماً مغلوب قالور. همه اشترینک جهل
 اولدیغی عندالموت انسانره ظاهر اولور. صالح آدم حلالی استر.
 لکن بن شو آدملرده حلال برشی بولامادم. انسان ایکی صنفدر:
 (۱) حقیقتی بیلمز، آرار؛ (۲) خلاف حقیقت شیلره دلالت ایدر.
 (خیر وشر ولیل بعده وضح والناس فی الدهر مثل الدهر قسمان.)
 (واللب حارب ترکیباً یجاهده فالعقل والطبع حتی الموت خصمان.)
 انسانلر، تون کون دن عبارت زمان کبی، ایکی قسمدر.
 عقل طبیعتله دائماً بخار به ایدر، نا اید دشمن قالور.

(تدین مغربی بانتحال وعارض بالتنجل مشرقی.)
 (فصمتاً ان اردتم او مقالاً فما فی هذه الدنيا تقی.)
 (نقاء لباسنا فیها کثیر ولیس لاهلها عرض نقی.)
 (واعوزنا بیاض العیش فیها ولم یعوز بیاض مفرقی.)

هر کس دین دعوی ایدر. لکن شو دنیاده هیچ بر تقی
 بولنماز. کیوملر مز دائماً پاک او اور اکن عرضی پاک آدم کورنمز.
 باشمزده آفلق بوانور؛ فقط آق حیات بزده بولنماز.

(اراك الجهل انك في نعيم وانت اذا افتكرت بسوء حال).
 (واعوزت الفضيلة كل حي فما هي غير دعوى وانتحال).
 كندوگنى سعيد خيال ايدرسن؛ آكلار ايسهك غايت شقى سن.
 انسانيته مناسب فضل هيچ بر آدمده بولنماز. فضيلت انسانلرده
 يالگز بر اسمدر كه دعوى ايدرلر.

(نعشى عن الامر حتى يعلو ابن ردى نعيشاً تبارك رب العالم العالى).
 (ظننت انى وحدى مخطئ فاذا افعال كل بنى الدنيا كافعالى).
 حنازويه ركوب ايدنجيه قدر حقيقت دن كور فالورز. بن يالگز
 كندومى مخطى خيال ايدر ايدم. شهدى آكلادم كه هر بر انسان بنم كيدر.
 (لا يخذعك احرانا كاولنا فى نحو ما نحن فيه كانت الامم).
 (مقلدين بدم لا يضيعه منهم عرب. ولكن ضاعت الذمم).
 (لولا بدائع دلت ان خالقنا ادرى واحكم قلنا خلقنا لهم).
 باق آلدانما! انسانلرك آخرى اولى كيدر. همه امتلر بزم
 كى ايديلر. قباحت شيلرى همسى محافظه ايدر ايدى. وفا هيچ
 برنده يوق ايدى. خدايك علمنه حكمتنه دلالت ايدر براهين اولماسه
 ايدى بزي خلق ايتمك حماقتدر دير ايدم.

(هوى البر فى بحر وان سكن البرا اذا هو جاء الخير لم يعدم الشرا).
 (سعى آدم جد البرية فى اذى لدرية فى ظهره تشبه الدر).
 (تلا الناس فى النكراء نهج ابهوم وغربنوه فى الحياة كما غرا).
 (ومن شيم الانس العقوق وجاهل محمول بر عند من اكل البرا).
 انسان قرده ايسهده ديگزه دوشمش كيدر. هيچ بر خيى
 شردن خالى اولماز. آرقاسنده ذرهلر كى اولان بالالارينك شقاوتنه
 انسانلرك بيوك پدرى آدم سيب اولمشدر. بالالار قباحت اشلرده
 پدرلرينك يوليله كتمشار. پدرلرى كى دنيايه آلدانهشلار. ظلم
 انسانك طبيعتى در. انسانده خير وار گمان ايدن جاهلدر.

فائده: امام ترمذی ابوهریره حضرتلرندن روایت ایتمش: «لما خلق الله آدم مسح ظهره. فسقط من ظهره كل نسمة هو خالقها الى يوم القيامة امثال النر.» - امام مالك موطاه خليفه عمر حضرتلرندن روایت ایتمش: «ان الله خلق آدم. ثم مسح ظهره بيمينه، فاستخرج منه ذرية؛ فقال خلقت هولاء للجنة. وبعمل اهل الجنة يعملون. ثم مسح ظهره فاستخرج منه ذرية؛ فقال خلقت هولاء للنار. وبعمل اهل النار يعملون.» - شو معنی ده اولان حدیثلر «سبق قدر» ی انسانلرک هر برینه فهمی آسان عباره ایله بیان یولنده لسان نبوت ده جاری اولان کلام نبوتی تفصیلدر. لکن «ظهر آدمین ذره لر کبی ذریتی استخراج» واقعه سی عالم شهادت ده واقع اولمش بر حادثه اولمایوب، یالکرن علم خداده جاری اولمش تقدیر سابقی عبارت حسیه ایله تصویردر.

شو حدیثلرک الاعراف سورده سنده ۱۷۳ نچی «واذ اخذ ربك من بنی آدم من ظهورهم ذریتهم. واشهدهم علی انفسهم الست بر بکم. قالوا بلی.» آیت شریفه سنه اصلا تعلقی مناسبتی یوقدر. اولمق هم ممکن دگلدر. زیرا: ۱) خدای «من آدم من ظهره ذریته» دیمه مش؛ «من بنی آدم من ظهورهم ذریتهم» دیمش. ۲) حدیثلر قدر سابقی، آیت کریمه ایسه قیام جهیی بیان ایچونددر. موضوع بری برینه تماماً باشقه قدر. عام خداده سببت ایتمش قدر هیچ بر وقت انسانلرک علیه فائمه حجه الهیه اولماز. انسانلرک اوزرنده فائمه اولمش حجه الهیه وجودلرنده ترکیب اولنمش عقول، من طرف الله بعث اولنمش رسولدر. قیام حجه ایله سبق قدر آراسنده هیچ بر مناسبت یوقدر. حدیثلر حکم ازلی، آیت کریمه ایسه شمدی جاری اولور حالی بیاندر.

انسان کتب تفاسیری کتب احادیثی مطالعه ایدر ایکن احياناً غایت غریب حاللری کورور: بری برینه مناسبتی یوق حدیثلر ایله آیتی تفسیر ایدرلر؛ آیتک نظمی آیتک موضوعی تحمل

ایتمهین معنای آیتی عمل ایدر لر. بر حدیثه بیگ سند بیگ روایت بولورلار، لیکن قران ده وار آیته بر دفعه درایتله نظر ایتمه یورلر. بعضا بیلمه نصل بر تاثیر ایله شو شیرلر، کورورسن، امت طرفندن تمام قبوله تلقی اولنور. شو مسئله ده بن حیرتده ایم: بیلمه م، بن می غلط ایدیورم؟ یا خود آیت مذکوره یی او حدیثلر ایله تفسیر ایدن عالمر، «روز الستدن پیرو مسلمانم» دیر تورکلر می؟

(نبی الطهر والقضاء جری لنا بسواه حتی ما نعین طاهرا.)
 (والناس فی ظلم الشکوک تنازعوا فیها وما لمحوها نهاراً باهرا.)
 (کم فائتم بعضاته متفقہ فی الدین یوجد حین یکشف عاهرا.)
 پا کلکی آراز. لیکن قدر بزی خبیث ایتمش. آرمزده بر طاهر بولنماز. انسانلر جهل قارا کلق لارنده فالمش لار. دائما جهلیات ده تنازع ایدر لر. نور حقیقتی هیچ بری کورمه مش. انسانلره وعظ ایدر، دین ده تفتی دعوی ایدر نه قدر آدملر، تفتیش ایدر ایسه ک، زانی چیقلارلر!

(هل یغسل الناس عن وجه الثری مطر فما بقوا لم یبارح وجه دنس.)
 (والارض لیس بهر جو طهارتها الا اذا زال عن آفاتها الانس.)
 (احتج فی الفی بالنسیان والدمم وقد غووا بادکار لا اقوال نسوا.)
 دیگر صولاری بر یوزینی انسانلردن نه وقت یایقار ایکن؟ انسانلر زائل اولمادقجه بر یوزی پاک اولامار، آتالاری اونوتوب گناه ایتمش ایدی؛ بالالار ایسه بیلهرک گناه ایدر لر.

(متی ما تغالط عالم الانس لایزل بسمعک وقر من مقال سفیه.)
 (اذا ما الفتی لم یرم شخصک عامداً بکفیه من ضغن رماک بقیه.)
 انسانلره اختلاط ایدر ایسه ک قولاغک سفیهرک سوزیله دائما طولوا اولور. انسان ایکی ایله سکا ضرر ویره من ایسه، لایدلسانیله سنی ادا ایدر.

(مضى الزمان ونفس الحی مولعه بالشئ من قبل هابیل وقابیل.)
 (لو غریب الناس کیمایعد مواسقطا لما تحصل شئ فی الغرابیل.)

(اوقيل للذار: «خصى من جنى!» اكلت اجسادهم وابت اكل السراييل.)
 (سبحان من الهم الاجناس كلهم امرأ يقود الى خبل وتخيل):
 (خط العيون، واهواء النفوس واه. . . واه الشفاه الى لثم وتقيل.)
 انسانلر آدمدن قبل بيله، دائماً شرلره حريص ايديلر. دنيلري
 آيورمق ايچون انسانلر ايلهك دن اوتكار يلهك اولور ايسه لر،
 ايلهك لرده بر شى قالماز ايدى. ياخود آتسه «يالگنر گناهليلري
 ياق!» دينلسه ايدى تنلرينى تامماً ييوب كيوملرينى ترك ايدر ايدى.
 او ذاتى تقديس ايدر م كه هر بر جنسه فساد وجنونه سوق ايدر
 خاصيتلري ويردى: كوزلره نظري، نفسلره هوالري، ايرنلره اوبوشمگى،
 هر وقت طبيعت طرفندن بخش اولمش خاصيت بر حكمت كليه ايچون
 اولور. احياناً او خاصيتلر دن ناشى اولان ضرر نظام حكمتى نقض ايدمهز.
 تنبيه: خيشى طيللر دن، رديلري جيلر دن آيورمق، لسان عرب
 عرفنده، خبيثلري رديلري آرادن چيقارمق ايله اولور. «وامتاز واليوم
 ايها المجرمون.» لىكن ايلهك ايكى نوع اولور: (۱) جيللري چيقارور،
 رديلري آلوب قالور، اون ايله گى كى: (۲) رديلري چيقارور، جيللري
 آلوب قالور، حبوبلر ايرى دانهللى شيلر ايله گى كى. فيلسوفنك شو بيتلر نده
 طبيعى، ايكنچى نوع ايلهك مراد اولور. زيرا قدرنك بيوكلگنه خصال حميده
 چوقلغنه مناسب اودر: لغت عربك عرفنه موافق ده اودر. يعنى انسانلر نك
 دنيلرينى طرح ايدمه ويرهك الده بر انسان قالماز ايدى.

(القدر فينا طباع؛ لاترى احداً وفاؤه لك خير من توافيه.)

(اين الذى هو صاف لا يقال له لو انه كان اولولا كذا فيه.)

(وتلك اوصاف من ليست جبلته جبلت الانس بل كل ينافيه.)

(ولو علمناه سرنا طالبين له لعلنا بشفا عمر نوافيه.)

(والدهر يفقد يوماً ما به كدر ويعوز الخل باديه كخافيه.)

(وما حمت كبيراً فى تحديه ولا عدلت صغيراً فى تجافيه.)

(جنی اب وضع ابناللدی غرضاً ان عق فهو علی جرم یکافیہ.)

خیانت بزده طبیعت در . سنڱ عفگی سڱا وفاسی سنڱله استفاده سندن
خیر اولان هیچ بر آدمی کورم زسن . « اویله اولسه ایدی! » - « بویله
اولماسه ایدی! » دینلمز لك بر آدم نرهده بولنور؟! درست، انسان
اولمایان بویله اولا بیلور . لکن هیچ بر انسان بویله اولاماز . اویله
آدمڱ وجودینی بیلسه ایدک، احتمال عمرمز اغیرنده بولورز گمانیله،
طلب ایتمیه شمدی چیمار ایدک . کدری یوق بر کون، ایچی طیشی برابر
بر دوست شو دهرده بولنهماز . پیر شفقت ایدرسه رحمت او قومام؛
بالا جفا ایدرسه لوم ایتمه م . زیرا اولوم بلیه سنه هدف اولمق ایچون
اوغل طوغدران آنا جنایت ایتمشدر . اوغلی ظلم ایدرسه پدرینڱ جنایتنه
مکافات ایتمش اولور .

(لعمری لقد فضع الاولید . . . ن ما کتبوه وما سطر و ا.)

(کانهم لقدم الضلال جمال علی نهجها تقطروا.)

قسم ایدرم: قدمایی یازمش شیلری رسوا ایتدی . باقار سهڱ
همه لرینی ضلال بولنده کیدن توله لقطاری کبی بولورسن .
فیلسوف حضرتلری، غالباً، او زمانده وار علوم طبیعیه یی،
کیمیاییه یی، قطعی گمان قیلنور اولمش فلیکیاتی، فلسفه ظن اولنه
کلمش وهمیاتی، توار یخ دینییه کتابلر نده یازمش خرافیاتی، شریعت
سماوی صفتیله تلقی قیلنه کلمش فقهیاتی، ایمان سماوی صورتنده تلقین
قیلنه کلمش کلامیاتی، ادب حیات رسوم معامله نامیله تقلیداً نقل اولنه
کلمش تکلفاتی، دواوین ادبده اشعار ادبیه اسمیله حفظ اولمش
مدحیات هجویاتی، کتب احادیثده اقوال نبویه لقبیله درج اولمش
موضوعاتی، امدڱ تربیه سنه عائد کتب الرفائقده ثبت اولمش موعظاتی،
علوم غریبه عجیبه نامیله خصوصی طریقه لارله خفی قیلنهرق موروث
اولنه کلمش سریاتی، ودها بونلار کبی اصلی فصلی یوق خیالاتی اراده

ایتمشدر. شمندی علی التوزیع شوز مانگ علماسنه ظاهر اولمش جهلیات قدیمه غالباً او زمان بزم فیلسوفه کنلک ظاهر اولمشدر گمان ایدرم؛ بوکما دلالت ایدر غایت چوق ایبات لزومیاتده وارد.

شو دفعه فیلسوفک ترجمه حالته افکار عامیهسنه تعالیم دینیسنه عائد شو قدر شیله اکتفا ایتمدم. بوندن زیاده تفصیلاتی استاذ کبیر رضا افندی حضر تلمزینک «فیلسوف اسلام ابو العلاء» نامنده اثر ارینه حواله ایدرم. فیلسوف حقنده نه قدر یازاسهده مجال وار، زبیرا فیلسوف حضرتاری یالکیز عالم اسلامیتده دگل پاکه تمام عالم انسانیتده فوق العاده انسانلرک، اک عاقل احرارک، اک منصف اک مستقیم اک عادل مسلملرک بریدر؛ انسانلرک حرکتلرینی عمللرینی تَبییح، افکارلرینی اقواللرینی تنقید صورتنده انسانیتک غایت بیوک بر علویت، ملکیت درجهسنندنده اعلی بر قدسیتم اولدیغینی انسانلره سویلهینلرک اک بلیغیدر. مثالبرینی کوستروب انسانلری محاسنه محامده سوق ایدر ایدی؛ حیاتک سفالتلرینی سفاهتلرینی تمثیل ایدوب، انسانلری سعادت، شرف، رشاد یوللارینه دلالت ایدر ایدی؛ عالم وجودک نهایتسنرلگنه، علوم فنونک معارفک اتساعنه نظر اصیرزل نظر ایدوب، دائماً انسانلری مغروریتدن کبردن، غفلتدن، تکاسلندن منع ایدر ایدی. غایت بیوک همتلی ایدی؛ کمالاتک منتهاسی حساب اولنور شیلری «انسانیت» رتبه عالیسنه نشان افتخار یاخود «زی امتیاز» ایتمگی لائق کورمز ایدی.

(لا حظ فی الدنيا اعلی همة والودش افضل صیدها الاعیار.)

عقل انسانی ساحلی یوق دیکیز، فکر انسانیده ثریدن ثریابه بر ثانیهده واصل اول بیلور نور کبی تصویر ایدر ایدی.

تعليملرينڭ اڭ مېھى ھر ېر انسانه روح استقلالى نفع ايتمك دن
 عبارت ايدى. عقل انسانى بعضاً سراجہ،
 (ولا تطفئوا انوار المليك فانه ممتع كل من حجى بسراج.)
 بعضاً شمسہ تشبیه ايدر ايدى.

(وانك ان تستعمل العقل لا يزل مبيتك في ايل بعقلك مشمس.)
 بعضاً عقل انسانى نبى دير ايدى:
 (ايها الغر ان خصصت بعقل فاسألنه فكل عقل نبى.)

لاجل ذلك، دين ده ياخود علوم ده، تقليدى اصلا جائز كورمز
 ايدى. هر برشى ميزان عقل ايله وزن ايتمگى اصول طلب دن عد ايدر ايدى.
 تکرار سويله رم: ا گر فيلسوفڭ تعاليم علميه سى، افکار حر يه سى ديگر
 شاعرلرڭ اشعارى كى، عالم اسلاميت ده رواج بولا ايدى علوم اسلاميه ده
 اوقدر اختباط، عقول اسلاميه ده اوقدر اختلاط پيدا اولماز ايدى.
 روسياده اهل اسلام طلبه لر ينگ هر برينه - عقللرينه روح حرکت
 غيرت حریت ويرمك اميد بيله لار وميات ابياتلرينى حفظ ايتدر مگى
 مفيد مناسب گمان ايدر م. عبادت خسته ر باها من بديست
 ترجمه ختامنده، فيلسوفڭ ديننه ادبنه طعن ايتمش فقيهلر
 اديبلر ايله فيلسوف آراسنده بر محاکمه مجلسى عقد ايتمك عز منده
 اولمش ايسه م ده، شود فعه نشرى ملتزم صحيفه لر تحمل ايدمه مدى.
 موفق اولور سبهم ايکنچى جز ده، سبب طعن اولمش سوزلرى
 قاضى شرع شاهد عقل حضورنده باتفصيل محاضر دعوى ده عرض ايدر م.
 (سامضى على شرطى وبالله اکتفى وما خاب ذوجد اذا هو حسبلا.)

قازان ۱۳۲۵ سنه شوال ۱

۱۹۰۷ سنه اوکتابر ۲۵

موسى بن جاره بيگييف.

فيلسوف كبير امام ابى العلاء المعرى حضرتلارنىڭ

الذمى

نامندە اولان بىوك اثرندن انتخابا ترجمە اولنوب

مدرسلىرى، معلملىرى، طلبەلىرى بىئىندە ادبىيات عربىيەنى نىشرا ايتىمىك مقصدىلە

شىرق كىتابخانىسى

صاحبى احمد الاسحاقى طرفىندىن نىشرا اولنىشىدىر.

لغات عربىيەنى اىيا ايدوب، دواوين عربىدە محفوظ قالىش حكمت،
فلسفە، اخلاق، حماسە، حرىت كىبى شىپلىرى روسىيە مىسلمانلىرى
آراسىندە نىشرا ايتىمىك مقصدىلە «شىرق كىتابخانىسى» بوندىن صوك
على التوالى كىبى گزىدە اشعار عربىيەنى ترجمەلىرىلە نىشرا ايدەچكىدىر.

Казань.

ЭЛЕКТРО-ТИПОГРАФИЯ Ш А Р А Ф Ъ .

1907 г.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

باب الهمزة

(اولوا الفضل في اوطانهم غرباء تشد وتناى عنهم القرباء)
اهل علم، وطنلرنده ايسلرده، غريب كى اولورلار؛ زيرا،
يالکز بعيدار دگل، حتى قريبلرى نرفت ايسدوب اهل عامدن
اوزاق كيدرلر.
جهل علوم و معارفك دشمنى اولديغندن، بالطبع جاهل اهل
علمه تماماً التيام ايدمز. هيچ بر صورتله بر عالم بر جاهل آراسنك
مودت و صداقت قائم اولاماز؛ اولور ايسه دائم فالاماز.
اهل علمك آدلره نسبتله حالى اولدر؛ بو قدرده شبيه يوق.
لسكن وطنلره نسبتله نصل؟
بزه بالمشاهه معلومدرکه جهالت، قاراكاق شائع و سائد اولان
مملكتده علمكده اهليتكده اعتبارى يوقدر. اما بلاد متمدنده
علوم و معارف هر بر شيه سيادت و رياست ايدر مملكتنده، اصحاب معارف
او بلادك صاحبي و مالكي اولور. معارفلى ملت كندو وطننده
صاحب و مالك اولديغى كى ديگر مملكتلرده استيلا ايدوب اوراده
صاحب امر و سلطان اولور. معارف هر بر خزينهك كليدير؛

ارباب معارف خزائن طبیعتك اصحابیدر. علوم و معارف هیچ بر
 یرده غریب اولماز. نروده اولسه ده او یرك سیدی و رئیس اولور.
 امام قرانی حضرتلری الفروق جزء اولنده، ۱۹۰ صحیفه ده ۲۳ نچی
 فرق آخرنده، «ولو كنت اعلم الغیب لاستكثرت من الخیر وما مسنی
 السوء» آیت شریفه سنی تفسیر اثناسنده شو مسئله به عائد غایت
 مفید بر شی یازمشدرکه، صوب مقصدن انحراف عیب اعتبار اولنمسه
 ایدی تماماً بیان ایدر ایدم.

شوراده جزئی بر مناسبتله اشاره سی لازم بر فائده: دین
 اسلامك الی یوم القیام بقاسی قطعاً و اجماعاً ثابتدر. قرآن ده «واما
 ما ینفع الناس فیمكث فی الارض - وقل جاء الحق وزهق الباطل
 ان الباطل كان زهوقاً» - کبی آیتلر بو معناده نص قاطعدر. «هو
 الذی ارسل رسوله بالهدی و دین الحق لیظهره علی الدین کله» آیتلری ده
 دین اسلامك تسا قیامت همه ادیان دن اعلی و غالب اولاجفته خلافی
 تمتنع بر بشارت عظیمه در. اسلام هیچ بر وقت ذلیل و ضعیف
 اولمیه چقدر. شو اعتقاد هر بر مؤمنه قطعاً و جزماً فرضدر.
 او یله ایسه «بدی هذا الدین غریباً، و سيعود غریباً کما بدی.
 فطوبی للغرباء» حدیث جلیلینی کور و بده ذهنلرینه غریب دن ذلیل
 و ضعیف معناسی متبادر اولان ذوات کرام ابراهیم بن موسی
 الشاطبی حضرتلرینك اثری الموافقات جزء رابعنه کتاب الاجتهادده،
 ۱۴ نچی مسئله ده ۱۱۸-۱۲۵ صحیفه لره مراجعت ایتسون لر. شو حدیثك
 معناسنه واقف اولورلار. کوکلرنده اشتباه قالماز.

(وحسب الفتی من ذلة العیش انه یروح بادی القوت وهو حباء)

انسان، جزئی بر شیله معیشت ایده بیلور ایکن، کونلك
 رزقینی دیگرك الندن ألمق غایت بیوک بر ذلتدر.

قدرتی وار ایکن کسب ایتمه یوب دیگرلرک کوچیله کون کورمک شرعاً حرامدر. حدیث شریفی ده «اطیب ما یأکل الانسان من کسبه» وارد اولمشدر. طیب اولمایان شی نص قرآن ده حرام اولدیغنه کوره کندو کسبی اولمایان شیله کون کورور اولمق گناه وعیب اولدیغی بیان اولنمشدر. امام ابوداود عمرو بن العاص حضرتلرندن «لا تحل الصدقة لغنی ولا ذی مرة سوی» حدیث شریفی روایت ایتمشدر. یعنی غنی یه، همک قوتی وار اعضاسی تام آدمه صدقه حلال اولماز.

«وضرب الله مثلاً رجلین احدهما ابکم لا یقدر علی شیء وهو کل علی مولاہ اینما یوجهه لا یأت بخیر». (النحل-۷۶).

النده یا تیلنده بر فائده سی یوق، دیگرک کوچیله معیشت ایدر، هیئت اجتماعیه ده بوجه من الوجوه خیری بولنماز آدمک اک دون اک حقیر بر مخلوق بولدیغی بلاغت معجزه ایله بیان قیلنمشدر.

حکم اسلامده قدرتی وار هر بر آدمه کسب وعمل فرضدر؛ هر بر فردک سعادتق عمل واستقلال ایلهدر. «وان ایس للانسان الا ما سعی» (النجم-۳۹).

عصر اولده زکات آلمق عیب اعتبار اولنور اییدی. زکات، صدقه ضعفه ومساکین حق اییدی. شمدی ایسه صدقات بیوکمرمک حقوق محترمه سندن عد اولنور اولدی. بیوک اولمقلاری لازم اولان طبقه مز معیشت بابنده اک ذلیل طبقه اولدی اموال ناسده اولان اوساخ بونلارک طبیعتلرنده تمام قوتله تأثیرینی اجرا اییدی.

(اذا ما خبت نار الشبیبه ساعنی ولو نص لی بین النجوم خباء)

یاشلک غیرتی سونهر ایسه، کوکلر اوزرنده بنم ایچون بنا اولنمش خانهلرده بکا قایغو ویرهچک.

خېت لفظينه مناسبته بيت شرفدن خبا ايله تعبير ايتدى.
 يعنى قوت و عافيت يوق ايكن، نه قدر بيوك رتبهلره نائل
 اولور ايسه مده، لذت و حظ آلامام.
 شېبه يوقدركه هر شى ياشلك زمانه سنده اولور. كاملك كمال ده،
 مسلك دينده ياشلك ده اولور. هر شىك بر زمانى بر يازى
 واردر. علوم و معارفك زمانى ده ياشلك در.

(وما بعد من الخمس عشرة من صباً ولا بعد من الاربعين صباء)
 اون بش دن صوگ صبيك قالماز؛ قرق دن صوگ شهوت آرقاسندن
 گز مك اولماز.
 يعنى انسان كماله ابرشك دن صوگ ساعتلرينى كونلرينى
 بيهوده شيلره صرف ايتمز.

شمدى عالم مدنيت ده شائع اولان تياتر، ليالى ادبيه، ره ستوران
 كى جايلرده، قمار خانلر رقص خانلر عمو مخانهلر مستتنى اولوق
 شرطيله، احياناً على حسب الحاجه بولنوق گز مك فائدهلى كى ايسه ده
 او كى جايلرده وفق عمر ايدوب، اوراده اعتكافى عادت ايدنوك،
 عزيز حياتك دقيقه لرينى نافلره يره صرف ايتنوك مدنيت اسمنه ده
 انسانيت اسمنه ده ياقشماز شيلر دن در.

هر شى شريعت ده ده مدنيت ده ده بر بيوك حكمتله وضع اولنور.
 صوگره انسانلر سوء استعمال ايدنوك اوشينى ضررلى ايدرلر. انسانك
 سوء استعمالى اولماسه ايدى دين هم دنيا آباد اولور ايدى.

(ارايك في الودالدى قد بدلته فاضع ان اجدى ليدى رباء)

بكا بدل ايتمش محبتك مقابلنده بن سكا ربا و يرورم؛ ربا
 ويرمك سنك عندك ده فائدهلى چيقار ايسه، اضعاغاً زياده ايدر م.

یعنی بر آدم بگنا صداقت و امانت ایندر ایسه، بن آکشا بیگ
دفعه زیاده صداقت و امانت ایدرم.
خیرات ده مسابقه بویله اولور! ایمانی کامل اسلامی تمام آدم
البتہ اویله اولور.

(وزهدنی فی الخلق معرفتی بهم و علمی بان العالمین هباء)
خلقك حقیقت حاللرینه واقف اولوب، همه عالمك قدرسن بر
شی اولدیغنی آکلاب آنلاردن اعراض ایتدم.

امام معری حضرتلمری شومعناده کوب بیتلر سویله مشدر.
«الناس کابل مائة لا تجد فیها راحلة» حدیث شریفی بیتك معناسنه
مناسبدر. «کندوسی نجیب اخلاقی هرجهتدن خوش اولان بر آدم
بولامیه چق سن» معناسنده اولوب عربلرک مذاقنه قریب بر عباره
ایله تعبیر اولنمش در. شوکلام اویله بر کلامدر که همه عالم بونی
تصدیق ایدر؛ نه قدر آرار ایسه ده بر نقض بولاماز.

(اذا نزل المقدار لم يك للقطا نهوض؛ ولا للمخدرات اباء)
قدر خدا نازل اولاچق ایکن، قوشلارده حرکت، انسانلرده
ابا قالماز.

یعنی فسادن هیچ بر چاره خلاص ایده مز.

«لا ملجأ من الله الا اليه» (التوبه- ۱۱۸)

(اذا خافت الاسد الحماص من الطبا فكيف تعدى حكمن ظباء)
آچ آرسلان لار سیف دن فورقارلار ایسه، آهولر حکم سیف دن
نصل تعدی ایده بیئورلر؟

(تتبعنا فی كل نقب ومخرم منایا، لها من جنسها نقباء)
بزی، نرده اولور ایسه كده، اولوم لر، اولوم کبی بیوک
بلار آریوب بولورلار.

یعنی قدر خدادن، متاعب حیاتندن هیچ بر آدم نجات بولماز.

(على الولد یعنی والد ولوانهم ولاة على امصارهم، خطباء)

بالالار، نه قدر بیوک رتبه لره واصل اولاجق ایسه لرده، هر حالده پدر آنلاره جنایت ایتمش اولور.

یعنی دنیا یه حلول سیئه سنه هیچ بر رتبه، نه قدر بیوک اولور ایسه ده، کفاره اولماز.

(وزادك بعداً من بنيك، وزادهم عليك حقوداً انهم خباء)

بالالرك نجابتی سنك آنلاردن بعدگی، آنلارك سكا عداوتلرینی زیاده ایدر.

(يرون اباً القاهم في مؤرب من العقد ضلت حله الارباء)

زیرا بالالر، عاقللری عاجز ایدر برمشکل معما دروننه، کندولرینی القایدن پدری کورورلر.

شوبیتلر حیاتنك متاعبندن، اکتساب معالی ده اولان مصاعبندن شکایت دگل. زیرا بیوک آدملر متاعبندن قورقمازلار، مصاعبندن اورکمز لره. بیك موانعك، طاقت خارچنده اولان مصاعبك وراسنده مقصدلرینی کورورلر ایسه قوت عزم له اجتهاد ایدوب نائل اولورلار.

لزومیاته ممارسه ایدن آدم کورورکه امام معری حضرتلری عقل انسانی غایت بیوک بر قوت اعتبار ایتمشدر؛ انساننك عتی عاجز هیچ بر شی کورمه مشدر. بافکزر امام حضرتلری نه دیر:

(الفكر جبل متى يمسك على طرف منه ينط بالثريا ذلك الطرف)

(والعقل كالبحر ما غيبت غواربه شيا وانه بنو الايام تغترف)

فکر بر ایپدرکه بر طرفی سن ده اولسه دیگر طرفی ثریاده اولور؛ عقل بر دیکز کبیدرکه بیوک دولقونلاری اصلا توکنمز؛ انسانلر علی الدوام اورادن اغتراف ایدرلر.

(وانك ان تستعمل العقل لا يزل . مبيتك في ليل بعقلك مشمس)

يعنى سن عقلكى استعمال ايدر ايسهك هر قراگىلىق سگما
كون كى اولور .

ديگر طرفدن امام حضرتلرى وجودى، وجودده اولان عالملىرى
اويله واسع كورمشدرکه عادتاً عالم انسان بر ذره قدر اولور . عقل
انسان هيچ برشى بيلمز صبى كى قالور . لزومياتده امام معرى دير:
(وعالمنا المنتهى كالصبى قيل له في ابتداء تهج!)

يعنى بزم منتهى عالمز مدرسۀ طبيعتده بر صبى كى بيدرکه
الفا اوقور .

(نفارق العيش لم نظفر بهعرفة اى المعانى باهل الارض مقصود)

يعنى عالم انساندن مقصود ندر بيلمه يهرک دنيا دن كيدرز .

(ارى فلکا مازال بالخلق دائراً له خبر عنا يسان ويخباً)

يعنى سمايى كورورم که ملتلىرى دور ايتدورور . برينى يريوزندن
كوتاروب دائماً ديگرينى خلف ايدر . شوحر كنگ بيوك برسرى
واردرکه بزدن كتم قيلنمشدر .

بو كى ابياتى اوقور ايسهك مشكل معمان امامك مرادى ندر؟

بيلورز . عقل انسان عندنده حل اولنماش بر معنى وار ايسه، سر
وجودى كشف ايتمك، اسرار طبيعتى احاطه ايتمك اولاقدر .

(وما ادب الاقوام في كل بلدة الى المين الا معشر ادباء)

آدملىرى باطل وضلاله يالگوز عالملىر وفقهلىر دعوت ايتدى .

شومسئله اويله واضح بر حقيقتدرکه ايضاح استه مز: ملل سماويه

تواريننه بر نظر ايدر ايسهك، تعاليم الهيهيه طارى اولان انحرافى

كورور ايسهك، روى ارضده طبقات ناسك احوال اقتصاديه وسياسيه

سنه اعتبار كوزى سالور ايسهك امامك شو بيوك سوزينى

تصديق ايدرز .

انبیا اللہہ نازل اولان دین خالص کیملر اللہ خراب اولدی؟
شویبتی تصدیق ایدن متعدد آیتلر قرآن ده وارد.

(بنی الدهرمهلا ان ذمت فعالکم فانی بنفسی لاحالۃ ابدأ)
زمانک بالالری! سزک اشلرکزی ذم ایدر ایسه، غضب ایتمه کز!
زیرا بن هر حال ده کندومله ابتدا ایدرم.
مهل هانک سکو نیله تانی، رفق؛ فتجیله اقدام وحمل. حدیث ده وارد
اولشدر: «اذا سرتهم الی العدو فمهلا مهلا؛ واذا وقعت العین علی العین فمهلا
مهلا.» یعنی سیر ایدر ایکن تانی قیلکز؛ کوزکوزه اولدق ده اقدام قیلکز.
(متی یتقضی الوقت واللہ قادر فنیسکن فی هذا التراب ونهداً)
نه وقت عمرمز تمام اولورده، توپراق ده سکون ایدوب راحت
ایدرز؟

(تجاوز هذا الجسم والروح برهۃ فما برحت تأدی بذاک وتصدأ)
جان تن ده برمدت قالدی. بردقیقه ده اذادن غم دن نجات بولامادی.

(خسست یا امنا الدنیا فافی لنا بنوا الخسیسة اوباش اخساء)
دن سن آنامز دنیا. قباحت بزه اولسون! خسیسک بالالری ده
خسیس اولور.

(وکم نطقت باصناف العطات لنا وانت، فیما یظن القوم، خرساء)
نه قدر عبرتله بزه سویله دک! کندوک، خلقک گماننده،
سوزدن عاجز سن.

(ان مازت الناس اخلاق یعاش بها فانهم عند سوء الطبع اسواء)
انسانلر، اخلاق ده صورتده نه قدر متفاوت ایسه لر ده شریرلک ده
همه سی برابردر.

(اوکان کل بنی حواء یشبهنی فبئس ما ولدت فی الخلق حواء)
 حوا بالالرینک هر بری بنم کبی اولسهلار، حوا طوغرمش بالار
 نهقدر قبیح اولورلار!

(بعدی من الناس برء من سقامهم وفر بهم للحجی والدين ادواء)
 آدم لردن بعید اولور ایسهم ضرر لردن امین اولورم؛ آنلاره
 یاقین کلور ایسهم عقلمهده دینهده ضرر کلور.
 انسان اصلده ساده بر جوهر کبی در. ملکات حسنه، اخلاق
 قبیحه تأثیر وسطله حاصل اولور. تربیه سر عائلده معیشت
 ایدن بالا، نهقدر نجیب ایسهده، نجابتی غائب اولور. تربیه لی خانده
 بیومش نجیب بالا، سفیلره دنیلره اختلاط ایدرک تربیه سنی غائب
 ایدوب، عدوی طریقله، شقیلک کسب ایدر. اخلاق ده عدوی
 امراض دن زیاده در. تربیه ده وسطک تأثیری غایت بیوکدر.

(قد حجب النور والضیاء وانما دیننا ریاء)
 نور، ضیا کورنمز اولدی. دینمز بالکمز ریادن عبارت قالدی.
 (وهل یجود الحیا اناسا منطویاً عنهم الحیاء)
 حیاسی یوق آدملره یاغور نصل کلسون!
 (یا عالم السوء! ما علمنا ان مصلیک اتقیاء)
 ای شر عالمی! گمان ایتهم که سنده نماز او قویان لار تقی
 اولسون لار.

(لا یکنبن امرؤ جهول ما فیک لله اولیاء)
 حریف نادان لاف اورماسون! سنده خدا ولیلری بولنماز.
 (کم وعظ الواعظون منا وقام فی الارض انبیاء)
 نه قدر واعظلرمز وعظ ایتدی. یر یوزنده نه قدر انبیا کلدی.

فانصرفوا والبلاء باق ولم يزل داؤك العياء) ايد
همهسى كئدى؛ بلا فالدى. سنك اوگماز مرضك زائل اولمادى.

(حكم جرى للمليك فينا ونحن في الاصل اغبياء)

خداك بزه جارى اولمش حكى شودر. بز اصلده بر شى
آكلاماز آدملر مز.

(نعالى رازق الاحياء طراً لقد وهت المروءة والحياء)

خدا ايله قسم ايدر م كه انسانلرده مروت و حيا فالمادى.

(وقد فتشت عن اصحاب دين لهم نسك وليس لهم رياء)

عبادتى وار، رياسى يوق اصحاب دينى تفتيش ايتدم.

(فالفيت البهائم لا عقول تقيم لها الدليل ولا ضياء)

آنلارى حيوان كى بولدم، دليل اقامت ايدر عقل، حقيقت
كوستورور ضيا آنلارده بولامادم.

(واخوان الفطانة في اختيال كانهم ليقوم انبياء)

عقل اربابى، گويبا بر قومه نبى اولمشلار كى، بيوكك

دعوى ايدرلر.

(فاما هو لاء فاهل مكر واما الاولون فناغبياء)

بونلار ايسه مكر اصحابندن اولوب، اولگيلر بر شى آكلاماز

آدملر در.

(فان كان التقى بلهاً وعبياً فاعيار المذلة انقبياء)

اگرده بر شى آكلاماق، سوزدن عاجز اولمق ثقيلك اولور

ايسه، ذليل ايشهكلر همه دن زياده تقى اولاجقلار.

اويله رياكار حريفلر واردر كه كى اولرينى سوزده حركتده

خسته كى كوستورورلر. گويبا دائما عبادت ايتمشلر، هر كون

روزه طوتمشلارده خستهلنمشلر. بويله حريفلر هيچ بر وقت

خدا بنده سی اولمایوب، خالص شیطان بنده لریدر. اهل حدیث ابو سلمه دن روایت ایدرلر: «لم یسکن اصحاب محمد متجزقین ولا متماوتین» یعنی صحابه لر هر کیم دن زیاده عبادت ایدوب هر کیم دن زیاده طوتارلار ایسه ده ظاهرلرنده مسکینک خسته لك صفتی کوسترمز لر ایدی. بلکه هر بری بر آرسلان کبی حرکت ایدرلر ایدی.

خلیفه عمر بر کون باشینی ایگمش بر آدمی کوروب: «ارفع رأسک! فان الاسلام لیس بهریض» دیمش لر. برده خسته لنمش کبی یورور بر آدمی کوروب: «لا تمث علینا دیننا اما تک الله» دیمش لر. یعنی «خدای جانگی آلسون! دینمزی مرض یا اولوم صورتده کوسترمه» دیمش.

بر کون ام المؤمنین عائشه حضرتلری ضعیف آواز ایله سویلر بر آدمی کوروب: «مالهذاه؟» دیمش لر. حاضر اولانلر «قرآنی چوق اوقور بر آدمدر». جوابینی ویرمش لر.

حضرت عائشه: «کان عمر سید القراء، کان اذا مشی اسرع؛ واذا قال اسمع، واذا ضرب اوجع» دیمش لر. غضب ایتمش لر. یعنی عمر قرآنی هر کس دن زیاده اوقور ایدی. اویله ایسه ده یورور ایکن چابق یورور ایدی؛ سویلر ایکن همه یه ایشترور ایدی؛ صوغار ایسه قوتلی صوغار ایدی. هر حالده کندولرینی خسته کوسترنلرک ایمانلرین اسلاملرین

خسته در.

(وارشد منك اجر ب تحت عبء تهب علیه ریح جریباء) آغر یوک آستنده صاوق یلدن متأذی اولارق حرکت ایدن فورچا کفی حیوان انساندن ارشدر. شو بیتی فرقیان سورسنده ۴۴ نجی آیت تصدیق ایدر. زیرا

حیوان کندوسنه ضرر اولان شیدن قاچار نفقه‌سینی ویرن انسانه انقیاد واطاعت ایدر. انسان ایسه خیرینی شردن تفریق ایتمز؛ باطلی دعوی ایدر، حقی انکار ایدوب عناد ایدر؛ شکر واجب ایکن کفر ایدر.

(حُب العیش بغضاً للمنیایا ونحن بما هوینا الاشقیاء)
 اولومی مکروه کوروب، حیاتی سوهرز؛ سودیگه زشیله شقی اولورز.
 (یموت المرء لیس له صنی وقبل الیوم عز الاصفیاء)
 آدم دنیا دن کیدر، بردوست بولاماز. بالکمز برکون مقدم دوستلار یوق اولدیلار.

(مل المقام! فیکم اعاشر امه امرت بغير صلاحها امرأوها)
 دنیاده اقامت ملاک ویرور اولدی، زیرا او یله امتله نه قدر معاشره ایده بیلورم که امتک صلاحی اولمایان شیلرله امیرلری امر ایدر. دیگر کتابده بولنماز مهم بر فائده:
 امر قرآنده خدایه اسناداً ایکی معناده استعمال اولنمشدر.
 بری طاب تکلیف: «ما منعک الاتسجد اذ امرنک» (الاعراف-۱۱).
 ایکنچیسینی بر آدمی امیر ایتیمک رئیس ایتیمک: «واذا اردنا ان نهلك قرية امرنا مترفيها» (الاسراء-۱۶)؛ یعنی بر قریه یی اهلاک ایده چک اولور ایسهک، او قریه مسرفلرینی امیر ایدر زمامتله.
 شو آیتده امر طلب معناسنده اولاماز، ممکن دگل، زیرا:
 (۱) طاعتله امر مسرفلره مخصوص اولمادیغی کبی اهلاک زماننده مخصوص دگلدر. (۲) «وکنلک جعلنا فی کل قریة اکابر مجرمیها لیمکروا فیها.» (الانعام-۱۲۳) آیه کریمه سی بزم تفسیر مزه قطعی دایمدر. «یعنی هر قریه ده مجرملرینی کبیر ایدرز. عاقبت آنلار

اوراده فسناد ایدرلر». هر ایکی آیت دن مستفاد اولورکه امیرلرک کبیرلرک فسناد واسرافلریله دولت هم ممالکت خراب اولور. بزم تفسیرمزه بنائشوا یکی آیت بری دیگرینی تصدیق ایدر. (۳) آمرنا متر فیها قراءت متواتره سی ده «امرنا متر فیها» قراءتنگ «جعلنا متر فیها امرأ» معناسنده اولدیغنه ردی ممکن دگل بر شاهددر. زیرا قراءتدره تعارض تضارب اولماز. بناء علیه آمرنا ایله امرنا هر ایکی سی بلا شبهه بر معناده اولاچقدر.

(ظالموا الرعیة واستجازوا کیدها فعدوا مصالحها وهم اجراؤها)
ملتی ظلم ایدوب، ملتنگ ضررینه سعی ایتدیلر. کندولری
ملتنگ خادمی وکیلی ایکن ملتنگ مصلحتلرینی ترک ایتدیلر.

(فوقاً شعرت بانها لانتقنی خیراً وان شرارها شعراؤها)
اوله فرقه لرله انقدر معاشره ایدهیم که خیردن ذره قدر
نصیبلری اولماز؛ اڭ شیریلری ده شاعرلری اولور.

(اثرت احادیث الکرام بزعهها واجاد حبس اکفها اثراؤها)
سخیلرک احادیثنی نقل ایدرلر؛ ثرونلری جملرینی زیاده ایدر.
(ووجدت دنیانا تشابه طامثاً لاتستقیم لئاکح اقراؤها)

دنیا مزی برحائض کبی بولدم که رغبت ایدنه پسا کلگی دائم
قالماز. یعنی دنیا ده راحت وصفا دائم اولماز؛ انسان خالص لدنی
دنیا ده کوره مز.

قرآن ده نکاح متعدد معنالرده وارد اولمشدر: (عقد: «اذا نکحتم
المؤمنات ثم طلقتموهن من قبل ان تمسوهن؛» (۲) ذوق: «فلا تحلله من
بعد حتی تنکح زوجاً غیره؛» (۳) بلوغ: «وابتلوا الیتامی حتی اذا بلغوا
النکاح؛» (۴) مال ونفقه: «ولسیتعفف الذین لایجدون نکاحاً حتی یغنیهم الله

من فضله.» فقط، نکاح عقدہ حقیقت در؛ دیگر معنای دہ استعارہ طریقیہ استعمال اولور۔ اما جماعہ حقیقت اولوبدہ عقدہ مجاز اولوق احتمالی یوقدر: زیرا لغت عربک نزاہتی اولبہ اقتضا ایتمشدکہ فعلی ستر اولنمش بر شیک اسمی تصریح اولنہ ماز۔ «وامہ صدیقہ کازیاً کلان الطعام؛» کبی (مائدہ)

(ہویت ولم تسعف؛ وراح غنیہا تعباً وفاز براحتہ فقراؤہا)
محبوب اولور، حاجتی قضا ایتمز؛ غنیاری ہر وقت تعبدہ اولوب فقیرلری راحتی الدہ ایتمش اولور۔

(وتجادلت فقہاؤہا من حبہا وتقرأت لتناہا قراؤہا)
دنیاہہ محبت ایدوب فقہاسی جدال ایدر؛ دنیاہی الدہ ایتمک ایچون قاریلری قرآن اوقور۔

(واذا زجت النفس عن شغف بہا فکان زجر غویہا اغراؤہا)
دنیاہہ عشقدن بر نفسی منع ایدر ایسہک، منع ایتمک گویا تجریض کبی اولور۔ یعنی محبتی زیادہ اولور۔

(رویدک! قدغررت وانت حر بصادب حیلۃ یعظ النساء)
آگاہ اول؛ غفات ایتمہ۔ سن حر ایکن خاتونلارہ وعظ ایدر بر مکارہ آلدانڈک۔

حریت، شہوتارہ اوہامارہ اسیر اواماق دن عبار تدر۔ عام اخلاق اربابی سماحت تعبیر ایدرلر۔ اضافہ ایلہ مختلف اولور: ایکی شہوتہ اسیر اواماق عفت، راحتک تنبلیک اسیری اواماق اجتہاد، فزع جزع اسیری اواماق صبر، غضب اسیری اواماق حلم، حب انتقام اسیری اواماق عفو، حب مال اسیری اواماق سخاوت قناعت؛ ہواہ نفس اسیری اواماق تقوی اولور۔

عدالت نظام عادلی اقامت ایتمکن عبارتدر: عدالت انسانک اوضاعنده افعالنده سوزنده حرکتنده لباس وهیئتنده اولور ایسه ادب تعبیر اولنور؛ اموالی کسب ایدوب صرف ایتمکنده اولور ایسه کفایه واقتصاد تعبیر اولنور؛ منزلی، برعائلهی تدبیرده اولور ایسه بوکاده حریت تعبیر اولنور؛ مملکت ودولتی تدبیرده اولور ایسه سیاست تعبیر اولنور؛ ناس ایله معاملهده اولور ایسه حسن معاشره ادب محاضره تعبیر اولنور. شو اصطلاح علم اخلاق اصطلاحلاریدر.

اما علوم سیاسیهده ایسه بر ملتک حریتی اوملتک کندو رأی خواهشیه وضع اولننش قانوندن ماعدایی طانیماق دن عبارتدر. ملت کندو رأیله قانونی وضع ایدر؛ کندو رضاسیله انقیاد ایدر. بوراده ملتک ارادهسی امیر اولور. حسن رضاسیله ارادهیه انقیاد ایتمک عین حریتدر. ملیون جانلار، دریا کبی قانلار بیوک انقلابلر هپ شو حریتی طلب یولندهدر.

(حرم فیکم الصهباء صباحاً ویشربها علی عمد مساء)
طاکده سزه خمری حرام ایدر؛ کندوسی کیچ خمری عمداً اچر.

(بقولکم غدوت بلا کساء و فی لذاتها رهن الکساء)
سزه کیومسز فالدم دیر؛ کیوملرینی خمر اچون رهن ایتمش ایکن.

(اذا فعل الفتی ما عنه ینهی فمن جهتين لا جهة اساء)
کندوسی نهی ایتمش گناهی آدم قیلور ایسه، برجهتدن دگل یکی جهتدن یاخود دها زیاده جهتلردن گناه ایتمش اولور.
لغت عربده تنیه ایکیلک معناسنده کلدیگی کبی تکثیر معناسنده کلور. «فارجع البصر کر تین.» بوراده ایکیلک مطلوب دگل تکرار مطلوبدر. واقعاً کندوسی نهی ایتمش اشی قیلور ایسه، بویله آدم

ریا ایتمش اولور؛ مکر ایتمش اولور؛ تهاوناً قصداً حرامه ارتیکاب
 ایتمش اولور؛ پرهیزکار آدم الباسنده تظاهر ایدوب آدملرک مالنه
 ال اوزانمش اولور؛ سوزی ایله بر آدمی هدایت ایتمه مش ایکن
 فعلی ایله بیك آدمی بولدن چیقارمش اولور. زیرا بیك آدمک سوزی
 بر آدمی هدایت ایله مز ایسه ده، بر آدمک اشی بیك آدمی بولدن چیقارور.
 علمی بر فائده: معروفی امر ایتمک، منکردن نهی ایتمک شرعاً
 فرضدر. بر آدم کندوسی معروفی قیلماز منکردن اجتناب ایتمز
 ایسه ده امرک نهیك وجوبی ساقط اولماز. زیرا بر واجبده مساهله
 ایتمک دیگر بر واجبک سقوطنه هیچ بر وقت سبب اولماز. شو قدر
 واردرکه بر گناهی چهاراً قیلور ایسه ک نهی ایتمک فائده ویرمن.
 قرآن ده «انی لا اضیع عمل عامل منکم من ذکر او انشی -
 خلطوا عملاً صالحاً و آخر سیئاً - فاولئک یدل الله سیئاتهم احسنات» کبی
 متعدد آیتلر واردرکه عمل صالحک گناه ایله باطل اولمادیغنه قطعاً دلالت
 ایدر. او یله ایسه، گناه ایدن آدمدن امر معروف نهی منکر وجوبی
 اصلاً ساقط اولماز. *نحوه: «ان لا یؤمنوا بالله و بالآخرة الا علی ما یرضون»*
 فقط، بعض آدملر، «اتأمرون الناس بالبر و تنسون انفسکم -
 کبر مقتاً عند الله ان تقولوا ما لا تفعلون» کبی آیتلره تمسک ایدوب
 «عاصی اولان امر ایده مز؛ مرتکب اولان نهی ایده مز» دیمش لردر.
 لیکن بز ملاحظه ایدر ایسه ک آیتلرده آنلره دلیل یوقلغینی
 آکلارز؛ *«ان یؤمنوا بالله و بالآخرة الا علی ما یرضون»*
 زیرا اولگی آیت «دیگر لرک صلاحلرینی قصد ایدوب ده،
 کندو هلاک کتزه نصل راضی اولور سز؟!» معناسنده در. بوراده
 انکار اولنمش شی کندولرینک هلاکنه راضی اولمق در، یوقسه
 دیگر لرک صلاحلرینی قصد ایتمک دگل. ایکنچی آیت ایسه، کندولرنه
 ایستدولرک صلاحلرینی قصد ایتمک دگل. ایکنچی آیت ایسه، کندولرنه
 ایستدولرک صلاحلرینی قصد ایتمک دگل. ایکنچی آیت ایسه، کندولرنه
 ایستدولرک صلاحلرینی قصد ایتمک دگل. ایکنچی آیت ایسه، کندولرنه
 ایستدولرک صلاحلرینی قصد ایتمک دگل. ایکنچی آیت ایسه، کندولرنه

اولمامش اشلرله افتخار ايدنلر، همده يوق ايكن تمنى ايدوبده وار ايكن قيلمايانلر، ياخود نفاقاً اوبله ايدرز بوبله ايدرز كبى سوز سويله بيلر حقنده وارد اولمشدر. كندوسى مرتكب اولان شيندن نقى ايدن آدمى شو آيتك تركيب عربى سى شامل اولماز.

(نرجو الحياة فان همت هواجنسا بالخير قال رجاء النفس ارجاء) حياتى استرز، خاطر مزه بر خير خطور ايدر اينسه، نفسك رجاسى «شملى براق، صوكره قيلورسن» دير.

(وما نفيق من السكر المحيط بنا الا اذا قيل هذا الموت قد جاء) «اشته اولوم كلى» نداسى كانه قدر، بزلر بزي احاطه ايدن مستلك دن صاغ اولميه جق مز.

(اذا كان علم الناس ليس بنافع ولا دافع فالحسر للعلماء) انسانلرك علمى فائده ويرمز بلايى دفع ايتمز اينسه عالملرك تبعلرى ده عمر لرى ضائع ده اولمش اولور.

(قضى الله فينا بالذى هو كائن فتم؛ وضاعت حكمة الحكماء) بولاجق شيلرك همه سيله خدای بزه حكم ايتمشدر؛ هر اش تمام اولوب بتمشدر. قضان چاره آريان، ياخود قدر مسئله سنده سوز سويله بين حكيملرك حكمتى بيهوده قالمشدر.

(وهل يابق الانسان من ملك به فيخرج من ارض له وسماء) انسان خداسنك ملكندن قاچوب، بربندن كوكندن چيقا بيلورمى؟ قدر مسئله سى اويله مشكل مسئله دركه همه ملتلرك كه اسى، نه قدر سويله مشلر ايسهده، نه قدر يازمشلار ايسهده، حل ايدمه مشلردر.

يالكلر شو قدر معلومدركه انسان ده بيوك بر قدرت مسئله وارد؛ عالمده هر شى، بر قانون طبيعى اوزرنده، اسبابه باغليدر؛

هیچ بر شی سبب سز و جوده کلمز؛ مسببده عادتاً سبب بدن تخلق
 ایتمز؛ اسباب طبیعیه عقل انسانه مسخردر؛ انسان علی وفق الاسباب
 حرکت ایتمیہ طبعاً مضطر اولدیغی کبی عقلاده شرعآده اوپله مأموردر.
 هر سببک هر قوتک فوقنده اوپله بر سبب اوپله بر قوت واردرکه
 همه سببلر همه قوتلر طوعاً اوکرهاً آکا انقیاد ایدر. فضای غیر
 متناهی ده مبعوث اولان هر بر شی ذره اولسون، یاخود قطری
 محدود دگل کره اولسون، آنک عظمتی قبله سنده رغباً اورهباً سجده ایدر.

(سنتبع آثار الذین تحملوا علی ساقه من اعبد و اماء)
 كوچوب كينمشلرك آرفاسندن ياقين زمانده بزده كيدرز،

(لقد طال في هذا الانام تعجبي فيالروا قوبلوا بظماء)
 شو انسانلردن تعجبم دائم اولدى، صوصامشلار فاشنده
 طوقلارك حالنه تعجب ايت.

(نهاب امورا ثم نركب هولها على عنت من صاغرين قماء)
 چوق شيلر اولوركه خوف ايدرز، صوگره عاقبتى نامعلوم
 خطرلى شيلرى قيلول ذليل و حقير اولورز.

(افيقوا افيقوا ياغوا فانما دياناتكم مكر من القدمات)
 ضلالكزى ترك فيلكز اى گمراهلر. زيرا سرك ديانتكز
 اولگيلودن فالمش بر حيله در.

(ارادوا بها جمع الحطام فادركوا وبادوا وماتت سنة اللوماء)
 ديانتلريله دنيا قرتيليرينى طلب ايتديلر؛ مقصودلارينه واصل
 اولدیلارده خراب اولدیلار. دینلرینى دنیالرينه وسیله ایدن کئیم لرك
 سنتی ده برباد اولدی.

(وكيف افضى ساعة بمسرة واعلم ان الموت من غرمائى)
 قطعاً اوله جكمى بيلور ايكن بر دقيقه ي شادلقله نصل قضا ابريم.

(إذا صاحبت في أيام بؤس فلا تنس المودة في الرخاء)
 طارلق کونلرنده دوست اولور ايسهك، كيك كونلرده
 دوستلغى اونوتمه.

(ومن يعدم اخوه على غناه فما ادى الحقيقة في الاخاء)
 سن غنى ايكن قارندشك فقير اولسه قارندشكده واجب اولان
 حقى ادا ايتمش اولماز سن.

(ومن جعل السخاء لاقربيه فليس بعارف طرق السخاء)
 سخيلگينى قريبلرينه حصر ايدن آدم سخيلك طريقلرينى بيلمز آدمدر.

(اوصيت نفسي؛ وعن ودنصحت لها فما اجابت الى نصي واوصائي)
 نفسمه وصيت ايتدم؛ درست كوگلدن نصيحت ايتدم؛ بنم
 نصيحتلرمى وصيتلرمى قبول ايتمهدى.

(والرمل يشبه في اعداده خطاى فما اهم له يوما باحصاء)
 خطالرم عدده قوم كيدر «بركون كلورده حسابى معلوم
 اولور» خيالنده دگلم.

(والرزق يأتى ولم تبسط اليدى سيان في ذلك ادنائى واقصائى)
 ايكى الهى اوزاتماس ايسهده رزقم كلور. ياقين اولايم ياخود
 اوزاق اولايم هر ايكى سى برابردر.

(الساع آنية الحوادث: ما حوت لم يبد الا بعد كشف غطاءها)
 ساعتلر حادتهلرك طرف اريددر؛ اچنده اولان شيلر اورتو
 آلنماز دن كوزه كورنمز.

يعنى استقبال پردهسى آرقاسنده اولان شى انسانه معلوم اولماز.
 انسان هر نرسه يي يالكز حدوثندين صوك بيلور.

(وكانما هذا الزمان قصيدة ما اضطر شاعرها الى ابطائها)
 شو زمان، گویا، بر قصیده در که شاعری بر کلمه بی تکرار ایتمیہ
 مضطر اولماش.

ایطاً بر کلمه بی قصیده ده بردفعه دن زیاده ایراد ایتمک در.
 یعنی زمانده حادث اولان شیلر بری برینه اوخشاماز:
 حادثه لرده تکرار اولماز؛ بر کلن حادثه ده کلمز ابتدای خلقت دن
 تا بو زمانه قدر کلمش ملیارد ملیارد انسانلرده بری برینه تماماً
 مشابه اولان ایکی فرد اولمادیغی کبی دیگر شیلرده ده اوپله در.

دنیاده هر دقیقه هر ساعت انسانک باشنه هجوم ایدن بلالر نه
 قدر چوق ایسه لرده بری دیگرینه اوخشاماز. بوگون سکا بر بلا
 هجوم ایدر، چاره سنی بولورسن؛ لکن او چاره یارین فائده ویرمز؛
 زیرا تمام باشقه بر بلا کلورده سنی آیفندن ییغار. هر کون سکا
 بر نوع بلا کلسه ایدی چاره سنی حاضر ایدر ایدک. فقط، دنیا
 بلالرنده ایطاً اولماز؛ مقدماً چاره سنی کور میه ده یول قالماز.

(وسهام دهرک لاتزال مصیبة صرفت باذن الله عن اخطائها)
 سنک دهرک اوقلاری دائماً اصابت ایدر؛ خدای حکمیل
 خطادن محفوظ اولمشدر.

(ان المواهب كلها عاريتة ومن السفاهة غبطة بعبائها)
 دنیاده وار خیرانک هر بری عاریت در؛ عاریت لری تمنی ایتمک
 سفیه لکدر.

(انفرد الله بسلطانه فما له في كل حال كفاء)
 غالبکده خدای منفرد اولدی؛ هیچ بروقت خدایک نظیری اولماز.
 (ما خفيت قدرته عنكم وهل لها عن ذي رشاد خفاء)
 خدایک قدرتی سزه خفی دگل. عقلی وار آدمدن قدرت خدای
 خفی اولاً بیلورمی؟

(تهوى الثريا ويلين الصفا من قبل ان يوجد اهل الصفاء)
 ثريا اينر، طاش يومشارور؛ فقط انسانلرده اهل صفا بولنماز.
 (قدفقد الصدق، ومات الهدى واستحسن الغدر وقل الوفاء)
 طوغريلق بتدى، هدايت اولدى؛ خيانت مستحسن اولدى؛
 وفا قالمادى.

(واستشعر العاقل في سقمه ان الردى مما عناه الشفاء)
 اولوم هر برشيگ شفاسى هر بلانگ دواسى اولديغنى عاقل آكلادى.

(قضى الله ان الادمى معذب الى ان يقول العالمون بهقضى)
 خدای حکم ایتمشدرکه انسان بالاسى موتنه قدر معذب اولاجقدر.
 (فهنىء ولاة الميت يوم رحيله اصابوا نراثاواستراح الذى مضى)
 اوله ايسه ميتگ قريبارينى تهنیه ایت. زيرا آنلار ميراث
 آلديلار؛ اولمش آدمده راحت ايتدى.

فصل الباء

(ليشغلك ما اصبحت مر تقباله عن العيب ييدا والخليل يؤنب)
 منتظر اولديغك شى سنى عيب آريوب دوستكى عتاب ايتنيكدن
 منع ايتسون.
 (فما اذنب الدهر الذى انت لائم ولكن بنوحواء جاروا واذنبوا)
 سن لوم ايتديگك دهر گناه قيلماشدر؛ يالكز حوا بالالارى
 ظلم ايدوب گناه ايتمشدردر.

(سيدخل بيت الظالم الحتفهاجما ولو انه عند السماك مطنب)
 ظالمگ خانهسينه، كوكلر اوزرنده اولورسهده، البته اولوم
 هجوم ايدو جقدر.

نقمت على الدنيا ولا ذنب اسلفت اليك؛ فانتم الظالم المتكذب)
سکا گناه ایتمه مش ایکن سن دنیا یی عیب ایدر سن. بس ظلم
ایدن، قصداً کذب سویله یین یالکز سنسن.

(وهيها فتاة هل عليها جناية بمن هو صب في هواها معذب)
دنیا یی بر محبوبه کبی خیال ایت، که سن آنک عشقنده معذب سن،
بونکله محبوبه ک گناهی اولور می؟

(وما كنت في أيام عيشك منصفا ولكن معنى في حبالك تجذب)
حیاتا ک کونلرنده انصاف وعدالت ایتمز ایدک؛ مشقتکله هر شیئی
کندو که جذب ایدر ایدک.

(ولو كان يبقى الحس في شخص ميت لآليت ان الموت في الفم اعذب)
میتده حس قالور اولسه ایدی، البته یمین ایدر ایدم که
اولوم هر شیدن طاتلیدر.

(لعمرک ما بی نجعة فارومها وانی علی طول الزمان لمجدب)
عمرکله قسم ایدرم: بنم اوتلقلارم یوق که طالب ایدیم؛ بن
هر زمان قحطلقده یم.

(حملت على الاولى الحماة فلم اقل يغنى ولكن قلت يبكي ويندب)
اولومی اولی بیلورم. بناء علیه فلان آدم غنا ایدر دیمه م بلکه
«آغلار ندب ایدر» دیرم.
یعنی انسان حیاتنده غنا ایدر ایسه گویا اولوم یوقلقدن بکا
ایتمش کبی اولور.

(وذلك ان الحادثات كثيرة وغالبهن الفظ لا المتعذب)
زیرا حادثه لر چوقدر؛ اکثری شفقت سز شدید اولور.

(وکل ادیب. ای سیدعی الی الردی من الادب لان الفنی متأدب) هر بر آدم ادیبدر. یعنی هلاک لگه دعوت اول نور. دعوت معناسنده اولان «ادب» ماده سندن مأخوذدر. یوقسه ادب صاحبی = متأدب معناسنده دگل.

امامک شو تفسیری غایت لطیف شعری بر تفسیردر؛ لغوی تفسیر دگل: زیرا فعلیک ماده سنده آفته دلالت اولماز ایسه فعل مفعول معناسنده اولماز.

(لعل اناساً فی المحاریب خوفوا بائی کناس فی المشارب اطر بوا) قرآن آیتلریله محرابلرده وعظ ایدن آدملر احتمالدر که شرابخانه لرده کیف ایدر جماعت کبیلردر.

(اذا رام کیداً بالصلاة مقیمها فتارکها عمداً الی الله اقرب) نمازی ادا ایدن نمازیله مکر قصد ایدر ایسه نمازی عمداً ترک ایدن آدم او آدم دن افضل اولور.

زیرا خدای امرینه امثالاً ادا ایتمه مکده هر ایکی سی برابردر؛ نماز کبی دینک ائک بیوک رکنی اولان بر عبادتی خسیس حقیر غرضنه خادم ایتمک قباحت و کفری پالکنز اولگی به مخصوصدر. شرعاً حکم، حال اعتباریله دگل، خاتمه اعتباریله در. بر آدم تمام عمرنده مسجد صفرینه ملازمت ایدر؛ دیگری شرابخانه لرده اعتکاف ایدر. هیچ بر آدم قطعاً بو او یله، اوشویله در حکم ایدهمز.

اما بر آدم ریا ایله مکر ایله عبادت ایدر؛ دیگری تساهلاً یاتنبیلک ایدوب عبادتی ترک ایدر. شبهه سزدر که ایکنجی برنجیدن افضلدر.

(ذاکان اکرام صدیقی واجباً فاکرام نفسی لا محاله اوجب) دوستمی حرمت ایتمک واجب ایسه، کندومی اکرام ایتمک دها زیاده واجبدر.

(واحلف ما للانسان الامدم اغوالفقر منا والمليك المحجب)
 قسم ايدرم كه انسانلرك هر برى، فقير اولسون يا خود پادشاه
 اولسون، صوگ درجه مذموملردر.

(اي عقل نجم الليل اوبدرتمه فيصبح من افعالنا يتعجب)
 تون يولدوزلارينك يا خود آيگ عقلى وارميدر؟ كه بزم اشلمزدن
 تعجب ايدر لر ايدى.

(تود البقاء النفس من خيفة الردى وطول بقاء المرء ستم مجرب)
 اولومدن قورقوب، انسان حياتى اختيار ايدر: فقط، حياتك
 اوزاماسى مجرب بر آغودر.

(على الموت يجتاز المعاشر كلهم مقيم باهليه ومن يتعرب)
 هر كس اولوم يولنه سلوك ايدر، خانهده اقامت ايدن ده،
 غربتده گزند ده.

(وما الارض الا مثلنا الرزق تبتغى فتأكل من هذا الانام وتشرى)
 يرهم بزم كبيدر كه رزق استر؛ بنا برين انسانلرك تنلرينى
 بيهر قانلارينى ايچر.

(كأن هلالا لاح، للطعن فيهم حناه الردى وهو السنان المحرب)
 كوك يوزنده كسكين قلچ شكلنده ظاهر اولان هلالى، گوياء،
 انسانلره طعن ايتمك ايچون اولوم انه آلمشدر.

(كان ضياء الفجر سيف يسله عليهم صباح بالمانيا منرب)
 طاگ نورى، گوياء، اجلر ايله كسكينلشمش بر قلچدر كه طاگ،
 انسانلاره اورمق ايچون، انه طومشدر.

(اذا كان جسمي من تراب؛ مآله اليه فيما حظي باني متراب)
تم توپراقدن اولوب، توپراغه قايتاچق ايسه، غنيلگم نه فائز
ايدر؟

(وما زالت الدنيا باصناف السن تبين عن غير الجميل وتعرب)
شو دنيا هر وقت انواع لسانلر ايله جميل دگل شيلري بيان
و اظهار ايدر طورور.

(وما نفس الا يباعد مولداً ويدني المانيا للنفوس فتقرب)
هر بر نفس انساني طوغمش زمانندن اوزاق ايدوب، اجلنه
ياقين ايدر.

(لا يغيطن اخو نعمي بنعمته بئس الحياة حياة بعدها الشجب)
نعمت اربابنك نعمته آدم غبطه ايتمه سون؛ زيرا صوگي موت
اولان حيات غايت قبيح حياتدر.

(لو تعلم الارض ما افعال سا كنها لطال منها لما يأتي به العجب)
يرده اولانلارك اشلريني پر بيلسه ايدى، نه قدر تعجب
ايدر ايدى.

(وما احتجبت عن الاقوام من نسك وانما انت للذكراء محتجب)
خلقدن اعتزال ايتدك؛ لكن عبادت ايچون دگل، يالكر
منكر اشلري قيلمق ايچون.

(قالت لي النفس اني في اذى وفدى فقلت صبرا وتسليهاً كذا يجب)
«اذا دهيم مشقت دهيم» ديدى نفسم. «صبر ايت حكم خدايه تسليم
ايت؛ دنيا مزده اوليه واجبدر» ديدم بن.

(اعیبونی حیا ثم قام لهم مثن وقد غیبونی ان ذا عجب) غایت غریبدرکه حیاتمه بنی عیب ایتدیلمر؛ صوگره دفنم صوگره آنلارک بری بکا ثنا ایدر اولدی. (حن البریه امسی کلنا دنفا یجب دنیاہ حبا فوق ما یجب) بز انسانلر همهز دنیاہ لزومندن زیاده محبت ایدر خسته اولدق.

(لاتسأل الضیف ان اطعمته ظهراً باللیل هل لك فی بعض القرى ارب) مهمانکّه نوش طعامی ویرمش ایسهک، شام صوگره «بر آز طعام تناول ایتیمه اشتهاک و ارمی؟» دیمه.

(فان ذلك من قول یلقنه لاشتهی الزاد وهو الساغب الحرب) زیرا آچ ایسهده «اشتهام یوق» جوابنی ویرمه مضطر ایدر. (قدمه ما تسأی لاتؤامره فیه ولوانه الطرثوث والصرب) نه وار تقدیم ایت؛ استشاره ایتمه. نبات یاخود ساقز ایسهده. قرآن ده هود سورهنده «فما لبث ان جاء بعجل حنیذ» والذاریات سورهنده «فراغ الی اهله فجاء بعجل سمین. فقر به الیهم قال الا تا کلون» آیتلری مؤمنلره ادب ضیافتنی تعلیم ایتمشلردر: مهمانلری غایت بشاشته تمام اکرامله استقبال ایتمک؛ طعامی وقتنر بلا تأخیر تعجیل ایتمک؛ طعام ویریم یا یوق کبی سوزلرله مهمانلردن استشاره ایتمه مک، طعامک اک اجدینی حاضر ایتمک؛ مهمانلری کندولرینه مخصوص بر خانهده ایندرمک؛ طعامی تقدیم صوگره تناول ایتمکلرینی غایت ادبله طلب ایتمک؛ مهمانلرک تناولندن ممنون اولمق.

(قد اسرف الانس في الدعوى جهلهم حتى ادعوا انهم للخلق ارباب)
 انسان لر دعوى ده حدودى تجاوز ايتديلر؛ حتى كندولر بنى
 خلقك ربي خيال ايدر اولديلار. (البابهم كان بالذات متصلا طول الحياة وما للقوم الباب)
 شهوات ده افا ملرلى عمرلى بويته دائم اولدى؛ بسا شلارنده
 عقل يوق ايدى.

(في طاقة النفس ان تغنى بمنزلها حتى يحاف عليها للثرى باب)
 نفس كندو منزلنده، قبرك قاپوسى باغلانا چيه قدر، قالا بيلور.
 (فاجعل نساءك، ان اعطيت مقدره كذلك؛ واحذر فلمقدار اسباب)
 قدرتك وار ايسه خاتونلرگى اويله قيل. صاقلان؛ هر اش
 قدرله ايسه ده، قدركده، اسبابلرلى واردر.
 (وكم جنت من هجول حجت؛ ووفت من حرة مالها في العين جلاب)
 حجاب تحتنده نه قدر خاتونلر جنائت ايتديلر؛ پرده سر اولان
 خاتونلردن ده نه قدر وفا ايدنلر اولدى.
 يعنى خاتونلرگى عفتى نزاھتى حجاب ده دگل، نفسلرنده در؛ نفسنده
 عفاف اولمايان خاتونه حجاب كار ايتمز؛ عفيف النفس اولان خاتونه
 آچيقلقى ضرر ويزمز.
 حجاب عالمده غايت قديمدر. اسكى روماده يونانلرده خاتونلر
 حجاب تحتنده خانه نشين اولورلر ايدى؛ بنى اسرائيل انبيلرلى
 شريعتنك خاتونلر نقاب حجاب استعمال ايدرلر ايدى.
 شرع اسلامده ايسه عورتى زينتى ستر ايتمك واجيدر؛ فقط
 يوز ايله ايكى الك عورت دگللكگى احاديث قطعيه ايله ثابتدر.
 دورت امام بوگكا اتفاق ايتمشدر.
 قدرتى قدر تعلمدن، خواهشى قدر احترامدن اسلام خاتونلرلى

منع ایتمه مشدر. معاملات دنیویوده تصرفاتک هر برنده خاتونلری ار لر کبی قیلوب حقوقلرینی برابر ایتمشدر. شوقدر واردرکه، خاتونلری تهمت دن، آدملری احتمال معصیت دن صافلامق ایچون، بر ار ایله بر خاتونک اجنبی ایکن اختلا لرینی قطعاً منع ایتمشدر.

بوراده دها، بوز اورتمک، اختلا ایتمک دن ماعدا، برده اختلا ایتمک مسئلهسی واردر.

جمعیترده احتفاللرده نفر چگاهلرده ادبی کچهلرده خاتونلر ار لرله اختلاط ایدرلر. شومسئلهده فکرلر اختلاف ایتمشدر:

بعضلر: «حجابک ضرری وار، خاتونلری علوم دن معارف دن منع ایدر. فائدهسی یوق، زیرا خاتون طرفدن میل وار ایسه حجاب فائده ویر مز، فتنه و فسادی منع ایده مز. بنا بر بن حجاب لازم دگل؛ بلکه هر ایکی طرفی یعنی ارلری ده خاتونلری ده روح هفتله تر بیه ایتمک، عزت نفسلرینی زیاده ایتمک اخلاقلارینی تهذیب ایتمک کفایه در» دیرلر.

بعضلار: «حجاب اخلاقی وقایه ایدر؛ اعراضی صون ایدر؛ انسابی حفظ ایدوب، غیر مشروع بالالاری آز ایدر؛ فتنه و فسادی تماماً دگل ایسهده ممکن قدر قطع ایدر؛ خانه اشلرنده بالا تربیه سنده خاتونلارک وقتلرینی برکتلی ایدر؛ عقد نکاح عددلرینی زیاده ایدوب؛ مشروع دگل زواجلری کم ایدر؛ ایکی آراده محبتی دائم ایدر؛ حیا و غیرتی ایجاد ایدر؛ خاتونلارده عزت و شرف زیاده اولور؛ خانهده عائلهده راحت و آسایش سیادت ایدر. هیچ بروقت خاتونلارک تربیه و تعلیمی حجاب یوقلغنه توفقی ایتمز؛ حجاب یوقلغی ده علوم و معارفک انتشارینه سبب اولماز ملتک ارتقاسنده انحطاطنده حجابک دخلی یوق. حجاب سن هم حسابسن چین ملتی منخط اولدی؛ حجابسن یاپون ارتقا ایتدی. هر حالده ملتک ارتقاسی قوت هم عامله اولور؛

هیچ بروقت خاتونلارک اختلاطی یاخود ابتدالی ملتلی ترقیه ایتمز؛ لازم اولان شی ار لر کبی خاتونلاری ده تربیه ایتمک در» دیر لر . بویله مسئله لری حل ایتمک ایچون کتاب صحیفه لرینی مطالعه ایتمک دن ده حیات صحیفه لرینه کوز صالحق ده اولادر .

(اذی من الدهر مشفوع لنا باذی هذا المحل بمانخشاہ مر باب)
دهرک اذالری مجموعاً بزہ کلمشدر؛ شو دنیامز بزم خوف ایتدیگمز شیلرله طولودر .

(یزورنا الحیر غباً اویجانینا فهل لما یکره الانسان اغباب)
بزی خیر کون آرا زیارت ایدر، یاخود تماماً ترک ایدر . مکروه اولان شی عجباً بزی برکون ترک ایدرمی؟
(فانفع اخاک علی ضعف تحس به ان النسیم بنفع الروح هباب)
فارندشکگه آز ایسه ده فائده ایت . نسیم کبی، نه قدر ضعیف هبوب ایدر ایسه ده جانه فائده ویرور .

(فی البدو خراب اذواد مسومه وفي الجوامع والاسواق خراب)
صحرا لارده حیوان اوغریلاری وار: جامعلرده بازارلارده هم اوغریلار وار .

(فهؤلاء تسهوا بالعدول اوالتجار؛ واسم اولاک القوم اعراب)
بونلار کندولرینه عدول تاجر اسم ویرمشلر؛ اولگیلر اعراب اسمیله تسمیه اولنمشلار .

(تراب جسمونا؛ وهی التراب اذا ولی عن الآل اغتراب)
تئلرمزه ریب ایریشور؛ تئلرمز، اغتراب زائل اولدیفی کبی، توپراق اولور .

یعنی تنلر اصل وطنلرینه عودتلری کبی توپراق اولورلر.

(تراع اذا تحس الى ثراها اياً؛ وهو منصبها الغراب)

یره قایتاجقلرینی حس ایتدکلی زمان خوف ایدرلر. یرایسه
اڭ قریب مجلدلر.

(وذلك افضل اللادواء فيها وان صحت كما صح الغراب)

تنلر مز حال حیاتهده غراب کبی سلامتکده قالور ایسهلرده، یره
عودت صوگنده خسته لکلردن دها زیاده نجات بولورلر.

یعنی دنیاده انسان نه قدر سالم اولور ایسهده قلبی عقلی
راحت ایتمز. انسانلره اڭ بیوک مشقت تنلرینه دگل قلبلرینه
عقللرینه کلور.

(تنافس في الحطام؛ وحسب شاك طوى قوت؛ وحلف صدی شراب)

آچلقدن شکایت ایدنه برلقمه، صوسز اولانه برشربه کفایه
ایدر ایکن، سنده دنیا قرینتیلری جمعنده منافسه ایدرسن!

(واملاك تبخر في غناها وان ورد العفاة فهم سراب)

بایلوقده دیکز اولمش آدملر واردر. فقط، حاجت استهین
بر آدم کلور ایسه سراب اولورلر.

(متى لم يضطرب من علو جد فليس بنافع منك اضطراب)

یوقاریدن بخت کلمز ایسه، سنڭ اضطرابڭ، اجتهاد ایله حرکتڭ
فائده ویرمز.

(تألى اربع فينا فتدكى بها منا ضغائن واحتراب)

دورت ضد بزده مجتمع اولدی. شوسپیدن دائما آرامزده عداوت
مچاربه قائم اولور.

(ولوسكنت جبال الارض روح لما خلدت نضاد ولا اراب)

قسم ایدرم یرک طاغلاریته جان حلول ایتسه ایدی، دنیاده
هیچ برطاغ دائم قالماز ایدی.

(ألا عدى بكاء أو نجيباً فمن سفه بكاؤك والنجيب)

آغلاما؛ زیرا آغلامق سفاهتدر.

(محل الجسم في الغبراء ضحك ولكن عفو خالقنا رحيب)

جسمك قبرده مكاني غایت طارد. فقط، خدامزك رحمتی غایت کیگذرا.

(سارعا في حوامق تحفة بمعالج بالمعالي بالمعالي)

(تريب، وسوف يفتزق التريب حوانا والثرى نسب قريب)

شبهه ایدرسن. فقط، بر گون کلور سنك اعضارك افتراق

ایدر. یرایله بزى غایت یاقین نسب جمع ایتمشدر.

امام السنة حسن بصرى حضرتلری دیمش: « ما رأيت يقيناً

لاشك فيه اشبه بشك لايقين فيه من الموت. »

(جرى بفراق جبرتنا غراب فعال من مقالتهم غريب)

بزم احبالرمزى، غريب مادهسندن فعال وزننده اولان، غراب

تفريق ایتدی.

یعنی غایت دهشتلی غایت غرابتلی برشی احبالرمزى تفريق ایتدی.

امام حضرتلری شو بیتلریله هر بر ناخوشلغی قارغهیه اسناد

ایدن عربلری ارشاد ایدر. قوش جنسندن اولان غرابه اسناد ایتمک

خرافی بر وهمدر. دهرک دهشتلی حکملری غرابتلی حادثه لری

معناسنده اولان غرابه اسناد اولنوق ده صوابدر.

(غدا يتوكف الاخبار غر وصاح بينهم داع اريب)

ساده دل، هر برشیه آلدانور جاهل خبرلره منتظر قالور؛ عاقل

ایسه، انسانلره افتراق آوازینى چاغیروور.

(طعان كل حين او ضرب يهوت به طعين او ضريب)

دنیامز دائماً سونگولرله قیلچلارله ضوغوشدن عبارتدرکه دائماً

یا سونگودن یا فلچدن آدم اولر طورور.

(وارض لا تحس بمن عليها ولا يبقى بها منهم عريب)
 اوزرنده نه وارى بيلمز يردن؛ اوراده انسانلرڭ هيچ برى
 قرار ايدهمز.

(واشباح يخالطهن غدر فما يرعى الا كليل ولا الشريب)
 غدر، خيانتله تركيب اولنمش صورتلردن؛ كه هيچ بر آدمڭ
 حقى حرمتى رعايه اولنماز.

اكيل بيمكده، شريب شرابده شريك معناسندهدر.
 (اذا كان الشراء الى زوال فكل ممول منا حريب)
 نه قدر ايسهده هر مالڭ اخيرى زوال اولورسه بزم المادارلرزمڭ
 هر برى فقير حكمنده اولور.

(عيوبى ان سألت بها كثير وای الناس ليس له عيوب)
 بنم عيبلرمى صورارسهڭ غايت چوقدر. عيبسنر انسانده اولورمى؟!
 (يجرون الذبول على المخازى وقد ملئت من الغش الجيوب)
 قباحتلرڭ هر برينه تمام افتخارله ارتكاب ايدرلر. كوڭللىرى
 قىللىرى غش خيانتله طولو اولور.

(وكيف يصول في الايام ليث اذا وهت المخالب والنيوب).
 نش طرناق ضعيف ايكن، آرسلان نصل حمله ايده بيلور؟
 يعنى انسان، قدرتى وار ايسه، ظلم ايتمكدن صاقنماز؛ يا الندىن ياتلندن بر
 ضرر اكسيك اولماز. تشى طرناغى ضعيف اولماينچه انسان سڭا
 ضرر ايتمكدن اوتانماز.

متنبى ديهش:
 (والظلم من شيم النفوس فان تجرد ذاعفة فلعله لا يظلم).

اهام معری بوندن صوڭ ديهجك: (من كان منكم لا عقل له)
 (ومن شيم الانس العقوق. وجاهل محاول بر عهد من اكل البراء)
 يعنى ظلم انسانك طبيعتيدر؛ بغدادى اكل ايدر انساندن خير
 قصد ايدن جاهلدر.

وارى عناء قيد يغشى المرء من بنت العناقيد الندى هو شارب)
 انسانك اختياريله كندوسنه جذب اولمش بر بيوك زحمتى
 كورورمكه انسانه خردن هجوم ايدر.
 (والشر فى الجد القديم غريزة فى كل نفس منه عرق ضارب)
 شر الك بيوك پدرمزده طبيعت اولمشدر. هر بر آدمده شرك
 حرکت ايدر بر طامرى فالمشدر.

(والله حق؛ وابن آدم جاهل، من شأنه التفريط والتكذيب)
 خدای شبههسز واردر. فقط، انسان اوغلى جاهلدرکه دائما
 معروفده قصور ايدر؛ حقيقتى انكار ايدر.
 (واللب حاول ان يهذب اهله فاذا البرية ما لها تهذيب.)
 عقل انسانلرک تهذيبنه اجتهاد ايتدى. ظاهر اولديکه انسانلر
 تهذيبى قبول ايتزلر.

(من رام انقاء الغراب لى يرى وضع الجناح اصابه تعذيب)
 قارغدي آغارتميه سعى ايدن آدمه زحمت ايريشور.

(يعسن مرأى لبني آدم وكلهم فى الذوق لا يعذب)
 آدم بالالرينك ظاهرى حسن اوور. لکن هر برى طانوده
 طوزسز اولور.

(مافيههم بر ولا ناسك الا الى نفع له يجذب)
 هر برى، محسن اولسون، عباد اولسون، يالگزارا) كندو
 فائدهسنه خدمت ايدر.

(افضل من افضلهم صخرة لا تظلم الناس ولا تكذب)

ظلم ایتمه من کذب ایتمه من طاش انساندرک یاخشی سندن یاخشی در .

(وقد غلب الاحياء في كل وجهة هواهم وان كانوا غطارفة غلبا)

هر بر آدمه، نه قدر شریف و قوی ایسه ده، هر خصوص ده
هواسی غلبه ایتمشدر .

(كلاب تغاوت او تغاوت لجيفة واحسبني اصلحت الائمةا كلبا)

لاشه اوزرینه هر طرفدن طولانوب بری برینه اورز اتلدرکه
بن کندومی اگ لئیم برکوپک خیال ایدرم .

(ايتناسوى غش الصدور وانما ينال ثواب الله اسلمنا قلبا)

کینه خیانتدن ماعدا هر بر شیی ایتدک . لیکن ثواب
خدای یالکز قلبی صاغ اولانلار بولور .

(يقولون هلاتشهد الجمع التي رجونا بها عفوا من الله او قربا)

دیرلرکه «جمعهلره وارسه ایدک!» (وارسهک نه اولور .)

(وهل لي خير في الحضور وانما ازاجم من اخيارهم ابلا جربا)

وارمق دن بکا بر خیرمی اولور؟ شو قدر واردرکه آنلارک
اگ تقیلرینی اویوز (قور چاکفی) تهوهر کبی بولورم .

(لعمري لقد شاهدت عجماً كثيرة وعرباً. فلا عجم احمدت ولا عرباً)

حیاتمه یمین ایدرم عجمی عربی هر بر ملتیی کوردم . فقط
هیچ برینی حمده لائق بولمادم .

(ان يصعب الروح عقلي بعد مضعها للموت عنى فاجدر ان ترى عجبا)

جانم بن دن کیدر ایکن عقلمله کیدر ایسه، نه قدر عجایی
سیر ایده جکدر .

(وان مضت في الهواء الرطب هالكة هلاك جسمي في تربي فواشجبا.)
 بدنم توپراق ده هلاك اولديغي كبي جانم ده هوا ده هلاك اولاجق
 ايسه، ديمك انسان هدر در.

(الدين انصافك الافوام كلهم وای دين لآبي الحق ان وجبا.)
 دين سنك همسه ملتله عدالتكدر. وجوبی صوكنده حقى انكار
 ايدنلك نصل دينلری اولور؟!

(والمرء يعييه قود النفس مصعبه للخير وهو يقود العسكر اللجبا.)
 انسان، بيوك عسكرى آلوب وارميه قادر ايسه ده، نفسنه بر
 خير ايشلتمكدن عاجز اولور.

(واصومه الشهر ما لم يعن معصية يغنيه عن صومه شعبان اورجبا)
 گناه ايتمز ايسه رمضان روزهنى طوتهق شعبان رجب روزهنسندن
 اغنا ايدر.

يعنى فساددن معصيتدن صافلانوق هر عبادتن مقدم در. آدم
 جنایت ايتمز سه آز عبادتله ولى اولور.

(لو كنتم اهل صفو قال ناسبكم صفوية. فاتي باللفظ ما قلنا.)
 سز اهل صفا اولسه كتر ايدى، سزه صوفى ديمز لر صفوى دير لر ايدى.
 (جند لا بليس في بدليس آونة وتارة يلبون العيش في حلبا)

سز ابليسك عسكرى سز. بر كون اوراده بر كون بوراده دنيا
 آرقاسندن گزر سز. (طلبتم الزاد في الآفاق من طمع والله يوجد حقا اينها طلبا)

قناعت ايتمه يوب. دنيا طلبى ايچون هر طرفه كتديكز؛ خدايى
 طلب ايتسه ايديكز هر يرده بولور ايديكز.

يعنى مقصودكز خدا اولوب دنيا اولماسه ايدى اورا ايه بورا ايه
 كتمز ايديكز. زيرا خدا هر يرده بولنور. «وهو معكم اينما كنتم»

(من قلة اللب عند النصح ان تابا وان تروم من الايام اعتباراً).
 نصیحتی قبول ایتمه مک، دنیاک دن خوشنودلقگی امید ایتمه ک عقلک
 کملگندن ناشیدر.

(خل الزمان واهلیه لشأنهم وعش بدهرک و الافوام مرتاباً).
 زمانگی اهلارینی کندو حاللریله براق. زمانکله اهللیله حزم هم
 احتیاط اساسنده معامله ایت.

خلفه عمر حضرتاری دیمش: «احتجزوا من الناس بسوء الظن». یعنی هر بر آدمه اختیار دن قبل اعتماد ایتمه کز. ضرر خیانتدن
 صاع اولورسز.

حدیثه «الحزم سوء الظن». وارد اولمشدر. یعنی هر بر اشد
 احتیاطک هر بر آدمه اعتماد ایتمه مکله اولور.

(سار الشباب فلم نعرف له خيراً ولا رأينا خيالا منه منتاباً).
 یاشلک کتدی؛ هیچ بر خبرینی ده بیلمز اولدق حتی کوزمه بر
 قایتمش خیالی بیله، کورنمز اولدی.

(وحق للعيس لو نالت بنا بلداً فيه الصبا كون عود الهند اقتاباً).
 بزى ياشلک وار مملکتته ایرشدرن حیوانلر اولسه ایدی،
 آنلاری نه قدر زینتله زینتلهسه کده از اولور ایدی.

(القی الكبير فميص الشرخ رهن بلی ثم استجد فميص الشيب مجتاباً).
 اختیار یاشلک کیومینی چیقاردی؛ قارتلق کوملگینی کیدی.

(ما زال يمطل دنياه بتوبته حتى اتته مناياها وما تابا).
 لکن همیشه دنیاده توبه سنی تأخیر ایدر ایدی؛ حتی اولومده
 هجوم ایدی؛ فقط بزم اختیار توبه ایتمه دی.
 قرآن ده—وتوبوا الى الله جميعاً ايه المؤمنون—(النور=۳۱) نازل

اولمشدر. هر بر مؤمنه هر وقت علی الفور توبه وجوبی بونکله ثابت اولمشدر.
 «انما التوبة علی الله للذین يعملون السوء بجهالة ثم یتوبون من
 قریب» (النساء-۱۶). بونکله قبول اولنه چق توبه نك توبه اولدیغی
 کوسترلهمشدر.

«ولیس التوبة للذین يعملون السیئات حتی اذا جاء احدهم
 الموت، قال انی تبت الان.» (النساء-۱۷).

موتنه قدر تمام عمرنده گناه ایدوبده، یا لکڑ موتی کلنده
 «اشته توبه ایتدم، ایندی» خیالنه کلنلرک توبه سی هیچ بر وقت
 مقبول اولمیه چق تنبیه اولنوب «اولئک اعتدنا لهم عذاباً الیماً.»
 انذارله تأکید وتهدید اولنمشدر.

(خط استواء بداعن نقطة عجب افنت خطوطاً واقلاماً وکتایا.)

همه خطلری همه قلملری همه کاتیلری افنا ایدن غایت عجیب
 بر نقطه دن بر خط استوا پیدا اولمشدر.

امامک شوبیت دن مرادی نهدر؟ بکا قطعاً معلوم اولمادی فقط،
 (اما شاهدت کل ابي ولید یوم طریق حتق مستقیماً)

کبی بیملرینی شاهد ایدر ايسهک، خط استوادن مرادی طریق
 موتر ديه بیلورز. عجب نقطه دن قبری اراده ایتدیگنه لزومیات ده
 بعض شاهدلر بولنور ايسهده، بنم گمانده «کن. فیکون» کلمه
 نافذه سنی اراده ده معقول اولور.

(لو کنت یعقوب طیر کنت ارشد فی مسعاک من احم تمنی ليعقوبا)

ارکک کککک قوشی اولمش اولای ایدک، او تقدیر ده نبی

یعقوبه منسوب یهودلردن اهتدایک زیاده اولور ایدی.

(ضلوا بعجل مصوغ من شنوفهم فاستنكروا مسمعاً للشئف منقوباً).
 كوپه لر نندن (فولاق زینت لرنندن) دوز لومش بوزاوه عبادت
 ایدوب، گمراه اولدی لر. کویه نك تیشلمش تیشکارینی انکار ایتدی لر.
 یهودلرک عذاب فرعون دن نجات لری سوکنده بر بوزاوه عبادت لری
 قرآن ده متعدد سورهلرده، بقره ده، اعراف ده، طه ده حکایت اولمشد.
 بوزاویک زینت لرن دن دوزلدیگی اعراف ده تصریح اولنوب، سامری
 معرفتیه آواز ویرور بر بوزاوی اولدیغی طه ده ذکر اولمشد.
 سامری سوریا مملکت تنده سامره قریه سندن ایدی. مصر دن
 یهودلرله برابر چیقدی. ایسکی مصر یلرک اوگوز صورت نده ایس
 اسم نده اولان معبودلرینی یهودلره دوزدی. هر طرف نده دیلکار
 وار ایدی. یل ایله اودی لکار دن بر آواز چیقار ایدی. یهودلر شو
 بوزاوه عبادت نده عکوف ایتدی لر. (قالوالن نبرج علیه عاکفین حتی
 یرجع الینا موسی.) طه.
 یهودیلرک شو معاملهلر نندن زیاده ده بر غباوت اولاماز.
 فقط بوراده غایت بیوک بر درس سیاست وارد.
 النده، استبداد استعباد ظالم لری تحت نده سنهلرجه ذلیل مسکین
 قالمش یهودیلر همه فضائل انسانیه دن محروم اولمشلار. بونلارده
 ذلت مسکنت، عبودیت رقیق طبیعی بر صفت کبی اولمش. شمدی
 بونلار صخر اده؛ هیچ کیمک حکمی استبدادی بونلاره جاری دگل.
 اوله ایسه ده بونلار بوزاوی کبی بر حقیر شیه تمام ذلتله عبادتی طبیعتلریله
 طلب ایدر لر. شیتان می بونلاری اغوا ایتمش؟
 یوق !!!
 استبداد بونلاردن هر بر فضیلتی سلب ایتمش. قهر استبداد
 بونلارده ذلتی طبیعت ایتمش.

لاجل ذلك بزم اسلام آدم بالالارينك هر برينى تسويه ايتمشدر.
 نبى اولسون عادى بر آدم اولسون همهسى برابردر. هيچ كم كندوسى
 كى آدمه صاحب امر مسيتر اولاماز. (فذكر انما انت مذكر.
 لست عليهم بمسيطر.)

ان الحكم الا لله. امر الا تعبدوا الاياه. يوسف.
 ان الحكم الا لله. يقضى الحق وهو خير الفاصلين. الانعام.
 اسلام بيوكلكى عظمتى خدايه تخصيص ايتمشدر. «الله اكبر» كُ
 معناسى ده اودر. «الحمد لله رب العالمين» كُ معناسى ده اودر. اسلام
 حرىتى انسانك فضايل لازمه سندن عد ايتمشدر. حرىت حكم شريعتك
 حيات كى در. قتل كفار سنده تحرير رقمه بونك ايجوندر. (ومن
 احياءها فكانما احيا الناس جميعاً.)

(ولن يقوم مسيح يجمعون له وخلصت واعدهم م الخلف عرقوباء.)
 مسيح، اجماعله دعوى ايدر لر ايسه ده، يردن قالميه جق. بونى
 وعد ايدن، گمان ايدر م، عرقوب كى خلف ايتمشدر.
 قرآن ده مسيحك سمان نزولنه ياخود يردن قيامنه دلالت ايدر
 برسوز بولنماز

بعض لار، نسا ده- وان من اهل الكتاب الا ليؤمنن به قبل
 موته- آيتيله استدلال ايتمش. فقط، شواستدلال شى دگلدنر. زيرا
 «قبل موت عيسى» معناسنده اولسه ايدى، آيت ده منصوص اولان
 استغراق كللى باطل اولور ايدى.

بعض لار، زخرف ده- وانه لعلم للساعة فلا تمترن بها- آيتيله
 استدلال ايتمش. بوده اولگى كى اساس سز بر استدلال در. زيرا
 علامت ساعه عيسى نك كندوسيدر، نزولى دگل والا «فلا تمترن بها»
 جمله الهيهسى باطل اولور ايدى، زيرا علامت مستقبليه امترابى
 دفع ايدمهز.

بزم علمامزك اكثرى آل عمرانده «اذقال الله باعيسى انى متوفيك ورافعك الى ومطهرك من الذين كفر وا-ن ساده وماقتلوه يقيناً بل رفعه الله اليه» آيتلرينه استناد آعيسى عليه السلامك سمايه ارتفاعينى دعوى ايتمشلر .
 لىكن شو آيتلرده دعوا لرينى اثبات ايدر هيچ برشى يوقدر .
 زيرا «متوفيك» الله يتوفى الانفس حين موتها كبنى عيسى عليه السلامك موته قطعاً دلالت ايدر . اما «ورافعك الى» ، عرف قرآنى ملاحظه ايدر ايسهك ، ارتفاعه دلالت ايتمز .
 زيرا قرآن ده «اليه يصعد الكلم الطيب والعمل الصالح برفعه ثم الينا مرجعكم-ألا الى الله نصير الامور» كبنى متعدد آيتلر وارد اولمشدر ، فقط هيچ برى رفع مكافى يه دلالت ايتمز .
 بوندىن ماعدا قرآن ده عيسى عليه السلامك سمايه جسديله مرفوع اولماديغنه قطعاً دلالت ايدر ايكي آيت وار :
 (۱) مائده سوره سنك آخرنده عيسى عليه السلامه نعمتلرينى تذكر ايدر ايكن خدای اون بيوك نعمتى ذكر ايتمشدر : (۱) ارواح قدسله تأييد ، (۲) كلام فى المهدي ، (۳) تعليم كتاب ، (۴) تعليم حكمت ، (۵) تعليم تورات ، (۶) تعليم انجيل ، (۷) خلق طير ، (۸) ابرای اكمه ، (۹) ابرای ابرص ، (۱۰) كف بنى اسرائيل . اگر خدای عيسايى جسديله سمايه رفع ايتمش اولسه ايدى ، نعمتلرى تعداد اثناسنك لابد كر ايدر ايدى .
 (۲) مريم سوره سنده «والسلام على يوم ولدت ، ويوم اموت ، ويوم ابعث حيا» عيسى عليه السلام جسديله سمايه مرفوع اولمش اولم ايدى ، معجزه اولارق لسان طفلده سويلتمش سوز آراسنده ، «ويوم ارفع حياً» كبنى بر شى سويلتمش اولور ايدى .
 قرآن ايله عيسى عليه السلامك سمان نزولى ياخود يردن قيامى ثابت اولماز . اويله ايسه امام معرى نزولى ياخود قيامى انكار ايدر ايسه برشى اولورمى ؟

کله جگده امام معری ديه جگ: الله يا آل محمد! غايي اهل بيته
 (جاعت احاديث ان صحت فان لها شائناً ولكن فيها ضعف استناد)
 بشاور العقل واترك غيره هدرًا كما قال العقل خير مشير ضمه النادى) آه
 يعنى غايت چوق حديثلر كدى: درست اولور لر اينسه بيوك
 برشى اولور لر. ليكن استنادلرنده ضعف وار. اويله اينسه سن
 عقلكده اعتماد ايت، ديگرى هدر اعتبار ايت. عقل، مجلس ده حاضر
 اولان مشيرلر ك، اڭ خيريدر. (منها ضلالت، اهل بيته حاشيا كيدان)
 (فاخر لصوص الاماني فهي سارقة ردت عن الدين قلب المرء منقوبا)
 اوغرى اولان امانى دن صافلان. زيرا امانى اويله اوغرى دكره
 انسانك كوكليني قيرور؛ ديندن قايتارور. (وجه الحق في شيا مان)
 امانى تمنى دن حاصل اولان خياللره، باطل اعتقادلره اطلاق اولنور.
 فى الحقيفة خالص دينلرى خراب ايدن يالكز، اساس سز خيالات ايله
 باطل اعتقادلردر. شو بيتك ماقبلنه مناسبتى غايت بيوكدر. قطعى
 برهانله ثابت اولمايان شيلرى اعتقاد دن جزء كنى ايتمك بيوك بر
 جنابت در. نزول عيسى خروج دجال كنى شيلرى كتب اعتقاديه
 درج ايتمك اوقدر مناسب دگلدر. (معنا ويلع ۲) (دل ۲) ويلع ۵)
 اعتقاد كتابلرى يالكز، ادله قطعيه ضروريه ايله ثابت،
 مسائل انفاهيمه دن عبارت اولمق لازمدر. بر يوزنده اولان همه اهل
 اسلامى بر مستويده جمع ايدر درجهده واضع هم بسيمت اولماسى
 برنجى شرطدر. اعتقادده يالكز آيتلره، تفسير سز اولمق شرطيله،
 استناد ايتمك لازمدر. تفسير اولدى مى البته بر آدمك خصوصى
 فكرى اولور. «اعتقادده تقليد حرام، نظر واجبدر.» جمله سنك
 معناسى شودر. قرآن مدون ايكن، بنم گمانمجه، اعتقادياده
 دعوت طريقيه هيچ برشى تدوين ايتمهك ده اولور ايدى.
 سيد الوجود حضرتلرى «بن دن قرآن دن ماعدايى ياز ماگز»

دیمش ایسه، خلفا زماننده قرآن دن ماعدایی تدوین ایتمک قطعاً ممنوع اولمش ایسه، شو بیوک حقیقته ارشاد ملاحظه سیه اولمشدر. دورت امام کلامه اشتغال قطعاً حرامدر دیمشدر ایسه، شبهه یوق شو ملاحظه یه بنا دیمشدر.

کتب کلامیه مطالعه سیله بز ایمانیزی تحقیق ایدمه مک. یالکز، امت آراسنه دواسی یوق بر دا، التیامی یوق بر افتراق پیدا ایتدک. اسلام اعتقاد مزه ایکی اساس تعلیم ایتمشدر: (۱) برهان نتیجه سی اولمایان دعوائی اعتقاد ایتمه مک؛ (۲) سعه امکان ده اولان حقیقتی انکار ایتمه مک.

ایمانیزی شو ایکی اساسه بنا ایدر ایسه مک: اوهام وخیالاته اسارتدن، حقائق انکارینه جسارندن خلاص اولوروز. اهل اهوا کبی ایمان مزه خرافیات اولماز؛ اهل استکبار کبی فلبمز ده عناد قالماز.

(لم یقدر الله تهذیباً لعالمنا فلا ترومن الافوام تهذیباً)
بزم عالم مزه خدای تهذیب تغذیر ایتمه مش. سن ده شو افوامی تهذیب خیالندن واز کچ.

(ولا تصدق بما البرهان یبطله فتستفید من التصدیق تکذیباً).
برهان ابطال ایتمش شیئی تصدیق ایتمه. تصدیق دن احطک تکذیب اولماسون. بطلانی ثابت بر شیئی تصدیق جائز اولمادیغی کبی، بطلانی برهانله ثابت دگل بر شیئی انکار ایتمک ده جائز اولماز. زیرا بیلمه مک یوق دیمک دگل؛ مالا یقطعه سیف البرهان فدره فی سعه الامکان.

(ان عذب الله قوماً باجترامهم فما یرید لاهل العدل تهذیباً) «
خدای بر قومی گناه لریله عذاب ایدر ایسه ده، اهل عدلی تهذیب ایتمه جکدر. «وما کان ربک لیهلک القرى بظلم واهلها مصلحون». (هود-۱۱۷)

(يقفون على خلفه الانسان يظلمه له كالذئب يأكل عند الغرة الذئب).
انسان دائماً قارندشنه ظلم ايدر؛ اما بوری، یالکئز رغفلت
وقتئده، بورینی بیرتار.

(ان كنت يعسوب افوام خفي قدراً مازال كالطفل يصطاد اليعاسيبا.)
آدملرئك پادشاهی اولسه كئده، یاش بالا كبی دائماً یعسوبلری
أولار، قدر خدادن خوف ایت.

یعسوب بر جماعتئك امیرینه، همده یاشل قانا تلی كوبه لكره
اطلاق اولنور. بوراده امام معری حضرتلری مشترك اولان یعسوب
كاهه سیننی ایکی معناده استعمال ایدوب، قدره نسبتله امیرلری، بالالاره
نسبتله اوفاق كوبه لك لری اراده ایتمشدر.

(وان تكن بمناسيب لهلكة فكم طوى الدهر اقبالاً مناسيبا.)
هلاک یولنئك تمام قارشوسئنده اولور ایسه كئده، صبر ایت. زیرا
دهر نه قدر پادشاهلری نه قدر اهل شرفی خراب ایتدی!

(اذا كانت لك امرأة عجوز فلا تأخذ بها ابداً كعابا.)
فان كانت اقل بهاء وجهه فاجدر ان تكون اقل عابا.)
اختیار بر خاتونئك وار ایسه، بدلتئده بر یاش خاتون استمه.

زیرا یوزنده گوزللگی آزا اولسه، عیبی ده آزا اولور.
یعنی خاتونلارده عفت پاكلك ائك بیوك جمالدر.

«فاظفر بذات الدين تربيت يداك» حدیثی ده بوگا ارشاددر.

(اتصح توبة مدرك من كونه اواسود من لونه فيتوبوا.)

انسان وارلغئدن، قاراده قارلغئدن توبه ایده یملور می؟!!

(كتب الشفاء على الفتى في عيشه وليبلغن نضاهه المكتوبا.)
 انسانه حياتنده مشقت، تعب از زده يازمه شدر. هر بر شيله
 قسم ايدر م: دمقدر اولان شيلرك هر لبريني انسان كوره جكدر.
 قرآن ده: «فلا يخر جنكما من الجنة فتشقى» طه. شو آبتده دنيا
 رجال حقنده دارشقا اولديغى بيان اولمشدر. كامل ناليز مشقت
 «انا عرضنا الامانة على السموات والارض والجبال فابين ان
 يحملنها واشفقن منها وحملها الانسان. انه كان ظلوماً جهولاً» الاحزاب.
 شو آيتله همه عالم تحمل ايديه ميه جك شيلرى بالكنز انسان تحمل
 ايتديكى فرمان بيور لمشدر. ايديه ليله ناليز مشقت ناليز مشقت
 واذا عتبت المرء ليس بمعتب الفيت فيها جئته معتوبا.)
 قبول ايتيه جك آدمى عتاب ايدر ايسهك، عتاب سكا عائد اولور،
ايديه ليله ناليز مشقت ناليز مشقت
 (قد صبنا الزمان بالرغم منا وهو يردى، كما علمت، اصحابنا.)
 اختيار سز زمانزه مصاحبت ايتدك. فقط، بيار رسن، زمان
 اصحابلر زنى هلاك ايدر. ايديه ليله ناليز مشقت ناليز مشقت
 وافعاً انسان اختيار سز دنيايه كور؛ زمانك حكمنه ناسك عاذنلر ايتده
 اضطراراً انقياد ايدر. صوكره بيك بلا ايله دنيا دن كيدر.
 (وضكنا وليس ما يوجب الضحك الدنيا؛ بل ما يوجب انتحابا.)
 كولدك. فقط كوامگى ايجاب ايدر برشى بزده بولماز باكم
 دائماً آغلاب طورمقى ايجاب ايدر شيلر بزده واردر.
 «فليضحكوا قليلا وليكثروا كثيراً.»
 (كم امير امير فى عاصفات بعد ما حاب فى الحياة وخابا.)
 نه قدر پادشاهلار، گناهلر اسرافلر قبول، دهشتلى اسلالر
 ايله تر پراق آستنه كومولديلر. نقار دنيا دن ايديه ليله ناليز مشقت

(فی الحقیقه، انسان هر بر شبه عبرتله نظر ایدر ايسه، باشنه کلنلری خاطرده طوتوب استقبالده اولای بيله جک شیلری کوز اوکنده تخییل قیلابیلور ايسه، انسانلرک تاريخنه امان ایدوب ملئرک باشنه کلمش اودهشتلی فاجعهلری نذکر ایدر ايسه، مظلومیت یولنده قربان اولانلرک آه زارلری قولاغنه ایریشه بیلور ايسه، سفیلرک قارا کلق کونلرینه بر کوز صالوب شفقتدن کوکلی تأثر ایدر بیلور ايسه، ضرورت الحاسيله هدر اولمش ناموس عفت شرف فاجعهلرینی کوزی اوکنده تجسم ایدر ايسه، شو دقیقهده بر یوزنک واقع اولان فاجعهلردن جزئياً خبردار اولور ايسه، انسان حیاتینک هیچ بر دقیقه شاد اولماز؛ خطأ تبسم ایدر ايسهده تمام انبساطله هیچ بر وقت کولهز. انظار تحسری دائماً یرده اولور.

(لک الملک: ان تنعم فذاک تفضل علی؛ وان عاقبتنی فبواجب.)

قوت هم حق دائماً سنکدر ربم: انعام ایدر ايسهک بکا تفضل ایتمش اولورسن؛ عقاب ایدر ايسهک بن واجب ایتمش اولورم. همه اهل اسلام اتفاق ایتمشلردرکه علم خدا، اراده خدا، قدرت خدا، نهایت کمالدهدر. یعنی علم خدا هر بر شیی، جزئیاتی کلیاتی تماماً، احاطه ایدر. اراده خداده تردد تحیر انفساح کبی شیلر اولماز؛ خلاف اراده هیچ برشی وجوده کلمز؛ مراد ارادهدن ابداً تخلف ایتمز. قدرت خدا قدرت قاهره درکه هر بر شبه نفوذ و غلبه ایدر؛ احتمال عجز امکان نقصاندن بریدر.

هر برشی خدادن علميله ارادهسيله اختیاريله صادر اولور. اراده اختیار ايله صادر اولمش شی هیچ بر وقت واجب اولماز. بوده بر مقدمه بدیهیهدر.

خدايک افعالنده عبث، اقبالنده کذب اولماز. خدای هر برشی اتقان ایتمشدر «صنع الله الذی اتقن کل شیء» (نمل-۸۸) که نظام

وجودده قصور، خلال اولهان. هر بر شیی خدای غایت کمالده خلق
 ایتمشدر. «الذی احسن کل شیء خلقه» (السجده-۸) که هیچ بر
 شیءده کمال ممکن مصلحه ممکنه فائت اولهان.

خدایک جودنده فیضنده جل، قدرتنک نقصان یوق. هر بر شیی خدای
 نهایت کمالده خلق ایدر. ممکن اولان کمال، ممکن اولان حکمت
 ومصلحت هر بری فعل خدایه البته بلا شبهه ترتب ایدر. یوقسه
 خدایک جودنده جل، یاخود قدرتنده نقصان اولوق لازم اولور.
 «لیس فی الامکان ابداع مما کان. اذ لیس فی الجود بخل ولا فی
 القدرة نقصان.»

شو مقدمه لر هر بری بدیهی قطعی مقدمه لر در. بناء علیه
 کتب کلامیهده «هل یجب علی الله رعاية الصلحة فی افعاله؟ - هل
 یجب علی الله اللطف وفعل الاصلاح لعباده؟» کبی مسئله لر ذکر
 ایدوب اختلاف نقل ایتمک غایت غریب غایت عجیب در که یالکمز
 شو اختلاف جهندن اهل اسلامک باشنه نه قدر بلا باغهوراری باغمشدر.
 امام معری حضرتلری «ان تنعم فذالك تقضل علی» قولیل اثابه
 واجب دیمش آدملری رد ایتمشدر.

بوندن صوگ امام حضرتلری دیهچک:

(والخیر یفعله الاکرم بطبعه واذا اللئیم سخطذک تکاف)
 (نرجو من الله الثواب مجازیا وله علينا من القديم تسلف)

یعنی خدای بزه مقدمه غیر متناهی نعمتلری ویر مشن ایکن
 بزه صوگ درجه حماقتمزله غایت حقیر اعماله و جوبتاً خدایندن
 ثواب طلب ایدرز!

سبحان الله! انسان نه قدر احمق اولانینور؟ برپاره الک
 عمل ایدر، طاغلار کبی گناه ایدر، اوتاناناز، صوگره خداسنه

جنسارت ایدوب، دلیل اقامت ایدر، کرهأ خداسنه «ثواب ویرمک»
جریمه سنی الزام ایدر! «بقلم زوشارا»

(يقوم الفتى من قبره ان دعوته وماجر مخطوطه في الرواجب)

یارب! سن دعوت ایدر ایسهك هر بر آدم قبرندن قالقار.
دنیاده قیلمش اشلری اعضاسنده یازلمش اولور.

امام حضر تلری حسابك حقیقتینه کیفیتنه اشاره ایتمشدر. یعنی
هر بر اش انسانك بدننده اثر بر اقور.

عصافی بدالاعمی یروم بها الهدی ابرله من کل خدین وصاحب

طوغری یورمک ضرردن صاقنمق ایچون صوقورك النده
اولان طایاق هر دوستندن آرفادشدن خیر لیدر.

(فاوسع بنی حواء هجرأ فانهم یسیرون فی نهج من الغدر لاحب)
حوا بالالرینك هر برینی تماماً ترك ایت زیرأ هر بری غدر

خیانت بولنده معامله ایدر لر.
یعنی خیانتلره خیانتله مقابله ایتمه. بلکه خائنلری ترك ایت.

(وان غیر الاثم الوجوه فماتری لدى الحشر الا کل اسود شاحب)
گناه یوزلری اوزگرتهك ایسه، حشر وقتنك یوزی اوزگرمه مش

فارار ماش هیج بر آدم کور میهك سن
مریم سوره سنك (۷۱-۷۲) آیتلرینی آكلار ایسهك، شو بیتله

آل عمران سوره سنك ۱۰۵ نچی آیتی آراسنك مخالفت یوقلغی ظاهر اولور.
یاخود «تدمر كل شیء بامر ربها» کبی آیتلری اوقوب، لفظ

عمومك وجوه استعمالیه سی اوگره نور ایسهك، كذلك هیج بر مخالفت
یوقلغی معلوم اولور.

(اذما اشار العقل بالرشد جرهم الى الغی طبع اخذه اخذ صاحب)
عقل طوغری یولی کوسترور وقتك، طبیعتلری انسانلری گمراه ایدر.

شو بيتنى حجر سورسنىك (١٤-١٥) آيتلىرى تماما تصديق ايدر. فى الحقيقة، انسان جهل، عناد استكبار كى شيلرك اجباريه غالباً خلاف حق اولان منكراته ارتكاب ايدر. لسان شريعتك «شيطان اغوا ايتدى» تعبيرى غالباً شو معنادن تغيير اولور. اخذ لسان شريعتده متعدد معنالرده وارد اولمشدر: (١) تناول. يعنى برشى ال ايله ألمق: «خدمن اموالهم صدقة تطورهم وتزكيتهم بها» (٢) قهر وغلبه: «لاتأخذنه سنة ولا نوم. (٣) عقاب. «وكذلك انذرك اذا اخذ القرى وهى ظالمة... (٤) كيمك. «خذوا زينتكم عند كل مسجد. (٥) عمل. «خذ العفو وأمر بالعرف. خذوا من العمل ما تطيقون. بوراده «ان اخذه اخذ صاحب» ان قهره قهر صاحب معناسندهدر.

(نهانى على عن امور كثيرة وطبعى اليها بالغريزة جاذبى).
 عقلم بنى چوق شيلردن منع ايتدى. لكن طبيعتهم جبراً بنى او شيلره سوق ايدر.
 (وما ادم الرزء تكذيب صادق على خيرة منا وتصديق كاذب).
 بيلهرك مجرد عناد ايله، سوزى طوغرى آدمى تكذيب ايتمك، عن جهل تمام ذلتله كاذب آدمى تصديق ايتمك بزى دائماً بلا ومصيبت ايچنده برافدى.

(يقولون صنع من كواكب، سبعة وما هو الا من زعيم الكواكب).
 «يدى كوكبك اثر يدر.» ديرار. (شبهه يوق خطا ايدرلر).
 زيرا هرشى ملك الملوك اولان خدا اثر يدر.

(اذا رفعت تلك المواكب قسطلاً فرافعه للعين مجرى الكواكب).
 عسكر صوغش ميدانك توزانى هوايه كونارور وقتده، فى الحقيقة

توزانی هوا به رفع آید، اصولاً ی برد، بولدن لاری کولده، عسکرلری میدانده اجرا آیدن خدادار سا ائله، بولسا، بقیه ایلدا
 کولک لغت عربده متعدد معنالرده استعمال اولنور: بولدور،
 رئیس، عسکر، منبع میاه. ن لقه یث لباله یح یسف «رئیساً اهدا
 یعنی عالم وجودده هر برشی، توزانک حرکتی کبی حقیر اولسون،
 یاخود اجرام سماویه حرکتی کبی بیوک اولسون، امور طبیعیه
 کبی بر قانون عمومی یه تابع اولسون، یاخود بلا نظام من غیر اطراد
 وجوده کلور برشی اولسون، البته بلا شبهه همه سی یالکز بر
 خدایک حکمیله اراده سیله «کن فیکون» فاعده فاعره سنه طوعاً اوکرها
 انقیاد ایدوب وجوده کلور.

شو حقیقتی قرآنده بر دگل، اون دگل بیگلر چه آیت تصدیق
 ایدر: «وهو بكل شیء علیم.» (بقره-۲۹) «وله ماسکن فی اللیل والنهار.
 وهو السميع العلیم.» (الانعام-۱۳) «ویعلم ما فی البر والبحر وما تسقط
 من ورقه الا یعلمها ولا حبه فی ظلمات الارض ولا رطب ولا یابس الا فی کتاب
 مبین.» (الانعام-۵۹) «وما یعزب عن ربک من مثقال ذره فی الارض
 ولا فی السماء ولا اصغر من ذلك ولا اکبر الا فی کتاب مبین.»
 (یونس-۶۲) «وما کنتم تستترون ان یشهد علیکم سمعکم ولا ابصارکم
 ولا جلودکم ولکن ظننتم ان الله لایعلم کثیراً مما تعملون. ۲۲. وذلکم
 ظنکم الذی ظننتم بریکم. ارداکم. فاصبحتم من الخاسرین.» ۲۳.
 (فصلت.) «وما تخرج من ثوره من اکمامها ولا تحمل من انثی
 ولاتضع الا بعلمه» (فصلت-۴۷) کبی آیتلر هر سورده واردر.

شو مسئله او یله قطعی یقینی، دین اسلامده ضروری بر مسئله درکه
 کلامیون بوراده خلاقیاتی نقل ایتمشلر ایسه غایت چوق کاغد قارا
 ضائع ایتمشلر در.

امام ابی العلاء خضرتاری بوندن صوڭ ديهجك: *(عَلِمَ الكائنات في كل وجه اول عنده السمك صبي)*.
 (خالق النيرات! ما يتغالي السعد لكنه ضعيف غبي).
 خدا، كه آڭا نسبتله اڭ قديم لوده صبي در، هر بر واری همه
 جهتدن بيلور. ای همه يولدوزلاری خلق ایندن خدای! سنڭ عبدك
 تغای ایتمز؛ بلکه اصلده ضعيفدر غبیدر.
 انسان في الاصل غبی اولماسه ایدی، هر بر نفس ده بیڭ
 برهانی، هر بر خطوه ده بیڭ شاهی وار حقائق قطعیدی، کلامیون
 کبی، او هام وخیالاتله بنا ایدرمی ایدی؟ یاخود کون کبی روشن
 قطعیات وار ایکن اویله بیهوده شیلرله سرگردان اولورمی ایدی؟!
 (اترجع نفس الميت بعد رحيله فيجزى قومًا بالدموع السواكب).
 اولوم صوڭنده جان قایتسه ایدی، انسان کندو قومنه آقار کوز
 باشلریله مقابله ایدر ایدی.
 یعنی جان قایتسه ایدی آغلیان آدملرک حالنه میت کندوسی
 آغلار ایدی. زیرا موت دارتعب اولان دنیا بلالرنندن امان کبیدر.
 (أحبُّ إليه كونه متوطئاً باقدامهم لا الحيل فوق المناكب).
 آياقار التنده ایزلمک اوموزلر اوزرنده اولمقدن دها خیرلیدر.
 (هو الموت؛ مثر عنده مثل مقتر وقاصد نهج مثل آخر ناكب).
 حال شوپله درکه بای فقیر مهتدی گمراه اولوم فاشنده بر ابردر.
 (ودرع الفتى في حكمه درع غادة وایبات کسری من بیوت العناكب)
 بهادرک کیومی، موت فاشنده، زینت کیومی کبیدر؛ پادشاهلر
 خانهسی ده اورمه کوچ خانهلری کبیدر.
 (وما النعش الا كالسفينه رامياً بفرقاه في موج الردى المنراكب)
 جنازه برسفینه کبیدر که آدملری برطاقم هلاک دولقونلری آراسنه آتار.

(أَجَلُ هَبَاتِ الدَّهْرِ تَرِكَ المَوَاهِبِ يَمُدُّ لَهَا عِطَاكَ رَاحَةَ نَاهِبِ.)

زمان هبهارینک اژ بیوگی هبه ویرمه مسی در. زیرا سکا ویرمش
هیهسنه کندوسی دائما نهب الی اوزاتور.

(وَأَفْضَلُ مِنْ عَيْشِ العَنِيِّ عَيْشُ فَاقَةِ وَمَنْ رَزَى مَلِكًا رَأَى قِزِي رَاهِبِ.)
بایلق معیشتندن فقیرلك معیشتی، پادشاه هیئتندن ده راهبلك
هیئتی افضلدر.

(وَلِي مَذْهَبٍ فِي هَجْرِي الْاِنْسِ نَافِعٌ اِذَا الْقَوْمُ خَاصُوا فِي اخْتِيَارِ الْمَذَاهِبِ)
آدملر حیات امورنده مسلك آرایوب حیران اولورار ایکن،
بن، بگا نافع اولان، عزلتی اختیار ایتمشم.

(ارانا علی الساعات فرسان غارة وهن بنایجر بن جری السلاه)
کندومزی ساعتلر اوزرینه بنمش عسکر کی کورورم که
دائماً تهاکدیه هجوم ایدر؛ ساعتلر ده قوتلی بیوک آنلار کی بزى
آوب کیدر.

یعنی انسان حیاتنده بر دقبتیه راحت کورمز؛ ادلی طرفته دائما
حرکت ایدوب بر نفس توفیق ایتمز.

(وَعَمَّا زِيدَ العَيْشِ اخْلَاقُ مَا سِ تَأْسَفُ نَفْسٌ اِم تَطْقُ رِذَاهِبِ.)
حیاتلك بیوک عیبارندندر که قایتمایه حق بر شییه انسان تأسفی ایدر.
الذین کتمش یاخود باشه کلش شیارده انسانلك چارمسیک قدرتیک
اولماز. شو حالده تأسفی ایتمک بالکن انسانلك وجودینه عقلنه ضرر
ویرور؛ بر نقطه قدرده فائده ایتمز.

(اِذَا عَبَتَ عِنْدِي غَيْرِي الْيَوْمَ ظَالِمًا فَاَنْتَ اِظْلَمَ عِنْدَ غَيْرِي عَائِبِي.)
شو کون بنم قاشمده ظلماً بر آدمی عیب ایدر ایسدک، البته
پارین دیگر آدم قاشنده ظلماً بنی عیب ایدرسن.

(عَرَفْتُكَ، فاعلم، ان ذممتَ خلائقي وراَبَكَ بعضي، ان كلك رائبي.)
 سنی طانیدم. بنم اخلافی دم ایدر ایسهك، بنده وار بعض
 شیلر سگاشبهه ویرور ایسه، اويله بیل که سنده وار هر بر شی بگا
 شبهه ویرور. (فاین الذی فی التراب یدفن شخصه واسراره مدفونه فی التراب.)
 اويله آدم نرده بولنور که کمدوسیله برابر اسرار یك قبرده دفن اولنور!
 (وان بنی حواء ور عن الهدی ولو ضر بوا بالسیف ضرب الغرائب.)
 حوا بالالاری هدایت یولندن یاز مشلاردر که قلع قوتیلده هدایتی
 قبول اینمز لر.

(ومن عب: نياهم رموا فی وغانم بغیض المنايا بالنفوس الجباب.)
 دنیا یاه محبت ایدوب محاربهده عزیز جانلرینی دشمنلاری اولان
 اولوم پنجهسنه طا بشردیلار.

(توخ بهجر ام لیلی فانها عجزت حى طسم ومارب.)
 خیری قصد ایدر ایسهك خمیری ترك ایت. زیرا خیر عاد
 هم یمن قبیللاری کبی قوتلی، بیوک مدینتلی ملتلری تماماً خراب ایتدی.
 طسم قرانده متعدد سورلرده قصه لری بیان اولنمش عاد قومندن
 بر قبیللدر. مارب یمنده حضرموت طاغلارینك نهایتنده واقع بر بللدر.
 قبائل یمنك الك بیوک پدری سبا بن یسحج بنا ایتمش ایدی. قرانده سبا
 سورسندده (۱۵-۲۰) آیتلرده قصه سی مذکور «سبل العرم» حادثه سنده
 خراب اولمش بیوک سدی بنا ایدنده او ایدی. نهل سورسندده
 (۲۲-۴۴) آیتلرده مذکور ملکه نك مقرر حکومتی ده شو مارب ایدی.
 قرانده متعدد آیتلر ك شهادتیه اوزمان لارده عاد قومنده یمن
 قبائلنده غایت بیوک مدینت وار ایدی. هرور زمانله بونلار شهوانه
 اسپر اولمشلار. ترف ورفاهیت ایله تربیه اولنه باشلاب تنبلاک

فراشنده اویومشلار . اویوک مدنیٹک میانیلری اسکیمش . طبیعتلرنه رفاهیت اثری اولان جینلک ضعیفلک تماماً متھکن اولوب، بونلارک دولترلرنده انقلاب کلی پیدا اولارق عاقبت نابود اولمش لار . لکن ملتده، بر انسان کبیر، که باشنده عقلی وار ایکن کندوسنک زوالنه هیچ بر وقت راضی اولماز . فقط «شیطان» بونک چاره لرینی بولور : انسانکده ملتکده باشندن عقلینی کوتارمک ایچون اسباب حاضر ایدر . صوگره بوش باشلاری استه دیککی کبی اورایده بورایده طوعاً اوکرهأ سوق ایدر . انسان کندوسنک ضررینه دوست، فائدسنه دشمن اولور کیدر .

(دیبیب نهال عن عقار تخالها جسمک شرمن دیبیب العقارب .)
تنگده خورک آهسته آهسته سرایتی، که حس ایدرسن، چایان آغوسنک سرایتندن بتردر .

(ولوانها کالماء طلق لاوجبت فلاها اصیلات النهی والتجارب .)
خمر شرعاً صوکتبی حلالده اولسه ایدی، سلیم عقللر درست تجربهلر حرام ایدرلر ایدی .

(تحیی وجوه الشرب فعل مسالم یضا حکه والسکید کید مجارب .)
آچیق یوز ایله دوست کبی شاریلرینه تحیه اوکور . لکن جان دشمنی کبی ضرر ایدر .

یعنی خمر نه قدر لذید نافع کبی کورونور ایسهده فی الحقیقه آدمک وجودینه عقلینه جاننه صوکت درجه ضرر لیدر .

(اذا قتلت خاف الرشد جنایه فکان من الفقیان اول هارب - ۶۶)
خمر قتل اولنور ایسه، جنایتدن خوفی ایدرلر استقامت انساندن قاچار . قتل خمرک شدتینی تعدیل ایچون، صو قوشمق معناسنکدر ! یعنی

خمر خفیف قوتسز اولور ایسهده انسانک استقامتینی عقلینی غائب ایدر.

(عدوة لب سلت السیف واعتلت به القوم الا انها لم تضارب.)

عقلک دشمنیدر. سیفی الده ایدوب، انسانلره جنکسز غلبه

ایدر؛ هیچ کیم مقابله ایده مز.

(فما ابعدت الا اجل مقارن ولا بلغت الا خسيس المآرب.)

اڭ عزیز دوستگی سن دن دور ایدر؛ اڭ دون مطلبلره نائل ایدر.

(تعری الفتی من ثوبه وهو غافل وتوقع حرب الدهر بین الاقارب.)

انسانک حیاستینی یوق ایدر. قارندش لر آراسنده عمرک

عداوت پیدا ایدر. مالتمز قور حاکم انسانک حیاستینی اڭ ایتلر.

شویبتلری مائک سور سنک (۹۰-۹۱) آیتلری تماماً تصدیق ایدر لر.

(نالی الحجا واستشهد السكر انها ذمیة غب لا تحل لشارب.)

ایسر کلگی شاهد ایدوب، عقل قسم ایدر که خمرک عاقبتی

غایت وخیمدر؛ هیچ بر آدمه هیچ بر وقت خلال اولماز.

شریعت اسلامده خمر اڭ بیوک حراملرک بریدر. هر مسکر،

سنت متواتره ایله، خمردر. مسکر؛ عنب رطب تین کبی ثماردن اولسون،

حنطه شعیر ذره کبی حبوبدن اولسون، یاخود بال سوت کبی شیلردن

اولسون؛ سنت قطعیه بیانیله خمر اولور. قران عظیمک حکمیله حرام اولور.

عسلدن شعیردن ذره دن اتخاذا اولنمش یمن شرابلری حقتده

ابو موسی الاشعری روایتنده «کل مسکر حرام» حدیثی بخاری ایله

مسلمده وارد اولمشدر. شیخ، حاکم، بیهقی، ابوداود، ترمذی،

«قال رسول الله ان من الحنطة خمرأ؛ ومن الشعیر خمرأ؛ ومن

الزبیب خمرأ؛ ومن التمر خمرأ؛ ومن العسل خمرأ. وانا انهی عن کل

مسکر.» حدیث شریفی نعمان بن بشیر حضرتلردن ابو داود کبی

اماملر روایت ایتمشلر. مبلرک حاکم، بیهقی، ابوداود، ترمذی،

«وعن ابن عمر ان النبي قال: كل مسكرا خمر، وكل خمر حرام.»

مسلم روایت ایتمش.

«ما سکر کثیره فقليله حرام.» همه اهل سنت روایت ایتمش؛
حفاظت همهمی تصحیح ایتمش.

لسان شریعت ده، شبهه یوق، خمر هر بر مسکوره، نصل شیدن
اتخاذ اولتمش ایسه ده، اطلاق اولنور. زیرا شراب عنبه خمر اطلاق
اولتمش ایسه اسمیت یا خود عامیت طریقیه دگل بلکه وصفیت طریقیه در.
بنائاً علیه هر بر مسکراک حرمتی نص قرآنیه ثابت اولور. قیاس کبی
درجه ثالثه ده اولان دلیلله احتیاج قالماز. مسکراتک حرمتی حقند
قیاسه التجایدن فقهار وار ایسه بلا ضروره زحمتی التزام ایتمش اولور.
مسکرات حقند قرآن ده دورت سوره ده آیتلر نازل اولمشدر:

(۱) نحل سوره سنه ۶۷ نجی آیت: «ومن ثمرات النخيل والاعناب
تتخذون منه سكرًا ورزقًا حسنًا ان في ذلك لآية لقوم يعقلون.» ثمار
ایله خدای بزاره امتنان ایتمشدر. همده ثمار کبی پاک نعمندن ایکی
نوع شی اتخاذمزی ذکر ایدوب یالکنز برینی حسن دیمشدر. بونکله
بالضروره سکرک غیر حسن اولاجفی بیان اولنوب مسکراتک حرمتنه
بر اشاره جلیه نازل اولمشدر.

(۲) بقره ده ۲۱۹ آیت: «ويسألونك عن الخمر والميسر، قل
فيهما اثم كبير ومنافع للناس. واثمهما اكبر من نفعهما.» شو
آیتله ایکی طریق دن مسکراتک حرمتی کواسترامشدر: بری اثم
کبیری اشمال؛ زیرا مفسده سی بیوک بر شیک شرعاً حلیتی ممکن
اولاماز. دیگری ابتدای اسلام دن بیرو حرمتی قطعاً ثابت مینور ایله
حکمه جمع. زیرا بر حلال ایله بر حرام حکم ده تسویه اولنه ماز.
یا هر بری حلال اولور؛ یا هر بری حرام اولور، لکن میسر
ابتدای اسلام دن بیرو حرامدر؛ بنائاً علیه مسکرات ده حرام اولور.

۳) انساده ۴۲ نجی آیت: « یا ایها الذین آمنوا لا تقربوا الصلاة وانتم سكارى حتى تعلموا ما تقولون. » شو آیت ده خمر ایله عقلنا زوالی کو ستر لمشدر بوونکله خمر کج خرمتی بزها ن ایله بیان اولمشدر: زیرا بدنک اطرافنه اعضاسنه جنایت قطعاً حرام ایکن، عقل کبی الگ عزیز الگ شریف الگ رئیس بر جوهر انسانی به جنایت البته حرام اولاجقدر.

۴) مائده سوره سنده (۹۰-۹۱) آیتلر: « یا ایها الذین آمنوا انما الخمر والمیسر والانصاب والازلام رجس من عمل الشیطان. فاجتنبوه لعلکم تفلحون. انما یرید الشیطان ان یوقع بینکم العداوة والبغضاء فی الخمر والمیسر ویصدکم عن ذکر الله وعن الصلاة فهل انتم منتهون. » شو ایکی آیت هجرتک ایکنجی سنه سنده نازل اولدی « فاجتنبوه » « فهل انتم منتهون » خطاب جلیللریله مسکرات تمام وضوحه حرام اولدی.

بقره، نسا، مائده آیتلرنک حرمت مسکراتک حکمتی کوسترلمشدر: (۱) اثم کبیر؛ یعنی انسانک کندوسنده هیئت اجتماعیه ده حاصل اولاجق مفسد؛ (۲) زوال عقل، وحیا؛ یعنی انسانک لساننده الله جاری اولاجق جنایتلر. زیرا عقل حیا زائل اولور؛ ایسه انسان هر بر قباحتیه ارتکاب ایدر. (۳) انحلال وحدت، زوال الفت، دوام عدوت؛ بر شار بک سینیه سیله نه قدر عائله لر پریشان اولور؛ نه قدر جانلر راحت سن اولور؛ انسانلر آراسنده نه قدر غوغا قتال پیدا اولور؛ (۴) فوات مصالح. انسان کندو مصلحت لرینه وقت بولاماز؛ نماز لرینی ادا ایدهمز؛ ضروریات حیاتی کسب قیلاماز؛ بدن ده قوت، روح ده نشاط قالماز؛ عقل سزاق دن ماعدا هیچ بر شی دن لذت آلاماز. یا ایکن، خمر ایله باشدن عقلی ازاله ایدر؛ شو عالمدن غفلت ایدوب خیال عالمنده

كيفية صفا ايدىر اعاقبت شار بلك وجودى، روحى عقلى تماماً سست
 اولوب خراب اولور كيدر. «نعمتو له املعه رتو رتو ولاه وعتاه
 ن ليا بزاه قطعاً بلا شبهه معلومدر كه شريعت خيرى حرام ايتمش
 ايكن البته خصوصيت عنى اعتبار ائمه مش در. اين نيشمنه
 زيرا انسان وضع ايتمش قانونلر بيله اسما الوان خصوصيتلرينه
 مبتنى اولماز؛ بلكه هيئت اجتماعيده واقع اولا بيله حك مفسد
 مصالح اعتبار اولنور. اوبله ايسه اسلام كى مقدس مؤبد عمومى
 بر شريعت الهيه قانونلرى حياتده بر پاره قدر اهميتى يوق
 خصوصيتلره نصل مبتنى اولا بيلور؟ اولمامش؛ بر وقت اولماز.
 «شراب عنى قران حرام ايتمش؛ اما مفسدهسى شراب عنى دن يوز
 مرتبه زياده اولان آرائى بي حرام ائمه مش.» ديمك كى بيهوده بر
 سوز دن ياده اولماز. بونى دعوى ايدن شريعتك علويتنه قرآنك
 قيسيتنه جنائت ايتمش اولور.

«قانون حكيمه برشى بر مفسدهيه بناء حرام اولور ايسه،
 مفسدهسى مساوى ياخود زياده اولان ديگر شيلرك هر برى عين
 قانونك حكيمه حرام اولور.» بوده بر بينهدر كه شريعت اسلامك
 تمامى كمالى بوكا توقف ايدىر. (نعمتو له املعه رتو رتو ولاه وعتاه
 بناء عليه نص قران ايله مائع مسكرات بر مفسدهيه بناء حرام
 اولمش ايسه، مفسدهسى مسكرات مفسدهسندن زياده افيون، بنگ،
 حشيشه كى شيلر البته حكم قرانله قطعاً حرام اولور. (نعمتو له املعه
 رتو رتو ولاه وعتاه: تناول اولنمش شى حسى غائب ايدىر ايسه، مرقد
 اولور. حسى غائب ائمه يوب، سرور نشاط و يرور ايسه مسكرا
 اولور. نشاط و يرور، حسى ده غائب ائمه، فقط بدن ده تاثير
 ايدىر ايسه مفسد اولور. (نعمتو له املعه رتو رتو ولاه وعتاه: تناول
 بونلارك هيچ بيرينى ضرورت يوق ايكن، تناول جائز اولماز.

اعمال جراحیه دن مرقدی مخدری استعمال ایتمک، دفع سم ایچون مفسدی تناول ایتمک جائز اولور ایسه ده، بلا حاجه بونلاری بیمک ایچه ک شرعاً البته ممنوعدر.

مسکرات، مفسدات حقننه بزم دینهن اعتقاد من شودر. «قل هنه

سبیلی. ادعو الی الله علی بصیره انا ومن اتبعنی» (یوسف-۱۰۸)

مدنیت نقطه سندن نظر ایدر ایسه ک، «مسکرات هر بلانک هر

سیئه ناک آناسی در.» دیمک غایت صواب اولور. اهل سیاست «مسئله

اجتماعیه» حننه نه قدر چاره آرارلار ایسه ده بولورلار ایسه ده

مسکرات وار ایکن، هیچ بری کار ایتمز. شمسی، یعنی دنیاده مسکراته

ابتلا وار ایکن انسانره صلاح رینی بولوب ویرمیه حاجت وار. اما

مسکراته ابتلا اولماسه ایدی، انسانلر کندو صلاح رینی کندولری

بولورلار ایدی. انسه ماسکراته ایسه ده ایسه ک انسه ک انسه ک انسه ک

عالم اقتصادده یالکز مسکراته ابتلا سببندن پیدا اولمش مفسد

ایجابیه، مصالح سلبیه عددینی یالکز بر خدای بیلور!

نه قدر قوه عملیه بر باد اولمش: نه قدر طبیعتک فیوضاتی

خیراتی هوایه اوچمش! نه قدر ملیونلارک ثمره اعمالی کندولرینک

ضررلارینه صرف اولنمش! نه قدر ملیون عائله لر پریشان اولمش!

گناهسنر کوزلردن نه قدر یاش آقمش! نه قدر ناموسلر پایمال

اولمش! نه قدر معصوم قانلار هدر اکتمش! نه قدر جانسون فاجعه لر،

دلسوز بلیه لر انسانیتک یوزینی صار غایتمش! نه قدر! ونه قدر!!

او مدنیت؛ که سیاسیونلری کیپرلری تهنیه لرده احتفاللرده

بو قال کوتارورلر؛ حکومتلری هر قریده هر شهرده هر گنرده

خمرخانهلر تأسیس ایدوب، رسماً خمار اولورلر؛ ابداً انسانیتک

سعادتنه سلامتنه خدمت اینه من.

(تناهت العيش التقوس بغرة فان كنت تستطيع الثواب فذاهب.)
 انسانلر حياتده برى بريله دائماً طالاشورلار. كوچك وار
 ايسه سنده طالا.

عصر مرز اديبارى عرفنجه، «حياتده مبارزه» مسئله سنى امام
 معرى حضرتلرى بيك سنه مقدم سويله مشدر. مقدماً بر حكيم اسلامى
 اعزنده سويلنمش بر حقيقت شملى شو عصرده علمى صورتده اثبات
 اولنوب، «كشف» نامى وزيرلدى.

(بقائى فى الدنيا على رزية وهل انا الا غابر مثل ذاهب.)
 دنياده حياتم بكا بيوك بر مصيبت در. شوقدر وار كه بن شوكون
 قالمش ايسهم يار بن كيدده جگم.

(اذا خلق الانسان ظلّ حمامه، وان نال يسراً، من اجل المواهب.)
 انسان دنياده نه قدر غنايه نائل اولور ايسنده، اولوم اڭ
 بيوك نعمتلردن حساب اولتور.

(تقادم عمر الدهر حتى كانها نجوم الليالى شيب هدى الغياهب.)
 زمان غايت فارتايدى. گويا تون يولدوزلارى فارتلق اقلقلار يدر.
 (يهود باغى الحاج، والليل مسلم على كفره؛ والارض فى زى راهب.)

تون، آدملىرى ظلمتنه الفا ايدره ايكن؛ بر راهب لباسنده اولورا
 ايكن؛ حاجت استه بنلر تائيله حرکت ايدرلر. البته انسان ايدلر مساء
 حديثده وارد اولمشدر. «المسلم اخو المسلم. لا يظلمه ولا يسلمه.»
 يعنى «مؤمن مؤمنك فارتد شيدركه آڭكا ظلم ايتمز. مهلكه يه الفا
 ايتمز.»

شو بيت ده «والليل مسلم على كفره» «والليل يلقى الناس
 على ظلمته» معناسنده اولور ايسه، احتمال.

یعنی حاجتوں پرستی استہینوں اور نالارندہ فارا کٹاق بولار دہ
ثباتہ تائیلہ حرکت ایدر لر۔ «اتخذ اللیل جہلاً، تدرک بہ املاً» معناسندہ
اولور۔ غفلت دہ صرف اولنور دقیقہ لری عاقل مقصدینہ حرکت دہ
صرف ایدر۔

شو بیتک معناسنہ تماماً وافق اولامادم۔
(تالی غی الناس شرقاً ومغرباً تکامل فیہم باختلاف المذاهب.)
یر یوزندہ اولان ہمہ آدملرک کمر اہلگی، مذہبیر اختلافیلہ،
کمالنہ وارمشدر۔

شو بیٹی ہر ہر ملتک علی الخصوص اہل اسلامک حالنہ نظر
ایدن تصدیق ایدر:

جہل، حماقت، تعصب، عداوت، سفسطہ اساسلرینہ مبتنی اولان
مذہب کلامیہ نہ قدر ملیون بی چارہ مسلماناری وادی صلاحات دہ
پنجہ شیطانہ تسلیم ایتدی؟! بیہودہ، مفہوم دگل شیار، اصلی بوق
مسئلہ لر اعتقادیات دہ درج اونوب نہ قدر ملیون اہل ایمانک
ایمانندہ حیرت تردد پیدا اولدی!؟

کلامیونک مرضی عدوی طریقیلہ بتون اہل اسلامہ سرایت ایدوب؛
کتب کلامیہ قضای خدای ایلہ بلای جراد کبی ہمہ بلاد اسلامیہ دہ منتشر
اولوب؛ مدرسہ لردہ حتی مکتبہ لردہ بیلہ کتب کلامیہ مطالعہ سندن
ماعدایہ وقت قالما یوب؛ بالضرورہ مدارس اسلامیہ علوم ضروریہ نافعہ
ایلہ اشتغال ایدہ میوب؛ علی التوالی قاچ عصر لار ملیون ملیون اسلام
بالالارینک عزیز عمر لری تماماً بیہودہ شیلردہ ضائع اولوب، خدایک
کتابی، رسواک سنتی، ساقک سیرتی تماماً خاطر لردن چیقوب، ناداناق
فارا کٹاقی عنانندہ بیومش اہل اسلام ہر یردہ ہر ملکتدہ تہام ذاتہ
دیگرک اندہ اسیر کبی اولدی!!

کهر بلا اهل اسلامه اختلاف مذاهب چہتندن کلمشدر: دولت
اسلامدن قوت وشوکت، وچہ اسلامدن جمال ولطافت البتہ اختلاف
مذاهب سببیلہ زائل اولمشدر. امیتہ، مناعہ، رفیعہ، تلفیضہ، معاذہ
امام ابی العلاء حضرتلری بوندن صوٹ دیکجک

(كان نفوس الناس، والله شاهد نفوس فرأش ما لهم حلوم.)

(وقالوا فقيهه والفقیهه مموه وحلی جبال والکلام کوم.)

(اتوکت باصناف المحال وانما لهم غرض فی ان یقال علوم.)

(أخفت حلوم الناس ام كان من مضي من القوم جهالا خفاف حلوم.)

(اناس متی تهزب الی القبر متهم فانت بعلم الله غیر ملوم.)

(وَأَنَّ قَطُوفَ السَّاعِ فِيهَا عِلْمُهُ أَحْتَمُرُ وَأَمِنْ وَسَاعِ السَّلَاهِبِ.)

دقیقه وساعتلرک اٹ آقرین حرکتلری ده، بنم گمانم چه، تیز
یورور آتلارک اٹ قوتلی حرکتلرندن ده قوتلیدر.

(متی عدد الافوام لباً و فطنة فلا تسالینی عنهما وسلی بی.)

آدملر عقللرینی ذکوتلرینی صایوب افتخار ایدر وقت ده
سن بندن عقلی ذکوتی صورما. زیرا بنده عقل ذکوت بولنماز.
سن بندن بنی صور.

“وسلی بی.” = “وسلینی عنی” معناسندهدر. لزومیات نسخهلرینک
هر برنده، متصل اولارق “وسلیبی” صورتنده رسم اولنمشدر. شجه
یوق ناسخلر غلط ایتمشدر.

(اری عالمایر جون عفو ملیکم بتقییل رکن واتخاذ صلیب.)

اویله انسانلری کورورم که طاش اویوب، صلیبه عبادت ایدوب،
خدادن عفو طلب ایدرلر.

یعنی دینلرینی یالغز رسوم ظاهره دن یا خود عبادت باطله دن عبارت بیلوب دینک روحندن فضائلندن قدسیتندن علویتندن غافل آدملری کورورم که هر نوع قباحته وجنایتلره ارتکاب ایدرلر. سوکوره دینلرینک رسوم ظاهره لرینی ادا لرینه اعتماد ایدوب، اوتانما یهرق خدا یدن عفو طلب ایتمه جسارت ایدرلر. بویله دین بویله عبادت انسانک روحنه تأثیر ایتمز؛ یالغز شهوت نفسیه سنی تقویه ایدر. عبادتلرنده مساهله ایدن آدملر ارتکاب ایتمه جک گناهلره بویله «عابد» لر تمام جسارتله اقدام ایدرلر. زیرا عبادتلرینی قهر خدان سپر اعتقاد ایدوب قیلرلرنده هیبت خدا قالماش اولور.

امام ابی العلاء بوندن سوک دیه جک:

(واشرف من ترى فی الارض قلدا یعمش الدهر عبد فم وخرج)

(متی کشف اخلاق البرایا تجد ما شئت من اظلم وخرج)

یعنی «یریوزنده اک شریف آدمده تمام عمرنده آغزینک فرجینک عبدی اولور. آدملرک اخلاقلرینی تفتیش ایدر ایسک هر نوع قباحتی هر جنس جنایتی بولورسن.» ظاهرأ دینلی اولوبده، قیلرلرنک روح دیانت فضائل دینیه یوق «شریف لر» البته بویله اولورلار.

(أفارقهم ما العرض منى عندهم ثلیباً وما عرض لهم بثلیب.)

آنلاردن اوزاق کیدرم که بنم ناموسمه طوقنماسونلار؛ بنده آنلارک ناموسلرینه طوقنمایم.

(وهان علی سمعی اذا القبرض منی هریر ضباع حوله وکلیب.)

موتم سوکنده قهرم اطرافنده صرتلارنلارک آنلرک اورمه سی بنم عندمده پک اهمیت سز قالور.

(عبیدک جم ربنا ولك الغنی ولم تک معروفاً برق جلیب.)

بنده لرک حساب سزدر؛ غنی ده یارب سکا مخصوصدر. عفو ایتمه کله

معروف سن یارب!

ن (وَجَدْتِكِ اعْطَيْتِ الشَّجَاعَةَ حَقَّهَا وَغَدَاةَ الْمَوْتِ غَيْرَ هَيُوبٍ.)

لە ئەوە ئولومنی قور قوماينجە قارشو آلان بیلور ایسهك، یقین ایدرام، شجاعتك حقیقی ادا ایتمش اولورسن.

ب (إِذَا قَرْنَ الظَّنَّ الْمَصِيبُ مِنَ الْفَتَى بِتَجْرِبَةٍ اجْتَاءَ بِعِلْمِ غِيُوبٍ.)

ن بئ انسان دە درست فکر ایله تجر به اجتماع ایدر ایسه، هر بر عیبی کشق ایدر لر.

ب (وَأَنْتَ أَنْ أَهْدَيْتَ لِي عَيْبٍ وَاحِدٍ جَدِيرٍ إِلَى غَيْرِي بِنَقْلِ عِيُوبِي.)

دیگر ك بر عیبینی بگا سویلر ایسهك، البته، بنم بیك عیبی دیگر لر ه نقل ایدر سن.

ب (وَأَنْ جِيُوبَ السَّرِّ مِنْ سُبُلِ الرَّدَى إِذَا لَمْ يَكُنْ مِنْ تَحْتِ نَصْحِ جِيُوبٍ.)

كندوك ده امانت حقانیت اولما دجه تيمور كيوملری ده سنی خلاص ایدهمز.

ب (إِذَا سَكَتَ الْإِنْسَانُ قَلَّتْ خُصُومُهُ وَأَنْ أَضْعَفَتْهُ الْحَادِثَاتُ لِحُبِّهِ.)

انسان سكوت ایدر ایسه، نه قدر بلالره اوغرار ایسه ده، دشمنلری آز اولور.

ب (حَسَا طَامَرٌ فِي صِمْتِهِ مِنْ دَمِ الْفَتَى فَصَغُرَ ذَلِكَ الصِّمْتُ مَعْظَمَ ذَنْبِهِ.)

بر چه طاوش سز انسانك قانندن ایچر: شو طاوش سزلق بیوك گناهینی صغیر ایدر.

ب (وَلَمْ يَكْ فِي حَالِ الْبَعُوضِ إِذَا شَدَّ لَهُ نَغْمُ عَالٍ وَأَنْتَ إِذْ بَه.)

شوبر چه سینك کبی اولماز که بیوك نغمه سیله کویلب سکا اذی ویرور.

ب (وَأَنْ سَلَّ سَيْفًا مِنْ كَلَامٍ مَسِيفٍ عَلَيْكَ فَقَابَلَهُ بِصَبْرِكَ تَنْبَهُ.)

بر سفیه سوز قلیچینی سنك اوزرك گه چیهارور ایسه، صبر ایت. قلیچینی اوتمز ایتمش اولورسن.

(الدهر ينسخ اولاه اوا خرُه فلا يُطيلُن بهذا اللوم انصابي.)
 زمانك سوكلاري اوللريني نسخ ايدر. لوم ايدوب بنم تعبرمي
 زياده ايتمهسون.

(داء الحياة قديم لادواء له ام يخل بقراط من سقم واوصاب.)
 حيات خسته لگي اسكيدر، دواسي بولنماز. بقراط كيمي حكيم ده
 دائمي خسته لكدن خالي فالمادي.

(تلك اليهود فهل من هائد لهم والصابئون وكل جاهل صابي.)
 اشته شو يهوديلردن حقيقته رجوع ايدن، صابيلردن حقيقته ميل
 وارميدر؟ آدمركه هر برى جاهلدر گمراهدر.

(والانس ما بين اكنار الى عدم كالوحش ما بين احوال واخصاب.)
 بايلىق فقيرلك ده اولان انسانلر قحطلق ده بوللق ده اولان
 قر حيوانلري كبيدر.

(لم يثبتوا بقياس اصل دينهم فيحكوا بين رفاض ونصاب.)
 دينلرينك اصليني عقل ايله اثبات ايدمهديلر. «بوبرى رافضيدر»
 «اوبرى ناصبيدر» دعوالري درست اولور ايدى.

(مالركن في قول ناس است اذكرهم الا بقيه اوئان وانصاب.)
 اسملري خاطر مده يوق جماعتك قولنه كوره، كعبه ركنى ده
 يالكز بتلر طاش معبودلر بقيه سيدير.

(لا استقبل زمانى عشرة ابدًا ماشاء فليات ان الشهيد كالصاب.)
 زمانمه هيچ بر وقت «بلاكي بندن آل» ديمهم. نه استرسه
 قيلسون. زيرا زمانك طاتليسيله آجيسى برابردر.

(يَأْتِي الرَّدِّي وَيُؤَارِي أَثْلَبَ جَسَدًا فافعل جميلاً وجانب كل ثلّاب.)

اولوم كلور؛ تنلری توپراق اورنور. سن هر وقت یاخشی
اشلری قیل. عیب آرار آدملردن اوزاق کیت.

(فاسمع کلامی؛ وحاوّل ان تعیش به فسوف أعوز بعد الیوم طلّابی.)

سوزمی ایشمت. آنکله عمل ایت. زیرا بر کون اولور بکا
محتاج اولانلار بنی بولامازلار.

(استغفر الله واترك ما حکى لهم ابو الهذيل وما قال ابن كلاب.)

استغفار ایت. اهل کلام سوزینی، معتزله رئیسسی اولسون
یاخود اشاعره لرك شیخی اولسون، تماماً ترك ایت.

ابوالهذیل محمد العلاف اهل اعتزالک رئیسسی، کبار علمای اسلامدن
ایدی. ابن کلاب ابو محمد عبدالله بن سعید اشاعره لرك ک برنجی
شیخلریدر. اوصاف خدادن بحث ایتمک بلیهسنی ک اول او احداث
ایتدی. شو ایکی بیوک آدمک نفوذلری قوه علیهلری سایهسنده
اهل اسلام آراسنده بیوک اختلاف پیدا اولدی. ایمانده تحیر
اعتقادیاتده جدال، تعالیم قرآندن اعراض کبی آفتلر یالکیز شو
ایکی آدمک آثار سیئهسندن کلدی. علم کلامک، اهل اسلامی علوم
ضروریهدن، حاجت اولان شیله اشتغالدن منعه ما عدا بر عیبیده
اولماسه ایدی بیله، یالکیز شو بر عیب علم کلامی ذم ایتیمه، حرام
دیمه کفایه ایدر ایدی، اسلام کبی فطری اولان بردینک تعالیم عالیهسنی
اوهام یونانییه بنا ایتمک کبی برقباحت بر جنایت اولا بیلورمی؟!

(فالدين قدخس حتى صار اشرفه بازاً لبازين اوكلباً لكلاب.)

دین غایت دون اولدی. حتی اشرف ادیان اولان اسلام بیله،
اغراض دیمیه آلت اتخاذا اولنور اولدی.

باز یاخود بازی او قوشی جنسندن طوغان توشیدر. بازین

بازی جهیدر. بز و ماده سندن فاعلدر. صائل فاهر ظالم معناسنده در.
 یعنی دین ظالم امیرلرک اغراض سیاسیهرینه، مکار اولان
 اهل طمعک شهوات رذیله لرینه آلت اتخاذ اولندی. ظالم، رعیه لری
 ظلم ایتمکده، اهل طمع شهوتلرینی آلامقده دینی آلت اتخاذ
 ایدر اولدیلار.

(والظلم عندی قبیح لا أجوزه ولو أطعت لما فاعوا بأجلاب.)

ظلم بنم اعتقادده قبیعدر. هیچ بر وقت تجویز ایتمهم. بکا
 اطاعتلری اولسه ایدی، هیچ بر وقت غزالرده آدملری اسیر ایتمزلر ایدی.

(فدار خصمک ان حق انارله ولا تنازع بتمویه واجلاب.)

نور حقیقت خصمک طرفنده ظاهر اولور ایسه قبول ایتم.
 باطلی حق کوستروب، آواز کوتاروب نزاع ایتمه.

(وحب دنیاك طبع فی المقیم بها فقد منیت بقرن منه غلاب.)

دنیاپی سومک هر بر آدمده طبیعتدر. سنده شو طبیعتله مبتلی سن.

(لما رأیت سجایا الدهر ترخصنی رددت قدری الی صبری فاغلی بی)

کوردم که زمانک احوالی بنی دوشکون ایدر. قدرمی صبرمه
 قایتاردم. صبرم بنی بیوک ایدی.

(الخط لی ولاهل الارض کلهم ان لایرانی اخری الدهر اصحابی.)

بگاده هر بر آدمده فائده اودرکه بنی هیچ بر آدم هیچ
 بر وقت کورمه سون.

(وشقوة غشیت وجهی بنضرته ابر بی من نعیم جر اشحابی.)

یوزمه آبرویم قالمش ایکن بکا کلمش بیگ مشقت آبرویمی
 وق ایدر بر نعمتدن خیر لیدر.

حظوظ نفسانیه بی طلب یولنده اولاً بیله جک بر ذلتدن، جزئی
بر ذلتله تحصیل اولنه بیله جک بیگ بیوک نعمتدن تحذیردر.
حر آدم جان ویرور؛ اولومی قبول ایدر. لکن ذلتی
عاری تحمل ایتمز. بزم کوز مزده غایت خفیف اولان منت احرار
عندنده طافلاردن آغیردر.

امام شافعی حضرتلری دیمش:

(رَأَيْتَكَ تَكْوِينِي بِمِيسَمٍ مِّنْكَ كَأَنَّكَ كُنْتَ الْأَصْلَ فِي يَوْمِ تَكْوِينِي)

(ارحمنی من المن الوخيم. فلقمة من العيش تكفيني الى يوم تكفيني) دله
کورورم که منت اوتيله بدنمه طامغه اورورسن. گویا
تکوینم کوننده بنم وجودمه سبب اولمش سن کبی. بنی منتکدن
خلاص ایت. زیرا بر لقمه ایکمک تکفینم کوننه قدر بکا کفایه ایدر.
شو کون «علما» حالنه نظر ایدن حیران اولور: بر پاره
طمع یولنده بیگ ذلت تحمل ایدرلر. یوزلرنده بهای ایمان، هیئتلرنده
هیبت، نفسلرنده همت عزت قالمامش کبی، معیشت امورنده
اڭ دون اولمشلار کبی.

(كَلَّمْتُ بِاللَّحْنِ أَهْلَ اللَّحْنِ وَأُنْسَهُمْ لِأَنَّ عَيْبِي عِنْدَ الْقَوْمِ أَعْرَابِي)

خطا سویلر آدملره خطا سویلرم که آنلاره مونس اولایم.
زیرا درست سویلر ایسه عیب ایدرلر.
(دنیای لا کنت من ام مخادعة کم میسمک فی وجهی واقرابی.)

ای بنم دنیام! بوق اول! که سن هر بر بالاکئی آلدار آناسن.
بنم یوزمده هر بر اعضامده سن دن کلهش نه قدر اثر واردر!
(أشربت حبك لا ينفية من جسدي سوى شرى إدماء الانس شراب.)

سناڭ محبتک بنم وجودمه سیگمش در که آدمارڭ فانلر بنی اچر

توپراق دن ماغدا هیچ بر شی وجودم دن او محبتی چیقاراماز.

(ترائبی وهی معنی السرما علمت به لدی؛ فهل نالتہ اترابی.)

سرك محلی اولان اعضالارم ده بنده وار سری بیلورلر. اوله ایسه آرقادشلم بنده وار اسراره مطلع اولا بیلورلرمی؟

(ما شد ربك ازراً بی فینفصنی من رتبة لی من بالقول ازری بی.)

ربك بنم رتبه می بیوک ایتمه مش. اوله ایسه سوزیله بنی عیب ایدن رتبه می ناقص ایده بیلورمی؟

یعنی بن فی الاصل دنی یم. بنده هیچ بر رتبه بولنماز. «فلان بنی عیب ایتدی؛ رتبه مه تعدی ایتدی» دیهم. یعنی سنی عیب ایدرلر

ایسه سن غضب ایتمه. «شده ازره» «جعله قویا» معناسنده اولور. بوراده «ما شد ربك ازراً بی» «ما جعلنی ربك ذار تب.» معناسنده در.

(الحمد لله ما فی الارض وادعة کل البریة فی هم و تعذیب.)

حمد اولسون که یرده راحت ایدن بولنماز. هر بر آدم قایغو ایله عذاب ده در.

(ولو علمتم بداء الذئب من سغب اذاً لسأختم بالشاة للذئب.)

بوریده وار آچلق خسته لگینی بیلسه کز ایدی، البته قویونی بوریده ویرور ایدی کز.

یعنی ضرورت الجاسیله ارتکاب اولنمش گناه اعیانا عفو اولنور.

(لا یحسب الجود من رب النخیل جداً حتی یجود علی السود الغرابیب.)

باغچه صاحبی نك سخاوتی سخاوت حساب اولنماز. باغچه یمش لرینی قارا قارغه لاره بدل ایتمه ینجه.

یعنی سخاوتمندی قریبترین حصر ایدن لر سخنی اولمازلار.
 (مَا غَدَرَ الْأَنْسَىٰ كَمْ خَشَفَ تَرْبِهِمْ فغادر وه اکیلاً بعد تر بیب.)
 انسان نه درجه خائند! نه قدر آهو بالالری انسانلری رب
 اتخاذ ایتدیلر. انسانلرده اومسکینلری بر قدر مدت سوکنک ییدیلر.

(يَهَابُ النَّاسِ إِجَافُ الْمَنِيَا وَهَلْ حَادَ الْقَضَاءُ عَنِ الْهِبُوبِ.)
 انسانلر اولوم دن قورقارلار. لکن قضا فورقار آدمی
 ترکمی ایتمش؟

(إِذَا كَشَفْتَ أَجْنَاسَ الْبَرِيَا وَجَدْتَ الْعَالَمِينَ ذَوِي عِيُوبِ.)
 خلائقی تفتیش ایدر ایسهک، همه عالمی عیوب صاحبی بولورسن.
 (ذِيو لَهُمْ كَثِيرَاتُ الْمَخَازِي لَمَا فَقَدُوهُ مِنْ نَصْحِ الْجِيُوبِ.)
 امانت یوقلق دن، ایتهک لرنده قباحث غایت چوق اولور.
 (نَحَدُّثُكَ الظُّنُونُ بِمَا تُنَلِّقُ كَأَنَّ الظَّنَّ عِلَامَ الْغِيُوبِ.)
 کورهک شیلرک دن گمان سکا خبر ویرور. گویا گمان غیبلری
 مقدا بیلور.

(إِذَا أَصْفَرَ الْفَتَى لِفِرَاقِ رُوحٍ فَاهُونَ بِالتَّصَلُّكِ وَالشُّحُوبِ.)
 انسان اولوم سوکنده صارغایه جق ایسه، حیاتده فقیرک خستهک
 لاشی اولور.

یعنی اوله جگینی خاطرده طوتان انسان فقیرک خستهک کبی
 اوفاق شیلره صبر ایدر.

(أَحْوَبِي صَاحِبِي فَأَعِيرَ فَضْلًا عَلَيَّ، أَمْ انْتَقَصْتَ لِأَجْلِ حَوْبِي.)
 بنم برادرم، قدرک احسانیلهمی بن دن افضل اولدی؟ یاخود بن،
 گناهلرم سببیلهمی، دون اولدم؟

يعنى انسانىڭ كمالى فضلى فدرىڭ احسانىلە طبيعتىڭ مَسَاعِد سىلەمى؟
ياخود كىندوسىڭ اجتهاد و غير تىلەمى؟
«والذین جاهدوا فینا لنهدینهم سبیلنا. وان الله لمع المحسنین.»
(عنكبوت-۶۹) يعنى جهد ایدن، هر بر اشلىرىنى ا كمال واحسان ایدن
مقصدىنى بولور. «وما اصابك من سيئة فمن نفسك.» (نسا-۷۹) يعنى
سندە وار قصور نقصان سندن كلور.

(جَدَّتْ اُرِيحُ وَاَسْتَرِيحُ بِلَعْدِهِ خَيْرٌ مِنَ الْقَصْرِ الَّذِي آذَى بِهِ.)
قبر، كه اوراده استراحت ایدرم، اذى ویرن سراى دن خیر لیدر.
(وَصَدَقْتُ هَذَا الْعَيْشَ فِي حُبِّي لَهُ وَاَعْتَرَّتْني بَخْدَاعِهِ وَكَذَابِهِ.)
شو حیاته محبتە دە صادق اولدم. فقط عیاتم بنى مکريله آلدادی.
(وَجَدَيْتُ مِنْ مَرَسِ الْحَيَاةِ مَغَارَهُ فَلَانِ اخْشَى الْبَتَّ عِنْدَ جَدَابِهِ.)
حیات ایدلرینىڭ اڭ نىقلارینى طارتدم. شمدى ايسه طارتشو
وقتندە اوز لىمك دن خوف ایدر اولدم.
(وَالْأَشْرَبُ مِنَ الْحِمَامِ كُوُوسُهُ مَا بَيْنَ جَامِدِهِ وَبَيْنَ مَذَابِهِ.)
قسم ایدرم البتە بن اولومڭ طوكوش ارىمش جاملرینىڭ هر
برینى ايجە جگم.

(عَذْبُ يَعْدَبْنِي الْبَقَاءُ وَاللَرْدَى يَوْمَ يَخْلَصُ مِنْ فَنُونِ عَذَابِهِ.)
طائلى اولوب دە بىڭا عذاب ویرن شى حیاتدر. اولومڭ بر كونى
كلور، بنى حیاتىڭ هر بر عذابندن خلاص ایدر.

(كَمْ أُمَّةٍ لَعِبَتْ بِهَا جَهَالُهَا فَتَنَّتْ سِتَّ مِنْ قَبْلِ فِي تَعْدِيْبِهَا.)
مقدمآ نه قدر ملتله جهلمسى فائلسى يوق شيلار قيلوب آنلارى
هر نوع عذاب ايله تعذيب ايتىمكه مبالغه ايتدىلر!

یعنی عدالت نهدر. نظام ومصلمت نهدر سیاست نهدر بيلمه‌ین حکومتلر، دولتی اداره اسمیه، فائده‌سز قانونلر ضررلی تدبیرلر وضع ایدوب، ملتیی استراحت‌ده ایتمک بدلنک ملتیی هر نوع عذاب‌ده ایتمشلردر.

(الخوف یلجئها الی تصدیقها والعقل یعملها علی تکذیبها.)
قورقو او ملتله جبراً تصدیقی الزام ایدر. عقل ایسه تکذیبله امر ایدر.

(وجبله الناس الفساد. فضل من یشمو بحکمه الی تهذیبها.)
فساد انسانلره طبیعتدر. حکمتیله تهذیب قصد ایدن بیهوده زحمت چکمشدر.

یعنی دولتی افساد ایتمک حکومتلره طبیعت اولمشدر. اهل علم قوانین علمیه‌لریله حکومتک فسادینی دفع ایده‌مز.

(یا ثلثة فی غفلة و اویسها القرنی مثل اویسها ای ذیها.)
تعجب ایت او ملتک حالنه‌که کندولری غفلت‌ده اولورلار. ائک بیوک‌لری‌ده بوری کبی هر شیئی افساد ایدر.

اویس بن عامر القرنی ائک بیوک تابعین‌دن‌در. قرن نامنده اولان اجدادینک برینه نسبتله القرنی دینلمشدر. بورا‌ده اویس القرنی‌دن مراد ائک بیوک ائک عادل‌در. یعنی او ملتک ائک بیوگی‌ده بوری کبی فساد ایدر.

(فدقیل ان الروح تأسف بعدما تنأى عن الجسد الذی غنیت به.)
«جان، قراری اولان تندن فراق صوکنده، بیوک قایغویه دوچار اولور.» دیدیلر.

(ان کان یصحبها الحی فلعلها تدری وتأبه للزمان وعتبه.)
جان، اگر عقل‌ده برابر کیدر ایسه، احتمال او وقت زمانی هم زمانک بلیه‌لرینی آکلار. «قاله منامنا بیلتغ ما بائد و ما یستغنی»

یعنی جان دنیادان سفرینه هیچ بر وقت تأسفی ایتمز. بالعکس،
عقلی قالور ایسه، بلابادن نجاتنه شاد اولور.

(اولا. فکم هذیان قوم غابر فی الکتب ضاع مداده فی کتبه.)
عقل مصاحبت ایتمز ایسه او قوللری ده بر باطل لاف اولور.
کچمش قوملر دن کتابلار ده نه قدر بیهوده شیلر فالمشدرکه کاغدارده
قارالارده ضائع اولمشدر.

(لا ریب ان الله حق. فلتعد باللوم انفسکم علی مرتابها.)

شبهه یوق، خدای وار، ارتیاب ایدن کندوسنه لوم اینسون.

(وغدت عقولکم تعاتب انفساً لیست تریع لنصحها وعتابها.)

نصیحت وعتابی قبول ایتمز نفسلری عقللر کز عتاب ایدر اولدی.

(هَلَّا تَتُوبُ مِنَ الذُّنُوبِ خَوَاطِيءَ قَبْلَ اعْتِرَاضِ الْمَوْتِ دُونَ مَتَابِهَا)

نیچون گناه ایدنلر، اولوم آرایه کیرمزدن، توبه ایتمزلر.

(بِنْتِ النَّصَارَى لِلْمَسِيحِ كِنَائِسًا كَادَتْ تَعِيبُ الْفِعْلَ مِنْ مَنَابِهَا.)

عیسی ایچون خرهستیان لار اوپله کنیسهلر بنا ایندیلرکه اورایه

واروب نماز قیلان لاری اوکنیسهلر عیب ایدر اولدی.

(ومتی ذکرت محمداً وکتابه جاءت یهود بجعدھا وکتابھا.)

محمدی هم قرانی ذکر ایدر ایسه، یهودلر انکار ایدرلر، کتابلارینی

کوسترورلر. (اللهم صل علیه وعلى آله فی الاولین والآخرین)

(افملة الاسلام ينکر منکر وقضاء ربك صاغها وانی بها.)

دین اسلامی ده منکر انکار ایدرمی؟ که ربك علم کامليله وضع

ایتمش انزال ایتمش.

(ابن الهدی؟ فنرومه بمشقة فی البید ساطیه علی مجتابها.)

یوقسه هدايت نرهده اولور؟ بیلور ایسهك صحرالارده آغیر
مشقتلر ایله ایسهده آرایوب بولور ایدك.

(والعیسُ أَقْتَابُ لَهَا مَسْتَوْرَةٌ شَكَتَ الدِّينَ سَرَّوًا عَلٰی اِقْتَابِهَا.)

توه لرك باغرسق لاری (ایچكاری) قتلر اوزرنده تونلر ده سفر
ایدن آدملردن شكایت ایدر.

قن قافك كسری تانك سكونيله باغرسق لاره همده توه اوزرنده
اولان ادواتلره اطلاق اولنور.

(لَاتَلْبَسِ الدُّنْيَا. فَاِنْ لِبَاسِهَا سَقَمٌ وَعَرَّ الْجِسْمَ مِنْ اَثْوَابِهَا.)

شهوئلره اتباع ایتمه. زیرا اوبیوك خسته لكدر تنگی شهوت
کیوملرندن پاك ایت.

(فَلْتَقَبَلِ النَّفْسُ الْجَمِيْلَ لِاَنَّهُ خَيْرٌ وَّاحْسَنُ لِاَجْلِ ثَوَابِهَا.)

انسان یاخشی اشی ثوابنه كوره دگل، یاخشیلقنه كوره قیلسون.
شو بیت، عظام امورده علوهمك، طاعات وعبادتده كمال
اخلاصك روچیدر.

بر خیری یاخود بر عبادتی قیلوبده ثواب امید ایدن آدمك
همتی عالی، اخلاصی كامل اولماز. لازمدر كه انسان خیری خیریتنه،
عبادتده امر خدای اولدیغنه كوره قیلسون. كندوسنه عائد اولاجق حظوظ
و ثوابی غایه داعیه ایتمه سون.

امام حضرتلری شو بیئيله، مراتب امردن بچ ابدوب، عباداتی
فرض، واجب، سنت کبی قسملره تقسیم ایدن فقهاری، منبر لرده
فضائل اعمال و عباداتی سویلهین واعظلری ارشاد ایتمشدر.
عبادتك مرتبهلرینی ملاحظه ایدوب، هر عبادته رتبهسنه كوره

ثواب امید ایتمک، کونلک یاخود آیلق اجره ایله خدمت کبی اولاجغندن، عبدک شأنه هیچ بر وقت لائق اولماز.

«واجب دلیلنده شبهه، اداسنده ثواب وار، بر عملدر.» دیمش فقهار «شو عملی قیلور ایسهک بوقدر ثواب، فلان عبادتده دوام ایدر ایسهک فلان قدر ثواب.» دیمکده اولان واعظر اوامر وعبادات دینییه تأثیرینک قلوب مسلمیندن زوالنه سبب اولمشلاردر.

«واجبک دلیلنده شبهه وار» سوزی فکر لرده اشتباه پیدا ایدر. اشتباه انسانک روحنده اضطرابی ایجاب ایدر. روحی مضطرب آدمک قلمبده عبادتک علویتی بر بولاما. ثواب امیدله عبادت ایدر آدمک کوکلنه جلال خدایک هیبتی استیلا ایدهمز.

شو زمان لرده انسانلرک قلمبده عبادتک اهمیتی دینک قدر وقیمتی قالماش ایسه، امام ابی العلا حضرتلرینک فلسفهسنجه، شو کبی شیلردن ناشی اولمشدر.

امام ابی العلا بونندن صوکل دیهجک:

(والدین متجر میت فلنک لا تافیه فی الاحیاء الا کسداً)

یعنی: دینمزی اولوکلر تجارقی ایتدیلر؛ شوکا کوره اجیالر عندنده بازاری دوشکون اولدی.

روم سورهسنک (۳۸-۳۹) آیتلری بزم دعوایه شاهد اولابیلور: زیرا یالکیز خدای رضاسیچون قیلنمش زکناک مقبولیتی، دیگر بر غرضله ویرلمش ربانک مر دودیتی کلام معجزله سویلنمشدر.

«کل شی هالک الاوجه»-«ویبقی وجه ربک» آیتلریده شو دعوایه شاهددر. زیرا «کل شی من اعمال العباد ضائع الا عملا اربد به الله» معناسندهدر. اهل علم شو تفسیری اولی دیمشلردر.

(فی بلیته الحکم الدی هو صادق فاتوا بیوت القوم من ابوابها.) عادل حاکم خانهسنده اولور. خانقلره قاپولارندن کلکیز. یعنی

غرضی دگل حقانیتی آرار حاکم عادل اولور. هر نرسه یی بولبله
طلب قیلکز.

(وتخالف الروساء یشهد مقسماً ان المعاشرما اهتدت لصوابها.)

بیوکلرک اختلافی فسهله شهادت ایدرکه انسانلر حقیقتی بولامامشلار.
قرانده متعدد آیتلرک ارشادینه کوره «حقیقتده اختلاف اولاماز»
اختلاف یالکز اهوادن ناشی اولور. انسانلرک مطلبی بر حقیقت
اولسه ایدی، انسانلر اختلاف ایتمز لر ایدی. فقط انسانلر دائماً
بعضاً غرضلرینی بعضاً هولرینی مقدم اعتبار ایدوب، یا عن علم حقیقتی
انکار ایدر؛ یا خود عن جهل حقیقتدن اوزاق کیدر.

(واذا الصوص الارض اعیت والیا القى السوال بها علی نوابها.)

والی اوغریلاری کندوسی بولاماز ایسه، توبه ایدن اوغریلاری
مسئول ایدر.

(جیت فلاة للغنی فاصابها نفر؛ وصین الغیب عن جوابها.)

زنگینلک ایچون صحرالارده حرکت ایتدیلر. لکن خزائن غیب
حرکت ایدنلردن مستور قالوب، قدرک حکمبله بعض آدملره اصابت ایتدی.

(آوی بها الله الانام فما آوی للمعالفی ددها ولا آوا بها.)

خدای دار دنیا به انسانلری انزال ایتدی. لکن لهولعب
اهلرینی ده عبادت اهلرینی ده دنیا مشقتلرندن قورتارمادی.

آوی=انزل معناسنده؛ آوی=رحم معناسنده در. دد ایکی دال
ایله آویون کبی بیهوده شیلره اطلاق اولنور. حدیث شریفده وارد
اولمشدر: «ما انا من دد؛ ولا الدد منی.» یعنی «بن اهل لهودن دگلم؛
لهوده بنم فعلم اولاماز.» «من حسن اسلام المرء ترکه مالا یعنییه.»
معناسنده اولور. فائدهسی یوق شیلرله اشتعال ایتهمک، هر کس

حیاتنده کندوسنه مناسب بر مفید مسلك اتخاذا ایتہك حسن اسلامك
برخی شرطلرندن اولدیغی ارشاد بیورلمشدر.

(اهلاً بغائلة الردی وایابها کیمیا تسترنی بفضل ثیابها.)
اولومی خوش کوکل ایله قبول ایدرم. که بنی هر نوع بلادن
حفظ ایدر.

(دنیاك دار ان یکن شهادها عقلاء لایبکوا علی غیابها.)
دنیا اولیله بر داردرکه حاضر اولانلرک عقی اولسه ایدی،
غائب اولانلاره آغلمازلار ایدی.

(قد اظهرت نوباً تزید علی الحِصا عدداً؛ وکم فی ضنبها وعیابها.)
سانده اوفاق طاشلاردن زیاده بلاری کوستردی. قولتوغنده
جامه داننده (چوماداننده) دهانه قدر قالدی!

(تفریهم بسمیوفاها وتکبهم برماحها وتناهم بصیابها.)
قلجلاریله انسانلری کیسر؛ سونگولاریله آنلاری یوزتوبن
ایدر؛ سهولتی یوق آغر بلالره انسانلری عذاب ایدر.

(ما الظافرون بعزها ویسارها الاقریبو الحال من خیابها.)
دنیا عزتنه زنگینلگنه نائل اولانلار، بختسز سفیللر ایله
گویا تماماً برابرلردر.

(ان المنیة لم تهب متهیباً فالعجز والتفریط فی خیابها.)
اولوم عظمت اظهار ایدن آدم دنده، قورقاق آدمندنده،
آرسلان دنده قورقماز. اولیله ایسه اولوم دن قورقمق فائده بیرمز.

(ومن العجائب ان کلاً راغب فی ام دفر؛ وهو من عیابها.)
عجیب بر حالدرکه هر کس، دنیایی عیب ایدر ایسهده،
دنیایه تماماً رغبت ایدر.

(فَاتْفُلْ عَلَى التُّرْبِ الْفَصَاحَةِ أَنَّهُ تَقْضَى لِنَاعِيهَا عَلَى زُرِّيَابِهَا.)
 فصاحتى توکوروب، آغزك دن توپراق اوزرينه آت. زيرا
 فصاحتك اولوم خبرلرينى انسانلر عيبلرينى نشر ايدن آدماره
 آلتون ويردرمك دن ما عدا فائدهسى اولماز.

(خبر الحياة شرورها وسرورها من عاش عدة اول المتقارب.)
 بحر متقارب حرفلرينك عددى قدر عمر ايدن آدم حياتك
 شرورينهده سرورينهده البته تماما واقف اولور.
 بحر متقارب سكر مرتبه فعولن تكرارندن عبارتدرکه
 تمامى فرق حرف اولور.

انسانك شرعاده طباده كمالى قرقده اولور. طبيعى حيوانى
 فوهلر كندو وظيفه لرينى نهايتنه كمالنه ايصال ايدوب، انسانك قواى
 عقليهسى نفسانيهسى ازدياده باشلار.

فرق سنه امتدادنده انسانك باشنه هر بر حال كلور. انسان
 قاچ دفعه مدرسه طبيعتده امتحان اولنوب، فرق سنه تاممنده انه
 مدرسه طبيعتدن بر اشهادت آلمش اولور. طبيعتك شهادتى، بزم
 مدارسلر مکتبلر باكالورياسى كى، پاره ياخاطر رعايهسى اساسنه
 مبنى اولماز. بلا جزاف بلا ظلم انسانك قوه علميه عقليهسى
 ناصيهسنده يازار.

(وَأَفِيْ أَبْنَدِكَ أَرْبَعِيْنَ فَمَا لَهُ أَعْدَارٌ إِذَا أَمْسَى قَلِيلٌ تَجَارِبُ.)
 انسان بوتكله فرق سنه يي تكميل ايتمش اولور. تجربه حاصل
 ايتمه مش ايسه معذور اولماز.
 قرآنده «حتى إذا بلغ أشده، وبلغ أربعين سنة. قال رب
 اوزعنى ان اشكر نعمتك.» (الاحقاف-۱۵)

شو آیتله فرق سنه تمامنده انسانك سن نمایده سن کمال
 وشبابی ده تکمیل ایتدیگی بیان اولنمشدر. ﴿...﴾
 «اولم نعمرکم ما یتذکر فیہ من تذکر.» (ملائکه-۳۸)
 «ومن نعمره ننکسه فی الخلق. افلا یعقلون.» (یس-۶۸) کبی
 آیتلر ایله فرق سنه تمامندن صوڭ انسانك عذری قالیمدهجی
 فرمان بیورلمشدر.

شو قدر سنه لر امتدادنده تجربه حاصل ایتمه مش ایسه، یاخود
 کندوسنه واجب اولان شیلری تحصیلده قصور ایتمه ایسه، شبهه
 یوق قباحت انسانك کندوسنده اولور.

(یا ضارب العود البطیخ وظهره لا وزر یخمله کوزر الضارب.

ای، آرقاسنده سنك آرقاڭده اولان گناهلر کبی گناهی یوق
 حیوانی صوغار، انسان!

(ارفق به. فشهدت انك ظالم فی ظالمین اباعد وافرار.)

حیوانکی تعذیب ایتمه. بیمن ایدرم که سن بعید وقریب ظالم
 آراسنده ظالم سن.

حیوانی سوکمک هم صوفیق شرعاً حرامدر؛ دوامنه طاقتی یوق
 یوگی بر دقیقه اولسه ده حیوانه حمل ایتمک شرعاً ممنوعدر. بر یوگی
 حیوان اون میله قدر آلوب واراهاز ایسه، اویوگی او حیوان اوزرنک
 اون ذراع قدر بر مسافه ده حمل ایتمک ظلمدر. «نفقة المماویک» بابتی
 فقهارلار شومسئله بیان ایتمشلردر.

شریعت عنندنه روڭ احترامی واردر. اعتدا حرمتنه دلالت
 ایدن متعدد آیتلر تعذیب حیوان حرمتنه دلالت ایدرلر. ظلم، انسانه
 اولسون، حیوانه اولسون، قطعاً حرامدر. ﴿...﴾
 قرآن ده زغرف سورسنده: «والدی خلق الازواج کلها، وجعل

لكم من الفلك والانعام ما تركيبون. ۱۲. لتستووا على ظهوره ثم
تذكروا نعمة ربكم اذا استويتم عليه، وتقولوا سبحان الذي سخر
لنا هذا وما كنا له مقرنين. ۱۳. وانا الى ربنا امنقلبون. ۱۴.
شوايتلر انسانلره حيوانات دن انتفاع ادبلىرىنى تعليم ايتمشلورد.
سوكمك، صومق، طاقت خار جنده يوك يوكله مك كى هر ابر شيك
حرام اولديغنه صريحاً دلالت ايدرلر.

«ما كان الرفق في شيء الا زانه؛ ولا كان العنف في شيء الا شانه»
حديث شريفى ده حيوانات دن انتفاع خصوصده وارد اولمشدر.
(قل للمدامة وهى ضد للنهى تنزولها ابدأ سيوف محارب.)

عقللرك، قلجله دائماً محاربه ايدر، دشمنى خمره سويله.

(لو كان لم يحظر ك غير اذية شى لبت مباحة للشارب.)

اك از ضرردن ماعدا هيچ بر شى سنى حرام ايتمهسه ايدى،
احتمال سن ايجنلره مباح اولور ايدك.

اذيه جزئى بر ضرره، مكروه يسيره اطلاق اولنور. يعنى جزئى
ضررى محقق اولان شى حرام اولور. اويله ايسه خمر كى ضررلارى
معدود دگل شيلر البته بلاشبهه حرام اولورلار.

(لكن حماك العقل وهو مؤمر فانأى وراءك فى التراب التارب)
امير اولان عقل سنى حرام ايتمشدر. بورادن كيت؛ ير آستنه
غائب اول.

(البابلية باب كل بلية فتوقين هجوم ذلك الباب.)

خمر همه بليهنك قاپوسيدر. صاقلان اوقاپويه هجوم ايتمه.

(جرت ملاحاة الصديق وهجره وأذى النديم وفرقة الاحباب.)

دوست ايله منازعهي، جليسه اذابي، احبابدن افتراقى ايجاب ايدر.

(أُمُّ الْحَبَابِ وَإِنَّ أُمِّيَّتَ لَهَيْبَهَا بِمَزَاجِهَا وَأَفْتُ كَلِمَ حُبَابٍ).
 خمر، صوايله شدتی کسر اولنور ایسهده، بیلان زهری کبی قالور.
 حباب، فتحه ایله، صو اوزرنده اولان قبرجقلاره، ضمه ایله
 بیلانه اطلاق اولنور.

(هَتَكَتْ حِجَابَ الْمُحَصَّنَاتِ: وَجَشَمَتْ مَهْنُ الْعَبِيدِ تَهْضُمُ الْإِرْبَابِ).
 عقیف خاتونلرک حجاب عفتلرینی بیرتار؛ مال صاحبلرینک ماللرینی
 عبدالردن غصب ایتدورور.
 تجشیم آغر خدمتی تکلیف ایتمک؛ تهضم طالامق غصب
 ایتمک معناسندهدر.

(وَإِذَا تَامَلْتَ الْعَوَادِثَ الْفَيْتَ صُهْبُ الدِّنَانِ أَعَادَى الْأَلْبَابِ).
 خمر دن حاصل اولان حادثهلری بلیهلری اعتبار ایدر ایسهک،
 خمرلری عقتلرک دشمنی بولورسن.
 صهب ضمه سکون ایله؛ صهب جمعیدر؛ خمر معناسندهدر. دنان
 دالک کسر یله دن جمعیدر؛ بیوک کوپلر دیمکدر.
 امام ابی العلاء خضرتلری لزومیاتده متعدد اورون لرده خمرک
 ضررلرینی کوسترمشدر. لزومیاتی مطالعه ایدن خمرک اصل مفاسد
 ام خبائث اولدیغنی تصدیق ایدر.

(مَأْوِيَةَ الْمَرْأَةِ لَا تَصْحَبُ السَّمَاوِيَةَ الْمَرْأَةَ مِنْ عَجْبِهَا).
 (لعلها ان الذي صاغها آثرها بالحسن في حجبها).
 (لو كانت الدنيا لها منزلاً ما قُلتُ عن معرفة عجبها).
 (سير بنا؛ فانظر الى رفقة لا تضع الا كوار عن نجبها).
 مأويه=مفعل، وزنده رقت ترحم معناسنده؛ ماويه يانك تشديديه

فعلیه و زننده؛ موه ماده سندن؛ کوز گویه اطلاق اولنور؛ فارسیده
 آبگینه دیدکری کبی عربلرده کوز گویه ماویه اطلاق ایدرلر.
 مفردلرینک معنالی بکا معلوم کبی اولسهده، شو دورت
 بیتک معناسی بکا معلوم اولمادی.

(کم غادة مثل الثريا في العلا والحسن قد اضحى الثرى من حجبها.)
 بیوککده کورکاملکده ثریا کبی نه قدر محبوبه لر توپراق
 التنده محبوب اولدیلار.
 (ولعجبها ما قربت مرآتها نزهت خلّی عن مقالی عجبها.)
 حسینه مغرور اولوب الله کوز گو آماز ایدی. بن دوستمنی
 «اوپله محبوباره میل ایت» سوز مدن تنزیه ایدم.
 اوپله، دلبر خاتونلر اولورکه طبیعی جمالیه زیور وزینتلردن
 مستغنی اولور؛ کوز گویه قاراب یوزینی تزیین ایتیمه محتاج اولماز.
 بوپله دلبرلره عربلر غانیه دیرلر.
 امام ابی العلاء حضرتلری شو بیتارپله جاهلی شاعرلره تعریض
 ایتمشدرکه دلبر خاتونلرک جمالربنی وصف ایدوب، آدملری
 شهوتلره اماله ایدرار ایدی.

(خَفَ دَنِيًّا كَمَا تَخَافُ شَرِيًّا صَالِ لَيْثُ الشَّرِّ بِظَفَرِ وَنَابِ).
 حقیردن خوف ایت بیوکدن خوفک کبی. زیرا بیوک آرسلان
 تشیله طر ناغیله حمله ایدر.
 (وَالصَّلَاةُ الَّتِي يُخَافُ رَدَّاهَا شَرُّهَا فِي الرَّؤُوسِ وَالْاَذْنَابِ).
 اوافق یلانلار، که زهرارینه دوا بولنماز، باشلاری قویروقلارپله
 ضرر ایدرلر.

(هل جناب نعلٌ غير دنيا نأ؛ فانا منها بشر جناب.)
 شو دنيا مزه باشقه بزم ايچون بر دار اولورمى؟ زيرا دنيا
 بزارة الك شر منزلدر.

قيامتى انكار ايدر آدملىرى رد مقامنده شو كى بيتلىرى
 امام معرى لزومياتده متعدد اورون لارده سويله مشدر.
 فى الواقع، كمال انسانك نهايەسى توپراقده غائب اولوب كتمك
 اولسه ايدى، انسان صوكت درجه هدر برشى اولور ايدى.

(وان مضت فى الهواء الرحب هالكه هلاك جسمى فى ترمى فوا شجبا.)
 انسانك كمالنه علويتنه اويله مناسبدر كه انسان فناسى زوالى يوق
 خالص كمالات جسميه وعقليه نائل اولوب ابداً حيات طبيهده اولسون.
 (لا تدرع من القضاء فماسيف المنيا عن الدروع بناب.)
 قضان صافلانمق خياليله تيمور كيوملىرى كيمه. زيرا اولوم
 قلىجى تيمور كيوملىرىده كيسر.

(كل علم الطبيب عن مرض الموت؛ وقد ناب فيه كل مناب.)
 طبيبك علمى، نه قدر اجتهاد ايتمش ايسهده، اولوم خسته لگندن
 عاجز اولدى.

(نطق السن الحما وبالاى جاز جاءت وكثرة الاطتاب.)
 اولومك همه لسانلىرى سويلهدى. موجز هم غايت مفصل طريق
 ايله انسانلره عبرتلىر كوستردى.

(اسطرلاب حولهن جهول فهو يرجو هديا باسطرلاب)
 سطرلار؛ اطرافنده جاهل حركت ايدر؛ الله اسطرلابى آلوب
 اهتدا استر.

يعنى صفى مننظم عالمى انسان كوزيله فكريه تماشا
 ايدر؛ آلات فاكيه ايله سماواتى قياس ايدر؛ لكن عالم اويله واسعدركه

بزم الك زبردست منجملرمز، نه قدر اجتهاد ايدرار ايسهده،
همان مبتدى بالا كى جهول قالورلر.

اسطراب، دائره شكلنده يصالمش، بر آلت فلکيهدر؛ اعمال
فلکيهده راصلره فائدهسى الك بيوك بر شيدر: کواكبک ابعادلرینی
ارتفاعلرینی اخذ ایتک ایچون اسی یونانلار وضع ایتمشلر ایدی.
غایت مبارک بر آلتلر؛ اعمال رصديه ده استعمال اولندیغی کبی
اعمال مساحيهده هم استعمال اولنور: طاغلارک بولوطلارک ارتفاعی،
بر یردن دیگر بر یره صو نقل ایتک ایچون وزن اراضی کبی
شیلر اسطراب ایله استخراج اولنه بیلور.

علم نجوم فضای غیر متناهی ده سابع اجرامک حرکتلرینی تقدیر
ایدر؛ بری برینه نسبتله اولان اوضاعلرینی تعیین ايدر؛ بوگون
کوزمه کورنمز ايسهده یارین ظاهر اولابیلهک آيات خدای
تفتیش ایدوب کشف ايدر بر شریف هم فوق الغایه عالی بر عامدرکه
مطلع اولان انسان قبله عظمت ده قدرت قاهره یه طوعاً عن رغبه
مؤبد صورتده سجده ايدر؛ طبیعتک عظمتندن دهشتنده قالور؛ نظامک
عجائبندن حیرتده اولور؛ فضای غیر متناهی ده انسان کندوسنک
بر ذره غیر محسوسه اولدیغینی کوروب، دائماً خداسنه خضوع
ایدر؛ قلبنده استکبار عناد اثری فالماز؛ بالضروره انسانک قلبنده
ایمان من غیر تقلید او وقت حاصل اولور.

بعض جاهل منجملر کوکبلرک قران ارینه، حرکتلرندن حاصل
اولاچق اوضاعلرینه بعض حوادثلری اسناد ايدرلر؛ «فلان وقتده
فلان کوکبلر فلان درجهده اجتماع ايدرلر؛ بونک اثری اولارق
فلان واقعه پیدا اولاچق». دیرلر.

بلا شبهه معلومدرکه کواكبک قرانلرینه اجتماعلرینه حوادثی
اسناد ایتک دلیللسز بر خیالدر.

امام ابى العلاء حضرتلى بويىلە دەۋى ايدىن منجملرى رد ايدوب،
بوندىن صوڭ ديهجك:

(كان منجم الاقوام اعمى لديه الصحف يقرأها بلمس.)
(لقد طال العناء فكم يعانى سطوراً عاد كاتها بلمس.)

يعنى حوادى كواكبك اجتماعلرینه اسنادايدن منجم بر صوقور
كبيدركه فارسوسنده اولان كتابلارى پارمقلاريله اوقور. فقط
بيچاره مسكين بيهوده زحمت ايدر؛ زيرا اوسطورلارى كاتى بر
زمان مقدم نابود ايتمشدركه اوقومق ممكن اولماز. يعنى اجتماع
ايىلە حوادى آراسنده ارتباط يوق ايكن بريله ديگرينه استدلال
ايتمك بيهوده زحمتدر.

(لَاتَقِسْنِي عَلَى الذى شاع عَنِّي إِنَّ دُنْيَاكَ مَعْدِنٌ لِلْخِلاَبِ.)
بنى بنم حقه ده سويلتمش خبرلر ايله قياس ايتمه. زيرا سنك
دنياك آدامق هم آدامقى معدنيدر.

(قد يسمي الفتى الجبان ابوه اسدا وهو من خساس الكلاب.)
كورمى سن الك قورقاق الك دون كوچك كى بر آدمه
پدرى آرسلان اسمىنى ويرور.
(والبرايا لفظُ الزمان ولا بُدَّ له من تغيرٍ وانقلاب.)

انسانلر زمانك سوزلرى كبيدركه دئما متغير منقلب اولورلار.
(عجب الليل من سروك فيه واتى العين ثاكلاً في سلاب.)
قايقو كيوملريله سكا كلوب مصيبت خبرلرینی ويرور ايكن،
سنك شادلغك دن تون تعجب ايدر.

(اذا اُناب واحد ألفياً جواداً وعيراً فلا تعجب.)

بر پدرك ايكى اوغلى، برى نجيب برى خسيس اولور ايسه
تعجب ايتمه.

(فان الطويل نجيب القريض؛ اخوه المديد؛ ولم ينجب.)

زيرا بحر طويل بحورك الك نجيبدر؛ لكن بر ادرى بحر
مديد هيچ بر وقت نجيب اولماشدر.

اشعار عربيهي وزن وضبط ايتك ايچون اعلم الامه امام
الايه خليل بن احمد حضرتلرى عجب صورته بش دائره اختراع ايتمشدر.
غريب بر طريق ايله شو بش دائره دن يكرمى ايكى بحر استخراج
اولنور. شو يكرمى ايكى بحردن اون آلطى بحر مستعمل بولنوب،
قالان بحر لر مهمل بولنمشلاردر.

بحر طويل ايله بحر مديد هر ايكى سى دائره المختلف دن استخراج
اولنورلار. شو دائره دورتى خماسى دورتى سباعى اولارق سكر
جزدن مركبدر، كه قرق سكر حرفدن عبارت اولور. لكن بحر
مديد دائما ناقص استعمال اولنوب، يالسكر آلطى جزدن، اوچ مرتبه
«فاعلاتن فاعلن» دن عبارت اولور. هيچ بر وقت بحر مديدك
حرفلرى اوتوز آلطى دن زياده اولماز. اما بحر طويل دائما سكر
جزدن، دورت مرتبه «فعالن مفاعيلن» دن عبارت اولور؛ ابدأ
ناقص مستعمل اولماز. حرفلرى دائماً قرق دن زياده اولوب، احياناً
قرق سكره به بالغ اولور. عربى بيتك حرفارى بوندن زياده اولماز
بناء عليه امام خليل حضرتلرى شو بحرى طويل ديمشدر.

امام ابى العلا حضرتلرى احياناً امور طبيعیه به شواهد ادبيه،
امور واقعيه به ده نظائر ادبيه ايراد ايدر. بر آنادن برى نجيب
برى لئيم ايكى بالا كله بيله جگينى دعوى ايدوب، بر دائره دن اولوب ده
برى كامل وافي برى ناقص اولان ايكى بحرى شاهد ايتمشدر.

بوندن صوڪ امام ابى العلاء حضرتلى ديهك:

(مفعول خيرك فى الافعال مفتقد كما تعذر فى الاسماء فعلول .)

يعنى سنڱ اشلرڪده خير بولنماز؛ عربى اسملرده صعفوق كبرى

اسم بولنمادغى كبرى .

بعضا امام ابى العلاء حضرتلى شويله شواهد ادبيهلر ايله غايت بيوك

مسائل علميهلرى حل ايدر؛ باقڱ نه ديمش بزم فيلسوف؛

(اَكْذَبَ الْقَوْمَ بِالْمِيزَانِ اِنْ سَمِعُوا اِنْ الْقِيَامَةَ فِيهَا عَادِلَ يَزَنُ .)

(وَقَدْ وَجَدْنَا مَقَالَ النَّاسِ ذَا زِنَةٍ فَكَيْفَى يَنْكَرُ اَنْ الْفَعْلَ يَتَزَنُ .)

يعنى جاهل آدملر ميزانى مى تكذيب ايدرلر؛ ! انسانلرڪ

سوزلرى موزون ايكن عمللرى نصل موزون اولماسون؛ !

شو بيوك سوزيله بزم فيلسوف، كتب كلاميهده كوكلره قدر

حماقت لوالرىنى رفع ايدوب، ميزانڱ حقيتنه امتناعنه استدلال ايتمش،

اهل كلامى تجهيل ايدرك ايكى آراده اولان نزاعلره خاتمه چكمشدر .

وزن اعمال تقدير اثقال ايله اولميه جعيني كوسترمشدر . اهر

شيڪ كند، وسنه مخصوص وزنى اولور؛ كهياتڱ كند وسنه كيفياتڱ كند وسنه،

حرڪانڱ كند وسنه، اثقالڱ كند وسنه، امتدادلرڪ كند ولرىنه مخصوص

مقياسلرى اولور .

مثلا حرارتى اثنان ايله وزن ايتك ممكن اولماز؛ لکن حرارت

ميزان الحراره ايله وزن اولنور . حركتى ذراعلر ايله وزن ايتك

ممكن اولماز؛ لکن حركت مسافه هم زمان ايله وزن اولنور .

انسانانڱ سوزى اثقال ايلهده كيل ايلهده وزن اولنماز؛ لکن شعر

اولور ايسه بحور ايله وزن اولنور .

قيامته بزم اعمالمى وزن ايدك عادلڱده بونڱ كبرى

عمللره مخصوص وزنى اولور . بونى انكار ايتك «وزن يالڪز اثقاله

مخصوص در» خيالندن ناشى اولور .

(وَيَشْجِبُ كُلَّ امْرِئٍ فِي الزَّمَانِ؛ مِنْ آلِ عَدْنَانَ أَوْ يَشْجِبُ.)
 دنياده هر بر آدم دائما حسرت ده اولور؛ كرك حجازي
 كرك يمني اولسون.

عدنان حجاز عربلرينك، يشجب يمن عربلرينك اڭ
 بيوك پدرلريدن.

(تُحَلُّ، إِذَا اسْتَرَبْتُ بِكَ، اهْتِضَامِي وَأَنْتَ فَعَلْتَ أفعالَ المَرِيبِ)
 سن ده سو ظني ايجاب ايدر اشلري كوروب، شبهه ايدر
 ايسه سن بكا ظلم ايدر سن.

(ضَرِبُكَ فِي بَنِي الدُّنْيَا كَثِيرٌ وَعَزَّ اللهُ رَبُّكَ عَنِ ضَرِيبِ.)
 دنياده سنك امثالك چوق اولور؛ يالكز بر خدايڭ مثل اولماز.
 (وما العلماء والجهال الا قريب حين تنظر من قريب.)
 ياقين دن دقتله قارار ايسهڭ، دنياده عالملر ايله جاھلر
 آراسنده تفاوت غايت ازدر.

دنياده اڭ بيوك عالم، عالم وجوده نسبتله ذره غير محسوسه
 كبي اولان، يرده وار شيلرك مليوندن بريني بيلمز. انسان
 بر شيمي بيلور ايسهده يالكز ظاهرلريني بيلور. هيچ بر شياڭ
 حقيقتيني انسان بيلمز: انسان دماغی كورور بيلور؛ جمله عصبیه نڭ
 مركزي اولديغيني آڭكلار؛ فقط او عجيب فعللر غريب حسلر
 دماغدن اعصابدن نصل صادر اولور بيلمز. انسان كوزی كورور،
 تشریح ايدر؛ طبقه لرینی تفصیل ايدر؛ فقط شو كوز نصل كورور؟
 او عجيب غريب صورته اولان انعكاس دماغه نصل انتقال ايدر؟
 انسان بونی بيلمز، حيرت ده قالور. انسان بيوك بر قوه طبعيه ي
 كشف ايدر؛ ضعيف ايكن تسخير خدا ايله او بيوك قوه ي هر
 شيه استخدام ايدر؛ فقط او قوه، الكتريق كبي، نهدر بيلمز.

الیکتریغڭ غایت غریب خاصیتلرینی کورور، فقط تحقیق ایدمهز. انسان غایت بیوک بر قانونی کشف ایدر؛ فضای غیر متناهی ده مینوث اجرام غیر محصوره قانون تجاذب ایله بری برینه مر بوطدر دیر. لیکن سر تجاذبی سر تدافعی بیلهمز. انسانڭ علمی هر شی ده اویله در.

«وخلق الانسان ضعیفاً» (نسا-۲۷)

«وما اوتیتهم من العلم الاقلیلا» (بنی اسرائیل-۸۵)

«انه كان ظلوماً جهولاً» (الاحزاب-۷۲)

«لیس کمثله شی. وهو السميع البصیر» (الشوری-۱۱)

(متی ما یأتنی اجلی بارضی فناد علی الجنازة للغریب.)

اجلم وطنمده کلور ایسه ده «بر غریبڭ جنازه سنه» ندا سیله اهالی بی دعوت قیلدکز.

(اکشر من لقیته علی حذار و لیس علی اعتقادی من غریب.)

کیمی کورور ایسه ده احتیاطاً تبسوله استقبال ایدرم؛ هیچ بر آدمه اعتقادمله دگل.

(یا ایها المغرور لب من الحجی و اذا دعاک الی التقی داع فلب.)

ای عقلیله غرورده اقامت ایدر آدم! سنی تقایه دعوت ایدن بولنور ایسه، اجابت ایت.

عرب لغتنده صلاح، فلاح، عافیت، سماح، عدالت احسان برکت کبی کلمات جامعله واردر که خصال خیرک همه سنی جمع ایدر لر.

تقی تقوی کلمه لر ده خصال خیرک هر برینی تمام جمع ایدر مبارک کلمه لر در: گناهلردن، عندالتاس عیب عد اولنور شیلردن

رذالت وسفالتدن، شبهه و تهمتی ایجاب ایدر اشلردن، ضرر ویرور امرلردن، انسانڭ انسانیتنه کمالنه عزتته ناموسنه رتبسه سنه مناسب

دگل حرکتلردن، بالجمله شرعاً یا عقلاً یا عرفاً ممنوع هر بر شیدن صاقنق معناسنده اولورلار.

لاجل ذلك تقوى، انما كلمة لرى قرآن ده متعدد آيتلرده وارد اولمشدر: «وَنَزَّوَدُوا فَاِنْ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى. وَاتَّقُونَ يَا اُولَى الْاَلْبَابِ.» (بقره-۱۹۷) يعنى «حاجت اولاجق هر بر شىي حاضر ايدىكز. زيرا زادك اڭ خىرى سزى ذلتن سوالدن ديگرلره احتياجدن صاقلايهجق قدر حاضرلىكدر؛ اى انسانلر بنمله بنم جلالمه الوهيتمه مناسب طرزده معامله قيلىكز.»

شو آيتى تلاوت ايدر ايسهم، خطاب الوهيتك هيتى، آيتك معجز بلاغتى بنم وجودده كوگلمده بر اهتراز پيدا ايدر.

حيات انسانيه ايچون نه قدر بيوك بر قانوندر! انسانلر حياتلرنده شو قانونله حرکت ايتسeler ايدى هيچ بر انسان ذلت كورمز ايدى؛ هيچ بر انسانك ناموسى حياسى عزتى پايمال اولماز ايدى.
(انَّ الشُّرُورَ لَكَا لِسَّحَابَةٍ اُتَّجَمَّتْ لَاكِ السُّرُورُ كَا نَهْرٌ غَلَبَ.)

يمين ايدر دم دنياده شرور دائماً ياغوب طورور بولولتار كيدر؛ ليكن سرور كورونوب دفعة غائب اولور ياشن كيدر.

(وابر من شرب المدامة صفت في عسجد شرب الرثيئة في العلب.)
آلتون بوقالرده سالنمش خمرى ايچمك دن آغاچ چناق لرده كولكلرده اولور رثيئيه ايچمك خير ليدر.

صفت=جمعت وملئت معناسندهدر. رثيئه فارسى ده كوره- ماست دينور؛ تركلر تجريف ايدوب كوره مز ديرلر اسكى سوتله يڭى سوتى قوشوب قاتيق كى قوين قيلوب ايچرلر.

(والعقلُ انفس ما حبيت؛ وان يضع يوماً يضع فغوى الشراب وما حلب.)
سكا ويرلمش نعمتلك اڭ نفيسى عقلدر؛ بركون ضائع ايدر

ایسهڭ، دون وعقیر اولور. شرابی حاضر ایدن ذات شرابله برابر
گمراه اولمشد.

(والنفس تعلم أنها مطلوبة بالحداثات؛ فيما تُراع من الطلب.)
انسان بلالركڭ كله جگینی قطعاً بیلور. شوڭا كوره طلب

ایتمك دن خوف ایتمز. (والدهر أرقم بالصباح وباللحی كالصل یفتك بالمدیغ اذا انقلب.)

كونی تونيله ایکی توسلی اولان زمان، انسانی هلاك ایدر
بیلان کبیدر.

(وَأرى الْمُلُوكَ ذوی الْمَرَاتِبِ غَالِبُوا ایامهم؛ فانظر بعینك من غلب.)
بیوك شوکتلی پادشاهلری کورورم که زمانلرینه مغالبه ایتدیلر.

اعتبار کوزیله کور: کم غلبه ایتدی؟
(سیان عندی ما دح متخرص فی قوله واخو الهجاء اذا ثلب.)

بنم عندمده سوزنده کاذب مافتاوی ايله سوزی درست
سوگوچی برابردر.

(كَانَ حواءَ التی زوجها آدم لیم تلمح بشخص اریب.)
گویا، آدمڭ خاتونی حوا هیچ بر عاقل انسان حمل ایتمه مش.

(قد كثرت فی الارض جهالنا والعافل الحازم فینا غریب.)
دنیاده جاهلر غایت چوق اولدی. لیکن بصیرتله هر اشی

انقان ایدر عاقلر بزده بولنماز. (وان یکن فی موتنا راحة فالقرج الوارد منا قریب.)

موتمز سوڭنده راحت اولاجق ایسه، بلالردن خلاص اولور
کونمز غایت یاقین اولور.

باب التاء

(ثلاثة ايام لاهل تنافير ولكن قول المسلمين هو الثابت،)

بری برینه دشمن اوچ ملتک اوچ کونی واردر. لکن هر حالده شو مسئلهده اهل اسلامک سوزی حقدور. شرعاً ایام آراسنده فی ذاتها تفاضل تفاوت اولماز. لکن هر یدی کونده بر کون عملی ترک ایدوب، استراحت ایتمک، لسان شریعت عرفنجه، عبادت خدایه متفرغ اولمق انسانلره حاجت طبعی اولدیغنه کوره، هر هفتهده بر کون عید ایتمک ملل سماویه شریعتلرینک هر برنده ثابت اولمشدر.

ملت مؤسسسی اولان بیوک ذاتک سنت وعادتلرینی احتراماً رعایه ایتمک بیوک بر «سنت اجتماعیه» اولدیغنه کوره، مؤسس اسلام ابراهیم علیه السلامک سنت ملیهسنه تبعاً شریعت اسلامییه هفته کونلری آراسنده «جمعه» یی عید اعتبار ایتمشدر.

شو سنت ملیهیی احیا قاعدهسنه بناء موسی علیه السلام یهودیلره ابتدا جمعهیی تکلیفی ایتمشدر. (النحل-۱۲۴) عیسی علیه السلام نصرانیلره. (بقره ۲۱۳). لکن یهودیلرده نصرانیلرده شارعلرینک تکلیفلرینی قبول ایتمه مشلر. بلکه شارعلریله اختلاف ایدرک یوم سبتی یوم احدی کندولرینه عید اتخاذ ایتمشلر.

روایتلرده وارد اولمشدر: خدای عالملری آلطی کونده خلق ایتدی. یوم احدده ابتدا ایدوب، جمعه کون تمام ایتدی. اوچ ملت سماویه بوکا اتفاق ایتمشلر.

یهودیلر دیرلر: خدای خلق عالمدن شنبه کون فارغ اولدی. زده خدایه موافقت ایدرک شنبه کون عمللر مزدن فارغ اولورز.

نصرانیلر دیرلر: خدای خاق عالمی یکشنیه کون ابتدا ایتدی. بزده مبدأ خلقت اولان او بیوک کونی عید ایدرز. اهل اسلام دیر: خلقت جمعه کون تمام اولدی؛ هر شی جمعه کون کمالنه واصل اولدی. کمال فرح و سروری ایجاب ایدر؛ بزده شکرأ لله جمعه کونی عید ایدرز.

شو وجه اولگی ایکی وجهدن اولی در. امام ابی العلاء «ولکن قول المسلمین هو الثبوت» قولیه بوکا اشاره ایتمشدر.

(یری الاحد النصری عیداً لاهله وجمعتنا عید لنا واک السبت.)
نصرانی یوم احدی عید اعتقاد ایدر؛ جمعه مز بزده عیددر؛ سکا سبت کونی.

سیدالوجود حضرت تلمزندن ابوهریره روایت ایتمش: «ان الله كتب يوم الجمعة على من كان قبلنا فاختلفوا فيه. وهدانا الله له. فالناس لنا فيه تبع، اليهود غداً؛ والنصارى بعد غد...»
(اذا افترک الانسان فی امر دینه بدأ نبأ یثنی الحجا وبه کبت.)
انسان دین امرنده فکر ایدر ایسه، عقلی حیرتده برافور شیلری کورور.

(فهل خبر عن أنفس بان وفدها الى الله معمر باجسامها الخبت.)
او ارواحدن، که وفوداری خدایه سفر ایتدی، جسملری یری معمر ایتدی، بر خبر وارمی؟! (فتعال قوله کالها وعلوها)

مسیحیه من قبلها موسویة حکت لک اخباراً بعیداً ثبوتها.)
نصرانیلر، آنلاردن قبل یهودیلر ثبوتی بعید شیلری سکا حکایت ایتدیلر. (وفارس قد شبت لها النار، وادعت لئیرانها ان لا یجوز خبوتها.)

فارسيلار كندولرينه آتش ياقديلار . آتشلرينڭ ابدآ
 سونميه جگيني دعوى ايتديلر .
 (فما هذه الايام الا نظائر تساوت بها آحادها وسبوتها .)

شوكونلرده هيچ اختلاف اولماز . يکشنبه لرى شنبه لرى هب برابر اولور .

(رأيت جماعات من الناس أولعت باثبات اشياء استحال ثبوتها .)
 چوق جماعتلىرى كورورم كه ثبوتى محال شيلرى دعوايه
 عريض اولوزلار .

(فقد اخبرت عن غيرها سنواتها كما اخبرت آحادها وسبوتها ،)
 او جماعتلرڭ گمراهلغندن سنه لرى كونلرى خبر ويردى .

(كأن قلوب القوم منا جدال فليس لها عند الامور حصة .)
 بيزم انسانلرڭ كوكللرى گويا طاش كبيدر كه بيوك امورار
 عندنده عقللرى بولنماز .

(اذا ما ادعوا لله خوفاً وطاعة فلا ريب ان المدعين عصابة .)
 خدا دن خوفى ، خدايه طاعتى دعوى ايدرلر ايسه ، شبهه يوق ،
 دعوالرئنده كاذب اولوب ، عاصى اولورلار .

(واوصاهم اهل الامانة والتقى فما حُفِظَتْ بعد المغيب وصاة .)
 اهل امانت بونلاره امانت وتقوايى وصيت ايتدى . لكن وصيتلر
 عمل ايدوب ، وصيتى حفظ ايدن بولنمادى .

(لاخير فى المال اعطاه واجمعه اذا عريت ، فمما حزت عريت .)
 اومالده ، كه بگا ويريلور بنده جمع ايدر ، خير يوق ،

زیرا لباس حیانتدن عاری اولدیغم کبی الهده وار شیارندن ده
عاری فیلنورم.

(بُریتُ للامر لم اعرفُ حقائقه فلیتنی من حساب الله بُریتُ.)

حقیقتلری معلوم دگئل شی ایچون خاق اولندم. خدایک
عذابندن آزاد فیلسهم یارار ایدی.

(کَانَا فِي فِقَارٍ ضَلَّ سَالِكهَا نَبِجُ الطَّرِيقِ؛ وَمَا فِي الْقَوْمِ خَرِيتُ.)

بزار، گویا، چولمرده یز، که بولجیلاری طوغری بولدن
یازارلار. آرالارنده بول بیلور بر آدم بولنماز.

(نَاسٌ إِذَا نَسَكُوا عُدُّوا مَلَائِكَةً وَإِنْ طَعَوْا فَهِمْ جِنٌّ عَفَارِيتُ.)

اویله انسانلردکه عبادت ایدرلر ایسه ملک حساب اولنورلار؛
گناه ایدرلر ایسه عفریت کبی اولورلار.

(لَا تُطْرِينِي فَلَی نَفْسٌ مَجْرَبَةٌ تُسْرُ وَجَدًّا إِذَا بِالْمِینِ أُطْرِيتُ.)

بنی مدحده مبالغه ایتمه؛ زیرا بنم اویله تجریدی نفسم واردکه
یالغان شیارله مدح اولنور ایسه غضب ایدر.

(وَإِنْ مَدَحْتُ بِخَيْرٍ لَيْسَ مِنْ شِمْهَى حَسْبَتُنِي بِقَبِيحِ الذَّمِّ فُرِيتُ.)

بنده یوق بر خیر ایله مدح اولنور ایسه، کندومی اک
قبیح بر ذم ایله ذبح اولنوش خیال ایدرم.

(أَرَى الْأَشْيَاءَ لَيْسَ لَهَا ثَبَاتٌ وَمَا اجْسَادُنَا إِلَّا نَبَاتٌ.)

(بِإِذْنِ اللَّهِ تَفْتَرِقُ الْبَرَايَا لَطِيفَتِهَا وَتَجْتَمِعُ الثُّبَاتُ.)

امر خدا ایله انسانلر مقصدلرینه هوالرینه کوره افتراق
هم اجتماع ایدرلر.

(اجَلَّتْ سَبْتُهَا اشْبَاعُ مُوسَى اسْبَتُ الْقَطْعِ ذَلِكَ أَمَّ السَّبَاتِ).
 یهودیلر یوم سنتی تعظیم ایتدیلر. شو سبت قطع معنا سنک می؟
 یاخود استراحت معنا سنده می؟

سبت اصلده قطع معنا سنده در، سبت السیر = قطع؛ سبت
 شعره = حلقه. اعمال دن انقطاع ملاحظه سیله راحت و سکونه سبت
 اطلاق اولنور. حس دن حرکت دن انقطاع اعتبار یله اویقویه
 سبات دینور.

قران ده سبت استراحت معنا سنده وارد اولمشدر: «اذ تاتیهم
 حتانهم یوم سبتهم شرعاً. ویوم لایسبتون لانا تیههم» (الاعراف-۱۶۴)
 یعنی «یوم استراحتهم شرعاً. ویوم لایستریجون لانا تیههم.»

هفته ده یدنجی کونی سبت تسمیه سنک سبتک اهل اخبار غریب
 سوزلر سویله مشلر: دیمشلر که «خدای خلق عالمی یکشنبه کون
 ابتدا ایتدی. آطی کون امتدادنک خلق عالم ایله مشغول اولوب
 جمعه کون تمام ایتدی. شنبه کون عمللرینی قطع ایتدی» لاجل ذلك
 یوم السبت تسمیه اولندی. «یاخود استراحت ایتدی» علی قول
 یوم السبت تسمیه سی بوندن ناشی اولدی.

فقط، شو سوزلر عقل هم ایمان میزاندنده غایت قیمت سز
 سوزلردر؛ زیرا فیوم عوالم اولان خدایه هیچ بر دقیقه عطالت
 کلمز «لانا خذنه سنة ولا نوم» قدرت فاهره آثارینه هیچ بر وقت
 انقطاع طاری اولماز. قدرت فاهره یی بر شی دیگر شیدن شاغل
 اولماز. تعب، استراحت کبی شیلردن خالق عالم تماماً منزهدر.
 «اولم یروا ان الله الذی خلق السماوات والارض ولم یعی یخلقهن
 بقادر علی ان یعی الموتی.» (الاحقاف-۳۳). «افعیینا بالخلق الاول»
 (ق-۱۵) «ولقد خلقنا السماوات والارض وما بینهما فی ستة ایام.
 وما مسنامن لغوب» (ق-۳۸)

امام ابی العلاء حضرت تلمیذی «اسبت القطع ذاك، ام السبات.»
 قوليله اهل اخبارك شو سوز لرینی انكار ایدوب، رد ایتمشدر.
 (وهل ارواح هذا الخلق الا عوارى المقادر لا الهيات)
 شو انسانلرك روحلری هبه دگل، يالكز قدر خدا ايله
 ويرلمش عاريتلر در.

(وما يدري الفتى؛ والظن جهل، واقضية المليك مقبات.)

(لعل بنات نعش والثريا وشرقة المردي متأهبات.)

انسان بيلمز؛ ظن ايسه علم ايمس. خدايك حكملری ده هر
 كيم دن مستور در. احتمال بر كون كلور، شو كوزمه كورونور
 يولدوزلار كونلر هر بری خراب اولور.

يعنى قيام ساعتك امتناعه اهل علم النده هيچ بزه دليل بولنماز.
 انكار ايدنلر يالكز گمان ايله انكار ايدنلر، گمان ايسه نادانلقدرد.

ميزان عقلده هيچ براهميتى حائز دگلدر.

امام ابی العلاء حضرت تلمیذی لزوميات ده قيام ساعت مسئلہ سنه عائد

متعدد بيتلر سويله مشدر، شو كوزمه كورونور عالوك نصل خراب

اولا بيله جگینی تصویر بولنده غایت بيوك بر فلكر علمى ايمان

ایدوب باب الكافیه ده يافوك نه ديوشدر.

(يَجُوزُ أَنْ تَطْفَأَ الشَّمْسُ الَّتِي وَقَدَّتْ لِحْمَنِ عَادٍ وَذَكَبَتْ نَارُهَا أَلْبَلُكُ.)

(فَانْخَبَتْ فِي طَوَالِ النَّهْرِ حُرَّتُهَا فَلَا مَحَالَةَ مِنْ أَنْ يَقْضَى الْفَلَكَ.)

شوشون سوزيله امام حضرت تلمیذی شمسك البر كره نارجه اولدایغینی،

حرارت شمسك فضاى غير متناهی ده صوف اولتوب دائماً انتقاص ده

ایدیگینی، شو انتقاص دوام ایده جك ايسه فاج بيك عصرلار صوكنده كره

نار به دن عبارت شمسك سونه جگینی، اونقدر ده احرام ساجه بی برینی

دیگرینه ربط ایدن قوه قالمیه جغندن شو جمائه شمسیه ننگ منحل اولاجغینی،
ماده حیات اولان حرارتنگ انظفاسندن ناشی، روی ارض ده حیاتندن
اثر قالمیه جغینی بیان ایدوب قیام ساعتہ بر تھمین علمای کوستره شددر.

(سَعَائِبُ مَبْرُقاتٍ مُرْعِدَاتٍ أَمْهَجَةٌ كُلٌّ حَيٍّ مُوعِدَاتٌ) بیہ
باشین آثار گورلتی ایدر بولو طلار هر بر انسانہ شروری
وعد ایدر لر.

(وکیفی یقام فی امر مهم لیفعل والمقادر مقعدات.)
بیوک بر اشی قیلیمه نصل اقدام قیلنسون، قدر لر او اشی
منع ایدر ایکن.
(وانفس هذه الاجسام طیر بزاقه جهامها متصدات.)

باشو تنلرنگ جانلری قوشلار کبیدر که اولوم باز یلری آنلری
دائما صید ایدر لر.
(لقد عابت احادیث البرایایه شکول فی الزمان مولدات.)

هر زمان ده حادث اولوب طور ور مختلف مشکل امور لر
انسانلرنگ اشلرینی ده سوز لرینی ده عیب ایدر.
شکل شینگ فتحیله، انساننگ طبع وهواسنه، مذهب ور وشنه،
هر بر شینگ هیئت و صورتنه، مشکل امور لر وه اطلاق اولنور.
(اتعبد من اثم تتقیه طوالم بلاذی متعبدات.)

اوینیغ اذایی عبادت خیال ایدوب، دیگر لر وه ظلم ایدر انسانلر عجا
به بر کون اندامت ایدوب توبه ایدولر می قیوم لغام تلمسه کتیر
بها (تروی بذاک فی قتل دماغه سائلمه وهاء فی الحجیح ملبدات.)
باشلرینه ساچلرینی اویوشدروب محرم اولنش حاجیلر عبادت
نیتیله قانلر توگر لر.

«لَنْ يَنَالَهُ لُجُومُهُمْ وَلَا دِمَائُهَا» وليكن يناله التقوى منكم»
 (حج-۳۷) معناسنده اولوب، اصل عبادتک روحی حیوان ذبح ایتوک
 فان آفتوق اولما دیغینی بیان ایتمشدر. «لَنْ يَنَالَهُ لُجُومُهُمْ وَلَا دِمَائُهَا»
 حکم طبیعتله همه حیوانات همه اشیا انسانک مسخردره انسان هر ابو
 حاجتله رینی عالم طبیعت ده اولان هر بر وار دن حکم تسخیرله استیفا
 ایدر. معادن نباتاتی انسان، بلا معارضه کنه اوسته منافعهده استعمال
 ایدر حیواناتی ده هر بر حاجتله کیف مایضا استخلام ایدر. «لَنْ يَنَالَهُ لُجُومُهُمْ وَلَا دِمَائُهَا»
 طبیعت هر بر شیی انسان خاطرینه فدا ایتمشدر. همه فیوضاتی
 انسان حاجتله استهلاک ایدر. «لَنْ يَنَالَهُ لُجُومُهُمْ وَلَا دِمَائُهَا»
 انسانلرک حاجات ضروریله رینی منافع عظیمه لرینی حاضر ایتک
 ایچون حیوانلرک وجودلرینه جانلرینه کله بیلجک آلام جزئیله رینی روا
 کور مشدر: «أَغْرِسْ بُوَكَارِي حَيَوَانَتِلْكَ آر قَاسْتِكْ نَقْلْ ایدر؛ ایتلرینی
 انسانلره غذا ایدر. «لَنْ يَنَالَهُ لُجُومُهُمْ وَلَا دِمَائُهَا»
 «لَنْ يَنَالَهُ لُجُومُهُمْ وَلَا دِمَائُهَا» قانون طبیعتک حکمه وفاقا، شرائع سماویه اتفاقاً
 بری بحر حیوانلرک هر بر رینی انسانلره حلال ایتمشدر. «لَنْ يَنَالَهُ لُجُومُهُمْ وَلَا دِمَائُهَا»
 «لَنْ يَنَالَهُ لُجُومُهُمْ وَلَا دِمَائُهَا» سوره نحل کاشه شئی ابتداسنده اون ایکی آیتده (۵-۱۶) عالمک
 عمومأ انسانلره مسخرلگینی بیان ایتداسنده بری بحر حیوانلرک
 انسانلره حلاللگی بیان اولنمشدر مؤمنده (۷۹-۸۰) «لَنْ يَنَالَهُ لُجُومُهُمْ وَلَا دِمَائُهَا»
 «لَنْ يَنَالَهُ لُجُومُهُمْ وَلَا دِمَائُهَا» اولم یروا انا خلقنا لهم مما عملت ايدينا انعاما فهم لها مالكون.
 ۷۱ «وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ. وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ. ۷۲. وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ
 وَمَشَارِبٌ أَفْلا يَشْكُرُونَ. ۷۳. (يس)» دنیا وسف مایا زاده
 طبیعت حیوانلری انسان خاطرینه فدا ایتمش؛ شریعت سماویه
 حیوان ایتلرینی انسانلره حلال ایتمش. بورده بین ظلم وار ایسه،
 طبیعتله اسناد اولنه جفدر، شریعتله دگل. لیکن طبیعت شو مسئلهده ظلم
 ایتمه مشدر؛ بلکه طریق عدالتده حرکت ایتمشدر؛ زیرا حیوانلری

قد وردہ انسانلرہ اغدا ایتلش طبیعت، انسانلاری قبولرہ دیدانلرہ
 خدا ایدر. ن ایه رور شتعلیه یوا رب ماوا منسائعه (۷۶-ج)
 حیوانلردن استفادہ ایتمک انسانلرہ ممنوع اولسه ایدی، آ نظام
 عالمده غایت بیوک اختلال، اخیاشد بنی آدمده غایت بیوک مصاعب
 پیدا اولورسایدی. ن ایلرہ ن کلامه عت عیبہ مالضربش لیله
 بالمعنی استفادہ استخدام جائز اولوب، سنهاوجه آغیر یوکله آستنده
 حیوانی تعذیب ایتمک ضروری طبیعی تعایسه، شرعی تصورته نیم
 دقیقه امتدادنده ذبح ایدوب، حیوانی آغیر زحمتلردن اراجه ایتمک
 بالطبع جائز اولاچقدر.

ثابت امام احمد، امام نسائی، امام ابن ماجه شداد بن اوس
 حضر تلمذدن روایت ایدر لر: «ان الله كتب الاحسان علی کل شی.
 فاذا قتلتم فاحسنوا القتله؛ واذا ذبحتم فاحسنوا الذبحة. وایجد
 احدکم شفرته؛ ولیرح ذبیحته.»

لیکن بزم، اشتباه اسپر لری اختلاف عاشقاری، اهل کلام
 «ایلام الحیوانات قبیح؛ لایباح فی الشرع.» شبهه سیله حیرتده قالوب
 جواب اولارق بیهوده فکر لری کتابلارده یاز مشلاردر. اشبهی
 ایراد صوکنده بیهوده فکر لر دایمسن جوابلر ایلر مقابله ایتمک اشریعت
 علیهنده شبهه بی تصدیق دیمکیر.

(ومن ظن ان یخرجوا علی جفائه ضعیف اعتبار فهو فی اعظم الغلط.)
 (تعالی الله لهم تصف المسجبا فافعال العاشره مؤیدات: ۱۷)
 خدای ایله قسم ایدرم انسانلرک طبیعتلرنده صفا بولنماز؛
 فعللریده طبیعتلرنده وارن فسادی تأید ایدر. ن ایه تعیبه
 «فعل کل یعمل علی شاکلته» (بنی اسرائیل- ۸۴). «اعملوا
 وسددوا وفاربوا فکل میسر لما خلق له» حدیث شریف. اشبهه
 مؤیدات مومنات وزنده؛ قوت معناسنده اولان «اید» ماده

سندن؛ اهل لغت بیاننه کوره، تفعیل یا مفاعله بابندن اسم فاعلدر.
گویا تصغیرندن فرق فکر یله تخفیف اولنمشدر.

لکن اهل لغتک شو سوزی «اید» ماده سندن افعال بابی نکت
عدم و رودینه مبنیدر. لغت عربده او یله کلمه لره تصادف اولنورکه
صرفیون او کلمه لارک و زلزلینی تعیین ایده مزلر: آجر، آلی، آید
کبیلر. شو کلمه لار باب افعالدن افعال وزنده می؟ یا خود باب
مفاعله دن فاعل وزنده می؟ صرفیون بوراده اختلاف ایدرلر.

لغت عربک اتساعنه اعتماد ایدوب، «للاقی قریش ایلا فهم رحله
الشتاء والصفیق» قراءت متواتره سینی شاهد ایدر ایسه ک، البته
بویله کلمه لارک افعال هم مفاعله بابلرندن و رودینی جزءاً دعوی
ایده بیلوروز.

(اذا ما قیل حق فی اناس فَاَوْجَهُهُمُ لَهُ مُتَوَبِّدَاتُ.)

انسانلرک کندولری حقندن بر درست سوز سویلنور ایسه
رنگلری بوزولور. (عندنا للیوم عذوبه یافان من علمس لخصم کربنه
نخازیهم اوابد فی اللیالی فلا تهج الالی متبایدات.)
انسانلرک تونلرده قباحتلری دائمیدر. دائمی اولور قباحتلر
سنک غمکی تحریک ایتمه سون.

یعنی زوالی ممکن دگل عیبیلرک دوالرینی آراما. (لشمنای رلف
واظهر من ضوارب فی نعیم نعام بالفلا متبایدات.)
راحت و نعمتده «حرکت ایدر خاتونلاردن چوللرده آجی چکر دکلر
بیوب یورور توه قوشلاری پاکدر.

(تقید لفظها عن کل بر مَواشٍ بِالْحَلِیِّ مَقِیدَاتُ.)

تورلی زینتلر ایله مقید اولاری یورور خاتونلر سوزلرینی
هر بر خیردن مجرد ایدرلر.

(تخالفت الغرائز والمعاني فكيف توافق المتجهلات) (تطبعن اوصافا متخالفی ایکن نلر نصل متوافق اولور؟)
 (فما بين المقابر ناديات وما بين الشروب مغردات.)
 قبرستانلرده مرثیه اوقوب آغلار خاتونلر؛ شراب مجلسلرنده خوش آواز ايله نغمه ايدر مغنيهلر.
 (تجیرت العقول؛ وما اساءت دوائب في التقى متهجذات.)
 عقللر حیران اولدی. تون کون عبادت ايدر نفسلر اساءت ایتمهدی.
 (وفي امهج الانيس مثلثات على علاتها وموحدات.)
 انسانلردن تثلیث اعتقاد ایدنلرده توحید ایدنلرده وار اولور.
 (فما عذري وعند الله علمي اذا كذبت قوائل مسنذات.)
 اسناد ايله سويله ینلر کذب ایدرلر ایسه، بن نه چاره بولورم.
 (فهل علمت بغيب من امور نجوم للمغييب مغردات.)
 وسط سمان زوال غروبه میل ایدن نجوملر عجا غیب اولان شیلری بیلورلر می؟
 (وايست بالقدايم في ضمير العمرك بل حوادث موجدات.)
 نجملر بنم اعتقادده قديم دگلدر؛ بلکه خدايک ايجاديله خلق اولنمشلردر.
 یعنی من حيث الايمان اعتقادی واجب حدوث، مخلوقیت معناسنده اولان حدوثلر. شو سوزيله حدوث عالم مسئلهسنده جداللری اوزامش اهل کلامی فیلسوفی حضرتلری ارشاد ايدر.
 (فلو امر الذي خلق البرايا تهافت للذجي متسردات.)
 همه عالملری خلق ایدن خدای امر ايدر ایسه، کوكبلر بری دیگرى آرفاسندن على التتابع دوشلرلر.
 «اذا السماء انفطرت. ۱. واذا الكواكب انتشرت. ۲. (الانفطار)

(وقد زعموا بان لها عقولاً وافضیه الملیک مؤکدات.)
 (وَأَنَّ لِبَعْضِهَا لَفْظاً وَفِيهَا قَوَاسِدٌ مِثْلُنَا وَمَحْسَدَاتٌ.)
 دعوی ایدرلرکه کواکبک عقلی کلامی حسد کبی اوصافلری
 اولور.

اسکی یونان فلسفهسی فلکوره بزم حاسه لرمز مثابه سنده
 نفوس منطبعه، بزم قوه عقلیه مز مثابه سنده نفوس کلیه، بزم نفس
 انسانیه مز مثابه سنده بر عقل کلی اثبات ایدر. فلکراک حرکتی
 انسانلرک حرکتی کبی ارادی در دیرلر. فلکرا، گویا تحاسد
 تسابق اساسنه مبنی، دائماً صوب مطلوبده بلافتور حرکت
 ایدرلر. تعادی بلیه سندن ناشی، جهت حرکتده اختلاف
 ایدرلر دیرلر.

اساطیر یونانیه ایسه هر کوکبی تماماً بر انسان کبی تصویر
 ایدر. انسانده وار هر برشی کوکبده اولور. زواج ایدرلر؛
 بالاکلور. آراده عداوت واقع اولور، محاربه ایدرلر. بری دیگرینه
 غلبه ایدر؛ مغلوب ولایتدن طرد اولنور.

فقط، اسکی فلسفه نظام عوالمده عقلک تجیرینی دفع ایتمک
 مقصدیله کبار فلاسفه طرفندن وضع اولنمش بر چاره ایدی. اساطیر
 ایسه، انسانلری تمدین ایتمک، انسانلره استقلال، حریت، حکمت،
 عفت شجاعت کبی فضائل انسانیهیی مجسم صورتده تعلیم ایتمک
 فکرینه مبنی خرافاتدن عبارت ایدی.

شمدی ایسه، علم هیئت قوز موغرافیایا قطعیت درجه سنه واردی.
 کواکب، شو بزم یرمز کبی فضای عالمده سباحث ایدر، کره لر
 اولدیغی ثابت اولدی. قران هم بونی تأیید ایدر. زیرا پس ده سکن
 آیتده (۳۳-۴۰) دائماً حرکت ایدر اوچ شی ذکر اولنوب، «وکل

فی فلک یسبحون» قولیل هر بیرینک فضاى عالمده اسباحتلری تصریح اولنمیشدر.

فضای عالمده دائماً حرکت ایدر او بیوک کورهله عقل اراده ادراک کبی اوصاف انسانیهی اثبات ایتمهک نصوص الهیهیه احادیت نبویهیه اصلاً مخالف اولمیهجقدر: تسبیحله السماوات السبع والارض ومن فیهن. وان من شیء الا یسیح بحمده؛ ولکن لاتفقهون تسبیحهم. (بنی اسرائیل-۴۴) شو آیت هر بر شیده بر نوع ادراک وارلقینی بزله تعلیم ایتمشدر. «وما من دابة فی الارض ولا طائر یطیر بجناحیه الا امم امثالکم. ما فرطنا فی الکتاب من شیء. (الانعام-۳۸). شو آیتده هر بر بیوک اوفاق، حیوانک انسان کبی اولدیغی، تاویل قابل اولماز درجهده، وضوح ایله بیان اولنمیشدر.

نمل سورسنده اون اوچ آیتده (۱۶-۲۸) قوشلارده عقل فکر وارلقی، نمللرک، حکومتی منتظم، بر دولت اولدیغی، هدهدکده سیاستدن علوم الهیهدن خبردار بر قوش ایدیگی حکایت فیلمیشدر. نحل سورهنده ایکی آیتده (۶۸-۶۹) بال قورتلارینک خطاب آکلار، انتظاماً معیشت ایدر بر امت اولدیغی خطاب امتنان ایله بیان اولنمیشدر.

الاحزاب سورهنده (۷۲) فصالت سورهنده (۱۱) آیتلردهسماوانک یرک عقلی ادراگی، انسانلردن زیاده دوراندیشلگی خطاب عظمتله فرمان اولنمیشدر.

بر آرا علومى بالکنز یونانک فلسفهسنندن عبارت بیلن، اهل کلام شو کبی آیتلری تاویل ایدرلر ایدی. قرانک علوم واسعهلرینی جهل دائرهلریله تحدید ایتمهک کبی بیوک بر جذایته «نصوص شرعییهی علوم عقلیهیه تطبیق» اسمی ویروب، جدیتله اخلاصل تاویل میدانده مسابقه ایدرلر ایدی.

شکر خدايه که اوتاويللر اهللری کبی بر باد اولدی. آیات قرانیه نیام
وضوحه راه علومى تنوير ایتمکه دوام ایتدی. اهل کلامک کوزى
کور ايسهده علماک کوزى کور اولمادی.

(فقل للعيون الرميد للشمس عين سواك تراهيا في مغيب ومطلع.)
(وسامع نفوسا بالقشور قد ارتضت وليس لها لب من متطلع.)

فراناک آيتلری علومه دگل، علومک مسائلى آياتلره تطبیق
اولمیه باشلادی. قدرى قيمتى ديگر بر مقياسله تقدير اولنمق
نقيصه سندين آيتلره عالی فالوب ديگرلره اصول هم منبع هم مقياس اولمق
شرفنه يکى دن حلول ایتدی. «سنريهم آياتنا فى الآفاق وفى انفسهم،
حتى يتبين لهم انه الحق.» (فصلت-۵۳)
بزم فيلسوفک هيئت عالم حقنده اولان افکار عاليهسى كلهجک
بيتلرنده تماماً بيان اولنور. ان شاء الله.

(اتحملنى الى الغفران عيسى على نص الوجيف مؤجدات.)

قوتلى توهلر غايت تيز حرکتله بنى مغفرت درگاهنه آلوب
وارا بيلورلرمى؟

(ولا تخش الخطوب مسبجات بعزة رهين مؤجدات.)

«لا غالب الا الله» كلمه مبارکه سنى تسبيح ايدوب، يالکرن
خدایى تعظيم ايدن نفوس خطر دن هلاک دن قور قماسون.

(ارى حسن الشمايل منك حث عليه الايمن المتوسدات.)

کورورم که اخلاق حسنه به سنى، حقیقه مستند، اوک اللر
ارشاد ايدرلر.

(فان الطبع يطمح بالمعالي وان كلاب شرك مؤسدات.)

زیرا طبیعتک امور عالیهیی دفع ايدر؛ سنک شرك کلبلری ده

آرقاسندن كيدر ايساد صيدك آرقاسندن كلبلك سرعتله
 حرکت ایتمه سیدر. رحمتنا واه مملکتنا بیعت ره مکه دل باه و

(على الكذب اتفقنا؛ فاختلفنا ومن اسنى خلائقك الصموت.)

فقط یالان سویله مکده اتفاق ایدوب، دیگر هر بر شی ده
 اختلاف ایتدک. یالان سوزدن لسانی صاقلامق ایسه اذ عالی
 اخلاقلار دندربا. رحمتنا واه مملکتنا بیعت ره مکه دل باه و

(وقد كذب الذي سمى وليداً يعيش وبر من سمى يهوت.)
 بالاسنه «طورسون» اسمی ویرن یالان سویله مش؛ «طورماز»
 اسمی ویرن اصابت ایتمش.

یعنی یالان سویله مک جزئی بر شیله حاصل اولور؛ تقاؤلا
 بالاسنه «طورسون» اسمی ویرور ایسه یالان سویله مش اولور.

(أما المكانُ ثابتٌ لا يتطوى لكن زمانكُ ذاهبٌ لا يثبت.)

مکان ثابتدر، حرکت ایتمز؛ لیکن زمانک کیدر، قرار ایتمز.

(قال الغوى لقد كتبت معاندى خُسرتُ يداه باى امر يكبت.)

گمراه آدم «دشمنی الزام ایتدم» دیر. حیر یوزی کورمه سون،
 نصل شیله الزام ایده بیلور؟! رحمتنا واه مملکتنا بیعت ره مکه دل باه و

(والمرء مثل النار: شبت وانتهت فخبث وافلح في الحياة المخبت.)

انسان آتش کیدر؛ یانار، سوکزه سوندر؛ یالکز خداسنه

خشوع ایدن دنیا ده فلاح بولور.

(وحوادث الايام مثل نباتها تُرعى ويأمرها المليك فتنتب.)

دنیا حادثه لری اوت کیدر؛ بوگون عیوانلار اوتلار، یوق

اولور؛ یارین خدای امر ایدر، دها پیدا اولور. رحمتنا واه مملکتنا بیعت ره مکه دل باه و

(وإذا الفتنى كان التراب مآله فعلى م تنسهر أمه وتربت .)

میت انسانک سوکئی تو پراق اولاجق ایسه، آناسی نیچون یوقلامازدن بالایی نریه ایدر .

(ان كانت الاحبار تعظم سبها فاعوا البصيرة كل يوم مسبت .)

یهود عالمیری شنبهیی تعظیم ایدر لر ایسه، عاقللر هر کونی تعظیم ایدر لر .

(قد أصبحت ونُعانتها نُعانتها وكذلك الدنيا تُخيبُ ساعاتها .)

دنیا او یله بر حاله کلدی که مدحیه اوفور آدملر مرثیه اوفور اولدیلار . دنیا شو یله در؛ طالبلری هر وقت امیدسز قالورلار .

(كِرَارَةٌ اِحزانها! ضَرَارَةٌ سَكَّانها؛ مَرَّارَةٌ ساعاتها .)

غملری هجوم ایدر؛ آدملری ضرر ایدر؛ ساعتلری طورماز کیدر .

(نامت دُعاةُ الدولتين فضاغتاً وهي المنية لا تخيب دُعائها .)

ایکی دولتک داعیلری فراش غفلتده اویودیلار؛ هر ایکی سی ضائع اولدی . لکن حال شو یله درکه موتک داعیلری هیچ بر دقیقه اشسز قالمازلار .

(ذرها؛ وتلك نصيحة معروفة عظم منافعها؛ وقل وعاتها .)

براق اونی! شو سوز خیرلی بر نصیحتدر؛ فائدهلری چوقدر؛ فقط، آکلایان آدملری یوقدر .

(لا تتبعن الغانيات مما شياً ان الغواني جمه تبعاتها .)

دلبر خاتونلارک آرقاسندن گزمه . زیرا آنلارک سکا الزام ایدر ضررلاری چوق اولور .

(وَاحَدٌ مَقَالَ النَّاسِ اِنَّكَ بَيْنَهَا سِرْحَانٌ ضَانٌّ جِئِنِ غَابَ رُغَاثُهَا)

صافلان، آدملر سکا، کو تو چیلری یوق فویونلار آراسنده
بورور بوری در. « دیمه سونلر.

(وَدَعِ الْقِرَاءَةَ اِنْ ظَنَنْتَ جَهْرًا هَا ذَكَرَتْ بِهَ الْحَاجَاتِ مَلَسْتُمْ عَاتُهَا)

قرآنی اوپله یزله ده تلاوت ایتمه که آواز کئی ایشیدن آدملر
سنی « طمع ایدر بر محتاج مسکین » خیال ایدرلر.

(جَمَعَتْ جِسْمًا مِنْ غَرَائِزٍ اَرْبَعٍ وَتَفَرَّقَتْ مِنْ بَعْدِ مَجْتَمَعَاتُهَا.)

تنلر دورت مختلفی اصللردن تألیف اولشمشلار؛ بر مدت صوگ

اجتماع ایدن عنصرلر متفرقی اولورلار.

(وَهِيَ النَّفْسُ اِذَا تَمَيَّزَتْ بَيْنَهَا فَاعْرَضَتْ فِي الْعَيْشِ مُقْتَنَعَاتُهَا.)

حال شوپله در: آدملری رتبه لرینه کوره تمیز ایدر ایسه ک،

قناعت ایدنلری اگ عزیزلری اولور.

(وَمَتَى طَرَدَتْ اُمُورَهَا بِقِيَاسِهَا فَاحَقَّقْهَا بِمِثْلِ طَمَعَاتُهَا.)

انسانلرک اشلرینی حکم قیاسله کلی اعتبار ایدر ایسه ک، طمع

ایدن هر بر انسان دنیاده اگ حقیر اولور.

(وَكَانَ اَمَالَ الْفَتَى وَحْتَوْفَهُ فَمَتَّانٌ تَهْرَأُ مِنْهُ مَصْطَرِعَاتُهَا.)

انساناگ امللریله اولوملری، گویا، انسانی استهزا ایدره ک

مخاربه ایدر ایکی جماعت کبیدر.

یعنی اولوم امللرک اگ بیوکلرینی اوافق بر شی کبی نابود

ایدر. امل نه قدر بیوک ایسه ده اولومه ابداً مقابله ایدمهز.

انسان امللریله، گویا، اولومه مقابله ایدر. فی الحقیقه شو مقابله،

انسانی استهزا ایتمک غرضیله، اولوم ایله امل آراسنک جاری بر اویون

کبی اولور.

(اوقاتِ عاجلهٔ كَانَ مُضِيَّهَا) وَمَضُّ الْهَرُوقِ خَوَاطِفًا لِمَعَانِيهَا.)

شو دنیا ساعتلر بِنَگِ مَرُورِی، کوزلری فاماشدروب بردن
غائب اولور، یاشینلر کِ نوری کبیر.

(وَيُخَالِفُ الْاَيَّامَ حَكْمًا وَانْفِعَ فِيهَا وَمِثْلُ سُبُوتِهَا جُمُعَاتُهَا.)

ایام بری دیگرى کبی ایسه ده، وانع اولان حکملر ایله اختلاف پید ایدر.

(فَمَتَى يَنْبَغُ مِنْ رُقَادٍ مَهْلِكٍ مَنْ قَدْ أَضُرَّ بَعِينَهُ هَجْعَاتُهَا.)

کوزلری کثرت نومدن ضرر لانش آدلر عجیانه وقت او
خراب ایدر خواب غفلتدن او یانورلار.

(مَنْ يَغْتَبِطُ بِمُعِيْشَةٍ فَمَامَهُ نَوْبٌ تَطِيلُ عِنَاءَهُ فِجْعَاتُهَا.)

بر آدم حیاتی آرزو ایدر ایسه، او یله بلالاری کورور که
الماری او آدمک مشقتلرینی دایمی ایدر.

(وَإِذَا رَجَعْتَ إِلَى النَّهْيِ فَذَوَاهِبُ الْاَيَّامِ غَيْرُ مَوْهَلٍ رِجْعَاتُهَا.)

غفلتکدن او یانور ایسه ک، کچمش ایامک رجوعی مهکن
دگر، آکلار سن. دشمنان و ملکی و مصلحتی و غیره ایله ایدر.

(تَهْوَى السَّلَامَةَ وَالْقُبُورَ مُضَاجِعٌ سَلَبَتْكَ عَنِ الْيَقِظَاتِ مَضْطَجْعَاتُهَا.)

قبر دایمی محالک اولاجق ایکن، سلامتگی آرزو ایدر سن.
بوراده مصراع ثانیق قاب وارد: اصلده «سابت الیقظات عن

مضطجععاتها») یعنی قبرده قور ایدن آدمدن او یانوق سلب اولنمشدر.

(دُنْيَاكَ مُشْبِهَةٌ السَّرَابِ فَلَا تَزَلْ بِرِزْقِ حِلْمِكَ مَوْشَكَ خَدَعَاتُهَا.)

سنک دنیاک سراپه بکزر؛ آغیر عقلمگی آلد اولار یله ازاله ایتمه سون.
(رَفِشَاءُ فِيهَا لَيْلُهَا وَنَهَارُهَا تِلْكَ الضَّمِيلَةُ إِشْرَاقًا لِسَاعَاتُهَا.)

دنیا دنیا، کونی تونی آیله، بره ایبلان کبیر. شواوق یلانی
صوفوق دن چاقوق دن ما عدا بر شی بیلمز یلانی کذلک ایله گورده

(وترث اغراض الشباب وينطوي ^{بها} ابلانها فتتیب مؤتدعاتها.)

ياشلك تازه لگی اسكى اولور؛ تازه لك زمانى كچر؛ او وقت گناهى ترك ايدنلر توبه وانابت دعوى ايتيميه باشلارلر.

بيتك معناسى بكا تماماً معلوم اولماي؛ ياك گزگه گمانله شو ترجمه يي يازدم.

(وتقارعت شوس الخطوب فكشفت ^{عن} مهلك الحيوان مقترعاتها.)

غايث دهشتلى بليه لر محاربه ايتديلر؛ ميدان ده هلاك اولان انسانلر قالدى.

(تستعذب المهجات وردبقائها فتلذذه ونعصها جرعاتها.)

جانلر حياتى لذتلى بولوب، آرزو ايدرلر؛ اكن چياتلگ بليه لرى انسانى بوغار.

(نظمت قصائد من اذى مثلاتها امثالها؛ فابتك منتزعاتها.)

بليه لردن شروردن قصيده لر نظم اولنمشدر. همه عالمه عبرت اولور درجه ده بيوك اولان بليه لر او قصيده نك امثالى يعنى الك بليغ بيتلرى حكمنده اولوركه مثل سائر كى هر بر آدمى سير ايدر؛ فاختص حديثك للمحدث جاهداً فدميمة الاصوات مر تفعلاتها.)

سوز سويله ينه سوزكى آقوين سويله. زيارت بيوك آوان الك دموم آوازدر.

(وترى الصلاة على القوى ثقيلةً مثل الهضاب تؤده ركعاتها.)

كورورسن نماز فاسقلراه غايث آغيزه اولور؛ لركعتلرى گويا طاغلار كى كلور بليش.

(وَتُضَلُّ اَفْعَالُ الشُّرُورِ جَنَاتَهَا وَتَفُوزُ بِالْخَيْرَاتِ هُصْطَعَاتُهَا.)
 جَنَاتِيَلِرُ جَنَاتِيَلِرِي گمراه ايدِر؛ خيرات اربابِي هر بر خيرِه
 نائل اولور.

(بِنْتٌ عَنِ الدُّنْيَا وَلَا بِنْتُ لِي فِيهَا وَلَا عَرَسٌ وَلَا اَخْتٌ.)
 دنيادن كيدرَم نه قزم، نه خاتونم، ونهده قارند شم وار.
 (وَقَدْ تَحَمَّلْتُ مِنَ الْوِزْرِ مَا تَعْجِزُ اَنْ تَحْمِلَهُ الْبَخْتُ.)
 او قدر گناهار آلوب كيدرَم كه اِك قونلي حيوانار اهل
 ايتمكندن عاجز قالورلار.

(اِنْ مَدَعُوْنِي سَاعِنِي مَدَحْتَهُمْ وَخَلَّتْ اِنِي فِي الثَّرَى سَخْتٌ.)
 بنِي مدح ايدرلر ايسه مدخلري بگا فايغو ويرور؛ بره
 كرور حاله كلورم.

(جَسْمِي اِنْجَاسٌ فَمَا سَرْنِي اِنِي، بِهَسْكَ الْقَوْلِ ضَمَخْتُ.)
 وجودم تهاماً نجس در؛ سوز مسكيله سورتنهك بنِي شادايتمز.
 (مَنْ وَسَخَّ صَاغَ الْفَتْيَ رَبُّهُ فَلَا يَقْوَلُنَّ تَوَسَّخْتُ.)

خدای انسانى وسخدن خلق ايتمش؛ اوييله ايسه انسان
 وسخلندم ديمهسون.

(وَالْبَخْتُ فِي الْاَوَّلِي اِنَالَ الْعُلَا وَلَا يَسُ فِي الْاٰخِرَةِ بَخْتُ.)

بخت انسانلري دنياده بيوك درجه لره نائل ايدر؛ لکن
 آخرت ده بخت اولماز. (يعنى هر شى آخرتک انسانک کند و عمليله اولور.)
 بخت، سبب ظاهر له ياخود انسانک سعييله دگل، بلکه تصادفا
 ياخود قدرک وهيله حاصل اولان فائده، مال، رتبه، سعادت كبى
 شيلره اطلاق اولور. شبهه يوق، عالم ده هر شى بر سبب ايله وجوده

کلور؛ شو عالم عالم اسپاندر، هیچ بر شی بلا سبب وجوده کلور.
لاجل ذلك اهل علم «عالمده صدفه بخت اولماز» دیه شلر. شو قدر
واردرکه بعض شیارک سببی ظاهر اولماز؛ «بلا سبب وجوده کلدی»
خیال اولنور؛ اویله شیلره عرف لغتده بخت، طالع اطلاق قیلنور.

حدیث شریفده وارد اولمشدر: «ان لربکم فی ایام دهرکم
نفحات. الافترضوا لیا.» شبهه یوق، شو نفحات رحمت، اسباب ظاهره
ایله حاصل اولور شیلردن خار جدر. قدرک وهیله ایسه ده ظاهرأ
بلا سبب حاصل اولدی کبی کور ونور. عرفا بخت تغییر اولنور
شیلرک شرعاً اصلی شوادریک بیا اولنور ایسه ده

(كذلك قالوا: واحاديثهم يبين فيها الجزل والشخت).

شویله دیدیلر؛ فقط، سوزلریک صحیحی ده سقیمی ده اولور.

(لوجاء من اهل البلى مخبر سالت عن قوم وارخت).

امواتدن بری فایتسه ایدی بعضلرک حالندن صورار، هم
تاریخلرینی یازار ایدم.

(هل فباز بالجنة عمالها وهل ثوى فى النار نوبخت).

عمل ایدنلر جنته نائل اولدیلارمی؟ بزم فکرمزده کافر اولان لار

جهنمده قرار ایتدیلمی؟

(والظلم ان تلزم ماقد جنى عليك بصرالم ویتدخت).

دیگر لریک سگیا اولان جنایتلر یله اسنی مو اخلده ایدرلر ایسه،

البتة ظلم اولور.

لغت عربده مریخ نامنده اولان کوکبه فارسده بهرام دینور؛

زهره نامنده اولان کوکبه ناهید یاخود بیدخت اطلاق اولنور.

بر طاقم انسانلر کوکبه، اثری اعتبار یله کوکب حسن کوکب سعد

اسملر یله، انکی به تقسیم ایدرلر. عالمده خیر صادر اولور ایسه

کوکب سعده؛ شر صادر اولور ایسه کوکب نحصه اسناد ایدر لر. انسانلرک سعادتلرینی شقاوتلرینی طالعه نسیب ایدوب «کوکب سعدک شرفنده تحت سلطاننده دنیایه کلور ایسه، سعید اولور؛ کوکب نحسک تحت فهرنگ دنیایه کلور ایسه، شقی سفیل اولور.» دیر لر. شو دعوی لر بازار علومده غایت کاسد دعوالردر اهل تقویم عندنده بهالرینی رفیع ایدر بر دایمل بولامازلار. امام ابی العلاء حضرتلری متعدد اورونلارده «کوکبلره تأثیر اثبات» خیاللرینی تجهیل ایتمشدر.

اوله ایسه، «بهرام جنایتیله شقی اولمش انسانی جهنمده عذاب ایتک ظلم اولور» دعواسی اوز اوزینه ساقط اولور. ردیله اوغراشمیه حاجت قالماز

«ثواب ویرمک عذاب ایتک» مسئلهسنده سوز سویلهمک قاهر مطلق اولان خدایک فعللرینی حکملرینی تنقید مواخذه ایتمک صورتنده اولماسه ایدی؛ «عذاب ابدی» به عائد مسئلهلری محاکمه ایتمک کثیف حجابلر وراسنده مستور اولان شیلردن رجماً بالغیب خبر ویرمک کبی بر حماقت اولماسه ایدی، «عاصیلری تعذیب کافرلری تخلید ظلم اولور یا یوق؟» مسئلهسنه عائد هر بر سوزی نقل ایدر ایدم.

شو قدر دیمک لازمدرکه: بز اصلی یوق اوهام فلسفییه اعتماد ایدوب، انسانکده نهایتی یوق جهلندن غفات ایدوب، قرآنمزه وارد نصوص قطعیه بی تاویل ایتمک فکرنده دگلز: حشر جسمانی اولور؛ اشجاری انهاری حورلاری قصورلاری وار جنات عالیه اولور؛ درکات جحیم کذلک اولوب، عدل خدا او کون تماماً ظاهر اولور.

تأويلی کلمه مش یعنی عاقبتی معلوم اولمامش بر حقیقتی انکار
ایتمک عاقلک شأنی دگلدنر. «بل کذبوا بما لم یحیطوا بعلمه ولما
یأتهم تأویلہ» (یونس-۳۹).

(وبعض ذا العالم من بعضه لولا آیة لم یکن فخت.)
شو عالمک هر بر شیئی بری دیگرندن حاصل اولور؛ شمسک
ضیاسی اولماسه ایدی قمرکده نوری اولماز ایدی.

(وارحمنا لئلا ننام کلهم فانهم من هوی الحیاة أتوا.)

هیچ بر انسانه رحمت یوقلغندن تاسف ایدرم: زیرا هر بری
دنیايه محبت یوزندن هر بر بلایه اوغرادیلر.

لغت عربده ندا دورت نوع اولور: (۱) ندای اقبال؛ (۲) ندای
استغاثه؛ (۳) ندای تعجب؛ (۴) ندای ندب. «یا» کلمه سی شودورت
نوعک هر برنده استعمال اولنوب؛ «وا» کلمه سی یالکنز ندای
ندبه استعمال اولنور.

ندای ندب، سببی اعتباریه ایکی نوع اولور: (۱) عدمی لازم
ایکن، باشه کلمش مصیبتک وجودینه تاسف ایتمک: «یاحسرة علی
العباد» «یاحسرتا علی ما فرطت فی جنب الله.» (۲) وجودی لازم
ایکن، الدن کتمش شیک عدمنه تحسر ایتمک: «یالیتنی انخذت
مع الرسول سبیلا.» «قال یالیت قومی یعلمون.»

(أف لهم ما أقل فطنتهم لئلا اکیلا وانما سئبتوا.)
قیاحت اولسون آنلاره! نه قدر کوردل آدملردر. هر شی
آنلاری بوغار؛ اوپله ایسهده طعامی لذتله بیهرلر.

غَنُوا مِنَ الْجَهْلِ فِي مَحَافِلِهِمْ وَلَوْ دَرَوْا مَا تَحْمَلُوا ثَأْتُوا.)
 نادانلقلریله مجلسلرنده غنا ایدرلر؛ آرقالرنده اولان گناهلرینی
 بیلسهلر ایدی دائماً آغلارلر ایدی.

(اَتَرَّغِبُ فِي الصَّيْتِ بَيْنَ الْأَنَامِ وَكَمْ خَمَلٌ النَّابِهِ الصَّيْتِ .)
 انسانلر آراسنده اشتهاه رغبت می ایدرسن؟! بیلورمی سن
 نهقدر عاقل مشهور آدملر عاقبت سان سن اعتبار سنز قالدیلار.
 یالکیز افتخار هواسیله مجرد اختیال خلیاسیله اشتهاه میل ایتمک،
 ریاسمه طریقیله اعمالک ظهورینه، بین الناس انتشارینه محبت ایتمک
 شرعاً قطعاً صورتده حرام ایسهده، حیات ابدی دن عبارت اولان
 بقای ذکر جمیله اجتهاد و رغبت ایتمک شرعاً اک بیوک نعمتلر دن
 حساب اولمشدر.

همه انسانلرک ثنالرینی ایجاب ایدر درجهده بیوک اولان
 اعمال نافعیه رغبت ایتمه مک همئک دونلگندن ناشیدر؛ عمومه
 فائده ایدر، تاریخلرده ثنای جمیلی ترک ایدر درجهده بیوک اشلره
 اقدام ایتمک علوه همئک اقتضاسیدر.

شعرا سوره سنده، ۸۴ آیتده ابراهیم علیه السلامک « واجعل لی
 لسان صدق فی الآخِرین. » دعاسی مذکوردر. یاسین سوره سنده،
 « قیل ادخل الجنة. قال یالیت قومی یعلمون. (۲۶) بما غفر لی ربی
 وجعلنی من المکرمین. (۲۷). شو آیتلرله ذکر جمیله رغبت
 ایتمک جوازی ثابت اولمشدر.

والصافات سوره سنده متعدد اورون لارده « وترکنا علیه فی الآخِرین »
 آیت جلیله سی ذکر جمیلک اک بیوک بر نعمت اولدیغینی کوسترمشدر.
 سورة البلدده سکر ۱۰ آیتده، (۱۱ -- ۱۸) « فلا تقحم العقبة. وما

ادراك مال عقبه...»، امور عالیہیہ اقدام ایتمہمک ذم اولنمشدر.
ص سورہ سندرہ «وہبلی ملکاً لا ینبغی لاحد من بعدی. انک
انت الوہاب.» (۳۴) شو آیتک دلالتیلہ، ہر بر انسان، اقرانہ فائق
اولور درجہدہ، بر امتیاز کسب ایتمک شرفنہ تحریرض اولنمشدر.
(وَحَسْبُ الْفَتَىٰ أَنَّهُ مَائِتٌ وَهَلْ يَعْرِفُ الشَّرَفَ الْمَيِّتَ)
انسان، البتہ، اولہ جکدر؛ اوامش آدمدہ شرفی بیلورمی؟!

(يَوْمَ لِكُلِّ أَنْ يَعِيشَ؛ وَأَنَّمَا تُمَارِسُ أَهْوَالَ الزَّمَانِ إِذَا عِشْتَا.)
ہر کس حیاتی آرزو ایدر؛ فقط، غفلت ایتمہ، سن معیشت ایدر
ایسہک دنیاک بلالرنندن ماعدا ہیچ بر شیئی کورمزسن.
(إِذَا افْتَرَقَتْ أَجْزَاءُ جِسْمِي لَمْ أَبْلُ حُلُولَ الرَّزَايَا فِي مَصِيفٍ وَلَا مَشْتَا.)
تنم اجزالی طارالور ایسہ، بلالارک یازدہ قیشدہ نزولنہ
اصلا غم بیہم.

(فَرِشْ مَعْدِمًا أَنْ كَانَ يُمْكِنُ رَبِشُهُ وَلَا تَفْخَرْنَ بَيْنَ الْأَنَامِ بِمَا رِشْتَا.)
بر فقیرک حالینی مال، اعانہ، منفعت، سوز ایلہ اصلاح ممکن
ایسہ، اصلاح ایت. فقط، اوفعبارک ایلہ آدملرہ افتخار ایتمہ.
(وَإِنْ فَضَّتْ لِلْأَقْوَامِ بِالْمَالِ وَالْغِنَىٰ فَيَا بَحْرَ أَيْقِنِ بِالتَّضُوبِ وَإِنْ جِشْتَا.)
زنگینلکدہ ہمہیہ غالب کلور ایسہکدہ کبر ایتمہ. زیرا صونہ
قدر طاشار ایسہدہ ہر مدت صوگ سیکوب یوق اوور.

(أَكْرِمْ ضَعِيفَكَ وَالْأَفَاقِ مُدَّةً وَلَا تَهْتِهْ وَأُوْءِ اعْظِيْتَهُ الْقُوَا.)
نققہسی سنک ذماکدہ اولان ضعیفی، اطرائک تحطاقدہ ایکن،
اکرام ایت، نہ قدر نقتہ ویرسدکدہ اعانت ایتمہ.

(وَجَانِبِ النَّاسِ تَأْمَنُ سَوْءَ فَعْلِهِمْ وَأَنْ تَكُونَ لَدَى الْجَلَّاسِ مَهْقُوتًا.)
 آدملردن بر طرف اول؛ ضررلارندن امین اولورسن؛ مجلس
 اربابی عندنده منفور اولمازسن.

(لَا بُدَّ مَنْ أَنْ يَدْمُوا كُلَّ مَنْ صَحَبُوا وَلَوْ أَرَاهُمْ حِصَا السَّعْرَاءِ يَاقُوتًا.)
 زیرا کیمله صحبت ایدرلر، لا بد، او آدمی ذم ایدرلر؛ هر بر
 اوافق طاشی یاقوت کیمی کوستریمیه مقتدر ایسه ده.

(وَقَضَّ وَقْتَكَ بِالتَّقْوَى تَجْوِزَهُ عَتَى تُصَادِفَ يَوْمًا فِيهِ مَوْقُوتًا.)
 اجلک ساعتنه قدر تمام عمرکده هر بر شردن ضرردن
 عبث دن صافلان.

(إِنْ شِئْتَ أَنْ تَرْزُقَ الدُّنْيَا وَنِعْمَتَهَا فَخَلْ دُنْيَاكَ تَطْفُرَ بِالذِّى شِئْتَا.)
 دنیای نعمتلرینی استر ایسه ک، دنیاکی ترک ایت؛ مطلبگی بولورسن.
 (أَنْشَأَتْ تَطْلُبُ مِنْهَا غَيْرَ مُسَعِفَةٍ وَمَالِهَا أَيْهَا الْإِنْسَانُ أَنْشِئْتَا.)
 سنک حاجتگی ویرمز ایکن، سن ده دنیادن طلب ایدر اولدک؛
 لکن سن دنیا ایچون خلق اولنمادک.

یعنی انسان طلب مال ایچون دگل کسب کمال ایچون خلق
 اولنمشدر. کمال کسب ایدن آدم غالباً حاجات دنیویه سنده غنی
 اولور؛ علم دن کمال دن عاری آدم، نه قدر زکیکن اولور ایسه ده،
 فی الحقیقه فقیر مسکین اولور.

(فَأَخْشَ الْمَلِيكَ وَلَا تَوْجَدَ عَلَى رَهْبٍ إِنْ أَنْتَ بِالْجَنِّ فِي الظُّلْمَاءِ خَشِيئْتَا.)
 یالکز بر خدای تعظیم ایت؛ فراکلیق ده جنلر ایله سن
 فورقودرلر ایسه، هیچ بر وقت خوف ایتمه.

(فَإِنَّمَا تِلْكَ أَخْبَارٌ مَلْفُوقَةٌ لِحُدُوعَةِ الْغَافِلِ الْحَشْوَى، حُوشِيئْتَا.)
 زیرا «عن انسانه ضرر ایدر؛ کیمی خبرلر یالکز ظاهری آکلار
 غافلری آدامق ایچون وضع اولنمشدر؛ سن ده آنلاردن مستثنی اول.

«حوشیت» «حاشاک» مجهولیدر؛ بر جمله استثنائیهدر.

جن، انسان کبی، عقلی ادراکی کلامی وار ارواح مجرددهن عبارتدر. اسکی فلسفه، ارواحی، علویه سفلیه یاخود طیبه خبیثه ناملریله، ایکی نوع اعتبار ایدر ایدی. «ارواح خبیثه عالمده شری نشرایدر؛ انساننک عقلنه بدننه قصداً ضرر ایراث ایدر.» اعتقادنده ایدی.

اسلام، متعدد آیتلرده احادیث صحیحهده، جنلری اثبات ایتمش ایدسهده، انسانلرنک جاننه عقلنه مالنه ضرر ایراث ایتمک اقتدارینی جنلره اثبات ایتهمشدر. روح انسان جنلردن قوتلیدر. اصل طبیعتنده باقی ایکن انسانه جن استیلا ایدهمز.

لیکن اعیاناً انسانه جنون، صرع کبی علتلر عارض اولور. اوعلت، سببی اعتباریله، ایکی نوع اولور: (۱) انساننک روحنه بر مرض الهی طاری اولور؛ روح انسان ضعیف قالور. خداینک قضا سیله او انسانه بر روح خبیث استیلا ایدر. انسانه، اطبا لنده دواسی بولنماز، بر جنون عارض اولور. (۲) انساننک دماغنه یا اعصابنه اخلاط ردیه استیلا ایدر. دماغ وظیفه سیننی کلا یا بعضاً اجرا ایدهمز اولور. انساننک عقلنده یا اعضالارنده بر خلل پیدا اولور. بویله مرضلاری طب دفع ایدر.

بعض انسانلر جنوننک قسم اولینی انکار ایدرلر؛ «جنون یالسکز اخلاط ردیه استیلا سندن کلور» دیرلر. خرافیاتدن خلاص اولوق، غفلتدن اویغانهق داعیه- سیله لذت علومی بر آز ذوق ایتمش انسانلر بویله انکارلره البته عجله ایدرلر. لیکن بز احاطه من دائره سنه داخل اولمایان هر بر حقیقتی انکار ایده ویرسهک عالم وجودی غایت تنگ بر قاب در وننه وضع ایتمک لازم کلور.

عالم وجود میدان طلبدر. بلافتور طلب ایتمک عقلنک وظیفه سیدر. بزه معلوم دگل شیلری انکار ایتمک عالمک انسانه عقلنک وظیفه سنه مناسب دگلدر. صبر ایدهم! علوم بزه نه قدر شیلری کشف ایدر کورهم!

(أَيُّ صَفَاةٍ لَا يُرَى دَهْرَهَا يُجِيبُ فِي مُدَّتِهِ نَجْتَهَا.)

اویله طاشلری، که زمان مهارتله آنلاری یونمش اولماسون، کور مشمی سن؟! کور مشمی سن؟! کور مشمی سن!؟

(كانوا زمانا فوق غيرائهم ثم استحالوا فغدوا تحتها.)
 بر مدت یر اوزرنده قالدیلر؛ سوکره حالدن حاله دوندیلر؛
 یر التنه ایندیلر.

(أَوْ دَعَوْهُمْ رَبَّهُمْ سِرَّهَا مِنْ بَعْدِ مَا اطْعَمَهُمْ سُخْتَهَا.)
 همه عمر لرنده حرامی ییدیلر؛ سوکره خدای آنلاری یر
 ایچنک صافلادی.

(أَصَمَتِ الشُّهُورَ فَهَلَّا صَمَّتْ وَلَا صَوْمَ حَتَّى تَطِيلَ الصُّمُوتَا.)
 قاچ آی لر روزه طوندک؛ نیچون لسانکی قباحت سوزلردن
 صافلامادک؟ هر بر قباحت، بیهوده شیلردن لسانکی صافلاماز ایسهک
 روزهک روزه اولماز.

امام بخاری حضرتلری ابی هریره حضرتلرنندن روایت ایتمشدن:
 «من لم يدع قول الزور والعمل به فليس لله من حاجة في ان
 يدع طعامه وشرابه»

(يلاقي الفتى عيشه بالضلال ويبقى عليه الى ان يموتا.)
 انسان عمرینی ضلال ایله ابتدا ایدر؛ اچلنه قدر اوپله قالور.

(كادت سنِّي اذ انطقت تُقيم لي شَخَصًا يعارضُ بالعظائم مُبَكِّتًا.)

سویلر ایسهم عمرم سنه لری، گویا، بنم مقابلمده بر آدم
 اقامت ایدر، که عبرت لریله بکا معارضه ایدوب بنی الزام ایدر.

(ويقول: «من بعث اللسان بغير ما أَرْضَى فحق ان يُهان وَيُسَكَّتَا.»)

هم بکا دیر: «بنم رضام خلافتک بر آدم بر حرف سویلر ایسه،
 البته اهانت واسکات اولنور.»

(عیدان قینتینا من تحت ارجلها وعود فینتکم فی حجرها بانا.)
 بزم نغمه خوانلرک سازی آیاقلارنده، سزک نغمه خوانلرک
 سازی ایتکه لرنده اولور. (یعنی بز آغاچ اوزرنده اولان فوشلار
 آوازیله؛ سز اللرنه ساز ایله غنالیدر جاریه لر آوازیله لذت آلورسز.)
 (وما حکین النصارى فی لباسهم ولا بغین کاهل السبت اسبانا.)
 نصاری کبی دینلری لباسلرنده اولماز؛ یهودیلر کبی عبادت
 خیالیله معطل قالمازلار.

(لکنهن حنیفات بزعمننا ذکرنا الله تمجیداً واحباتاً.)
 بز مکیلر حق دینده ثابت اولورلار. دائماً اخلاص ایله تقدیس
 نعظیم ایدوب، خدای بزه تذکیر ایدرلر.
 (یثبتن رباً قديراً لا کفأله وما عمدن لغير الله اثباتاً.)
 شریکی یوق، هر بر شیه قادر خدای اثبات ایدرلر. هیچ
 بر وقت شرک ایتمزلر.

(عذیری من الدنيا؛ عرتنی بظلمها فتمنحنی قوتی لتأخذ قوتی.)
 دنیادن بنی حمایه ایدن بولنورمی؛ بکا دائماً ظلمیله هجوم
 ایدر. کوچمی آلمق ایچون طعام ویرور.
 (وجدت بها دینی دنیا فضرنی واضللت منها فی مروت مروتی.)
 دینمی دنیاده دون بولدم؛ دون دینم بکا ضرر ایتدی. مروتمی
 دنیا چوللرنده غائب ایتدم.

(أخوت کما خاتت عقباً لواننی قدرت علی امر؛ فعد أخوتی.)
 جزئی بر قوتم اولور ایسه، بنده قاره قوش کبی هجوم
 ایدوب هر شیمی بیرنارم. بنم قارندش لگم دنده وار کچ.

(واصبحتُ في تيه الحياة مُنادياً بارفع صوتي أين اطلب صوتي؟)
 حیات صحرا الارنده الك بيوك آوازمله «طریق حق علامتیرینی
 نره ده آر ایم؟!» دیرک ندا ایدر اولدم.

(نوائب ان جلت تجلت سريرةً واما توالت في الزمان تولت.)
 بلیهلر اگر بیوک اولورلار ایسه تیز زائل اولورلار؛ اگر
 طوناش کلورلر ایسه بر کون منقطع اولورلار.

(ودنياك ان قلت افلقت وان قلت فمن قلت في الدين نجت وعلت.)
 دنیاك آز اولور ایسه سنی حمل ایدر؛ غضب ایدر ایسه
 دین ده هلاک دن سنی قورتاروب بلند ایدر.

(غلت، واغالت ثم غالت واوعشت وحشت وعاشت واستمالت وملت.)
 غلو ایدر؛ پاک دگل شیلرله سنی تربیه ایدر؛ سوکره هلاک
 ایدر؛ بر کون اولور سنی ترک ایدر؛ بر کون اولور حالکی اصلاح؛
 ایدر؛ بر کون اولور سنی بلالر طوزاغنه سوق ایدر؛ بر کون
 اولور قلبکی کمدوسنه جلب ایدر؛ بر کون اولور ملال ووروب
 قلبکی کسر ایدر.

(وصلت بنيران، وصلت سيوفها وسلت حساماً من اذاة وسلت.)
 بر کون اولور سنی آتشلره القا ایدر؛ بر کون باشک
 اوزرنده فلجلاری سس ووروب؛ بر کون اولور بلیه فلجلاریله
 سکا حمله ایدر؛ بر کون اولور سنی تسلیه ایدر.

(ازالت وزلت بالفتي عن مقامه وحلت فلما احكم العقل حلت.)
 بر کون اولور سنی رتبهک دن عزل ایدر؛ بر کون اولور
 سنی آياقدن بیغار؛ بر کون همه بلیهلرله سکا نزول ایدوب، الکی

آیافلارکئی باغلار. شو باغلامق تمام محکم اولدندن سوگره، گویا
سکا شفقت ایتمک غرضیله الکی آیافلارکئی بوشاتور.
شو بش بیت ۵۰ ۲۵ مؤنث غائبه ذکر اولنمشدر؛ اکثرنک
اشترک اشتباه وارد. لاجل ذلك ترجمه ده خطا وقوعی قریدر.

(اذا لم يكن خلفي كبير يضيعه حمامي ولا طفل فقيم حياتي؟)
موتم سوکونده ضائع اولاجق بیوک کوچک بالام یوق ایسه،
حیاتم نیچون؟

(وما العيش الا علة بروها الردى فحلى سبيلي انصرف لطياتي.)
حیات بر مرضدر؛ شفا سی موتدر. یولمی بوشات؛ اوز هوامله
اولایم. (طیه=بر آدمک اعتقادینه، افکارینه، مطلبنه اطلاق اولنور.)

(عمدتهم لرای المثنویة بعدما جرت لذة التوحيد في اللّهوات.)
لذت توهیدی ذوقکز بعدنک، خالق ایکی دیمیه میل ایتدیکز.
(تھاوتنتم بالذکر لما اتاکم ولم تحفلوا بالصوم والصلوات.)
سزه نازل اولمش قرآنی احترام، صوم صلات کبی عبادتلیری
رعایه ایتمه دیکز.

(كذلك بنو حواء بر وفاجر ولا بد للایام من هنوات.)
حال شو یله در: انسانلرک یاغشی سی هم یامانی اولور؛ زمانک ده
بلیه لری داهیله لری انسانلره دائماً کلوب طورور.

(الحمد لله: قد اصبحت في دعة أرضي القليل، ولا أهتم بالقوت.)
خدایه شکر: راحت ده قالدیم؛ ازه قناعت ایدرم؛ رزقم حقننه غم ییمه م.

(وشاهدُ خالقِي أَن الصَّلَاةَ لَهُ أَجَلٌ عِنْدِي مَن دَرِي وَيَا قَوْتِي.)
 خدايِم شاهدِ دركِه بِنَمِ عِنْدِ مَدِه بِرِ نِمَازِ كُ قِيمَتِلِي شِيلِرْدَنَك بِيوكُدرِ.
 (وَلَا أُعَاشِرُ أَهْلَ العَصْرِ أَنَّهُمْ أَن عَوشِرُوا بَيْنَ مَحْبُوبٍ وَمَهْمُوتٍ.)
 زِمَانِمِ اِهْلِينِه اِخْتِلَاطِ اَيْتَمِهِمِ. زِيْرَا مَحْبُوبِلَرِي دِه مَكْرُ وِهْلَرِيكِ اُولُورِ.
 (بَسِيرُوبِي وَبَغِيرِي الوَقْتِ مُبْتَدِرًا إِلَى مَحَلٍّ مِّنَ الآجَالِ مَوْقُوتٍ.)
 وَقْتِ، سِرْعَتِلِه، هِمِه مَزِي مَعِينِ اِجَلِ سَاعَتَلَرِينِه آلُوبِ كِيدِرِ.

(رَاعَتُكَ دُنْيَاكَ مِنْ رِيْعِ الفُؤَادِ؛ وَمَا رَاعَتُكَ فِي العَيْشِ مِنْ حُسْنِ المُرَاعَاةِ.)
 لَعْتِ عَرَبِدِه اِيكِنجِي حَرْفِي الفِ اُولَانِ صِيغُهُ غَائِبِه كَلِيًّا عَلِي
 الاِطْرَادِ اِيكِي مَادِه دِنِ اُولَمُقِ اِعْتِمَارِيلِه اِيكِي بَابِ دِنِ اِيكِي مَعْنَا دِه
 اُولَا بِيْلُورِ: رَاعَتٌ، غَالَتٌ، رَامَتٌ، خَافَتٌ، قَالَتْ عَادَتٌ، دَانَتٌ، هَادَتٌ
 كَبِيْلِرِ؛ مَعْتَلِ العَيْنِ ايسِهْلَرِ فَعَلَّتْ وَزَنْدِه اُولُوبِ بَابِ فَعَلْدِنِ؛
 مَعْتَلِ اللّامِ اُولُورَا ايسِهْلَرِ فَاعَتِ وَزَنْدِه اُولُوبِ بَابِ مَفَاعَلْدِنِ اُولُورَلَرِ.
 شو بِيْتَمُزْدِه رَاعَتُكَ جَمْلَه سِي «رُوع» يَا «رِيْع» مَادِه سِنْدِنِ
 اُولُوبِ، «اِفْزَعَتُكَ» مَعْنَا سِنْدِه اُولُورِ؛ «وَمَا رَاعَتُكَ» جَمْلَه سِي «رَعِي»
 مَادِه سِنْدِنِ اُولُوبِ، «مَا اِحْسَنْتِ فِي رِعَايَةِ حَقُوقِكَ» مَعْنَا سِنْدِه اُولُورِ.
 يَعْْنِي: دُنْيَاكَ هَرِ بَرِ بَلِيه سِيْلِه سِنَاكَ قَلْبِكِي قُورْقُدِي؛ لَكِنِ
 حَسَنِ مَعَامَلِ سِيْلِه حَقْكِ رِعَايِه قِيْلِمَادِي.

(كَانَّمَا اليَوْمُ عَبْدٌ طَالِبٌ اُمَّةً مِّنْ لَيْلَةٍ؛ فِدَا جَدًّا فِي المَسَاعَاةِ.)

كُونِ اَيْلِه تُونِ، گُويَا، بَرِي دِيگَرِنْدِنِ دَائِمًا گِنَاهِ اَشِي اَطْلَبِ
 اَيْدِرِ طُورُورِ قَلِ اَيْلِه اِمِه كَبِيْدِرِ.

(وَأَمَّا السُّوءُ لَمْ تَحْفَظْكَ فِي سَبَبٍ لَا. بَلْ أَضَاعَتْكَ أَصْنَافُ الْأَضَاعَاتِ.)

دنیا هیچ بر وقت سنک حقی صافلامادی. بلکه انواع
ضرراری ایراث ایتدی.

(تَبْنِي الْمَنَازِلَ أَعْمَارَ مُهْمَمَةٍ مِنْ الزَّمَانِ بِانْفَاسٍ وَسَاعَاتٍ.)

هر نفسده هر ساعتده منهدم اولان عمرلر منزل بنا ایدرلر!
(إِنْ شِئْتَ ابْلِيسَ إِنْ تَلْقَاهُ مُنْصَلِتًا بِالسَّيْفِ يَضْرِبُ، فَاعْمِدِ لِلْجَمَاعَاتِ.)
النده فلچیله ضرب ایدر حالده ابلیسی کورمک استرسهک،
آدملرک جمعیتلرینه وار.

(تَجِدُهُمْ فِي أَقْوَالٍ مُخَالَفَةٍ وَجَهَ الصَّوَابِ وَأَسْرَارٍ مُدَاعَاتٍ.)

صوابه خلاف سوزلری فاش قیلنمش سرلری آنلارده بولورسن.
(يُبَاكِرُونَ بِالْبَابِ، وَإِنْ خَلَصَتْ، مَعْصِيَةً وَبَاهُوءٍ مُطَاعَاتٍ.)

عقول خالصیه عصیانی، وهم هوایه اطاعتی آنلارده کورورسن.

(قَالُوا وَقَلْنَا؛ دَعَاؤُ مَا تَفِيدُنَا إِلَّا الْأَذَى وَاخْتِصَامًا فِي الْمُدَاعَاةِ.)

سویلهدیلر؛ بز هم سویلهدک لکن سوزلر، معناسی آکلانماز
شیلرده سوگشمکدن طالاشمقدن عبارت، دعوالر ایدی.

(تَكْسِبُ النَّاسُ بِالْأَجْسَامِ فَاْمْتَهُنُوا أَرْوَاحَهُمْ بِالرِّزَايَا فِي الصَّنَاعَاتِ.)

انسانلر تنلریله کسب ایتدیلر؛ صناعت رزیهلریله روحلرینی
مذول ایتدیلر.

(وَعَاوَلُوا الرِّزْقَ بِالْأَفْوَاهِ؛ فَاجْتَهَدُوا فِي جَذْبِ نَفْعٍ بِنِظْمِ أَوْسَجَاعَاتٍ.)

آغزلاریلهده رزق طلب ایتدیلر؛ نظم یا سجع ایله بر منفعت
جذب ایتیمه اجتهاد ایتدیلر.

يعنى انسانتلرک غمی هم همی یالکز دنیادر. تنلریله جانلریله آغزلاریله همه قدر تنلریله فقط دنیایی طلب ایدوب، حتی یاخود حقیقتی آرامازلار.

(مَرَّ الزَّمانُ، فاضحی فی الثری جسد فهل تملی رجال بالملاوات.)
زمان اوتهچک؛ تنلر توپراق التنه اینهچک. بر قاچ عصرلار
عمر ایدن آدملر وارمیدر؟

(والروح ارضیه فی رأى طائفةٍ وعند قوم ترقی فی السماوات)
بعض جماعتک رأینه کوره روح ارضیهدر. یعنی ماده ایله
برابر هلاک اولور کیدر؛ دیگر بر قومک اعتقادینه کوره، روح
بر جوهر سماوی درکه موت سوکنده سماواتلره ارتقا ایدر.

روح بر سرالهیدر. «قل الروح من امر ربی.» علم بشر
روحک کنهنه واصل اولمق دگل روحک وجودی حقنده بر عام ثابت
پیدا ایدمه مشدر. جهل نادانلق انسانه عیب دگل؛ زیرا انسانک
علمی غایت محدوددر. اکن علمی احاطه ایتمه بن شیلری انسان
احیاناً انکار ایدر. بو بر غایت بیوک عیبدر؛ علومک عظمتی
عندنده انسانک حیا سزلگی جسارتیدر.

روح، روح حیوانی روح انسانی اسمیله، اهل علم فاشنده ایکی به
تقسیم اولنور، «الله یتوفی الانفس حین موتها؛ والتی لم تمت فی
منامها. فیمسک التی قضی علیها الموت؛ ویرسل الاخری الی اجل مسمی.»
(زمر-۴۲) آیت کریمه سی ده بونی تأیید ایدر.

روح انسانی تعالیم اسلامیه کوره، بر جوهر مجرد قدسی دن
یاخود بر جسم نورانی سماوی دن عبارتدر که بدن ده استعداد تمامی
سوکنده بدنه تعاق یا نفوذ ایدر. روح انسانی بدن دن مستقل بر

جوهر قائم بالذاتدر؛ «والبعث بعد الموت» اعتقادی ده بوکا مبنیدر.
روی ارض ده میترلی روحنه صدقه ویرور قبرلرینی زیارت ایدر
انسانلر هند، روم، عرب، عجم، یهود، نصاری، اسلام، مجوس، بودا
یونان اجماعاً شو اعتقاده بناء صدقه ویرورلر زیارته کیدرلر.

حیات بشرده جمیع قوانین مدنیه سیاسیه، معاملات بشرده جمیع
قوانین اجتماعیه ادبیه عموماً روحک وجودینه مبنیدر.

قرآن ده متعدد آیتلر روحک بر جوهر مستقل قائم بالذات
اولدیغنه شهادت ایدر: «ویسألونک عن الروح. قل الروح من امر
ربی.» یعنی روح سزک کوزکزه کورنور بدنه، مزاجنه، ملکسنه
قوهسنه بستون باشقه بر شی اولوب «امر رب» دن یعنی بر
سرالهدین عبارتدر. «ونفس وما سواها فالههها فجورها وتقواها...»
«ولا تحسبن الذین قتلوا فی سبیل الله امواتاً. بل احياء عند ربهم یرزقون.»
کبی آیتلر. ارواحک اجساده تعلقندن قبل هم بعد اولان حاللرینی
بیان یولنده غیر محصور احادیث صحیحه وارد اولمشدر؛ بونلارده
روحک بر جوهر مستقل اولدیغنه دلالت ایدرلر.

جزئی بر مناسبتله ذکر ی فائده دن خالی دگل بر اشاره: تفسیر
کبیرده امام رازی حضرتلری روحک بدنیدن مستقل بر جوهر
اولدیغنه استدلال یولنده اهل کلامدن نقل الانعام سورهنسنگ ۹۳ نچی
«والملائکة باسطوا ایدیهم اخرجوا انفسکم» آیت کریمه سنی ذکر
ایتمشدر؛ عادتنجه شو آیته بش تاویل بیان ایدوب، اوچ تاویل
تقدیرنده آیتک دلالتنی قبول ایتمشدر.

فقط، قواعد نحویه به بر قدر آشنا آدم شو استدلالک غایت
ساقط بر شی ایدیگینی کوروب اهل کلامک استدلاللرینه تعجب
ایدر؛ استدلاللری لسان عربدن غفلت اساسنه مبنی اولمش اهل کلامک

هر بر سوزینی رد ایتیمه میل ایدر؛ بالضروره ای العلاء حضرتلرینک
 (وکم من فقیه خابط فی ضلاله وحجته فیها الكتاب المنزل).
 سوزیله تمثل ایدر.

کلام عربده افعال قلوبدن اولمایان بر فعلده بری مرفوع
 بری منصوب ایکی ضمیر خطاب یاخود ایکی ضمیر نکلّم متصل اولماز؛
 آرایه بر «نفس» کلمهسی زیاده اولنور: «اکر متموکم» دینلمز؛
 «اکر متّم انفسکم» دینور. «تکرمونکم» دینلمز «تکرمون انفسکم»
 دینور. «اخر جوکم» دینلمز؛ «اخر جو انفسکم» دینور. بویله ترکیبلرده
 «نفس» کلمه سنی زیاده ایتّمک بر ضرورت لغوبه در. ضرورت
 اقتضاسیله کلامده کلمش کلماتره مسائل علمیه مبنی اولماز. اگر
 بویله ترکیبلر ایله استدلال ایتّمک روا ایسه «تعلم ما فی نفسی ولا
 اعلم ما فی نفسک» (المائدہ-۱۱۶) کبی آیتلر ایله بیلیم نه قدر
 بیهوده شیلره استدلال ایتّمک جائز اولور؛ «فاقتلوا انفسکم» (بقره-۵۴)
 «ولا تخرجون انفسکم من ديارکم» (بقره-۸۴) «ثم انتم هوءلاء
 تقتلون انفسکم» (بقره-۸۵) آیتلریله بدنک بدنه مغایرتنه استدلال
 درست اولور. اهل کلامک لسان عربدن دور عقلدن بعید استدلاللری
 غایت چوقدر؛ کتب کلامیه فی تفسیر کبیری مطالعه ایدنلر بیلور.
 (تمضی علی هیئۃ الشخص الذی سکنت فیہ الی دار نعیمی او شقاوات).

دنیاده قرار گاهی اولان بدنک حالنه کوره، یا دار نعیم اولان
 جنته، یاخود دار عذاب اولان جهنمه کیدر.

(وکونها فی طریق الجسم احوجا الی ملباس عنها واقوات).
 روحک بدنده قراری روحی کیوملره طعاملره محتاجا یتدی.
 یعنی روح، اوقومک رأینه کوره، بر جوهر مجرددر، کیوملره
 طعاملره محتاج اولماز. لکن بدنده حلول ضرورتیله لباس کیمک
 طعام ییمک بلیه لرینه دوچار اولمشدر. (۷-۱) (۱۰۷-۱۰۶)

وقدرة الله حق ليس يعجزها حشر لخلق ولا بعث لاموات.)
 خدایک هر بر شیه غالب قدرتی حقدر. عرصات قیامت ده
 خلقی جمع ایتمک، قبوردن امواتی بعث ایتمک قدرت خدای عاجز ایدمه مز.
 (فَاعْجَبْ لَعُلُوِّهِ الْاَجْرَامِ صَامِتَةً فَيَمَاقَالُ وَمِنْهَا ذَاتُ اصْوَاتٍ.)

اجرام سماویہ لرک، کہ بعض قیالمره کوره ناطقلمری هم غیر
 ناطقلمری اوور، عجائبلمری سیر ایت.

روم سورہسنده «فانظر الى آثار رحمة الله كيف يحيى الارض
 بعد موتها ان ذلك لمحيى الموتى. وهو على كل شى قدير.» (۵۰)
 معناسنده اولوب، شویله نظام بدیع ترتیب غریب اوزرنده اجرام
 علویہی خلق ایدن خدای بلا شبهه بعث امواتدن عاجز فالمايه جفنه
 بر برهان قطعیدر.

خدای قرانده محصور دگل آیتلرده حشر جسمانی بی بر اھین
 قطعیه ایله عبادینه بیان ایتمشدر: «ما خلقکم ولا بعثکم الاکتفس
 واحده ان الله سمیع بصیر» (لقمان-۲۸). «ومن آيته انك ترى
 الارض خاشعة. فاذا انزلنا عليها الماء اهتزت وربت. ان الذي
 احياها لمحيى الموتى انه على كل شى قدير.» (فصلت-۳۹)

«ومن آيته خلق السماوات والارض وما بث فيهما من دابة.
 وهو على جمعهم اذا يشاء قدير؛» (شوری-۲۹). «والذي نزل
 من السماء ماء بقدر فانشرنا به بلدة ميتاً. كذلك تخرجون» (زخرف-۱۱)
 «وهو الذي يرسل الرياح بشراً بين يدي رحمته. حتى اذا
 اقلت سعاباً ثقلاً سقناه لبلد ميت فانزلنا به الماء فاخرجنا به من كل
 الثمرات. كذلك تخرج الموتى. لعلكم تذكرون» (الاعراف-۵۷)

بقروده (۲۵۹-۲۶۰)؛ رعدده (۱-۵)؛ حجرده (۱۶-۲۸)؛ انبياده
 (۳۰-۴۰)؛ حجده (۱-۷)؛ يسده (۷۷-۸۳)؛ قافده (۱-۱۵)؛

واقعه سورہ سی تماماً. شو آیتلر ده قیام ساعت برہانیلہ برابر ذکر اولنمشدر. قران ده تلاوت اولنور او قدر برہمین قطعہ لرک مقصود بالذات یالکیز ایکی نتیجہ سی اولور: بری خدا یاک برلگی؛ دیگر ی، قیامتک حقلی. بزم شریعت اسلامیه ده ایکی ضرور اعتقادک بری قیام ساعتدر.

«کما بدأنا اول خلق نعیده» (انبیاء-۱۰۴)؛ «وهو الذی پیدا الخلق ثم یعیده، وهو اھون علیہ.» (روم-۲۷)؛ «ولقد علمتم النشأة الاولی، فلولا تذکرون.» (واقعه-۶۳). شو کبی آیتلر، آیات قرآنیہ اولوق جهتیلہ دگل، بلکه برہمین عقلیہ اولوق جهتیلہ منکرلری تجہیل تکیت ایتیمہ کفایہ ایدر.

منکرلر عاقبتی معلوم اولمامش، تاوبلی کلمہ مش، امکانی قطعی دلیللر ایلہ ثابت اولمش، امتناعنہ جزئی بر دلیل قائم اولمامش حقیقتی نصل شیہ استناداً انکار ایدرلر؟! امام ابی العلا حضرتلری منکرلری دائرہ انصافہ دعوت ایدوب، باقک نہ دیمش:

قال المنجم والطبيب كلاهما لا تحشر الاجساد قلت اليكما!
ان صح قولكما فليست بخاسر اوضح قولي فالخاسر عليكما.

یعنی انسان انصافنہ وجداننہ مراجعت ایدر ایسہ خطر سز طریق التزام ایدر: قیامت کلمہ جک اولوب ده، بز اعتقاد ایدر ایسہ ضرر یوق؛ لکن کله جک اولوب ده انکار ایدر ایسہ ک ابدی خسران بزه لازم اولاجق. فمن شاء فليؤمن. ومن شاء فليكفر.

(ولا تطيعن قوماً مادياتهم الا اھتيال على اخذ الاتوات.)

دینلرینی دنیا لرینہ وسیلہ ایدن آدملرہ اطاعت ایتنہ. (اتاہہ همزہ کسرہ سیلہ رشوت یولنده ویریلور شیہ اطلاق اولنور.)

(وانما حمل التوراة فارئها کسب الفوائد لاجب التلاوات.)

تلاوته محبت دگل، یالکیز فائدہ لره رغبت توراتی قاریلری لندہ حمل ایتدردی.

اوله انسانلرکه عبادتی خالصاً لوجه الله اقامت ایدر لر غایت نادر در. عمارت مساجد، رباط فی سبیل الله، نشر العلوم بین خلق الله، تلاوت ذکر الله کبی عبادت لری اوللرده بعض انسانلر احتساباً علی الله ادا ایدر اولمشلار. صوگره لارده بویله شیلرک هر بری برر صناعت اعتبار اولنیه باشلادی؛ کتب الهیه حب تلاوات یولنده دگل کسب الاتاوات یولنده روحانیلرک الله اوقونور اولدی. او زمان دن شو زمانه قدر مراتب دینییه عبادات دینییه هپ شو حالده قبالدی. کوکللرده دین قالمادی؛ دین کوزه کورنور لباسلرده، قولاقلاره واصل اولور آواز لارده بالکیز ریادن یاخود اکتساب معاش دن عبارت اولدی.

(ان الشرائع التي بيننا نحنًا و اودعتنا افانين العداوات.)

شریعتلر بزم آرایه کینه لری انواع عداوتلری بر اقدی.

(وهل ابيحت نساء القوم عن عرضي للعرب الاباحكام النبوات.)

کورمز می سن، بر قومک خاتونلارینی مال حکمنده ملک یهین طرفیقله دیگرلره حلال ایتمک یالکیز احکام نبویه ایله ثابت اولدی. «والمحصنات من النساء الاما ملکت ایمانکم. کتاب الله علیکم» (النساء ۲۳) خدای انسانلری انبیا واسطه سیله طریق هدایتیه بر حق یوله دعوت ایتمشدر. همه انبیا لساننده نازل اولان دین بر دیندر: «ان الدین عند الله الاسلام. (آل عمران-۱۸). (شرع لکم من الدین ما وصی به نوحاً والذی اوحینا الیک وما وصینا به ابراهیم وموسی وعیسی: ان اقمیوا الدین ولا تنفرقوا فیه. (الشوری-۱۳). «ام تقولون ان ابراهیم واسماعیل واسحاق ویعقوب والاسباط كانوا هوداً اونصاری. (بقره-۱۴۰). «آمن الرسول بما انزل الیه من ربه والمؤمنون. کل آمن بالله وملائکته وکتابه ورسله. لانفرق بین احد من رساله. (بقره-۲۸۵). «دین سماوی بر؛ نبیلر دیننده اختلاف یوق.» شواعتقاد اصول

ایمانم زک انک اساسیدر. «ان الدین عندالله الاسلام» معناسی ده «لا نفرق بین احد من رسله» معناسی ده شودر.

لکن اختلاف انسانلر ده طبیعت در. «ولایز الون مختلفین ۱۱۸۰. الامن رحم ربک ولدنک خلقهم. ۱۱۹. (هود)

لاجل ذلك، كتب الهیه امتر النده تحریف اولنمش. تأویلات، اختلافات سببیله بر دین «ادیان» اولمش. اویله دینلرک، هر بری دین سماوی دن غایت دور اولوب، ادیان ده تناقض تعادی بلیه لری صوکره دن پیدا اولمش. ادیانک عبادات قسمی ابتداعیات دن، اعتقاد قسمی باطل نقلیات دن عبارت فالمش.

دین یالکز «جهل اساسنده علی العمیا تقلید دن، یقینیات ده ترددن، حقائق انکار دن، عقلی تحقیر دن» عبارت اولمش. دین مسئله سنده غافلر حیرته، عاقلر تعجبه دوچار اولمشلار. هر بر شی می میزان عقل ایله وزن ایدر فیلسوفلر تعالیم دینییه طعن ایتمکدن باشقه بر چاره بولما مشلار. حتی امام ابی العلام کبکی انک خالص مؤمن بر آدم (اثان اهل الارض: ذو عقل بلا دین، و آخر دین لا عقل له).

سوزیله روی ارض ده اولان همه آدملرک «ادیان متعادیه» به نسبتله حاللرینی بیان ایتمشدر؛

(ومتی رکبت الی الدیانة غالها فکر علی حسن الضمیر سائس.)

(والعقل یعجب؛ والشراعی کلها خبر یقلد لم یقسه قائس.)

(تمجسون ومسلمون ومعشر متنصرون وهائون سائس.)

(وبیوت نیران تزار تعبدًا ومساجد معمورة وكنائس.)

(فالصابئون یعظمون کواکبا وطباع کل فی الشرور حباؤس.)

(انی ینال احوال دیانة سوددًا ومآرب الرجل الشریق خسائس.)

(واذا الریاسة لم تعن بسیاسة عقلیة خطی الصواب السائس.)

یعنی: «حسن الضمیر» دن اعتقاد خالص دن عبارت دین سماوی بی امت طرفندن الحاق اولنمش دسائس، اعتقادات باطله خراب ایتدی. انسان تعجب ایدر؛ امتلرک النده اولان شریعتلر میزان عقل ایله وزن اولنماش اخبار تقلیدی دن عبارتدر. امتلر، تعادی، اختلاف اساسنه مبنی، دورت بش «دین» اختراع ایتمشلر؛ معبدلر ده نه قدر عبادت ایدرلر ایسه ده، همه لرینک طبیعتلری شرور النده محبوس قالمشدر. او یله دیانت ایله انسان سیادته نصل نائل اولا بیلور که الک متدینلرینک الک شریفلرینک مطلبلری غایت خسیس در. رؤسای دین، ریاست روحانی بی سیاست عقلیه ایله اداره ایتمز لر ایسه، شبهه یوق، دین حق دن اوزاق کیدرلر. «فی الواقع اش شو یله در: شریعت سماوی ده تعادی اختلاف اولماز؛ دین سماوی بر در؛ نیملرک همه سی بر دینی انسانلر ده تعلیم ایتمشلر. دین ده تعادی اسبابی انسانلرک کندولری طرفندن وضع اولنمش در. دین ده باطل اعتقادلر یا دسیسه اولار ق درج اولنمش؛ یا خود عن جهل سوء فهم دن ناشی اولمشدر؛ یا خود «طلب علوم ده یولسز حرکت ایتمک دن، خانه لره آرقاسندن کلمک دن» وجود بولمشدر: اعتقاده باطل شیلر قصداً دسیسه اولار ق درج اولنمش؛ فروع کلامی ده مذاهب فقیه ده اختلاف غالباً سوء فهم دن کلش؛ علم هیئت ده اشیای طبیعی ده زعوم باطله محسوسات دن اقتباسی لازم علوم کونیه بی موضوعات دن نقل ایتمک بلیه سندن کلمشدر.

«اسلام» عقل مستقیم دن قلب سلیم دن عبارتدر. «اسلام» عدالت اساسنک همه انسانلر له علی الصلح والسلام حیات دن عبارتدر. «ان الدین عند الله الاسلام» معناسی ده شودر. «یا ایها الذین آمنوا ادخلوا فی السلم كافة. ولا تتبعوا خطوات الشيطان (بقره-۲۰۸). معناسی ده شودر.

«الاسلام دين الصلح والسلام». اسلام هر بر ملتله عدالت اساسنده معاملهي امر ايدر: «ولا يجر منكم شأن قوم ان صدوكم عن المسجد الحرام ان تعتدوا، وتعاونوا على البر والتقوى؛ ولا تعاونوا على الاثم والعدوان.» (المائدة-۲)

«يا ايها الذين آمنوا كونوا قوامين لله، شهداء بالقسط؛ ولا يجر منكم شأن قوم على ان لا تعدلوا. عدلوا. هو اقرب للتقوى.» (المائدة-۸)

«لا ينهاكم الله عن الذين لم يقاتلوكم في الدين ولم يخرجوكم من دياركم ان تبروهم وتقسطوا اليهم. ان الله يحب المقسطين. ۸. انما ينهاكم الله عن الذين قاتلوكم في الدين واخرجوكم من دياركم وظاهروا على اخراجكم ان تولوهم. ومن يتولهم فاولئك هم الظالمون. ۹ (الممتحنه).

«فلذلك فادع واستقم كما امرت. ولا تتبع اهواءهم. وقل آمنتم بما انزل الله من كتاب. وامرت لاعدل بينكم. الله ربنا وربكم لنا اعمالنا؛ ولكم اعمالكم. لا حجة بيننا وبينكم. الله يجمع بيننا. واليه المصير.» (الشورى-۱۵).

بويله آيات محكمه لردن ظاهر اولوركه: (۱) اسلام هر بر ملتله صلح سلام اساسندك معاملهي امر ايدر. (۲) خصومت دن، عداوت دن جدال دن، اعتدا دن منع ايدر. (۳) ارشاد يويله حقيقته دعوت ايدر ايسهده، اكراه اصوليله هيچ بر شئي الزام ايتمز. (۴) دفع فساد، رفع شرور ضرورتيله قوته التجا ايدر ايسهده، نشر دعوت داعيه سييله سيفي استخدام ايتمز.

هر دين سماوي اسلام دينيله شو خصوصلارده متفقد. هر بر دين سماوي عالمي اصلاح ايتمك عباد خدائي ارشاد ايتمك ايچون كمشدر. هيچ بر دين سماوي عباد خدای آراسندك عداوت نشر ايتمز. ملتئر آراسنده تعادى وهم دن، هودن، ظنون كاذبه دن

کلور؛ سلفلرینک آثار باطله‌لرینه تعصب‌دن تقلیددن، اکثریاً کندولرینک اغراض شخصیه‌لرینی تقدیم‌دن ناشی اولور. بویله شیلرله، انبیا واسطه‌سیله نازل اولان «دین سماوی» یه انواع تعریفات طاری اولدی. بر دین سماوی یه بدل، انسانلر ائنده «شرائع متعادیه» حاصل اولدی. ملتلر آراسینک تعادی تقابل وچوب مرتبه‌سنه کلوب، روی ارض تماماً بر «مخاربه دینی» میدانی اولدی‌ده قالدی.

امام ابی‌العلا حضرتلری شو «مخاربات دینی» تیاترنده جاری اولان او احوال مدهشه‌یی

(ان الشرائع اَلَّتْ بَيْنَنَا اَحْنًا وَاودَعْتَنَا اِفَانِينَ الْعِدَاوَاتِ.)

سوزیله شمعی بزه تمثیل و تصویر ایدر.

بر آدمک تحت عقدنده اولان خاتونلارک، اسیر قیلنورلار ایسه،

دیگرلره ملک یمین اولوب حلیتلری مسئله‌سنه کلنجه: شو مسئله من

وجه «استرقاق» مسئله‌سنه ومن وجوه «اختلاف دار سببیله انقطاع

نکاح» مسئله‌سنه تعلقیدر.

۱) استرقاق بلیه‌سی دنیاده غایت قدیمدر. استرقاق عالم

مدنیت‌ده حکم شریعتله دگل، حکم قوّتله حاصل اولمشدر. اهل علمک

بیاننه کوره، استرقاق مخاربه‌ده مغلوبیت نتیجه‌سیدر. ابتدای خلقت‌دن

بیرو عالم انسانیت‌ده مخاربه واردر. بالضروره استرقاق بلیه‌سی‌ده

اولور. «استرقاق حکم شریعتله حاصل اولدی.» اعتقادی خطادر.

استرقاق بلیه‌سنک عالم مدنیت‌ده ضررلاری‌ده فائدلاری‌ده واردر.

ضررلای: برطاقم بزم کبی انسانلری مال حکمنده ملک ایدوب،

حیوانات درجه‌سنه تنزیل ایتمک؛ حقوق انسانیه‌دن حریت‌دن اهلیت‌دن

محروم ایتمک.

فائده‌لری: مدنی انسانلره حاجت بیتیه‌ده بیوک کوچک اعمال

مدینه‌ده اعانه ايدر اللر حاضر ايتمهك. بونككله خانه دروننده عالم
مدنيت‌ده خاتونلارك قدرى حرمتى عزتى زياده اولور؛ ديگر اعمال
ضوريه ادا سنه خاتونلارك وقتلى خالى قالور؛ بالا تربيه سنه
حصره مت ايتميه آنالار واسع وقت بولا بيلورلر. عالم اقتصادده
خدمت ايدر اللر، ثمره ويرور عمللر آرتار؛ منافع طبيعت دن انسانلر
دها زياده استفاده ايتميه مقتدر اولورلار.

اوزمان لارده، كه انسانلر صو هوا نار بخار الكتريق كبي قوتلردن
محروم ايدى، خدمت‌ده قولانمق ضرورتيله انسانلر كندولرى كبي
انسانلرى استرفاق ايتميه طبعاً محتاج ايديلر. بناء عليه عالم‌ده
استرفاق بليهمسى غايت كهنه « برسنت اجتماعيه » اولمشدر. قرون
اولى ده عبدلرى حيوان دن ذليل بر مخلوق حساب ايدر اولمشلار؛
خدمت‌ده عبدلرى استخدام ايدرلر؛ علاوه سنه تحقير تعذيب ايدر
ايمشدر. اسلام ظهورينه قدر شو حال شويله دوام ايتمش؛

اسلام ظاهر اولدى؛ عبدلرى ده انسانيت پايه سنه رفع ايتدى.
رقيقلى حرلره كوچك قارندش ايتدى، مرحمت شفقت شكر نعمت
اساسنده معاملهي سيدلره واجب ايتدى. ذملرينى حرلر دميينه،
ذملرينى حرلر ذمه سنه مساوى ايتدى. «المسلمون تتكافؤ دماؤهم؛
ويسعى بدمتهم ادناهم. وهم يد على من سواهم.» بونككله استرفاق
مسئله سندين حاصل اولور ضررلارى تعديل ايتدى.

استرفاق مسئله سندين حاصل اولور فائده لرى ملاحظه ايدوب،
سنت طبيعیه اولارق بيكلرجه سنه مقدم پيدا اولمش بر حاجت
اجتماعيه يي حكم قانونله يكباره قلع ايتمگى مناسب كورمه يوب، عالم
انسانيتك رقيت مسئله سندين خجائينى انسانلرك قواى طبيعیه لرله
عبدالردن استغناسنه قدر تأخير ايدوب، اسلام رقيت مسئله سندين
خجات بابنده اصول ادبيه سلوك ايتمشدر:

اولاً: اسیرلر مسئله‌سندہ اهل اسلامى على حسب المصلحة دورت
شىده تخيير ايتمشدر: (۱) اسيرك حياتنده اسلامه ييا اهلنه ضرر
وجودى غالب اولور ايسه، قتل (۲) اسيرى بلبدل بلامقابلہ بوشاتمق
فائدهلى كورنور ايسه، من (۳) مال بدلنده يا خود بر مسلم مقابلنده
بوشاتمق اولى اولور ايسه، فدا (۴) اويلده بويلده اولماسه، بسكه
اهل اسلامك خدمت ايدر اللره احتياجى شديد اولور ايسه، استرقاق،
(الانفال ۶۷-۶۸-۶۹. سورة محمد- ۴). شو دورتده تخيير على
حسب التشهى دگل؛ على حسب المصلحة در. اسلامك اهلينك مصلحتى
نرده اولور ايسه اومعين اولور. (سورة النساء ۱۲۰).
ثانياً: تحرير رقبه بيك بيوك قر بتلردن عد ايتمشدر: «فلا
اقتحم العقبة. ۱۱. وما ادراك ما العقبة. ۱۲. فك رقبة. ۱۳. (سورة البلد).
قتل، ايمان، ظهار، رمضان كفاره لرنده تحرير رقبه يي واجب ايتمش.
قدرتى، نفقه كسب ايتميه هنرى وار رقيقلر مكاتبه طلب ايدرلر
ايسه قبول ايتمگى امر ايتمش. «والذين يبتغون الكتاب مما ملكت
ايما نكم فكاتبوهم ان علمتم فيهم خيراً». مكاتبلك فك رقبه لرينه لازم
اولاجق بدل كتابتى عموم مسلمينه الزام ايتمش «وآتوهم من مال
الله الذى آتاكم». (النور- ۳۳). فك رقاب ايچون بيت انمالده بر
حصه تعيين ايتمش. (التوبه- ۶۰).
بويله طريقلار ايله، اسلام رقيت بليهنسنگ دائره سيني غايت
تنگ ايتمشدر. (سورة النساء ۱۲۰).
«اختلاف دار سببيله انقطاع عقد نكاح» مسئلهسى: شو مسئله قرانده
متعدد آيتلرده ذكر اولنمشدر: (۱) «والمحصنات من النساء الا ما
ملكتم ايما نكم». تحت نكاحده اولان خاتون اسير قيلنور ايسه
نكاح منفسخ اولور. ملك يمينله مالكنه حلال اولور. (النساء ۲۴).
(۲) «ولا تمسكوا بعصم الكوافر». تحت نكاحده اولان بر مسلمه

بلاد اسلامی ترك ايدوب، ديگر ملتله التحاق ايدر ايسه نكاح منفسخ اولور. عصمت عقد زائل اولور.

(۳) «يا ايها الذين آمنوا اذا جاءكم المؤمنات مهاجرات فامتحنوهن. الله اعلم بايمانهن. فان علمتموهن مؤمنات فلا ترجعوهن الى الكفار. لاهن حل لهن. ولا هم يحلون لهن. ولا جناح عليكم ان تنكحوهن.» (الامتحان-۱۰).

بر خاتون كندو اختياريله بلاد اسلامه هجرت ايدوب، اسلامی قبول ايدرسه نكاحی منفسخ اولور.

شو آيتلر دالتيله معلومدر: عقد نكاح اختلاف دار ايله منقطع اولور. زيرا عقد نكاح مدنيتك دولتك اساسی اصلی اولان مصالح اجتماعيه اچون مشروع اولمشدر. او مصالح اجتماعيه زوجانك بر خانهده بر عائلده بر ابر اقامت ايتمكرينه وابسته در. اختلاف دار سببيله بر عائله صورتنده بر ابر اقامت ايتك حد امکان دن چيقار. حكم ضرورتله عقد نكاحی منفسخ ايتك لازم كلور. منفسخ اولنماز ايسه حیات اجتماعيهده حرج حاصل اولور. انفساخ نكاح، فيلسوفك گمانی كمي «يالكنز احكام نبوات ايله» دگل، اقتضای ضرورت ايلهده حاصل اولمشدر.

بزم شریعت اسلامییه شو مسئلهده حكم ضرورتی رعایه ايله بر ابر حكم عدالتی ده رعایه ايتمشدر: ديگر دار دن بزه كلامش خاتونلارك نكاحلرينی ده منفسخ ايدر؛ بزدن ديگر داره كتمش خاتونلارك نكاحلرينی ده منفسخ ايدر. شو حكمی يالكنز عر بلره تخصيص ايتمز. حقیقت حال شویله ايكن، بيلمه «اختلاف دار سببيله انقطاع عقد نكاح» مسئلهسی- «دين سماوی انسانلر آراسنه عداوتی القا ايدر.»-دعواسنه شاهد اولو بيلور می؟ يوق! زيرا شو مسئله حیات اجتماعيهده رفع حرج، حفظ اعراض، فروج ده عدم نزاع حکماترينه مبنيدر؛ انسانلرك حريتنه سد چكمهك، عزتارينه طوقنماق دن عبارتدر.

شو مسئله‌ی تماماً حل ایتەك ایچون—«دارنه ایله مختلف اولور؟»
 مسئله‌سنی بیان ایتەك لازم ایدی..؛ اما وقتی دگل.
 وقد مدتت فی هذا الموضوع بعض النفس لشرفه

(ترنم فی نهارك مستعیناً بذكر الله فی المترنمات.)
 کوندوزک ده، خوش آواز لر یله خدالرینی ذکر ایدنلر
 قطارنده، سن ده خوش آوازگله خدایگی ذکر ایت.
 یا ایها الذین آمنوا استعینوا بالصبر والصلوة. ان الله مع الصابرين
 (بقره-۱۵۳). «واصبر نفسك مع الذین یعدون ربهم بالغداة والعشی
 یریدون وجهه.» (الکھف-۲۸) آیت کریمه لری معنا سنده در.
 حدیث شریف ده وارد اولمش: (۱) «ما اذن الله لشیء کاذنه
 لنبی حسن الصوت یترنم بالقرآن.» (۲) «زینوا القرآن باصواتکم.»
 (۳) «لیس منا من لم یتغن بالقرآن.»

قرانی تلاوت ایدر ایکن تغنی، تحسین صوت اگرده من غیر
 تکلفی، طبیعتک اقتضاسیله، من غیر تمرن وتعلم علی السهوله حاصل
 اولور ایسه، اهل علمک اختیارینه کوره، محمود اولور. یوقسه
 تکلفی تصنع ایله، الحان غنائیه کبی تمرن تعلم ایله اولور ایسه منموم اولور.

(اذا الغارین غرّتهما بحیلٍ فدينك بالتورع والصلوات.)

(فهذا قول مختبر شفیق ونصح للحیاة واللممات.)

ایکی شهوتگی حلال ایله قضا ایدر ایسهک، سنک دینک تورع
 ایله؛ یعنی ضرری محتمل، فائکسی یوق شیلردن صاقتمق ایله اولور.
 شو سوز سید الوجود حضرتلرینک سوزیدر؛ دنیا و آخرت خیرلرینک
 هر برینی جامعدر.

کلام آراسنده اویله کلاملر اولورکه لفظی غایت موجز معناسی غایت واسع اولور. کبار مجلدات احاطه ایده من معنالره تمام وضوح ایله علی السهوله دلالت ایدر. بوکجا مثال:

اهل اصول دیمش: فقه اسلام بش جملهیه مندر جدر: (۱) الامور بمقاصدها. (۲) حکم الیقین لایرفع بالشک. (۳) العادة محكمة. (۴) الضرر یزال. (۵) المشقة تجلب التیسیر. جمیع احکام فقهیه شو بش کلمهیه مبنی اولور.

اهل حدیث دیمش: مدار قواعد اسلام بش حدیثدن عبارتدر: (۱) «انما الاعمال بالنیات. وانما لكل امریء ما نوى.» (بخاری حضرت عمر دن.)

(۲) «من حسن اسلام المرء ترکه مالا یعنیه.» (ترمذی حضرت ابی هریره دن.)

(۳) «من اتقى الشبهات استبرأ لدينه وعرضه.» (متفق علیه نعمان بن بشیر دن) شو معنی ده «دع ما یریک الی مالا یریک.» حدیثی ده وارد اولمشدر.

(۴) «ازهد فی الدنیا یرحک الله. وازهد فی ایدی الناس یرحک الناس.» (ابن ماجه سهل بن سعد دن.)

(۵) «الدین النصیحة. لله ولکتابه ولرسوله ولائمة المسلمین وعامتهم.» (مسلم تمیم الداری حضرتلر ندن.) شو بش حدیث نظام دنیایی سعادت اخراپی تماماً جامعدر. فقه حنبلی ناک نصفندن زیاده سی «انما الاعمال بالنیات» حدیثنه مبنیدر. صلاح دنیایه سعادت اخراپه متعلق هر برشی «الدین النصیحة» کلمهسنه، بلا مبالغه، داخلدر.

فیلسوف امام ابی العلاء حضرتلری شو بش حدیثک همه سینزی (اذا الغاران غرتهما بجل فدينك بالتورع والصلوات.)

سوزینه تضمین ایتمشدر. نه قدر واضح! نه قدر جامع بر بیت! بیلمه، شو بیت دن ده خارج بر معنی اولا بیلورمی؟

شو بر بیت امام ابی‌الاعلا حضرتلرینک فوق الغایه بلاغتنه، الٰک
 کامل ایمان و دیانتنه بر شاهد عدلدر؛ امامک دیننه ادبنه طعن ایدن
 مجاز فلری تبکیت تخجیل بابنده کفایه ایدر.
 فائده: - زهد فائدهسی یوق شیلره رغبت ایتمه مک. ورع ضرری
 ممکن اولور شیلردن صاقلانمق معناسنده در. شو ایکی کلمه معاً
 خصال خیرک هر برینی جمع ایدرلر.
 تنبیه: - فیلسوف حضرتلری شو اوچ بیت آراسنده، خاتونلارک
 طبیعتلرینه، اخلاقلرینه، تربیهلرینه، هیئت اجتماعیهده تأثیرلرینه
 عائد ۸۸ بیت سویله مشدر. بنده لسبب قصداً ترک ایتدم؛
 ترجمه ایتمه دم.

(رویدک یا سحابة لاتجودی. علی السبغات من جهل هیمیت.)

یاواش، ای بولو ط! یاغما. اوت بتمزیری بیهوده صوغار ورسن.
 (طلبت دینة بین البرایا لقد اشوت سهامک اذ رمیت.)
 انسانلرده دیانت می امید ایدرسن؛ اوقلارک، آثار ایسه کده،
 خطا ایدر.

(تزیوا بالتصوف عن خداع فهل زرت الرجال او اعتمیت.)

مکر ایله تصوف لباسلرینی کیدیلر. عجباً آنلاری زیارت
 ایدوب حاللرینی بیلدکمی؟!

(وقاموا فی تواجدهم فداروا كأنهم شمال من کهمیت.)

عشق اظهار ایدوب، قالدقلار؛ خمر ایچوب ایسرمش جماعت
 کبی دور ایدرلر.

(وما رقصوا حذاراً من اله ولا یبغون الا ما همیت.)

خدای خوفیله رقص ایتمز لر. بالنگز سنک حمایه کده اولان
 شیلری طلب ایدرلر.

(وجدتُ الناسَ ميتاً مثلَ حى بحسنِ الذکرِ اوحياً کَمیتَ).
 انسانلری ایکی صنف بولدم: ۱) اولمش ایسهده حسن ذکرله
 ابدأ حى قالور، ۲) جانلی ایسهده، هیئت اجتماعیهده فائدهسزلیگندن،
 میت کیمی اولور.

باب الثاء.

(ثیابی اکفانی؛ ورمسی منزلی وعیشی همامی والْمَنِيَّةَ لى بعث).
 کیوملرم کفنلرمدر؛ خانهده قبرمدر. حیاتم اولومم. اولوم
 ایسه بنم ایچون حیاتدر.
 (تخلى یاسنى الحلى، واحتلبى الغنى فافضل من امثالك النفر الشعث).
 اڭ بهالی زینتله زینتلن؛ غنایی صاغ. اوپله ایسهده باشلاری
 طارانماش حاجیلر سن دن افضل اولورلار.
 (یسیرون بالاقدام فی سبیل الهدى الى الله؛ حزن ماتوطان اووعث).
 آیقلارپله هدایت بولنده سیر ایدرلر؛ یورور یوللاری
 طاشلق یا قوملق اولور ایسهده.

(وما فی ید قلب؛ ولا أسوق برى؛ ولا مفرق تاج؛ ولا اذن رعث).
 قولده آیاقده زینت اولماز؛ باشده تاج، قولاقده کوپه بولنماز.

(ایاجسدی لاتجزعن من البلی اذا صرت فی الغبراء تعشى وتنبث).

ای بنم بدنم! یره کومولدکدن صوڭ، چور ومکدن خوف ایتمه.

(وان كان هذا الجسم قبل افتراقه خبيثا فان الفعل شر واخبث.)

شو بدن حال حیات ده خبیث ایسه، فعل دها زیاده خبیثدر.

(مناكب ساعاتی رکت؛ فأبتغى ابائاً، وسير الدهر لايتلبث.)

ساعتلرم اوزرینه بنمشم. زمانک حرکننده هیچ سکون یوق ایکن، بنده سکون استرم.

(نَهَارٌ وَلَيْلٌ عَوْقِبَا. اَنَا فِيهِمَا كَانِي بِخِيَطِي بَاطِلٍ اَتَشَبْتُ.)

کون ایله تون بری دیگری آرقاسندن کیدر طورور. بن شو ایکیسنده، گویا باطلک ایکی ایینه یاشوب طورورم.

(اَظُنُّ زَمَانِي كَوْنَهُ وَفَسَادَهُ وَلِيَدَا بَتْرَبِ الْأَرْضِ يَلْهُو وَيَعْبَثُ)

زمانمی، کونی فسادیله، بر بالا کبی گمان ایدرم که یرک توپراغیله اوینار.

بویله بر بلیغ تشبیه سویله مک ایچون تاریخ طبیعتی تاریخ انسانیتی تمام دقتله بیلیمک لازمدر. تاریخ طبیعتده حاصل اولمش تغیرات وتبدلاتی، عالم انسانیتده واقع اولمش سیاسی انقلاباتی، استقبالده اولما بیلیمک او قدر بیوک مدهشاتی تصویر ایتیمک لازم ایسه، شو سوزدن بلیغ بر سوز بولنه ماز: بر بالا کبی اوینار ایکن بویله شیلری وجوده کتورمش زمان، یگیت اولوب جدیتله حرکت ایتیمه شروع ایدر ایسه نه قدر عجایی نه قدر غرائبی انسانلره کوستره جکدر!

(مَنْ أَحْسَنَ الدَّهْرَ وَقْتًا سَاعَةً سَلِمَتْ مِنْ الشَّرِّ وَفِيهَا صَاحِبُ حَدَثٍ.)

زمانده اک یاخشی ساعت او ساعتدرکه شروردن سالم اولور، سنکده بر سوز بیلور آرقاداشک حاضر اولور.

(اعجب بدهرك اولاه و آخره ان الزمان قديم سنه حدث.)

زمانک حالنه، اولینه آخرینه، تعجب ایت! نه قدر کهنه

ایسهده همان یاشدر!!

(اودی رداه باجیال. فکم حفرت اجدات قوم ولم یحفرله جدت.)
 زمانڭ اولومی همه ملتلی خراب ایتدی. نه قدر قوملرڭ قبری
 قازلدی؛ لکن زمانڭ قبری همان قازلامادی.

(لا یرهب الموت من کان امرأ فطنا فان فی العیش أرزاءً وأحداثاً.)
 عقلی وار انسان موتدن قورقماز؛ زیرا حیاتده بلیهلر
 بیوک مصیبتلر اولور.
 (ولیس یامن قوم شر دهرهم حتی یحلوا بطن الارض اجداتاً.)
 هیچ بر قوم، قبرلرنده حلول ایتمه بینه، زمانلرینڭ شرندن
 امان بولمازلار.

(إذا مت لم أحفل بما لله صانع الی الارض من جذب وسقى غیوث.)
 موتم سوکونده قایورمام؛ بر اوزرنده قحطلق اولسون یاخود
 یاغهور یاغسون.
 (وما تشعر الغبراء ماذا تجنه اعظم ضان ام عظام لیوث.)
 قبر بیلمز که نصل شیی اچینه آلمش. قویونڭ سویاکلریمی؟
 یاخود آرسلانڭ سویاکلریمی؟

(تقل جسمنا أقدم سفر مشت فی لیل داجیه بوعث.)
 قاراڭغی تونلرده آغیر یوللارده یورور آیاقلار بزم نلرمزی
 حمل ایدر.
 (وظاهر أمرنا عیش وموت ویداب ناسک لرجاء بعث.)
 اشمزڭ ظاهری حیات اهم موتدر. عبادت ایدن، قیامت
 امیدله، عبادتنده دوام ایدر.

(فَمَا رَجُلٌ مُخَلَّدٌ بِعَجَلٍ وَلَا أذنٌ مُنْعَمَةٌ بِرَعْمَتٍ.)
 زینتیلہ آباق مخلد اولماز: کویہسیله قولاق راحت ایتمز.

(ارانی فی الثلاثة من سجونی فلا تسأل عن الخبر النبیث.)
 کندومی اوچ زندانم ایچر وسنده کورورم. خبیث خبری صورما.
 (لَفَقَدَ نَاطِرِي وَلُزُومَ بَيْتِي وَكُونَ النَّفْسَ فِي الْجَسَدِ الْخَبِيثِ.)
 کور لگم، خانه نشینلگم، خبیث بدن ده فرارم سببیل.

(اَكْرَهْتَ أَنْ يَدْعِيَ وَلِيدُكَ حَارِثًا يَا حَارِثُ ابْنَ الْحَارِثِ.)
 (تلك الصفات لكل من وطئ الحصى ما بين موروث و آخر وارث.)
 حدیث ده وارد اولمش، «اصدق الاسماء الحارث» زیرا حارث
 کلسب معنا سنده در. دنیاده هر انسان کلسبدر. بیلهم شو ایکی
 بیٹی بر خصوصی واقعه ده می سویله مش. یاخود اعراف سوره سنده
 (۱۹۰-۱۹۱) آیتلر تفسیرنده سویلنمش اخباری رد مقامنده می
 ایراد ایتمش.

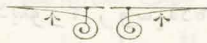
(اَيَا اَرْضُ فَوْقَكَ اَهْلُ الذُّنُوبِ فَهَلْ بَكَ مِنْ ذَاكَ هُمْ وَبَثَّ.)
 ای یر! سنک اوزرکده گناهلیلر. سکا بوندن برغم حاصل اولورمی؟
 (وَقَدْ زَعَمُوا النَّارَ مَبْعُوثَةً مِّنْ عَالَمِ غَيْرِكُمْ اذْ يُرَىٰ مِنْهَا الدُّمَانُ يَصْهَرُ فِيهَا السَّمْعُ وَتَرَىٰ عِبَادَ الرَّسُولِ يَتَّخِذُونَ اَلَّذِينَ يَدْعُونَ سِوَى اللَّهِ مَوَدَّةً وَوَدَّ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ.)
 دیر لرکه: بر آتش چیقار. یری نجاستدن پاک ایدر.
 (وَسَيَانَ مَاضٍ قَصِيرٍ اَلْمَدَىٰ وَآخِرٍ بَاقٍ طَوِيلٍ اَللَّبَثُ.)
 عمری قصیر اولوب، اولمش آدم ایله عمری اوزون اولوب
 قالمش آدم برابر.

(وخلقك من ربنا حكمةً لقد جَلَّ من لعبِ اوعيث.)
سنی خلق ایتہک خدایک حکمتیدر. قسم ایدرم خدای
عبثدن بریدر.

(وهل یخفل الجسم فی رمسه اذا جاءه حافر فانتبث.)
قبرده اولان جسم فایورورمی بر آدم کلوب فازوب چیقارسه.

(حظوظ: فربیع یحطی الغمام وربیع یجاد؛ وربیع یدث.)
هر شی بخت ایلهدر: کورمز می سن بر یر یاغوردن محروم
قالور؛ بر یرده دائماً یاغور اولور؛ بر یرده از اولور.

(وکم حدث من صروف الزمان یکرهه شیخنا والحدث.)
(مراس الاذی، ولباس الضنا وسقیا الزهمام وسکنی الحدث.)
اذا به ابتلا، دائماً خسته لك، اولوم جامینی ایچمک، قبره کرمک.

باب الجیم

(رأیت سحاباً خلتہ متدفقاً فانجم لم یطر وان حسن الخرج.)
بولوطی کوردم؛ یاغموری اولور خیال ایتدم؛ لکن یاغموری
اولمادی؛ ابتدای ظهورده او بولوط نه قدر گوزل، امید ویرور
صورتده ظاهر اولمش ایسهده.

خرج بر شیدن حاصل اولور غلبه؛ بر شی خصوصنده صرف
اولنور مصاريفه؛ یکنی ظاهر اولمش سحابه اطلاق اولنور.

(وكم فاتك الشيء الذي كنت راجياً وجاءك بالمقدار ما لم تكن ترجو).
 رجايتديگك شيلردن نه قدری فائت اولدی! رجا ایتمه دیکگ
 شیلردن نه قدری حکم قدرله سکا کلدی.

یعنی: عالمده هیچ برشی انسانگ عزیمتی ارادهسی اجتهادیله
 حاصل اولماز. هر برشی، هر برشیه غالب، حکم قدرله حاصل اولور.
 عالم طبیعتده شو حال بر قاهر مطلقگ وجودینه تمام وضوحله دلالت
 ایدر بر برهاندر. "عرفت ربی بفسخ العزائم" سوزی امام جعفر
 الصادق بن محمد الباقر حضرتلرندن مرویدر.

(لقد جاءنا هذا الشتاء وتحته فقير معري او امير مدوج)
 قسم ایدرم: انسانگ اکثری یالانغاچ فقیر، بعضلری لباسلر
 اوستنه لباس کیمش امیر ایکن، شو قیش بزه کلدی.

مدوج دواج کیمش آدم. دواج دالك ضميله كيوملر اوزرينه
 كيولور اوستك لباسه دينور. روسيهده اولان طونلار كبی.
 (وقد یرزق المجدود ائوات امة ويجرم تونا وادد وهو اوج).

جتلی آدم بر دولتگ ادارهسنه بر ملتگ نفقهسنه کفایه ایدر قدر
 مال صاحبی اولور. دیگر محتاج بر آدم بر لقمه نان دن محروم قالور.
 بعض بر لرک راینه کوره، عالم انسانیتده رحمت خدایگ اوقدر
 عدالتسز علی خلاف المناسبه انتسامی بر سر قدردرکه عقللری حیران
 عالملری زندیق ایدر. بویله میزانسز تفاوت یالکنز حظوظ دنیوییهده
 اولسه ایدی اشکال بر قدر آسان اولور ایدی. لکن اویله دگل. کمالات
 نفسیهده، درجات اخروییهده تفاوت دهها زیادهدر: الك دون، هر بر
 کمالدن الك محروم، جسماً عقلاً الك ضعيف بر آدم گاها اویله اولورکه
 دنیاده بر لقمهی مالک اولماز، کافر اولارق آخرته کیدر. زماننده

اڻ عاقل هر ٻر ڪمالي جائز جسماً عقلاً اڻ قوی بر پادشاه، سلیمان
ڪبی، آخرته نبی اولارق سفر ایدر.

بویله، علم بشرله حل اولنهماز، معمارک اصلی قدر مسئلہسیدر.
فکر بشر «مسئلہ» قدر «ی دساتیر جبریه ایلده اعمال قدریه ایلده
حل ایدہ مه مشدر.

بعض جاهلر آیات قرانیهدن غافلر شو معمای حل ایتماک زعمیله
«فاعلک فیض سعادتق همهیه برابر؛ نقصان یالکمز قابلده اولور»
دیمشدر. لکن «قابلک نقصانی کیمدن؟» فکر ایتمه مشدر. شبهه یوق
هر بر شیاڻ وجودی ده ڪمالی ده نقصانی ده خدادن اولور. غیر محصور
آیات قرانیه بوکا دلالت ایدر.

قرانده زخرف سوره سنده دورت آیتده (۳۲-۳۵) حظوظ
دنویوهده تفاوتک حکمتلری، کمالات عقلیه نفسیهیه نسبتله حظوظ دنویوهناڻڻ
وزن سز قیمتسز برشی اولدیغی بیان اولنوب، انسانلر کمالات عقلیه
نفسیهدن عبارت اولان رحمت خدایه سعادت ابدیهیه دعوت اولنمشلار.
روی ارضده نظامک دوامی ایچون، شو آیتلر حکمیل، حظوظ
دنویوهده عدالتسز تفاوت لازم ایسه، کیم بیلور، احتمال عالم وجودده
نظامک بقاسیچونده حظوظ نفسیهده کمالات عقلیهده میزان سز تفاوت لازمدر.
بوراده علی القطع سلباً یا ایجاباً سوز سویله مک، انسانک مرتبه
علمیهسنه نسبتله، جز اقدر؛ بیاهک لازمدر هم کفایهدر که خدایاڻڻ
فیضی رحمتی عدلی علمی قدرتی بز مگیلردن «زیاده» در. بونکله
مسئلہ حل اولنهماز ایسهده، عقول انسانیهیه عارض اولان حیرت
تعديل اولنور.

(وَأَوَّكَانَتِ الدُّنْيَا عَرَّوْسًا وَجَدَّتْهَا بِمَا قَتَلْتَهُ مِنْ زَوْجِهَا لَا تَزَوَّجُ)

دنیا کلین اولسه ایدی، او قدر حسابسز ارلرینی قتل ایتدیگینه
کورہ، عاقل انسان زواجنه رغبت ایتمز ایدی.

(على سفر هذا الانام فملنا لا بعد بين واقع نتحوج.)
 شو انسانلر دائماً سفرده در. بزى براق! حاجتمزى طلب ايدرك
 الك اوزاق يرلره كيدريك.

(اذا وقى الانسان لم يخش حادثاً وان قيل هجام على اذرب اهو ج.)
 انسانى قدر صافلار ايسه، يالكز عسكلره هجوم ايدر احمق
 اولور ايسده، بر شى اصابت ايتمز.

«ان ينصركم الله فلا غالب لكم.» (آل عمران-۱۵۹).
 (وان بلغ المقدار لم ينج سابح ولو انه في كبة الخيل اهو ج.)
 قدر اصابت ايدر ايسه، انسانى هيچ بر چاره قورتاراماز.
 سابح اللريله يوزر كى سير ايدر آنه اطلاق اولنور. اهو ج
 عربلر آراسنده الك مشهور بر ات اسميدر. كبة الخيل اوزوش
 ميداننده قوشار آتلارك مجموعنه اطلاق اولنور.

«اينما تكونوا يدرككم الموت؛ ولو كنتم في بروج مشيدة.»
 (نساء-۷۸)

«قل لو كنتم في بيوتكم لبرز الذين كتب عليهم القتل الى
 مضاجعهم.» (آل عمران-۱۵۳). «وان يمسسك الله بضر فلا كاشف له
 الا هو.» (يونس-۱۰۷)

امام ترمذى عبد الله بن عباس حضر تلرندن روايت ايدر:
 «كنت خلق النبي يوماً فقال لي يا غلام اني اعلمك كلمات: احفظ الله
 يحفظك. احفظ الله تجده تجاهك. اذا سألته فاسأل الله. واذا استعنت
 فاستعن بالله. واعلم ان الامة لو اجتمعت على ان ينفوك بشى لم
 ينفوك الا بشى قد كتبه الله لك. وان اجتمعوا على ان يضروك لم يضروك
 الا بشى قد كتبه الله عليك.» شو حديث هر ايكى بيتى تأييد ايدر.
 «ما اخطأك لم يكن ليصيبك. وما اصابك لم يكن ليخطئك.»

(جَمَاهِمُ امْتَالِ الْكُرَاتِ هَفَّتْ بِهَا سَيْوْفٌ ثَنَاهَا الضَّرْبُ وَهِيَ صَوَالِحُ).

کره لر کبی بیوک باشلاری، کثرت ضربدن بوگولوب
صولجان کبی اولمش، فلجلار اوچوردی.

صولجان کلمه سی فارسی دن تعریب اولنمشدر. بناً علیه جمعی
قیاس اقتضاسیه صوالجہ کلمک لازم ایدی. زیرا منتهای جموعده
قیاساً اوچ صورتده ها زیاده اولنور: (۱) مد زائددن بدل اولوب:
فرزان یا خود فرزین جمعنده فرازنه کبی. (۲) منسوب جمعنده:
اشعری حنبلی فلسفی جمعلرنده اشاعره حنابله فلاسفه کبی. (۳) عجمی
اسملرده: ارمن چرکس جمعلرنده ارامنه چراکسه کبی. لکن
ایکنچی صورتدن ماعداده زیاده قیاسی ایسده وجوبی دگلدر.
بنا برین امام ابی العلاء اللغوی های ترک ایتمشدر.

(وَقَدْ يَغْلِقُ الْإِنْسَانُ مِنْ دُونِ شَخْصِهِ وَلَا جَأَّ وَهَمُّ الْقَلْبِ فِي النَّفْسِ وَالْجِ).

انسان خانه قاپوسینی قاپایوب وجودینی حفظ ایده بیلور.
لکن قلب قاپوسینی قاپامیه مقتدر اولماز. قایغو قلبینه دائماً
هجوم ایدر طورور.

(لَعَمْرِي لَقَدْ خَلَعْتُ وَكُوْرًا حَمَائِمٌ لِيَالِي ضَافَتْ عَنِ ظِبَاءٍ نَوَالِحُ).

عمرمله قسم ایدرم: آهولاری اینلر صیغدرماز وقتلارده
کوگر چین لر اویالارینی (یوالرینی) ترک ایدرلر. (مرادی بکشا
معلوم دگل).

(أَوْ مَلَّ عَفْوًا لِلَّهِ، وَالصَّدْرُ جَائَشٌ، إِذَا خَلَجْتَنِي لِلْمَنُونِ الْخَوَالِجِ).

او وقت، که بنی اولوم طرفنه جذب ایدرلر، کوگلم تورقودن
اوینار ایکن، اللهک عفوینی امید ایدرم.

(هُنَاكَ تَوَدُّ النَّفْسُ أَنْ ذُنُوبَهَا قَلِيلٌ وَأَنَّ الْقَدْحَ بِالْخَيْرِ فَالْجِ).

او وقت انسان آرزو ایدرکه گناهلری کم اولا؛ خیردن
نصیبی ده چوق اولا.

«يوم تجد كل نفس ما عملت من خير محضراً. وما عملت من سوء تود لو ان بينها وبينه امداً بعيداً.» (آل عمران-۲۹). «حتى اذا جاءنا قال ياليت بيني وبينك بعد المشرقين. فبئس القرين.» (زخرف-۳۸).
قدح قافك كسریله قمار اوقلارینه دینور. استقسام یعنی قدرده مقسوم اولان شیئی استعلام ایچون عربلر استعمال ایدرلر ایدی. شرع اسلامی استقسامی حرام ایدوب، (المائده-۳) امتلرینه استخاره یی مشروع ایتمشدر.

(سَيَأْكُلُ هَذَا التُّرْبَ اَعْضَاءَ بَدَنِ وَتَوَرَّثَ اَحْجَالُ لَهَا وَدَمَالِجُ.)
عنقریب شو توپراق بدنك اعضالرینی اكل ایدر؛ زینتلی دیگرلره فالور.

(وَيُصِيبُ الْفَتَى سَهْمٌ مِنَ الدَّهْرِ صَائِبٌ وَانْ صُرِفَتْ عَنْهُ السَّهَامُ الزَّوَالِجُ.)
انسانی دهرك غطا ایتمز اوغی بر ضربه ده قتل ایدر. هر نه قدر دیگر اوقلار انساندن صرف اولنورلار ایسه ده.

(اِذَا دَرَجَتْ فِي الْعَالَمِينَ قَبِيلَةٌ فَخَيْرُهَا مِنْ اَنْ تَنْتَبِهُنَّ خُرُوجَهَا.)
بر قبیلله عالمده منقرص اولسه ده خوشدر. زیرا نسل بر اقمق دن نسل بر اقمایوب کتمک خیرلیدر.

(فَمَا اَمِنَتْ نِسْوَانٌ قَوْمٍ اَعَزَّةٍ عَلٰى عَزِّهَا اَنْ تُسْتَبَاحَ فُرُوجَهَا.)
کورمزمی سن عزیز قوملرکده خاتونلاری دیگرلر نذیده اسیر اولوب مبدول اولمق دن امان بولامازلار.

(وَمَا تَمْنَعُ الْخُودَ الْحِصَانَ حُصُونُهَا وَلَوْ اَنْ اَبْرَاجَ السَّمَاءِ بُرُوجَهَا.)
جمیل عقیف خاتونلاری ده حصون حفظ ایدهمز. خانهلری کوک برجلر نده اولور ایسه ده.

(فَمَا عَرَجَتْ فِي شَأْوَاهَا أُمَّ جَنْدَبٍ وَلَا عَقَلَتْهَا شَأْوَاهَا وَعُرُوجَهَا.)
 بیوک بلیه لر عرکتلرنده توفق، میل بیللمز لر. هیچ برشی اوبلار لی
 یولده حبس ایده مز. یعنی بلار دائماً انسانه هجوم ایدر طور ور.
 شاء شاة کلمه سنک جمعیدر. عروج جمعیدر. عددی بش
 یوزدن زیاده توه سور یسنه اطلاق اولنور.
 (تُدَالُ كِرَاسِيُ الْمَلُوكِ وَطَالَمَا غَدَتُ وَهِيَ تَحْمِي بِالْعَوَالِي مَرُوجَهَا.)
 پادشاهلرک تختلری اهانت اولنور. نه قدر وقتلر همالری
 فلجلار ایله حمایه قیلنور ایدی.

(رَوْحٌ ذَبِيحِكَ لَا تَعَجَلُهُ مَيْتَتُهُ فَتَأْخُذُ النَّحْسُ مِنْهُ وَهُوَ يَخْتَلِجُ.)
 ذبیح ایدر ایسهک حیوانی تعدیب ایتمه. جانی وار ایکن،
 اعضالرینی کسه.
 (هَذَا فَبَيْعٍ. وَعِلْمِي غَيْرٌ مُتَسِقٍ بِمَا يَكُونُ. وَلَكِنْ فِي الثَّرَى الْجُ.)
 زیرا ظلم اولور. کله بگی بیلهم؛ لکن بلاشبهه توپراق
 التنه کیدرم.

(وَالنَّاسُ مِنْ أَجْلِ هَذَا الْأَمْرِ فِي ظُلْمٍ وَمَا أُوْمَلُ أَنْ الْفَجْرَ يَنْبَلِجُ.)
 اولوم سببيله انسانلر انواع قارا کلقده قالدیلار؛ خیال ایتمه مکه
 بر کون اولورده انسانلره شو حقیقت منکشف اولور.
 (مَضَى أَنَسٌ؛ وَاصْبَحْنَا عَلَى ثِقَةٍ أَنَا سَنَتَبِعُ فَالْإِشْجَانُ تَعْتَلِجُ.)
 انسانلر کتدی لر؛ بزده آنلار آرقاسندن کیده جگمزده شبهه ایتمز
 اولدق. شوکا کوره قایغولار دولقونلاندی.

(إِنْ ادْجُوا وَتَخَلَّفْنَا وَرَاءَهُمْ شَيْئًا يَسِيرًا فَإِنَّا سَوْفَ نَدَلِجُ.)
 آنلار کیدوبده، بز بر قدر آرتده قالمش ایسهک، بر آز
 صوگ بزده کیدرز.

(ادْلِجْ اِلَى رَحْمَةِ اللّٰهِ الَّتِي بُدِّلَتْ فَمَا يَسْرُكَ اِلَّا فِي التَّقَى دَلِجْ.)
 خدايک همه عالمی احاطه ايدن رحمتنه حرکت ايت. زيرا يالکز
 تقا يولنده حرکت سکا سرور و يرور.
 (قَدْ عِيلَ صَبْرُكَ وَالظُّلْمَاءُ دَاجِيَةٌ فَاصْبِرْ قَلِيلاً لِّعَلَّ الصُّبْحَ يَنْبَلِجُ.)
 قايفو قارا کڻغنده صبرک توکندي. بر آر صبر ايت. شايد
 طاک نورى ظاهر اولور.

اشتتني ازمه تفرج قد آذن ليک بالبلج.
 وظلام الليل له سرج حتى يغشاها ابو السرج.
 يعنى بلا شديد اولور ايسه، زائل اولور؛ تون نه قدر
 قارا کڻق اولسه ده سوکى طاک اولور. شمسک طلوعنه قدر تون
 قارا کڻغنده يولوزلار ظاهر اولور.

(لَا يَعْرِفُ الدَّهْرَ الا مَعْتَشِرَ غَلَبُوا فَمَا اسْتَكَنُوا؛ وَلَمْ يَزْهَوْا وَقَدْ فَلَجُوا.)
 زمانى يالکز اويله آدملىر بيلورکه بلالر هجوم ايدر ايکن
 ذليل قالمازلار، غلبه ايدرلىر؛ مطلوبلرينه نائل اولورلار ايسه کبر ايتمزلىر.
 «فَمَا وَهَنُوا لَمَا اَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ، وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَنُوا. وَاللّٰهُ
 يَعْجِبُ الصَّابِرِينَ. ۱۴۸. وَمَا كَانَ قَوْلُهُمْ اِلَّا اَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا
 وَاَسْرِفْنَا فِي اَمْرِنَا. ۱۴۶.» (آل عمران.)

(اَفْتَحْ بَايَسْرَ شَيْءٍ فَالزَّمانُ لَهُ مَخِيْلَةٌ لَا تُقْضَى عِنْدَها الْحُوجُ.)
 آز بر شيه قناعت ايت. زيرا زمانک بولو طى اويله درکه حاجت
 ياغمورلاريني اميد ايدرسن، لکن حاجتک قضا اولنماز.
 مخيله اويله بولو طدرکه کورنور ايکن «ياغمور و يرور» خيال اولنور.
 (وَمَا يَكْفُ اِذَاةً عِنْدَكَ عِلْفُ ضَنَى وَقَدْ يَشْجُكَ عَوْدُ مَسِّ عَوْجِ.)
 دائماً ضعيف آدمده سنى اذادن خالى براقماز. کورمزى سن
 اکرى (کرى) طايقده گاها سنک باشکى يارور.

لَقَدْ دَجَى الزَّمَانُ فَلَا تَدْجُوا وَلَسَّجَ فَلَمْ يَدْعُ خَصْمًا يَلْجُ.
 حرکت قیدما کز؛ زیرا زمان غایت قارا کفی اولدی؛ خصومتنده
 هر کیمه غلبه ایندی. هیچ بر آدمده آغز آچمیه افتدار بر اقمادی.
 (ارانی قد نصحت فما لنصحی اذا ما غارَ فی اذن یمج.)
 شو سوزمله هر کیمک خیرینی قصد ایدرم؛ اوپله ایکن
 نیچون سوزم قولافلاره وصولی سوکنده مردود اولور.
 (وقد کذب الصبیح بلا اریاب فهل صدق الاصم او الا شج.)
 شبهه یوق، صبیح خبرلرده کاذب اولورلار. اصم ایله اشج
 درست سویلرلرمی گمان ایدرسن؟
 الاصم الاشج حدیثده روایتلری مقبول، رجال صبیحدن ایکی
 بیوک فقیهک لقبلر ایدر.

(تیمم فجاً واحداً کلُّ راکبٍ ولا بدَّ اَنی سألک ذلک الفجاء.)
 همه آدم بر یوله کیدر. چاره سز بنده اوپوله کیدرم.
 (اعوام جَرَّ اَنْ اُصْبِتُمْ فهِينَ وَاَنْ تَخْلَصُوا فَاللهُ رَبُّکُمْ نَجَى.)
 ای دیکزده سیر ایدر آدملر! اگر سزه بلا کلور ایسه
 غایت فریب؛ اگر خلاص اولور ایسه کز خدایکز سزی فورنارمش اولور.
 «واذا مسکم الضر فی البحر ضل من تدعون الا اياه.» (اسراء-
 ۶۷-۶۸-۶۹)

(ضللتُم! فهل من کوکب یتدی به؟ فقد طال ما جن الظلام وما دجى.)
 حقیقت یولندن یاز دیکز! سزی هدایتیه ارشاد ایدر بر
 کوکب بولنورمی؟ عالم انسانیتده قارا کلق نه قدر اوزاق قالدی!
 (فلا تامنوا المرء التقی علی التی تسوءون زار المساجد او حجاً.)
 انسان مسجدلری زیارت ایدوب حج قیلوب نه قدر تقی

اولور ایسهده، سزه ضرر ویره بیلور شیلرده امین صانماکز.

(وَلَا تَقْبَلُوا مِنْ كَذِبٍ مُنْتَسِقٍ تَحِيلَ فِي نَصْرِ الْمَنَاهِبِ وَاعْتِجَابًا)

یلان سویلر، دینیله آلوش و بروس ایدر، منهلر نصرته
عیلر دوزر آدمک سوزینی قبول قیلماکز.

(فَدَاكَ غَاوَى الصَّدْرِ قَلْبِي كَقَلْبِهِ مَتَى مَلَآ التَّنَكِيرُ مَسْمَعَهُ مَجَابًا)

زیرا اویله آدمک کوکلی آزغون اولور. بنمده قلم او آدمک
قلبی کبی درکه نه قدر عبرتله کورور ایسهده اعتبار ایتمز.

(وَأَنَّ لِاجْسَامِ الْإِنَامِ غَرَائِزًا إِذَا حَرَكْتَ لِلشَّرِّ طَالِبَهُ لَجَابًا)

انسانلرک اویله طبیعتلری واردر که شر طلب ایدنلری دائماً شر اشلره
ملازم ایدر.

یعنی انسانی شیطان اغوا ایتمز انسان کندو طبیعتله گهراه اولور

طبیعتی ده انسانه شر اشلری الزام ایتمز؛ انسان کندوسی طلب

ایدر؛ صوگره طبیعت تحریک ایدر.

(سِوَا عَلَى النَّفْسِ الْحَبِيثِ ضَمِيرَهَا أَمْكَةً زَارَتْ لِمُنَاسِكَ أَوْجَابًا)

قلبی پاک دگل انسانه برابردر: عبادت نیتیله مکهی زیارت

ایتمسون، یاخود دیگر بریره کتسون.

(يَا سَعْدُ إِنَّ ابْنَ سَعْدٍ لِحَادِثَةٍ أَمْسَى الْحَمَامُ يَسْمَى عِنْدَهُ فَرَجًا)

ای انسان! فارتلق اویله بر بلیه درکه اولوم آکنا نسبتله

شادلق تسمیه اولنور.

(وَالرُّوحُ شَيْءٌ لَطِيفٌ لَيْسَ بِدَرَكَةٍ عَمَلٌ، وَيَسْكُنُ مِنْ جِسْمِ الْفَتَى عَرَجًا)

روح لطیف بر شیدرکه حقیقتی معلوم دگل. بر انسانک طار

بدننده قرار ایدر.

(سَبَّحَانَ رَبِّكَ أَهْلُ بَيْتِي الرِّشَادَ لَهُ وَهَلْ يَحْسُبُ بِمَا يَلْقَى إِذَا خَرَجًا)

یارب سنی تقدیس ایدرم؛ عجب بدننن خروجی بدننده روحک

عقلی فالورمی؟ اصابت ایدر شیلری حس ایدرمی؟

(قَالَتَ مَعَاشِرُ يَبْقَى عِنْدَ جَنَّتِهِ وَ قَالَ نَاسٌ إِذَا لَاقَى الرَّدِّيَّ عَرَجَا.)
 بعضلر «روح بدنی یاننده قالور.» بعضلر «سمایه عروج
 ایدر.» دیدیلر.

(وَلَيْسَ فِي الْإِنْسَانِ مَنْ نَفْسٌ إِذَا فُبِضَتْ سَافَى الَّذِينَ لَدَيْهَا طَيْبَهَا الْأَرَجَا.)
 انسانلر آراسنده اوپله بر انسان بولنماز که موتی صوکنده
 جسدینک ایسی خوش اولسون.
 (وَأَسْعَدُ النَّاسِ بِالْدُنْيَا عُوْزُهُ نَافِي بِنِيهَا، وَنَادَاؤُ الذَّمِّ فِي دَرَجَا.)
 دنیاده انک سعید انسان اوزاهددرکه دنیا اهلندن دور اولور،
 نسل بر اقمایوب آخرته کیدر.

(أَغْنَى الْإِنَامَ تَقَى فِي ذُرَى جَبَلٍ يَرْضَى الْقَلِيلَ وَيَأْبَى الْوَشَى وَالنَّجَا.)
 انک غنی آدم طاغ تپهلرنده اولان تقی درکه انه قناعت ایدر؛
 زینتی تاجی ابا ایدر.

(وَأَفْقَرُ النَّاسِ فِي دُنْيَا هُمْ مَلِكٌ يَضْحَى إِلَى اللَّجْبِ الْجَرَّارِ مُحْتَاجًا.)
 دنیاده انک فقیر آدم او پادشاهددرکه بیوک عسکرلره محتاج اولور.
 (وَقَدْ عَلِمْتَ الْمَنَايَا غَيْرَ تَارِكَةً لَيْثًا بَخْفَانَ أَوْ ظَبِيًّا بَفَرْتَاجَا.)
 اولوملر آرسلانلاری ده آهولاری ده بر افرماز.

(تَسْرِيحُ كَفَى بَرَعُوثًا ظَفَرْتُ بِهِ أَبْرُ مِنْ دَرْهَمٍ تُعْطِيهِ مُحْتَاجًا.)
 الملک بر برچه یی آزاد ایتمگی محتاج آدمه بر درهم ویرمه
 سندن خیر لیدر.

(لَا فَرْقَ بَيْنَ الْأَسْكَ الْجَوْنِ أَطْلَقَهُ وَجَوْنِ كُنْدَةَ أَمْسَى يَعْتَدُ النَّجَا.)
 قارا بر برچه جانبله، که آزاد ایدرم، ترکستان ولایتنه

«کنده» نام شهرلی جمیل آق بدن باشنده تاجی اولور، خاتونلڭ جانی آراسنده فرق یوق.

یعنی جان، حیات؛ حیوانلڭ اولسون انسانلڭ اولسون؛ محترم مدری (کلاهما یتوقی، والعیاه له حبیبه ویروم العیش مهتاجا.)

الڭ حقیر حیوان، جمیل خانون کیمی، ضرردن صافنور؛ حیاتی دوست طوتار؛ معیشت ایتمگی آرزو ایدر.

(خُدُوا فی سبیل العقل تَهْدُوا بهدیه ولا یرجون غیر المهیمن راجی)

طریق عقلی اختیار قیلگیز؛ عقللڭ سیرتله مهتدی اولورسز.

هر بر شیئی انسان بالکیز خداسندن رجا ایتسون.

(ولا تطفئوا نور الملیک فانه ممع کل من حجی بسراج.)

نور خدای اولان عقلی اهمال ایتمه کیز. زیرا خدای هر بر انسانه عقلدن بر نور ویرمشدر.

(أَرَى النَّاسَ فی جهوله؛ کبراً و هم کولدان حی یلعبون خراج.)

انسانلری، حقیقتی کشف اولنمه مان، بر مشکل دروننده کورورم.

بیوکلری «المده نه وار؟ بیل!» اویونینی اوینار یاش بالالار کبیدر.

(لَکُونُ خَلْکَ فی رمس اعزله من ان یرکون ملیکاً عافد التاج.)

انسانلڭ قبرده قراری باشنده تاجی وار پادشاه اولمق دن اولادر.

(الْمَلِکُ یحتاج أَلْفاً لتنصره والموت لیس الی خلق بمحتاج.)

زیرا پادشاه نصرت ایدن آدملره محتاج اولور؛ لیکن موت هیچ بر آدمه محتاج اولماز.

(ماعاقد الجبل یبغی بالضحیٰ عضداً الا کصاحب ملک عاقد التاج.)

ایپ آلوب اورمان دن اوطون طا شور آدم ملک صاحبی تاج
کیمش پادشاه کبدر.

(ماعدل الموت من آت واستره فهیجینی فانی غیر مهتاج.)

اولوم نه قدر عادلر نه قدر خفیدر؛ بگاده نشاط ویر.
زیرا بنده نشاطسز قالمشم.

(العیش افقر منا کل ذات غنی والموت اغنی بقی کل محتاج.)

حیات هر بر غنیلر مزی فقیر ایدر. موت هر محتاجی تماماً
غنی ایدر.

(اذا حیاة علینا للاذی فتحت باباً من الشر لاقاه بارتاج.)

حیات بزه اذا ویرمک ایچون شر فاپولارینی آچار ایسه،
اولوم اوقاپوی قاپار

(کاننی راکب اللج الذی عصفت ریاحه فهو فی هول وتوویج.)

کندومی گویا دیکز اوزرنده خیال ایدر مکه یلیری غایت
شدنل ایسوب دائماً خطرلی دولقونلی اولور.

(وفی طباعک زینغ والهلال علی سموه حاف تقویس وتوویج.)

سنک طبیعتکده استقامت دن عدول واردر. کورمزی سن هلال
نه قدر بیوک ایسه ده، دائماً اگری اولور.

(فزن من الوزن لفظاً حین ترسله وزن من الزین اعطاء بتروویج.)

سوزی سویار ایسه ک وزن ایت. حاجتی ویرور ایسه ک تعجیل ایت.

(وانظر الی نفسك اللوهی بمنظرها ولو غدوت انا ملک وتوویج.)

لئیم نفسکی هر وقت لئیم اعتبار ایت. ملک هم تاج صاحبی
پادشاه اولور ایسه کده.

(وَاطْلُبْ لِبَنَتِكَ زَوْجاً كَى يَرَاعِبَهَا وَخَوْفِ ابْنِكَ مِنْ نَسْلِ وَتَزْوِيجِ).
 قزكى صاقلامق، حقلرينى رعايه ايتمك ايچون بر زوج طلب
 ايت. اوغلكى زواجدن نسلدن تخويى ايت.
 (مَا الِيسْرُ كَالْعَدَمِ فِي الْاِحْكَامِ بَلْ شَحَطَتْ حَالُ الْمِيَّاسِيرِ عَنِ حَالِ الْمَحَاوِيجِ).
 بايلىق فقيرلك كى دگل. بايلارك حاليه محتاجارك حالى آراسنده
 تفاوت بيوكدر.

(أَلَا إِنَّ الطَّبَّاءَ لَفِي غُرُورٍ تُرَجَّى الْخُلْدَ بَعْدَ لَيْوْثِ تَرْجٍ).
 آهور بيهوده هم باطل خيالده فالمشلار: آرسلانلار هلاكى
 سوكونده بقاي استرلر!

(وَاشْرَفَ مَنْ تَرَى فِي الْأَرْضِ قَدْرًا يَعِيشُ الدَّهْرَ عِبْدَ فَمٍ وَفَرْجٍ).
 ير يوزنده الك شريف آدم تمام عمرنده ايكى شهوته عبد اولور.
 (وَحَبُّ الْاِنْفَسِ الدُّنْيَا غُرُورٌ أَقَامَ النَّاسَ فِي هَرَجٍ وَمَرْجٍ).
 انسانلرك دنيايه محبتى اويله بيوك بر فتنه دركه انسانلرى
 فساد، قتال بليهلرينه بر اقدى.

(مَتَى كَشَفْتَ اخْلَاقَ الْبِرَايَا تَجِدَ مَا شِئْتَ مِنْ ظَلَمٍ وَحَرْجٍ).
 انسانلرك اخلاقلرينى تفتيش ايدر ايسهك، استه ديگك قدر ظلم
 وبقاحتى بولورسن.

(فَسَادَ مَعِيشَةٌ وَأَحْمَلُ إِذَاةً لِمَنْ صَاحَبَتْ مِنْ حَوْصٍ وَبَرْجٍ).
 مداره ايله عمر ايت. كيم ايله صحبت ايدر ايسهكده، طار
 كوزلى اولسون، خوش كوزلى اولسون، اذاسنه صبر ايت.
 مداره همزه ايله حقيقتنه عناد ايدوب قبول ايتمهك. شرعاده

عقلا ده اڭ منده موم بر صفتدر . بالکن جاهل متکبر احمق آدمده بوانور .
مداره هیزه سز اڭ محمود اخلاق لاردن در : حدیث شریفده
وارد اولمش : « رأس العقل بعد الايمان بالله مداراة الناس . »
انسانلرله حسن معامله دن حسن مصاحبه دن عبارتدر . هر آدمله
ملایمه مسامحه اساسنده معامله ایدوب ، اذا جفا ایدرار ایسه تحمل
ایتمکله اولور .

« ولا تستوی الحسنة ولا السيئة ادفع بالتي هي احسن . فاذا
الذي بينك وبينه عداوة كانه ولي حميم . » (فصلت - ۳۴) .
(فان الاسد تتبعها ذئابٌ وغربانٌ فمن عورٍ وعرجٍ) .
کورمز می سن آرسلانلارڭ آرقاسندن کور آقساق بوریلر
قارغهار کیدرلر .

(وجدت الناس في هرجٍ ومرجٍ غواة بين معتزلةٍ ومرجٍ) .
انسانلری فتنه فساد در وننده بولدم . اعتزال ارجا کبی کلامی
منه بیلر ایله گمراه اولمشلار .
(فسانٌ ملوکهم عزفٌ ونزفٌ واصحابُ الامور جُباةٌ خرج) .
پادشاهلری لهودن ایسر کالک دن ما عدا شی بیلمز . اصحاب
امور خراج جمع ایدر .

(وههم زعيمهم انهابُ مالٍ حرامٍ النهبِ او ااحلال فرج) .
رئیسلری حرام مالی نهب ایدر ، دیگرلرڭ حرمنه تعدی ایدر .
(غدا العصفور للبازي اميراً واصبح ثعلباً ضرغامٌ ترج) .
لئیم شریفلره امیر اولدی ؛ قونلی آرسلان تولکی حکمنک قالدی .
(ما كنت اوشر ان يمتد بي زمني حتى ارى دولة الاوغاد والسفل) .

(اِنِّى الدُّنْيَا لِحَاھِ اللّٰهِ حَقٌّ فَيَطَّلِبُ فِى حِنَادِھَا بِسِرِّجٍ)
 دنیاده، خدای لعنت ایتمسون آکا، حق وار مبدرا؛ که قارا کئی
 تونلرده یانار چراغ لر ایله طلب ایدر ایدک.

(سُبْحَانَ مَنْ بَرَأَ النُّجُومَ کَانَھَا دُرٌّ طَفَا مِنْ فَوْقِ بَحْرِ مَائِجٍ)
 او خدای تقدیس ایدرم که یولدوزلاری، دولقونلار دیگیز
 اوزرنده یوزر انجو کبی خلق ایندی.

(وَالتَّاجُ تَقْوَى اللّٰهِ لَا مَا رَصَعُوا لَیْکُونُ زیناً لِلْامیرِ التَّاجِجِ)
 انسانک تاجی تقواسیدر؛ تاج صاحبی امیره زینت قیلماق ایچون
 بیزنمش شی دگل.

(وَصَفْتِکَ فَا بْتَهَجْتِ؛ وَقَلْتَ خیراً لِتَجْرِیْنِی، فَا دَرکِنِی اِبْتِهَاجِی.)
 سنی مدح ایتم؛ سن شاد اولدک. بالمقابل سن ده بنی مدح
 ایتمک. بکاده سرور کلدی.

(اِذَا کَانَ التَّقَارُضُ مِنْ مُحَالٍ فَاحْسِنُ مِنْ تَمَادِحِنَا التَّهَاجِی.)
 شعر سویلشمک یلان شیلر ایله اولور ایسه، مدح قیلشمق
 دن ده سوگشمک افضل اولور.

(اِذَا اِثْنِی عَلَی الْمَرْءِ یَوْمَا بِخیر لَیْسَ فِی فِذَکَ هَاجِی.)
 بن ده یوق بر خیر ایله انسان بکا ثنا او قور ایسه، فی الحقیقه
 بنی هجو ایتمش اولور.

(وَحَقِیْ اَنْ اُساءَ بِمَا اَفْتَرَاهُ فُلُومٌ مِنْ غَرِیْبِی اِبْتِهَاجِی.)
 بکا لازمدر که افتراسیچون غمگین اولایم. شاد اولماق طبیعتک
 لئیم لگندن کلور.

(اذا ما مضى نفس فأحسبني . . . كالحيط من ثوب عمر نهج.)

بر نفس کیدر ایسه، عمر کیومندن بر ایب چورودی خیال ایت.

(وان هاجك الدهر فاصبر له وعش ذاقا كان لم تهج.)

زمان سنی قوباروب طوزدرر ایسه، صبر ایت. سکا گویا بر

شی اولمامش کبی، حلیم رزین قوی اولارق عمر ایت.

یعنی انسان، بیك بلا بیك مشقته اوغررر ایسهده، ذلیل اولماز.

ماء شرف بهای عزت ایله دائماً متحمل اولور. حالندن هیچ بر

انسانه شکایت ایتمز. «اما اليك فلا! واما اليه فلي! عامه بحالی

حسبی عن سؤالی.» شعارینی لسان حالیه سویاب، بوزی نور

نشاط نور جدیدله دائماً روشن اولور؛ قلبی هر وقت راحت قالور.

(فيا قائد الجيش خفض علي . . . ك! في غير حظك يعلو الرج.)

ای عسکر قائدی! بر آز آهسته ملایمتله حرکت ایت. توزك

ارتفاعی سنك حظكده دگل.

(زمان حباك قليل العطاء ما زال يكثر اخذ المهج.)

پك از برشیی سکا ویرمش زمان دائماً سندن عزیز جانلاری

اخذ ایدر.

(فلا تود انفسنا. حسبنا قضاء له باذانا لهج.)

بزی هلاك ایتمه. بزه، اذامزه حریص اولان، قضا کفایه ایدر.

(أعن باكياً ليج في حزنه وسل ضاحك القوم مم ابتهج.)

آغلار غمکین آدمه یاردم ایت. کولر آدمدن صورا:

«نه ايله شادلانمش؟»

صالحا باکیه زنده آ ما من کلا

(وَعَالَمِنَا الْمُنْتَهَى كَالصَّيِّدِ . . . ي قِيلَ لَهُ فِي ابْتِدَاءِ تَهْجٍ.)

بزم منتهی الٰہ زبردست عالمز بر صبی کبیرکہ آکا «الفبا او قوا!» دینور. (تهج=ہجا او قومق معناسندہ اولان تهجی امریدر.) یعنی علم بشر، نہ قدر واسع ایسندہ، عالم طبیعتک عالم وجودک اتساعنہ نسبتلہ بر نقطہ قدرده اولاماز. عالم انسانیتده ناملری مشهور الٰہ بیوک فیلسوفلر الٰہ بیوک عاقللر مدرسہ طبیعتده الفبا او قور مبتدی چوجق کی فالورلار.

وجودک اتساعنہ قدرتک عظمتنہ احاطہسنہ اعتبار کوزیلہ نظر ایدن اهل بصیرت، شبہہ یوق، شو حقیقتی تصدیق ایدر.

فقط، کیم بیلور، انسان نہ وقت عالم وجودده سن رشدہ بالغ اولوب مدرسہ طبیعتده علوم عالیہ درسلرینی تمام ایدر؟! «قل لو کان البحر مداداً لکلمات ربی لنفد البحر قبل ان تنفد کلمات ربی. ولو جئنا بمثله مددا.» (الکوف-۱۰۹).

«ولو ان ما فی الارض من شجرة افلام والبحر یمدہ من بعدہ سبعة ابحر ما نفدت کلمات الله. ان الله عزیز حکیم.» (لقمان-۲۷).

فصل الحاء

فصل الحاء

فصل الحاء

فصل الحاء

فصل الحاء

فصل الحاء

فصل الحاء

أَنْعَمَ مُصَبَّحاً عَمِ صَبَاحاً جَاهِلِيَّتِ زَمَانُلَرْنَدَه عَر بَلَرِكْ تَجِيه لَرِي ايدى.

(رَجَوْتُ بِقُرْبٍ مِنْ خَلِيلِكَ مُرَبَّحاً وَبَعْدَكَ مِنْهُ فِي الْحَفَائِقِ أَرْبِحُ،)

دوستتکه یاقینلندن بر فائده امید ایدرسن فی الحقیقه، دوستتکدن

نه قدر اوزاق کیدر ایسهک او قدر فائده اولور.

(إِذَا أَنْتَ لَمْ تَهْرَبْ مِنَ الْإِنْسِ فَاعْتَرِفْ بِطُلُسٍ تَعَاوَى أَوْ ثَعَالِبٍ تَضْبِعُ.)

انساندن فاجماز ایسهک، اورز بوریلرله یاخود تولکی ار

ایله بیلش طانش!

یعنی انسانلر بورى كى خبیث ظالم اولور؛ یاخود تولکی

كی مکار حیلکار اولور.

(وَمَارِسُ بِحَسَنِ الصَّبْرِ بَلْوَاكُ إِنْ هُمْ أَنْوَأُ بِقَبِيحٍ فَالذِي جِئْتَ أَفْبَحُ.)

حسن صبرکله اوز حالک چاره لرینی کور. زیرا آنلارک اشى

قبیح ایسه سنک اشک ده زیاده قبیحدر.

(تَرُوحُ إِلَى فِعْلِ السَّفِيهِ وَتُعْتَدِي وَتُؤْمِسُ عَلَى غَيْرِ الْجَمِيلِ وَتُصْبِحُ.)

دائماً سفیه لرک اشلورینی قیلورسن. دائماً جمیل دگل فعللرده

بولورسن.

(كَانَ خُطُوبَ الدَّهْرِ بَحْرًا. فَمَنْ يَهْتَمُّ بِفِرْطِ صَدَاهُ فَهُوَ فِي اللَّجِّ يَسْبِحُ.)

زمانک بلالری دیکز کبی در. تشنهک دن جانی چیقار آدم

کویا دیکزده یوزر حالده جان ویرور.

(أَصَاحُ! هِيَ: الدُّنْيَا تُشَابِهُ مَيْتَةً وَخِنْ جِوَالِيهَا الْكِلَابُ النَّوَابِحُ.)

ای برادر! حال شوپیلدر: که دنیا بر لاشه در؛ بز اولاشه اطرافند

اورر ایتلر مز.

(فَمَنْ ظَلَّ مِنْهَا آكِلًا فَهُوَ خَاسِرٌ وَمَنْ عَادَ مِنْهَا سَاعِبًا فَهُوَ رَابِعٌ.)

اولاشهیی اکل ایدن ضرر ایدر. آج فالان فائک ایدر.

(وَمَنْ لَمْ تَبْتِهَ الْخَطُوبُ فَانَّهُ سَيَصْبِحُهُ مِنْ حَادِثِ الدَّهْرِ صَابِحٌ.)

بر آدمی بلالر تونده هلاک ایتمه ایسه، البته، طاکده بر

بلا هجوم ایدوب، هلاک ایدر. یعنی شو دقیقهده سنی بر بلا هلاک

ایتمه مش ایسه، دیگر بر دقیقهده بر اقاماز هلاک ایدر.

(أَرَى هَدْيَانًا طَالَ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ يَضْمِنُهُ إِجْزَاءُهَا وَشُرُوحُهَا.)

کورورم که هر بر امتده هدیان سوزار دائم اولور. قیصه

سوزلریده اوزون شرحلریده او هدیانی متضمن بولنور.

(وَأَوْصَالَ جِسْمٍ لِلتَّرَابِ مَالِهَا وَلَمْ يَدِرْ دَارَ إِيْنِ تَنْهَبْ رُوحَهَا.)

عاقبتی توپراق اولاجق جسمک اعضالرینی کورورم. فقط

روحی نریه کیدر هیچ کیم بیلمز.

(وَلَا بَدَّ يَوْمًا مِّنْ غَدْوٍ مِّبْغَضٍ سَنَعْدُوهُ، وَمِنْ رَوْحَةٍ سَنُرْوِحُهَا.)

چاره یوق، البته، برکون اولور بز یاصباحاً یاخود مساءً وفات ایدرز.

(وَلَوْ رَضِيَتْ دُونَ النُّفُوسِ بغيرها كَحَطَّتْ بَعْفُو لِقِصَاصِ جِرْوحِهَا.)

جانمزی هلاک ایتمکدن باشقه بر شیله دنیا قناعت ایتمسه ایدی،

جراحتلری قصاصله دگل عفو ایتمکله اسقاط ایدر ایدی.

(اعاذلتی! ان الحسان قباح قول الظلام العالمین صباح؟!)

ای بنی لوم ایدن! جمیل لر هر بری قبیجدر. سویله بکا شو

اراکلغک بر طاکئی اولور می؟

(يَسْمِي ابْنَهُ كَسْرِي فَقِيرٌ مَّارِسٌ شَقَاءٌ وَأَسْمَاءُ الْبَنِينِ تُبَاحٌ.)

تمام عهد نده راحت بوزی کورمه مش فقیر اوغلینی کسری تسمیه ایدر. هر بر اسم مباح صانالور.

(وَرَبُّ مَسْمِي عَنَبْرًا وَهُوَ مَوْهَةٌ وَلَيْثًا وَفِيهِ أَنْ يَهِيَجُ نُبَاحٌ.)

چوق اولورکه کندوسی بد بو ایکن، نامی عنبر اولور؛ طبعاً کلب ایکن، اسمی آرسلان اولور.

اسملری تحسین ایتمه شرعاً لازمدر. امام ابو داود حضرتلری روایت ایدر: «انکم تدعون يوم القيامة باسمائکم واسماء آباءکم.

فاحسنوا اسماءکم».

نقی، زکی، اشرف، افضل کبی تزکیه یی مشتمل اسملر؛ ملیک،

شهنشاه، سلطان، سید کبی عباد خدایه لائق دگل تعظیمی متضمن

اسملر؛ کمال الدین، شرف الدین، فخر الدین کبی تاویل صحیح ایله

تاویلی ممکن دگل اسملر؛ فعلته وصفنه موافق دگل لقبلر، کتب فقیهه

بیاننه کوره، شرعاً ممنوعدر. اسمک مسماسنه مطابقتی لازمدر.

شو قدر واردرکه اسمک مسماسنه، لقبک موصوفنه مطابقتی

شرعاً هم عقلاً لازم ایسه ده، عدم مطابقت ده هیئت اجتماعیه جه اوقدر

بیوک ضرر اولماز. دینی ده دنیا یی ده خراب ایدن شی ولایت دینی لرک

ولایت سیاسی لرک اهلیتسز افتدارسز جهله ضعفه الله تسلیم اولنماسیدر.

هر بر فساد هر بر بلیه عالم اسلام ده یالکز شو جهتن ناشی اولدی.

اهل اسلام دن دین، دولت، علم، معارف فقط شو بلیه سببیله زائل اولدی.

(يزيد لَيْلِكَ اِظْلَامًا اِلَى ظُلَمٍ فَمَا لَهُ اٰخِرَ الْاَيَّامِ اَصْبَاحٌ.)

سنک تونک فارقلمی دائماً زیاده اولور؛ قیامت کونته قدر

طاکی اولماز.

(لا يَعْتَمُ الْجَنَحُ فِي مَثْوَىٰ أَخِي نُسْكٌ وَكَلِمًا قَالَ شَيْئًا فَهُوَ مُصْبِحُ.)

عابدك خانهسی قارا کئی اولماز. هر بیر سوزی تور اولور.

(أَمْوَالُنَا فِي تُقَانَا لَارُؤْسٍ لَهَا فَكَيْفَ تَوْمَلُ عِنْدَ اللَّهِ أَرْبَاحُ.)

تقمازک سرمایهسی یوق. فائیکیی نصل امید قیلایق؟

(وَحَنٌ فِي الْبَحْرِ مَا نَجَّتْ سَفَائِنُهُ وَكَمْ تَقَطَّعَ دُونَ الْعَبْرِ سَبَاحُ.)

بز سفینهلری نجات بولماز دیگر اوزرنکمز. نه قدر ساحلنده

یوزر آدملر خراب بولدی! (طفل یاخود پاش ایکن دنیادن کتمش انسانلر.)

(وَسَوْفَ نَنْسِي فَمَنْسِي عِنْدَ عَارِفِنَا وَمَا لَنَا فِي آقَاصِي الْوَهْمِ اشْبَاحُ.)

بر کون اولور خاطر لر دن چیقارز. بز ی بیلور آدملرک

وهملرنده بیله بزم صورتوز قالماز.

(تَغْيِيرُ الدَّهْرِ حَتَّىٰ لَوْ شِئَا اسْدُ الْقَيْلِ كَشَّ حَلَالَ الْقَوْمِ رَبَّاحُ.)

زمان اوزگردی. حتی بر آرسلان آغزینی آچار «ایسه انسانلر

آراسنده مایمون سسلنور» دیرلر.

(لَيْثُ النَّزَالِ وَلَيْكُنْ فِي مَنَازِلِهِ كَلْبٌ عَلَىٰ فَضَلَاتِ الزَّادِ نِبَاحُ.)

صوغش آرسلائی؛ لیکن خانهسنده بر کلب درکه طعامک بقیهسی

اوزرنده اورر.

(تَجَمَّعَ أَهْلُهُ زَمْرًا إِلَيْهِ وَصَاحَتْ عَرْسُهُ أَوْدَىٰ فَصَاحُوا بِكَ كَسَالًا)

اهلی اطرافنه بولوک بولوک هیولدیلار. خاتونی «اولدی» آوازینی

کوناردی. همهسی آواز کوناردیلر.

(تَخَاطَبْنَا بِأَفْوَاهِ الْمَنَایَا مِنَ الْإِيَّامِ السَّنَةِ فَصَاحُ:)

کونلرک فصیح لسانلری اولوملر آغزیه بزه دائماً خطاب ایدر؛

«نصحتکم! اھینوا أم دفر فما یبقی لکم منها نِصاح.» (۴)

«خیر گزی استرم! دنیا یه مبتلا اولما گز. بر ایپ ده سزه قالماز.»

(استقیح الظاهر من صاحبی وما یواری صدره اقیح.)

صاحبمڭ ظاهرینی قبیح کورورم. قلبی دها قبیحدر.

(سُبِّتَ بِالکَلْبِ فَأَنکَرْتَهُ وَالکَلْبُ خیر مِنْکَ اذ ینبِخ.)

«کوپک اوغلی!» دیدیلر؛ غضب ایتدک. آکلار ایسهک،

اورور کوپک سن دن افضلدر.

(المرء حتی یغیب الشبح، مغتبیق همه ومصطحیح.)

انسان، بدنی مدفون اولانجه یه قدر، ایرته کیچ هموم ایچر.

(والخاق حینان لجه لعبت و فی بحار من الادی سبحوا.)

انسانلر دولقونلنور دیکزک بالفلاریدر؛ دائما اذا جفا

دیگزلرنده یوزرلر.

(لا تحفلن هجوهم ومدحهم فانما القوم اکلب نبیح.)

مدحلرینه ده هجولرینه ده اعتبار ایتمه. زیرا انسانلر اورور ایتلردر.

(لم یفطنوا للجمیل بل جباوا علی قبیح فما لهم فبحوا.)

یاغشی اشی آکلمازالار. قبیح اشلره مجبول اولمشلار. نه

اولدی آنلاره؛ که بری برینه لعنت اوقورلار.

(فلیتهم کالبهائم اعترفوا لجماً اذا بان زیعهم کبحوا.)

نه اولوردی حیوان کبی اویانی قبول ایتسهلر ایدی. یولدن

یازار ایسهلر اویانله طوغری یوله ارشاد اولنورلار ایدی.

(العلم كالقفل: ان الفينه عسراً فخله ثم عاوده لينفتحاً)
علم یوزاق کبیدر: بر دفعده آچیلماز ایسه، صبر ایت،
دها بر دفعه قایت، آچیلور.

(وقد یخون رجاء بعد خدمته كالغرب غانت قواه بعد مامتھا.)
امید ایماناً بوش چیقار. رفع سوکنده اپلاری اوزلمش
چیلک کبی.

(دعوا وما فیهم زك؛ ولا احد یخشی الاله. فكانوا اكلباً نجسا.)
دعا ایدر لر، فقط آرالارنده پاك آدم خدایدن خوف ایدر
آدم بولنماز. همهسی آواز کوتارور کلب اولدیلار.
(خیر من الظالم الجبار، شیمته ظلم و حیف، ظلم برتعی الذجا.)
طبیعتی ظلم و جور اولان ظالم دن اوت اولاب یورور ارکک
توه قوشی افضلدر.

(ولیس عندهم دین ولا نسك فلا تفرك اید تحمل السبھا.)
آنلارده دین عبادت اولماز. تسبیح طوتارالر سنی آلداماسون.
(وكم شیوخ غدواً بیضاً مفارقهم یسبحون و بانوا فی الحنا سبھا.)
نه قدر باشلاری آغارمش پیر لر تسبیح اوقورلار؛ لکن
هر تونده زنایه چومارلار.

(أرى ابن آدم قضی عیشة عجباً ان لم یرح خاسراً منها فما رجاها.)
کورورم که انسان عمرینی عجیب صورتده قضا ایدر. ضرر
ایتمز ایسه، شبهه یوق، فائده ایتمز.
(فان قدرت فلا تفعل سوی حسن بین الانام و جانب کل ما قباها.)
کوچک وار ایسه، انسانلر آراسنده یاغشی اش دن ماعدای
قیلما؛ هر بر قبیح فعلدن صاقلان.

(فَلَمَّتْ ظَفْرِي تَارَاتِ وَمَا جَسَدِي الْاَكْدَاكُ مَتَى مَا فَارَقَ الرَّوْحَا).
 طرناغمی قانچ دفعه كسمشم. روح مفارقتی صوگنده بدنم ده
 اویله اولور.

(وَمَنْ تَأْمَلْ أَقْوَالِي رَأَى جُمَلًا يَظَلُّ فِيهِنَّ سِرُّ النَّاسِ مَشْرُوحًا).
 بنم سوزلرمی تأمل ایدن اویله جمله لری کورورکه او جمله ارده
 انسانلرک اسراری شرح اولنور.

(قَدَّادَعَيْتُمْ. فَقَلْنَا أَيْنَ شَاهِدُكُمْ؟ فِجَاءٌ مِنْ بَاتٍ عِنْدَ اللَّبِّ مَجْرُوحًا).
 دعوی ایتدیکنز. بزده شاهدکنز نره ده ديدك. فقط، شاهدکنز
 قاضی عقل حضورنده مجروح قالدی.

(أَنْ صَحَّ تَعْدِيْبِ رَمْسٍ مَنْ يَجُلُّ بِهِ فَجِنْبَانِي مَلْجُودًا وَمَضْرُوحًا).
 قبرك عذابى صحیح اولور ايسه، بنی قهردن اوزاق قیلکنز.
 الوحش والطير اولی ان تزارعنی فغادرانی بطهر الارض مطر وعا.)
 وحشیلر فوشلار بنی بیسونلر؛ بنی یر اوزرنده برافکنز.

(شَدَا عَلِيٌّ دَرِيْسًا كِي يُوَارِيْنِي ثُمَّ اَعْدُوا بِسَلَامِ اللهِ اَوْرُوعًا).
 اوزرمه، ستر ایچون، بر اسکی شی باغلاکنز. بوندن صوگ
 خدایك اماننده قایتکنز.

(عَجِبِي لِلطَّبِيْبِ يَلْجُدُ فِي الْخَالِ لِقَى مِنْ بَعْدِ دَرْسِهِ التَّشْرِيعَا).
 تعجب ایدرم طبیبه: تشریحی اوقو صوگنده، خدای انکار ایدر.
 (وَلَقَدْ عَلِمَ الْمَنَجِمُ مَا يُوَارِي جِبُّ الْمَدِينِ أَنْ يَكُونَ صَرِيحًا).
 (مَنْ نَجُومٍ نَارِيَةٍ وَنَجُومٍ نَاسَبَتْ تَرْبَةً وَمَاءً وَرِيحًا).

منجم، ناری ترابی مائی هوائی نجومك احوالنه عائد، اویله
 شیلری بیلورکه دینك حقیقته واضح برهان اولا بیلور.

یعنی هر بر علمده خدايکڻ وجودينه قطعاً دلالت ايدر براهين واردر، انسانکڻ لسانی انکار ايدر ايسهده، بر غالب مطلقکڻ وجوديني عقلی قلبی انکار ايدهمز. انسان فضای عالمده کندوسنکڻ بر ریشه کبی بلا اختیار حرکتيني کورور ايکن، اويله بر غالب مطلقی نصل انکار ايدہ بيلور؟ فضای عالمده هر بر شی صغیر کبير بلا اختیار او غالب مطلقکڻ امرينه طوعا حرکت ايدر.

(فَطْنُ الْحَاضِرِينَ مِنْ يَفْهَمِ التَّعْرِيزَ حَتَّى يَطْنَهُ تَصْرِيحًا.)
کنايهلری صريح کبی خفی لریده ظاهر کبی فهم ايدر ايسه، بر عادتده اويله آدملری ذکی عالم ديرز.

اويله ايسه، صوڪڻ درجه واضح آیات کونيهي براهين علميهي بزم اهل علم نامنده اولان طبقهمز نيچون آکلامايور؟
«وَكَايِنَ مِنْ آيَةِ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَمُرُّنَ عَلَيْهَا. وَهَمَّ عَنْهَا مَعْرُضُونَ». (يوسف - ۱۰۵)

«قتل الانسان ما لكفره. ۱۷. من ای شیء خلقه. ۱۸. من نطفة. خلقه فقدره. ۱۹. ثم السبيل يسره. ۲۰. ثم امانة فاقبره. ۲۱. ثم اذا شاء انشره. ۲۲. كلا لما يقض ما امره. ۲۳. فلينظر الانسان الى طعامه. ۲۴. (سورة عبس.)»

(عَجَبًا لِي أَعْصَى مِنَ الْجَهْلِ عَقْلِي وَيَطَّلُ السَّلِيمُ عِنْدِي جَرِيحًا.)
اوزمن تعجب ايدر: جهلم سبيله عقلمه عاصی اولورم. سالم شيلریده مجروح عد ايدر. (حقائق انکار؛ براهيني رد ايدر انسانکڻ حاليني تصوير در.)

١٧١
غَدَوْتُ مَرِيضَ الْعَقْلِ وَالِدِينَ فَالْقَنَى لَتَسْمَعَ أَنْبَاءَ الْأُمُورِ الصَّحَائِعِ.)

عقلم هم دینم مریض اولدی. بکنا یولق؛ درست شیلرک

خبر لرینی ایشتورسن.

(فَلَا تَأْكُلْنَ مَا أُخْرِجَ الْمَاءُ ظَالِمًا وَلَا تَبِغْ قُوتًا مِنْ غَرِيضِ الذَّبَائِعِ.)

صو چیقارمش شیلری ظالماً ییمه. ذبح اولنمش حیوان حکمرندن

رزقکی استمه.

(وَالْبَيْضَ أُمَّاتٍ أَرَادَتْ صَرِيحَةً لِأَطْفَالِهَا دُونَ الْغَوَائِیِ الصَّرَائِعِ.)

او یهورطه لاری که آنالاری بالالارینه، غنا ایدن خاتونلره

دگل، حاضر ایدر ییمه.

(وَلَا تَفْجَعَنَّ الطَّيْرَ وَهِيَ غَوَافِلٌ بِمَا وَضَعَتْ فَالظُّلْمِ شَرِّ الْقَبَائِعِ.)

غافل ایکن بالالارینی آلوب قوشلاری زنجتمه. زیرا ظلم

عیبارک اڭ بیوکیدر. فجع لغت عربده بر شیک محترم محبوب

نرسه سینن نابود ایدوب زنجتمک معناسنده اولور.

(وَدَعَّ ضَرْبَ النَّجْلِ الَّذِي بَكَرَتْ لَهُ كَوَاسِبٌ مِنْ أَرْهَارِ نَبْتِ فَوَائِحِ.)

اوعسلی، که آر یلار ایرکن ایرنه کیدوب خوش ایسلی

گللردن جمع ایدر لر ایدی، براق.

(فَمَا أَحْرَزْتَهُ كَيْ يَكُونَ لِغَيْرِهَا وَلَا جَمَعْتَهُ لِلنَّدَى وَالْمَنَائِحِ.)

زیرا دیگر لره اولسون ایچون صافلاماش در؛ هدیله طریقیله

ویرمک ایچون ده جمع ایتمه مشدر.

(مَسَحَتْ يَدِي مِنْ كُلِّ هَذَا فَلَيْتَنِي أَبْهَتْ لِسَانِي قَبْلَ شَيْبِ الْمَسَائِحِ.)

المی شو شیلرک هر برندن سیلدم. اگسه م صاجلاری آغارمه دن

قبل حالمی آگلامش اولسه م نه اولور ایدی!

(بَنِي زَمْنِي! هَلْ تَعْلَمُونَ سِرَّائِرًا مَعْلَمَتْ؟ وَاللَّكْنِي بِهَا غَيْرَ بَائِعٍ.)

زمانم اوغللری! اولسراری که بن بیلورم بیلورمی سز؟

فقط بن او سرلری سزه اظهار ایدهمم.

(سَرِيْتُمْ عَلَيَّ لَعْنِي فَهَلَّا اهْتَدَيْتُمْ بِمَا خَبَرْتُمْ صَافِيَاتِ الْفَرَائِحِ.)

تونلرده ضلال بولنده کتدیگز: نیچون عقول صافیه اوگرتمش

شیلرله مهتدی اولمادیگز.

(وَصَاحِبِكُمْ دَاعِيَ الضَّلَالِ فَمَا لَكُمْ اَلَّا اجْتَبْتُمْ عَلَيَّ مَا خَبَلْتُمْ كُلَّ ضَائِحٍ.)

ضلالک داعیلری سزی دعوت ایتمیلر. نه اولدی سزه، که

عقل انهام ایدر شیلرده، دعوت ایدنله اجابت ایتمدیگز!

(مَتَى مَا كَشَفْتُمْ عَنْ حَفَائِقِ دِينِكُمْ نَكَشَفْتُمْ عَنْ خَزَائِنِ الْفَضَائِحِ.)

اعتقادلر گزک حقیقتلر ندن سوال اولنور ایسه گز سزی رسوا

ایدر شیلری بیان ایسز.

(وَيَعْبُدُنِي دَابُّ الدِّينِ تَرَاهِبُوا سِوَى الْكَلْبِ كَدَّ النَّفْسِ الشَّحَائِحِ.)

راهبلرک طریقتلرینی غایت ایگنورم. فقط دیگزلرک کدیمینلریله

عمر ایتمکلرینی اصلاً قبول ایدهمم.

(وَاطْيَبُ مِنْهُمْ مَطْعَمًا فِي حَيَاتِهِ سَعَاءٌ حَلَالٍ بَيْنَ غَادٍ وَرَائِحٍ.)

ایرته ککیچ حلال رزق طلبنده سعی ایدنلرک طعامی او

راهبلرک طعامندن بیگ دفعه زیاده خوش هم پاکدر.

ضرورت حسبیله ضمیر مرجعدن قبل ذکر اولنمشدر. اصلده

«سَعَاءٌ حَلَالٍ بَيْنَ غَادٍ وَرَائِحٍ فِي حَيَاتِهِ» در.

(فَمَا حَبَسَ النَّفْسَ الْمَسِيحُ تَعَبُدًا وَلَكِنْ مَشَى فِي الْأَرْضِ مَشِيَةً سَائِحٍ.)

کورمزمی سز نبی عیسی حضرتلری عبادت خیالیله خانسه

نشین اولمادی؛ بلکه روی ارض ده سیاحلر کبی گزر ایدی.
(وَمِنْ شَرِّ أَخْلَاقِ الْإِنْسِ وَفِعْلِهِمْ خُورِ النُّوَاعِي وَالْتِدَامِ النُّوَاعِي.)

انسانلرک اڭ قبیح اڭ شر اشلرندن بری ده میت اوزرنده
آغلار خاٹونلرک آواز لاری هم ده اعضالارینه اللریله اورمقلاری.

(وَاصْفَحْ عَنِ ذَنْبِ الصَّادِقِ وَغَيْرِهِ لَسُكْنَى بَيْتِ الْحَقِّ بَيْنَ الصَّفَائِحِ.)

قبرده فرار می ملاحظه ایله ثواب امید ایدوب، دوستک هم
دیگرلرک گناهلرینی عفو ایدرک همه انسانلره حسن معاملده بولورم،

“فاعفوا واصفحوا” (بقره-۱۹۹). “وليعفوا وليصفحوا.” (النور-۳۲).

صفح عفو دن ابگذر: زیرا عفو ایتمک گناه مقابلنده مواخذه ایتمه مکل
اولور. صفح ایسه مواخذه ایتمه مک، هم ده علاوه سنده حسن معامله ایتمکل

اولور. “ولا تستوی الحسنه ولا السیئة. ادفع بالتی هی احسن.
فاذا الذی بینک وینه عداوة کانه ولی حمیم.” (سورة فصلت-۳۴).

بیت الحق بیت الموت معناسنده درک قبردن عبارتدر.

“واعبد ربک حتی یأتیک الیقین.” (سورة الحجر-۹۹).

(وَأَزْهَدْ فِي مَدْحِ الْفَتَى عِنْدَ صَدَقَةِ الْكَيْفِ قَبُولِي كَذِبَاتِ الْمَدَائِحِ.)

درست ایسه ده انسانی مدح ایتمه رغبت ایتدم. بس نصل

کاذب مدح لری قبول ایتیم!

“فلا تزکوا انفسکم. هو اعلم بمن اتقی.” (والنجم-۳۲).

(مَنْ عَاشَرَ النَّاسَ لَمْ يَعِدْمْ نِفَاقَهُمْ فَمَا يَفُوهُونَ مِنْ حَقِّ تَصْرِيحِ.)

انسانلره معاشرت ایدن نفاقلرندن امان بولامز. زیرا هیج

بری حقیقتی صریحاً سویلهمز.

(فَاعْجَبَ لِتَحْرِيقِ أَهْلِ الْهِنْدِ مَيْتَهُمْ وَذَلِكَ أَرَوْحٌ مِنْ طَوْلِ التَّبَارِيخِ.)

اهل هندك ميتلرينى ياندرمه لارى نه قدر خوشدر. زيرا اوزون

مشقتلردن انسانلرى خلاص ايدر. قال ابن جرير قال ابن جرير

(وَالنَّارُ الطَّيِّبُ مِنَ كَافُورٍ مَيْتَتِنَا غِبًّا وَأَذْهَبَ لِلنَّكَرَاءِ وَالرَّيْحُ.)

آتش، من حيث العاقبه، بزم ميتلرك كفورندن دهها زياده

پاكدر. قبرلرده چورور تنلرك بدبوارينى ضررلاريني دهها

زياده دافعدر. قال ابن جرير قال ابن جرير

(إِلَى النَّسِكِ أَرْتَحُ وَأَصْحَابِهِ إِذَا فَاتَكَ الْقَوْمُ لَمْ يَرْتَحِ.)

هواسنه نفسنه تبعأ هر بر قباحته ارتكاب ايدر آدم ميل ايتمه مش

ايكن، سن عبادته عابدلره تمام نشاطله ميل ايت.

(وَإِنْ قَرَعَ الْبَابَ غَاوٍ عَلَيْكَ فَزِدْهُ وَثَاقًا وَلَا تَفْتَحْ.)

گمراه آدم قاپوكنى چالور ايسه، دهها زياده باغلا؛ ايدأ فتح ايتمه.

قال ابن جرير قال ابن جرير

(سَمِعَ مُوَقِّئًا سَالِمًا فَقَالَ الصَّوَابُ وَلَا تَصَحُّ.)

قولاغم صاغدر. درست سوزى سويله. فقط زياده باغرما.

(وَالْمَرْءُ فِي تَرْكِيهِ غَضْبٌ يَهِيْجُ إِذَا نَصَحَ.)

انسان، نصيحت قيلنور ايكن، غضب ايدر شيدن عبارتدر.

قال ابن جرير قال ابن جرير

(وَمَنْ نَصَحَ مَنْ نَصَحَ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ فَهُوَ فِي عِبَادَتِهِ كَمَا فِي عِبَادَةِ اللَّهِ.)

حججه اهل. هر كه من ايمان بدارد خدا ت شاعه ه بلانسا

زما من الله سبحانه و تعالى و انك بعد من الله سبحانه و تعالى

كدر من من الله سبحانه و تعالى عبادت خدا ت شاعه ه بلانسا

فصل الخاء

(تَنَسَّكَتَ بَعْدَ الْارْبَعِينَ ضَرْوَةً وَلَمْ يَبْقَ إِلَّا أَنْ تَقُومَ الصَّوَارِخُ).
 فرق دن صوڭك اضطراراً عبادت ايدر اولدۇڭ. موتۇڭ صوڭۇندە
 خاتونلارڭ آغلامقنه باشقه بر شى قالمامش ايكن.
 (فَكَيْفَ تُرَجَى أَنْ تُثَابَ وَأَنْهَا يَرَى النَّاسُ فَضْلَ النَّسِكِ وَالْمَرْءُ شَارِحُ).
 اويله ايسه ثواب نصل رجا ايدرسن؟ عبادتۇڭده فضلى يالكۇنر ياش
 ايكن وقتده اولور.

(تَفَرَّقُوا كَيْ يَقِلَّ شُرُكُكُمْ فَمَا لِلنَّاسِ كُلِّهِمْ وَسَخُ).
 طارالكۇنر، شرکۇز آزايسون. انسانارڭ ههه سى يالكۇنر
 وسۇدن عبارتدر.
 (أَجْهَلُ بِسَادَاتِهِمْ! وَإِنْ زَعَمُوا أَنَّهُمْ فِي عُلُومِهِمْ رَسَخُوا).
 بيوكلرى نه قدر جاهلدر! كندولر ينى علملر نده راسۇدر
 دعوى ايدرلر ايسهده.
 (مَا فَسَخُوا بِالْقَبِيحِ عَهْدَهُمْ. ضَمُوا. وَأَمَّا بِسِرِّهِمْ فَسَخُوا).

هر بر قبيح اشى قىلاجقلارينه عائد عهدار ينى فسوخ ايتمهديلر.
 اللرنده وار ماللاريله بۇخيل اولديلار. اما قلبلر نده امانت قىلنمىش
 سرلريله سۇخى اولديلار.
 (قَدْ نُسِخَ الشَّرْعُ فِي عَصْرِهِمْ فَلَيْتَهُمْ مِثْلَ شَرْعِهِمْ نُسَخُوا).
 آنلارڭ زمانلر نده شرع منسوخ اولدى. نه اولوردى شرع
 بدلنده كندولرى منسوخ اولسه ايدى.

(اذا عَقَدْتُ عَقْدًا لِيَا لَيْكِ هَذِهِ فَاِنْ لَهَا مِنْ حَكْمٍ خَالِقَهَا فَسَخَا.)
 شو تونلر ك بر اشه قرار و پرور ايسه، گاهها اوليله اولور كه
 خدای او قراری فسخ ايدر. (يعنى انسان اكثر ياً بر اشه عزم
 ايدر؛ فقط قدرت خدای گاهها او عزيمتلى فسخ ايدر.)

(وَجَدْنَا اتِّبَاعَ الشَّرْعِ حَزْمًا لَدَى النَّهْيِ وَمَنْ جَرَّبَ الْاَيَّامَ لَمْ يَنْكُرِ النَّسَخَ.)
 شريعتيه اتباعى عاقللره اولى كوردك. زمانك حاللرينه مطلع
 آدم نسخى انكار ايتمز. (احكام شريعت مصالح حياتنه تابعدر.
 اختلاف مصالحه احكام مختلف اولو بيلور.)

(وَمَنْ عَفَى عَنْ ذَنْبٍ وَيَسْخُ بِذُنُوبِ فَخَالِقْنَا عَفَى وَرَاحَتَهُ اسْخَى.)
 بر آدم گناهى عفو ايدوب سخي ده اولور ايسه، خدای دهها
 زياده او آدمك گناهلرينى عفو ايدر، او بندسنه دهها زياده انعام
 ايدر. «يهين الله سحاء لا يغيضا شىء الليل والنهار.» يدالله شرعاً
 وارد اولمشدر. راحة الله من باب اولى جائز اولور.

(زَكَاةً أَوْ مَذْهَبَ الْكُوفِيِّ أَرْضَكُمْ وَجَانِبًا أَوْ آيَةً فِي مُسْكَرٍ طَبَخَا.)
 يرلر كز دن امام ابى حنيفه ر اينجه زكات وير كز. فقط، قاينامش
 مسكر حقنده او امامك ر ايله عمل قيلما كز.
 يعنى محل اختلاف ده ميزان حقيقت مصلحتدر. مصلحت نرده
 اولور ايسه، او قول حق اولور. زيرا شرع اسلام حيات انسانيتى
 اصلاح ايچون كلمشدر. هيئت اجتماعيه ده فائدهسى صلاحى يوق
 شى حكم شريعت اولاماز.

زكات ارض ده امام ابو حنيفه نصابى اعتبار ايتمه يور. «هيئت
 اجتماعيه تعاون» مصلحتى شو قول ده دهها زياده در. اما حرمت شراب ده

خاملگی شرط ایدوب، شراب مطبوخی حرام دیمه‌بور. «دفع فساد، سد ذرائع، تهذیب اخلاق» مصلحتی شو قولک خلافت‌ده‌در.

بزده «هیئت اجتماعیه‌ده مصلحت» میزانیله اقول فقہایی وزن ایدر ایسه‌ک زکات ارض‌ده امام ابو حنیفه رأینی، حکم شراب‌ده اوچ امامک رأیلرینی راجح بولورز. «احکام شرعیه‌ده من غیر تقلید علی حسب الدلیل والمدرك عقلک ارشادیل عملک معناسی شودر: بزم فیلسوف حضرتلری دیر:

(سافعل خیراً ما استطعت فلا تقم علی صلاة يوم اصبح هالکاً.)

(وینفر عقلی مغضبا ان ترکته سدی واتبع الشافعی ومالکاً.)

یعنی اکثریاً عقلک، احياناً نصوص شریعتک خلافت‌ده اولان قولره اتباع ایدوب، عقلمی اهمال ایدر ایسه‌م عقلم غضب ایدرک بنی ترک ایدر.

فی الحقیقه امته عمری بوینده بر منذهب معینله عملی الزام ایتمک، بر آدمک رأیدن خطا صادر اولان بر قولی امت اسلامییه حیاتنه اساس اتخاذ ایتمک، بر آدمک رأینه تعصب ایدوب، عقلی‌ده نصوص شرعییه‌ده هدر اعتبار ایتمک اک صوگ عصرلارده حادث اولان بر بدعت سیئه‌در بر بلیه کبیره‌درکه کتاب خدایی سنت مصطفایی قلبزدن‌ده المزدن‌ده تماماً غصب ایتدی؛ طریق علوم ومعارف‌دن بزی غایت دور برافوب، قارا کواق عالمنده دیگر لرک ننده بزی حبس ایتدی.

(ولا تکن هبة الخلات عندکم کالغیث واقف فی ابانه السبخا.)

حاجت اولان شیلری هبه‌کز، وقتنده اولسه‌ده اورون‌سز اولمش، یاغمور کبی اولماسون.

یعنی زکاتی، لوجه الله ویریلور صدقاتی یالکز مصرفلرینه علی حسب الحاجه صرف قیلکز.

(اذا ماتَ ابْنُهَا صرَّخَتْ بِجَهْلٍ وَمَاذَا تَسْتَفِيدُ مِنَ الصَّرَاحِ)
 اوغلی وفات ایدرسه آناسی نادانقله آغلار. آغلامق فائده ایدرمی؟
 (ستتبعه كعطف الفاء ليست بههل او كثم على التراخي).
 زیرا کندوسی ده اوغلی آرقاسندن، بلامهله یاخود بر قدر مدت
 صوڭ کیدر.

فصل الدال.

(الْمُ تَرَّانُ الْخَيْرِ يَكْسِبُهُ الْحَجَى طَرِيفًا؛ وَأَنَّ الشَّرَّ فِي الطَّبَعِ مُتَلَدٌ).
 کورمز می سن عقل خیری، یوق ایکن، کسب ایدوب بولور؛
 اما شر طبیعت ده اسکیدر دائماً بولنور.

(وَأَنَّ كَانَ زَنْدُ الْبِرِّ لَمْ يُوْرِ طَائِلًا فَتَلَكْ زَنْدُ الْغَى أَكْبَى وَأَصْلَهُ).
 انسانه خیر اشلارندن فائده کلمز ایسه، شبهه یوق، گمراهلغندن
 اصلا فائده کلمز. (زند آتش چیقارمق ایچون استعمال اولنور
 طاشلاره یاخود آغاچلاره اطلاق اولنور.)

(وَمَا سَرَّنِي أَنِّي أَصَبْتُ مَعَاشِرًا بِظُلْمٍ وَأَنِّي فِي النَّعِيمِ مُخَلَدٌ).
 انسانلری ظلم ایتمش ایسهم جنت ده خلودم ده بکا سرور ویرمز.

(لَعَلَّ نَجْمَ اللَّيْلِ تَعْمَلُ فِكْرَهَا لِتَعْلَمَ سِرًّا فَالْعَيُونَ سَوَاهِدٌ).
 احتمال که تون یولدوزلاری سر وجودی کشف ایتمک غرضیه
 فکرلرینی اعمال ایدرار زیرا کوزلری دائماً اویانیق (اویاو) قالور.

(خَرَجْتُ إِلَى ذِي الدَّارِ كَرِهًا وَرَحَلْتِي إِلَى غَيْرِهَا بِالرَّغْمِ وَاللَّهُ شَاهِدٌ).
 (فَهَلْ أَنَا فِيمَا بَيْنَ ذِيكَ مَجْبُرٌ عَلَى عَمَلٍ أَمْ مُسْتَطِيعٌ فَجَاهِدُ).
 خدای شاهد در: شو داره خروج دیگر داره ارتحالم اختیارم
 خارجنده ایدی. لکن شو ایکی آراده بن عمله مجبر می یم؟ یاخود
 اوز استطاعتله چالشور می یم؟
 (عَدَمُكَ يَا دُنْيَا! فَاهْلِكِ أَجْمَعُوا عَلَى الْجَهْلِ طَاغِ مُسْلِمٍ وَمُعَاهِدِ).
 (فَمَقْتَضِحٌ يَبْدَى ضَمَائِرَ صَدْرِهِ وَخَفِيَ ضَمِيرَ النَّفْسِ فَهَوَّ مُجَاهِدِ).
 یوغالتسه ام ایدی سنی ای دنیا! اهلیک همه سی نادانلق ده اجماع
 ایتمش: مسلم اولسون یا غیر مسلم اولسون. بری اعتقادینی اظهار
 ایدوب رسوا اولور: دیگری اعتقادینی کتم ایدوب زحمت کورور.
 (أَخْوشِيْبَةُ طِفْلِ الْمُرَادِ؛ وَهَمَّةٌ لَهَا هَمَّةٌ فِي الْعَيْشِ عِنْدَ رَأْيِ نَاهِدِ).
 پیر ایسه ده شهوتی یاش؛ قارت خاتون ایسه ده حیاته آر زوسی
 باکره در.

(فَوَاعَجِبْنَا نَفَقُوا أَحَادِيثَ كَاذِبٍ وَتَرَكَ مِنْ جَهْلٍ بِنَا مَا نَشَاهِدُ).
 تعجبا تأسف ایدرم که کاذبک سوزلرینه اقتدا ایتدک؛ نفسمزی
 بیلمه مک دن ناشی مشاهد شیلری ترک ایتدک.
 (لَقَدْ ضَلَّ هَذَا الْخَلْقُ مَا كَانَ فِيهِمْ وَلَا كَائِنٌ حَتَّى الْقِيَامَةِ زَاهِدِ).
 قسم ایدرم: شو انسانلر گمراه اولدیلار. باطلدن اعراض
 ایدر زاهد آنلار آراسنده اولمامش هم تا قیامت اولمایه جق.

(كَانَكَ عَنْ كَيْدِ الْحَوَادِثِ رَافِدٌ وَمَا أَمَّنَتْهُ فِي السَّمَاءِ الْفَرَاقِدُ).

کوک ده یولدوزلار کید حوادثدن امان بولامازلار ایکن، سن ده
 حوادثک کیدندن گویا غفلت ایتمش سن.

(وَمَا ابْتَسَمَتْ أَيَّامَهُ التَّكْدُ عَنْ رِضَىٰ وَلَكِنْ تَحَاشَىٰ وَالصَّدُورُ حَوَاقِدُ.)

خیرسز آغیر کونلری ایتسام ایتمش ایسهده روی رضادن دگل، او کونلر سکا اوفاق شیلری ویرور؛ فقط قلبلری همان عداوتله طولو اولور.

(الْأَنْفُ مِنْ نَفْسِي عَلَى اللَّهِ زَائِفًا لِأَحَقِّ بِالْأَبْرَارِ وَاللَّهُ نَاقِدٌ.)

خدای نافد ایکن، یعنی خبیثی طیبدن تمیز ایدر ایکن، بنده ابراره لاحق اولمق خیالیه فرومایه نفسی عندالله مقبول رایج ایده بیلور می؟

(وَلَوْ قَبِلْتُ أَمْرَ الْمَلِكِ جَنُوبًا لَمَا قَبِلْتُهَا فِي الظَّلَامِ الْأَمْرَاقِدُ.)

خدایک امرینی قبول ایتمش اولا ایسک، تونارده فراش اوزرنده او یوماز ایسک. «تتجافی جنوبهم عن المضاجع يدعون ربهم خوفاً وطمعا». (السجدة-۱۶).

(يَحِقُّ كَسَادُ الشَّعْرِ فِي كُلِّ مَوْطِنٍ إِذَا نَفَقَتْ هَذِي الْعُرُوضُ الْكُوَاوِسِدُ.)

شو دوشکون شیلر رواج بولور ایسه، هر یرده شعرک دوشکونلگی واجب اولور.

(عَفَاةُ الْقَوَافِي كَالذِّي وَأُمَانِهَا إِذَا هُنَّ لَمْ يُوصَنَّ فَالْلَفْظُ فَاسِدٌ.)

شاعرلر، صلهرلی اولماز ایسه لفظلری فاسد، موصولات کبیدرکه اللرینه پاره آلماینچه وزنی مستقیم بر شی سویله مزلر.

عفاة عافی جمیدر. طالب سائل معناسندهدر. عفاة القوافی شعرلریله فایه لریله سائللک ایدن شاعرلره اطلاق اولنور. اوبله شاعرلر، صلهرسز تمام اولمایان موصول کبی، پارهسز بر شی سویله مزلر.

(وَمَنْ عَاشَ بَيْنَ النَّاسِ لَمْ يَجْلُ مِنْ أَذَىٰ بِمَا قَالَ وَآشٍ أَوْ تَكَلَّمَ حَاسِدًا.)
انسانلر آراسنده عمر ایدن آدم نمامك ياخود حاسدك اذاسندن
خالی قالماز.

(الْأَنْ اخْلَاقَ الْفَتَىٰ كَرَمَانِهِ فَمَنْهِنَّ بِيضٌ فِي الْعَيُونِ وَسُودٌ.)
انسانك اخلاقی زمانی کبیدر: که تون کبی قارالاری ده، کون
کبی آفلاری ده اولور.

(وَتَأْكُلْنَا إِبْرَاهِيمَ فَأَكَانَمَا تَمْرٌ بِنَا السَّاعَاتِ وَهِيَ أُسُودٌ.)
کونلر مز بزی اکل ایدر. ساعتلر مز گویا آرسلاندر، که
کچر ایکن بزی بیرتار کیدر.
(وَقَدْ يَجْمَلُ الْإِنْسَانُ فِي عَنُقْوَانِهِ وَيُنْبَهَ مِنْ بَعْدِ النَّهْيِ فَيَسُودُ.)

گاها اوپله اولور که یاش ایکن انسان نامسز قالور؛ عقلی
کماله وصول صوکنده اشتهار کسب ایدوب، سید اولور.
یعنی یاش ایکن نسبیله شرف و اعتباری حائز دگیل آدم،
اجتهادیله کماله وصول صوکنک، غالباً حسبیله اشتهار کسب ایدوب سید
هم شریف اولور. وبالعکس: یعنی یاش ایکن نسبیله شرف و اعتباری
حائز آدم، بطالتیله یاخود طبعاً دناعتیله، اکثر یا گمنام بی اعتبار قالوب
خسیس هم لئیم اولور.

(وَلَا تَحْسَدَنَّ يَوْمًا عَلَىٰ فَضْلِ نِعْمَةٍ فَحَسْبُكَ عَارًا أَنْ يَقَالَ حَسُودٌ.)
هیچ بر وقت دیگر لره حسد ایتمه. زیرا حسود اولوق ائک
بیوک عیبلر ائک بیوکیدر.

(عَرَفْتُ سَجَايَا الدَّهْرِ: أَمَا شُرُورُهُ فَنَقْدٌ؛ وَأَمَّا خَيْرُهُ فَوَعْدٌ.)
زمانم طبیعتلرینی تماماً بیلدم: شرلری در ساعت اولور؛
اما خیری دائماً وعد پردهسی آرقاسنده مستور قالور.

(اذا كانت الدنيا كذلك فخلها ولوان كل الطالعات سعود.)
 دنیا شوپله ایسه، براق او دنیایی! ولو کوکبلرک هر
 بری کوکب سعده اولسون.

(رقدنا ولم نمك رقاداً من الاذى وقامت بما خفنا ونحن فعود.)
 او یودق، فقط هیچ بر دقیقه اذدن راحتی مالک اولماق.
 بز قاعد ایکن، دنیا بزه خوف ویرور شیلری قائم ایدر.
 (فلا یرهبن الموت من ظل راکباً فان انحداراً فی التراب صعود.)
 بنمش آدمده اولومدن فور قماسون. زیرا یر التنه اینمک،
 آکلار ایسهک، آشوق اولور.

یعنی انسان دنیاده نه قدر بیوک رتبه لره ایرشمش ایسهده،
 موتیله ده ا بیوک رتبه لره اصل اولور. زیرا حیات فانیده اولان
 رتبه لره نسبتله حیات ابدیهده اولان مراتب قیاس اولنماز درجهده عالیدر.

(لعمری لقد ادجت والركب خائف واحييت ليلى والنجوم شهود.)
 عمر مله قسم ایدرم. جماعت خوف ایدر ایکن بن تونلرده
 سیر ایتدم. یولدوزلار حاضر ایکن بن کیچه لر می احیا ایتدم.
 (وجبت سرابياً كان أكامه جوار وليكن ما لهن نهود.)
 او یله صحرائی قطع ایلدم که تپه لری، حرکت و قیاملری یوق
 ایسهده، یورور کبی کورونور.

(وقد طال عهدي بالشباب؛ وغيرت عهود الصبا للحادثات عهود.)
 کنجلك زمانم دور اولدی، صیبلک خاطره لرینی بلالر نابود ایتدی.
 (وزهدني في هضبة المجد خبرتي بان قرارات الرجال وهود.)
 رجالک قرارگا هی پست یرلر اولدیغینی کوروب، مجدک
 تپه لرینه رغبت ایتمز اولدم.

مجد انسان ده هه اخلاق حمیده اجتماعندن حاصل اولان اڭ
 عالی بر صفت کمالدر: انساناڭ شرف ذاتنه محاسن افعال مکارم
 اخلاق مقارن اولور ایسه مجد حاصل اولور. مجد کرم واسع
 جلال رفیع دن عبارتدر. کرم انسان ده محاسن اخلاقه عظام افعالاڭ
 اجتماعندن حاصل اولور. جلال عظمتاڭ قدرکٚ نهاییه سنه وصول دن
 پیدا اولور. لغتاڭ اطلاق علم اخلاق اصطلاحی شودر.

شبهه یوق فیلسوف حضرتلری بوراده «مجد» کلمه سندن شو
 معنایی اراده قیلما مشدر. زیرا مجدکٚ شو معناسنه هر بر عاقل
 رغبت ایدر. کبار رجال ده مجدکٚ اڭ یوکساڭ تپه لرنده قرار ایدر.
 فیلسوف حضرتلری «هضبة المجد» دن مناصب ملکیه یی مراتب
 سیاسییه یی، اعمالا دیرم، اراده قیلما مشدر.

فیلسوف ابی العلاء حضرتلریناڭ عصر نده بیله، رتب ملکیه،
 رتب سیاسییه، ولایات شرعیه اهلیتی کفاعتی یوق آدم لره توجیه
 اولور ایمش! اهل اولانلار ابواب حکومت دن مطرود اولوب
 خانه لرنده حامل صورت نده عمر ایدر لر ایمش!

(كَانَ كَهْوَلِ الْقَوْمِ اَطْفَالِ اشهر تناعت؛ وَاكْوَارِ الْقِلَاصِ مَهْوَدِ.)

عمر لریناڭ کمالنه ایر شمش انسانلر، گویا آیلق بالالار
 کبیدر که دائماً ئە!! ئە!! ایدر طورور؛ حیوانلریناڭ ایگر لری ده
 بيشوکلری کبیدر.

(اِذَا حُدِّثُوا لَمْ يَفْهَمُوا. وَاِذَا دُعُوا اجَابُوا؛ وَفِيهِمْ رَقْدَةٌ وَسَهْوَدٌ.)

سوز سویلر سهكٚ آکلمازلار؛ دعوت ایدر سهكٚ، یاریم اویقو
 یاریم اویانق حال ده، اجابت ایدر لر.

(لَهُمْ مَنصِبُ الْاِنْسَانِ الْمُبِينِ؛ وَاِنَّمَا عَلَى الْعَيْسِ مِنْهُمْ بِالنَّعَاسِ فَهَوْدٌ.)
 صورت نده تماماً انسان کبی اولورلار؛ لکن دائماً اویقوده
 اولدقلارندن توه لر اوزرنده فهو اولورلار.

فهد ترکی ده پارس یاخود یولبارس دینور بر حیواندر. غایت
چوق او یور. شکارده استعمال اولنور غایت سریع التعلیمدر. خبیث
شیبی بیمز؛ وصولی قطعی دگل شیک آرقاسندن کتمز. ن لکله کله
یعنی انسان دائما غفلتده اولور؛ احیانا تغافل ایدوب
محافظهسی لازم شیلرده، مساهله وقصور ایدر.

(حیاتِ بعد الاربعین منیةٌ ووجدانُ حلیفِ الاربعین فُعود.)
قرقدن صوڭ حیاتم اولوم کبیدر. فرق یاشنده اولان انسانڭ
وارلغی ده یوقلق کبیدر.

(فمالي وقد أدركت خمسة أعقد؟ ابینی و بین الحادِثاتِ فُعود.)
ایللی یاشه ایرشدکدن صوڭ بڭا نه اولدی؟ بنمله بلار
آراسنده عقدلار حاصل اولدیمی؟

(كأنّا من الايام فوق ركائب اذا قیدت الانضاء فهی تعود.)
کونلر اویله آریق توهلر کبیدرکه اوڭلارندن کوچ ایله نه
قدر چگیلور ایسهده دها اولگی محلنه قایتور.

کونلرڭ دائما بلا تغلف عودتلرندن، یاخود انسانلری بر
بلادن نقل ایدوب دیگر بلاره ایصاللرندن کنایهدر.

(وَدَلَّ هَجِيرٌ فِي زَمَانِكَ أَنَّهُ سَخَائِمٌ فِي أَحْسَائِهِ وَحَقُود.)
توش اسیلگی دلالت ایدرکه سنڭ زمانڭ قلبنده سڭا عداوت
کینه صافلا یور.

(ألا انما الدنيا نُحوسُ لاهلها فما في زمانٍ أنت فيه سُعود.)
دنیا همه اهلنه یالکز شومدن نحسدن عبارتدر. سن وار
زمانده خیر یوق.

(تَسِيرُ بِنَا الْاَيَّامِ وَهِيَ حَيْثُوهَا وَنَحْنُ قِيَامٌ فَوْقَهَا وَقَعُودٌ.)
 كوني غايت تيز بزي آلوب كيدرلر. بزده آياق اوزرنده
 ياخود اوطورور حالده ايكن.

(فَمَا خَشِيَتْ فِي السَّيْرِ زَلَّةَ عَاثِرٍ وَلَكِنْ تَسَاوَى مَهْبِطًا وَصَعُودًا.)
 طايبق دن سورنمك دن فورقماز. اينمگي آشمغي برابر كورور.

(أُوَدِّعُ يَوْمِي عَالِمًا أَنْ مِثْلَهُ إِذَا مَرَّ عَنِ مِثْلِي فَلَيْسَ يَعُودُ.)
 كونه وداغليشورم؛ بيلورم كه بر كون بن دن مرور ايدر
 ايسه بر دها ابدأ قايتماز.

(وَمَا غَفَلَاتِ الْعَيْشِ إِلَّا مَنَاحِسُ وَإِنْ ظَنَّ قَوْمٌ أَنَّهُمْ سَعُودٌ.)
 حياتك غم لردن خالي دقيقه لاري ده نحصدر؛ بعض آدملر اويله
 دقيقه لاري سعد دقيقه لاري گمان ايدرلر ايسه ده.

(سَرَى الْمَوْتُ فِي الظُّلْمَاءِ وَالْقَوْمِ فِي الْكُرَى وَقَامَ عَلَيَّ سَاقٌ وَنَحْنُ قَعُودٌ.)
 اولوم قارا كلق ده، انسانلر اويقوده ايكن، حركت ايدر؛ هيچ
 يورولماز؛ بز اوطورور ايسه كده آياق اوزرنده قالور.

(وَتِلْكَ لَعْمَرُ اللَّهِ، أَصْعَبُ خِطَّةٍ كَانَ حُدُورِي فِي التُّرَابِ صَعُودًا.)
 شو حالت، خدايك حياتيله قسم ايدر، اكن آغير حالتدر. ير
 التنه اينمگي آشمق اعتبار ايدر.

(وَإِنَّ حَيَاتِي لِلْمَنَايَا سَحَابَةٌ وَإِنَّ كَلَامِي لِلْحِمَامِ رَعُودٌ.)

حياتم بلالر بولوطيدر؛ كلام اولومك رعدلر ايدر.
 (يَنْجِزُ هَذَا الدَّهْرُ مَا كَانَ مُوعِدًا وَتَمِطُّ مِنْهُ بِالرَّجَاءِ وَرَعُودًا.)

شو زمان شرلري وعد ايدر ايسه در ساعت ويرور؛ اميد
 وعدلري دائما تاخير اولنور.

(إِلَى اللَّهِ أَشْكُو مِهْجَةً لَا تُطِيعُنِي وَعَالَمٌ سَوْءٌ لَيْسَ فِيهِ رَشِيدٌ.)

بئس اطاعت ایتمز نفسم دن، برر رشیدی یوق عالم شردن خدایه شکایت ایدرم.

(حِجَى مَثَلٌ مَهْجُورِ الْمَنَازِلِ دَاثِرٌ وَجَهْلٌ كَمَا سَكُونِ الدِّيَارِ مَشِيدٌ.)

عقل، ترك اولنمش منزله کبی، خراب و نابود اولمشدر؛ جهل، مسکون خانهلر کبی، معمور آباد قالمشدر.

(لَقَدْ ضَلَّ عِلْمُ النَّاسِ مُدْعَهَ آدَمَ فَهَلْ هُوَ مِنْ ذَلِكَ الضَّلَالِ نَشِيدٌ.)

انسانلرک عقلی نبی آدم دن بیرو غائب اولمشدر. او قدر اوزون مدت غائب قالمش بر شیئی بولمق کمنیدر؟! نسیا

(تَسْمَى رَشِيداً مِنْ لُؤَيِّ بْنِ غَالِبٍ أَمِيرٌ. وَهَلْ فِي الْعَالَمِينَ رَشِيدٌ؟)

عباسیلردن بری «رشید» اسمیله لقبندی. جاهلدر او! انسانلر آراسنده رشید بولنورمی؟! نسیا

(فَإِنَّ أَغَانِيَّ اللَّيَالِي نِيَاحَةً وَمِنْهَا بَسِيطٌ مُقْتَضَى وَنَشِيدٌ.)

زیرا تونلرده غنالر فی الحقیقه آغلامق در. آغلامق انسانده بعضاً اقتضا طریقیله لزوماً کلور؛ بعضاً کندوسی طلب ایدوب بولور.

(مَا وَفَّقُوا؛ حَسْبُونِي مِنْ خِيَارِهِمْ فَخَلِّهِمْ! لَا يَرْجِي مِنْهُمْ الرِّشْدَ.)

موفق اولمادیلار؛ بنی الی یاخشیلارندن خیال ایتدیلر. برراق آنلاری! رشد آنلاردن مأمول اولاماز!

(أَمَّا إِذَا مَا دَعَا الدَّاعِيَ لِمَكْرَمَةٍ فَهَمَّ قَلِيلٌ! وَلَكِنْ فِي الْأَذَى حَشْدٌ.)

آنلاری انسان خیر اشلره دعوت ایدر ایسه، ایداً قبول ایتمز لر. لکن ظلم اذاهه دائماً اجتماع ایدر لر.

(كَمْ يَنْشِدُونَ صَفَاءً مِنْ دِيَانَتِهِمْ! وَلَيْسَ يُوجَدُ حَتَّى الْمَوْتِ مَا نَشَدُوا.)
 نه زمانه قدر دینارنده صفای آرارلار! قیامتہ قدر آرارلار
 ایسه ده، دینارنده صفا بولامازلار.

(الرُّوحُ تَنَائَى. فَلَا يَدْرِي بِمَوْضِعِهَا وَفِي التُّرَابِ، لَعَمْرِي، يَرَفَتِ الْجَسَدَ.)
 روح مفارقت صوکنده نرهیه کیدر معلوم دگل. فقط تن، شبهه
 یوق، توپراق ده چورور.

(وَقَدْ عَلِمْنَا بِأَنَّا فِي عَوَاقِبِنَا إِلَى الزَّوَالِ؛ فَفِيهِمُ الضُّغْنُ وَالْحَسَدُ.)
 عاقبت ده زوالهزی بیلورز. اوپله ایسه نیچون دشمنک
 حسد ایدرز.

(يَصَادِقُ الظُّبْيَ وَابْنَ الظُّبْيِ قَاضِيَةً مِنْ حَتْفِهِ وَكَذَلِكَ الشَّيْبُ وَالْأَسَدُ.)
 آهوههم اوغلی آرسلان هم بالاسی بلا شبهه اولوم بلیهسنه
 دوچار اولورلار.

(وَنَحْنُ فِي عَالَمٍ صَيَّغَتْ أَوَائِلَهُ عَلَى الْفَسَادِ. فَغَى قَوْلُنَا فَسَدُوا.)
 بز اوپله عالمه یزگه اوائلی فساد اوزرینه خلق اولنمشدر.
 اوپله ایسه، «صوگره دن فاسد اولدیلار.» دیمک غلطدر.

(تَنْفَقُوا بِالْحَنَى وَالْجَهْلِ اذْنَقُوا عِنْدَ السَّفَاهِ. وَهُمْ عِنْدَ الْحِجَى كَسَدُ.)
 سفاه عالمنده رواج بولوب، فحش، جهل ايله کسب اشتهار
 ایتدیلر؛ لکن عقل عنندنه قیمت بولامادیلار.

سفاه عقلده خلل دن نقصان دن عبارتدرکه سفیه آدم امور
 دنیاویهسنده امور اخرویهسنده مهتدی مستقیم اولاماز. سفه احيانا
 حقیقتی استحقاقاً انکار ایتمک عناد ایتمک معناسنده اولور:

«أَنَا الْبَغِيُّ مَنْ سَفَهَ الْحَقَّ.» یعنی «بغی یا لکڑ، حقیقتی استخفافاً انکار ایدر آدمک اشیدر.»

(عاشوا كما عاش آباؤهم سلفوا وأورثوا الدين تقليدًا كما وجدوا.)

اسکی بابالاری کبی عمر ایتدیلهر. تقلید اساسنده اولان دینلرینی بولدیقلاری کبی بر اقوب کتدیلهر.

(فما يرعون ما قالوا وما سمعوا ولا يبألون من غي لمن سجدوا.)

اوز سوزلرینی ده دیگر لارک سوزلرینی ده رعایسه ایتمز لر. آرزونلق لاری سببیله کیمه سجده ایدر لر سه ده غم ییمز لر.

(والعدم أرواح مما فيه عالمهم وهو التكلف إن هبوا وإن هجدوا.)

یوقلق آنلارک عالمنه اولان حالدن ده راحندر که قالفار ایسه لرده اویور ایسه لرده دائماً تکلف ایدر لر.

تکلفی عادتک طبیعتک خلافتده اولارق یا لکڑ ریا خیالیله بر

اشی اظهار ایتمک. شرعا هم عقلا مذموم در. متنبی دیمش،

(وأسرع مفعول فعلت تغيراً تكلف شيء في طباعك ضده.)

تکلفی فائده سی یوق شیلرله اشتغال ایتمک: (انا وانقياء امتی

براء من التكلف.) فائده سی یوق شیلردن بحث، تفتیش ایتمک:

(نهينا عن التكلف.) تکلفک شو معنالاری مذموم در.

تکلف بر خیر اشی، عادت کبی سهل محبوب اولسون امیدیله،

دائماً تحری ایتمک: «اكلفوا من العمل ما تطيقون» - «اراك كلفت

بعلم القرآن.» تکلفک شو معناسی محمود در که انسانی خیر اشلره

تعوید ایدر.

بر دها تکلف انسانک حریت حرکاتنه سد چگر رسوم ظاهره

زائده اداسیله تقیده اطلاق اولنور. شمعی زمانمزه اوروپا مدنیتنده

«معاشره آداب» دینور شیلرک اکثری شو قبیلکندر. خصوصاً لباس از یاسنه، مائدهده طعام تناول ایدر ایکن چاتال پچاق استعمالنه عائد رسوملر اکثریا بیهوده شیلردن عبارتدر؛

بویله تکلفات مدنیتک یالکیز «صیباک دورینه» مناسب اولوب، وقتیله شبیه یوق تماما زائل اولاجق.

(والخطیبسری، فیغشی معشرأحسبوا من اللئام؛ وتقضى دونه المجد.)

بخت قارا کلقده سیر ایدر. لاجل ذلك انک لئیم اولانلاری دولتنه غرق ایدر؛ ماجد اولانلارده بختسز اولارق دنیادن کیدر.

(قد یداب الرجل المنجود مجتهداً فی رزق آخر لم یلم به النجذ.)

گاها انسانک بیگ بلا بیگ مشقتله اجتهاد ایدوب حاصل ایتمش شیلری هیچ بر زحمت کورمه مش دیگر بر انسانه رزق اولور.

(اولا التنافس فی الدنيا لما وضعت كتب التناظر، لا المعنى ولا العمد.)

دنیاده تنافس اولماسه ایدی، عام الخلافده عام النظرده اهل النظر یعنی اهل اصول اهل کلام هیچ بر کتاب تألیف قیلمازلار ایدی.

تنافس، منافسه: نفیس جید اولان شیاره رغبت ایتمک. انسان شو خاصیه طبعاً مجبوردر. شرعاده عقلاده مطلوبدر: «ولیکل وجهه. هو مولاها. فاستبقوا الخیرات.» (بقره-۱۴۸). «لمثل هذا فلیعمل العاملون.» (والاصافات-۶۱). «وفی ذلك فلیتنافس المتنافسون.» (المطففین-۲۶).

فقط، ایمانا تنافس، تعارض تعادی تجاسد اساسارینه مبنی اولوب، حب انفراد داعیه سندن ناشی اولور، که دیگرلرک محرومیتی مغلوبیتی بوراده اصل مطلب اولور. بویله تنافس شرعاده عقلاده منومدر: زیرا نفیس شیاره رغبت ایتمک معناسنده اولما یوب، بالکیز دیگرلره ضرر قصد ایتمکدن عبارت فالور.

(قَدْ بِالْغَوَا فِي كَلَامِ بَانَ زُخْرَفَهُ يُوْهِى الْعِيُونَ وَلَمْ تُثَبِّتْ لَهُ عَمْدٌ.)

ظاهری مزخرف، کوزلره یاخشى کورونور، لکن اصلی یوق سوزلرده مبالغه ایتدیلر.

(وَمَا يَزَالُونَ فِي شَامٍ وَفِي يَمَنٍ يَسْتَنْبِطُونَ قِيَاسًا مَّالَهُ أَمْدٌ.)

شامده یمنده هر یرده نهایتی یوق قیاسلری استنباط ایدرلر.

(فَذَرَهُمْ وَدَنَائِيَاهُمْ فَقَدْ شَغَلُوا بِهَا. وَيَكْفِيكَ مِنْهَا الْقَادِرُ الصَّمَدُ.)

آنلاری هم دنی اولان اشلرینی ترک ایت. زیرا کندولری ده او دنی اشلری سببیلر هر شیدن محروم اولدیلار. سکا خدايک کتابی کفایه در.

اهل اصول کتب اصولده احکام شرعیه اثباتنه دلیل اولا بیلور
 جهلری بیان ایتمشلر: (۱) کتاب؛ (۲) سنت؛ (۳) اجماع؛ (۴) قیاس؛
 (۵) مصالح معتبره عند الشرع؛ (۶) استصحاب؛ (۷) براءت اصلیه؛
 (۸) عوائد؛ (۹) سد الذرائع؛ (۱۰) برهان تلازم؛ (۱۱) استدلال بالقواعد
 الشرعیه؛ (۱۲) استحسان؛ (۱۳) استقراء. شو دلیللرک اولگی دورتی
 ادله اصلیه؛ فالانلاری ادله فرعیه در.

اهل اصولک بیاننه کوره، قیاس جامعک وجودیلر یاخود فارکک
 عدمیلر حکم اصلی فرع مطلوبه تعدییه ایتمکدر. قیاس: مطلوب لکن
 معلوم دگل بر حکمی، میزان شرعیله وزن ایدوب، برمقیاس شرعیله
 ذرع ایدوب اثبات ایتمکدر.

شو معنی ایله قیاس قرانده یوزارچه آیتلرده، اللهک برلگی،
 نبوتک حقلعی، حشرک بلا ریب کلهجگی کبی الک بیوک مسئلهلره
 برهان سلطان اولارق انزال اولنمشدر. اعتبار تذکیر یولنده قرانده
 یوزلرچه آیتلرده نازل اولان تاریخ قرون اولی عهوما قیاس اساسنه
 مبنیدر. قرانده غیر محصور آیتلرده تصریف اولنمش امثال تمام
 تمامنه قیاسک عینیدر.

علاسه نه يا خود لازم نه تبعاً حکمك انتقالی، بلا شبهه، طبیعیدر؛ فطرت انسانیده بینه کیی مقبولدر. كذلك، فارق یوق ایکن حکم اصلک اطرادی، فرع مطلوبه انتقالی ضروریدر.

شویله ایسهده، فقها «حجیت قیاس» مسئلهسنده اختلاف ایتمشدر: (۱) بعضدر حجیت قیاسی کلیاً نفی ایتمشدر؛ هر بر شیئی تأویلات تکلفات ایله ایسهده عمومات شرعییه درج ایتمک هوسنه دوشمشدر. (۲) بعضدر دائره قیاسی لزومندن تحملندن زیاده توسیع ایدوب، حدودی کچمشدر. (۳) شو مسئلهده اهل حق اهل عدل نصوص شریعتک نظمنه معنایرینه تماماً رعایه ایدوب، میزان شریعتدن عبارت اولان قیاس صحیحک موجبله عمل ایتمشدر. قیاسات فاسدهیی ترک ایدوب، صحیح قیاسلری اخذ ایتمکله، نصوص شریعتک شو یولدن احاطه سنی کوسترمشدر؛ حیات انسانیه ایچون حاجت اولان شیلره شریعتک وفاسنی اظهار ایتمشدر. نقل صحیح ایله عقل صریحک حرفاً بحرف توافق هم تطابقلرینی میدانه قویمشدر. شو مسئلهده اهل عدل نصوص شرعیه حرمتنه اتساعنه خلل ویرمه مشدر؛ یالکز صحاح قیاسی اعتبار ایدوب، قیاس حدودینک وراسنده کچمه مشدر کتاب ایله برابر میزانیده اله آلوب «الله الذی انزل الکتاب بالحق والمیزان.» (الشوری-۱۷) آیتنه وفاقاً کل شریعتله عدل ایتمشدر. قیاس ایسه، شو طائفه عاده راینه کوره، معانی نصوصله عمل دیمک اولدیغندن شریعتک تاقیام ساعت همه حاجات انسانیه ایچون کفایه سنی اثبات ایدوب، «الیوم اکملت لکم دینکم.» (المائده-۳) «ما فرطنا فی الکتاب من شیء.» آیت کریمه لرک معنایرینی امت اسلامییه تحقیق ایتمشدر. جز اهم الله عنا خیر الجزاء. لکن شوزاده شو قدر دیمک ضروریدر که مذاهب اسلامییه کتب فقهیه سننده کتب کلامیه سننده آرای باطله قیاسات فاسده او

قدر چوقدرکه یالکتر انتقار طریقنده او رایلر او قیاسلار طوپلانور ایسه، بلا شبهه، غایت بیوک جسمیم بر کتاب وجوده کلور. نه قدر تأسفی ایدر ایسه کده توکنمز: اهل تالیف اورایلری او قیاسلاری صحائفده سطورده تأبید ایدوب، اسلام عالمنده آنلاری کوکلشدرمشلر. امام ابی العلاء حضرتلرینک دیدیگی کبی، او شیلر امت اسلامییهی دیگر ضرور شیلردن شاغل اولوب، غایت چوق خیراتدن محروم ایتمشدر. کتاب خدای سنت رسول یالکتر شو جهته قلوب اهل اسلامدن انتزاع قیلندی دیر ایسه ک مبالغه اولماز.

نه اولوردی اگر فیلسوفک

(فدرهم ودنایاهم فقد شغلوا بها. ویکفیک منها القادر الصمد

سوزی او وقت میدان طوتوب، او آرای فاسده یولنه سد

چکمش اولای ایدی!

نه اولوردی اگر فیلسوفک

(فی کلّ دین اباطیل یدان بها وهل تقرّد یوماً بالهنی جیل؟)

بیت بی نظیری او وقت آذان اهل تالیفه واصل اولوب، کتب

اسلامیهی اباطیلدن تخلیهیه اهل تالیفی ارشاد ایتسه ایدی!

نه اولوردی امام ابی العلاء حضرتلرینک

(استغفر الله واترک ما حکى لهم ابو الهنییل وما قال ابن کلاب.)

(فالدین قد خس! حتی صار اشرفه بازاً لبازین، او کلبا لکلاب.)

نصیحت عالیهسی اهل اسلام عندنده مقبول اولوب، لا اقل قسم اعتقادیات اختلافات کلامیهدن آرای وهمیهدن خالص قالا ایدی!

اولیه اولمادی. بلکه بالعکس: ضلاللرینه خطائرینه تنبیه ایدن، ارشادلرینی قصد ایدوب نصیحت ایدن امام ابی العلاء کبی اک خالص مؤمن بر حکیمی ملحد زندیق دیمکدن او تانمادیلار؛ آرای باطللرینی قیاسات فاسدهلرینی انکار ایدوب کندولرینی

سنت رسول دعوت ایدن ابن تیمیه کبی بر مجتهدی تحقیر تعذیب
تجهیل دن کیر و طور مادیلار.

شو بلای مدهش سمای اسلام ده ظاهر اولوب، ضیای کتابی نور سنتی
قلوب اسلام دن تماماً قطع ایتدی. راه علوم و معارف وجه اسلام ده
قاپاندی؛ حکماً دگل ایسده فعلاً اجتهاد منقرض اولدی طوغریسی ظلماً
اجتهادی منقرض ایتدیلر. عالم اسلام ده تقلید کوکلهشدی؛ اوپله کیڭ
عالم علوم ده عقول اهل اسلام کتابڭ ایکی دفه سی آراسنده محصور قالدی؛
ایضاح: قران ده قیاس قطعیت مطلوب مسائل اصلیه ده برهان
اولارق کلهش دیمش ایدک. بوڭا بر ایکی مثال:

«ان مثل عیسی عند الله کمثل آدم. خلقه من تراب؛ ثم قال
له کن فیکون.» (آل عمران-۵۸). من غیر اب وجودی استبعاد
ایدوب، عیسایی ولدزنا، یاخود ابن الله دیمش جاهلیری ارشاد
یولنده، عیسایی آدمه قیاس ایتمشدر. آدم اصل؛ عیسی فرع.
«علی حسب الاراده نکوین» علیه؛ وجود من غیر اب حکم.

«کما بدنا اول خلق نعیده. (انبیا-۱۰۴). «افعیینا بالخلق
الاول» (ق-۱۵). «ولقد علمتم النشأة الاولى. فلو لا تذکرون.»
(الواقعة-۶۳) قران ده شو معنی ده آیتلر محصور دگلدر. خلق اول
اصل؛ حشر فرع؛ احیا-حکم؛ عموم قدرت-عله.

«ضرب لکم مثلاً من انفسکم: هل لکم مما ملکتم ایمانکم
من شرکاء فیما رزقناکم. فانتم فیہ سواء.» (الروم-۲۸). خدایڭ
برلگنه، اصناملارڭ خلق عالم ده عدم شرکتنه دلیل. عبید
اصل؛ اصنام-فرع؛ عدم شرکت-حکم. مملوکیت-عله.

(تجاوزت عنی الاقدار ذاهبة فقد تابدت حتی ملنی الابد.)
قدرلر بنی براقوب کتدیلر. حیاتم اوزادی؛ حتی طول حیات
بڭا ملال ویرور اولدی.

(نَشْكُو إِلَى اللَّهِ أَنَا سَيُّوْشِيْمٌ نَحْنُ الْعَبِيدُ وَفِي آنَافِنَا عَبْدٌ.)
 خدايه شكايٲ ايدرزكه نه قدر ذليل بندهلر ايسهكده بزلرده
 حدودك فوقنده كبر غضب اولور.

(شَرِبْتُ قَهْوَةً هَمٌّ كَلَسَهَا خَلْدِي وَفِي الْمَفَارِقِ مِمَّا أَطْلَعْتُ زَيْدًا.)
 فايغو خمرينى ايجدم؛ كلسهسى قلم ايدى. كوبوكلرى باشم
 اوزرينه چيقدى.

(صَبِرْ عِتَادَكَ تَقْوَى اللَّهِ تَذَخَّرْهَا فَمَا يَنْجِيكَ مِنْهُ السَّابِغُ الْعَتِدُ.)
 تقواي حاضرله، ذخيرهك ايت. زيرا حكم خدادن سنى تيز يورور
 آت قورتاراماز.

(وَالْحَكْمُ جَارٌ عَلَى الْاِكْتَادِ مُحْتَمَلٌ وَلَا بَطِيقٌ ثَبَاتًا تَحْتَهُ الْكِتَادُ.)
 انسانلرك عمومنه حكم خداى جاريدر، حمل اولنمشدر؛ هيچ
 بر آدم حكم خدايه مقاومت ايدهمز.

كتد انسان يا آت آرقالارينك اوست طرفلرينه اطلاق اولنور.
 انسان ك آغير شيلرى كتدينه وضع ايدهرك حمل ايدر.
 «حكم خدا تحتنده كتد ثبات ايدهمز» يعنى هيچ بر شى حكم
 خدايه غالب كلهمز. «وهو القاهر فوق عباده. وهو الحكيم الخبير.»
 (الانعام-۱۸).

(كَمْ زَالَ جَيْلٌ وَهَدَى الْأَرْضَ بَاقِيَةً مَا هُمْ بِالزَّيْغِ مِنْ أَوْتَادِهَا وَتَدُ.)
 نه قدر امتلر نابود اولديلار. فقط، شو ير همان باقيدر.
 طاغلارينك هيچ برى مجلندن ميل ايتمك فكرنده دگل.

شو بيتده لزوميات نسخهلرينك همهنده خطا واردر. «ماهم
 بالزيغ ما اوتادها وتد.» ثبت اولنمشدر. خطادر. «كم زال جيل
 ماهم بالزيغ؛ وهدى الارض باقية ما اوتادها وتد.» تركيبى معناسنده

قيلوب، درستلهك مكن ايسهده، اويله تعقيدلاردن فيلسوفك سوزيني
تنزيه ايتيك ده اولادر.

(اقتاد هماً باقتاد على ابل وهل يبلغ ما املته القتد.)

توله اوزرنده هوم آلوب كيدر م. فقط؛ توله بنى اميدلر مه
ايصال ايدرلر مې؟

هم فايهويه؛ كذلك انسانك عزم ايدوب طاب ايدر شيلرينه
اطلاق اولنور. قتد، توله اوزينه وضع اولنمش تخته پارچهلرينه
دينور؛ جمعي اقتاد كلور.

(لويفهم الناس ما ابناؤهم جلب وبيع بالفلس الف منهم كسدوا.)
انسانلر بالالارينك حيوان سوري سى اولدقلارينى آكلاسهلار
ايدى، بالالارينك بيكى ده بر پارهيه ساتيلور اولسه ايدى، همان،
بازارلارى دشگون اولور ايدى.

(فويحهم! بئس ماربوا وماحضنوا فهى الخديعة والاضغان والحسد.)
واى او انسانلر ك حالنه! تربيه ايتدكلرى نه قدر پيس اولور!
تمام وجودلرى مكردن كينه دن حسدن عبارتدر.

وى كلمه سى تعمير تعجب ياخود ندامت وقتنده انساندن
صادر اولور بر كلمه در. حا ياخود سين لاحق اولوب، ويح ويس اولور
ايسه كلمه ترحم ورافت اولور. لام ياخود بالاحق اولوب ويل ويب
اولورسه كلمه عذاب اولور.

(وكلنا فى مساعيه ابولهب وعرسهم لم يقع من جيدها مسد.)
حقيقتنه رجوع ايدر ايسهك دنيا ده هر بر آدمى ابولهب، هر
بر خاتونى، بوينك مسدى وار، ام جميل كى بولور ز. (سورة ابى لهب.)
يعنى دنيا ده هر بر انسان حقيقتنه اهلنه عدو اولور؛ عداوته

صوڭ درجهسنه قدر مبالغه ايدر. دنياسنده اخراسنده دائماً خسارده تبابده اولور.

(واذا رجعت الى الحقائق لم يكن في العالم البشري الا بائس.)

(وَمَا الدُّنْيَا ذَرَاةٌ خِزْفٍ، مِثْلُ السِّنِيِّ ذَرَاةِ الجِسْرِ يَتَسَدُّ.)

او آجاق حريف، كه جميل خاتونلارك بيلكريني ياصدق ايدر، مطلبلريني طلب يولنده دائماً اڭ قوتلى توهلارك بيلكريني وساده ايتمش عالي همتلى شريف آدم كبي اولاماز.

يعنى دنياده راحتى اختيار ايدوب، بيوك شيلرى طلبدن متقاعد آدم دنى اولور. بيوك عزيزمته بيوك غيرتله دائماً بيوك اشلرى طلب يولنده ثبات ايدن شريف اولور.

«والذين جاهدوا فينا لنهدينهم سبلنا. وان الله لمع المحسنين.»
(العنكبوت-۶۹).

(والجسم للروح مثل الربع: تسكنه وما تقيم اذا ما خرب الجسد.)

تن جانڭ مكاني كبي در: كه اوراده قرار ايدر؛ خراب اولورسه براقوب كيدر.

(وهكذا كان اهل الارض مدفطروا فلا يظن جهول انهم فسدوا.)

ابتداى خلقتدن بيرو انسانلر شوبله ايديار. «انسانلر صوڭره دن بوزولمش لار.» گمان ايدن ناداندر.

(اهل البسيطة في هم حياتهم ولا يفارق اهل النجدة النجد.)

شو كيڭ يرك انسانلرى تمام حياتلرنده فايغوده اولورلار. اهل نجهدي ابدأ مشقت زحمت ترك ايتمز.

انسانده شجاعته رأى اجتماع ايدر ايسه نجهده حاصل اولور. نجهده صاحبي ديگرارك احاطه ايدهمديكى امور خفيه به آگاه اولور؛

دیگر لارڻك عاجز اولدفلاری امور عظیمه یه قادر اولور. نجه. انبیا ملوک کبی، ارباب سیاستڭ اخص اوصافندندر.

(أَمْثَالَنَا كَانِ جَيْلٌ قَبْلَنَا؛ فَمَضَوْا وَمِثْلَ رُزْمٍ وَجَدْنَا حَسَهُ وَجَدُوا.)

اولگیلرده بزم کبی ایدیلر؛ بز کورمش بلاری کوردیلر؛ کچدیلر.

(وَالْمَجْدُ لِلَّهِ لَا خَلْقَ يَشَارِكُهُ وَآلِ عَوَاءٍ مَا طَابُوا وَلَا مَجْدُوا.)

عظمت خدايڭدر. هیچ بر مخلوق آڭا مشارکت ایتمز. انسانلرده پاڭک هم عظمت بولنماز.

عظمت بیوڭک خدایه مخصوصدر. «الله اکبر» کڭ، که هر دقیقه میلیون دفعه السنه اهل ایماندن سمای عظمته رفع اولنور، معناسی شودر. یعنی «بیوڭ بر الله!» مخلوق ده بیوڭک اولماز.

(أَمَا إِلَى كُلِّ شَرٍّ عَنَّا فَانْتَبِهُوا بَلْ لَمْ يَنَامُوا. وَلَكِنْ عَنِ تَقَى هَجَدُوا.)

هر بر ظاهر شرله حاضر اولورلار؛ لکن دائماً خیردن اعراض ایدوب ترک ایدرلر.

(وَالنَّاسُ يَطْعُونَ فِي دُنْيَاهُمْ أَشْرًا لَوْلَا الْمَخَافَةُ مَا زَكَّوْا وَلَا سَجَدُوا.)

انسانلر دنیا ده فرط سرورلرندن حدودی دائماً تجاوز ایدرلر. خوف اولماسه ایدی، اللری زکات ویرمز؛ یوزلری ده سجده ایتمز ایدی.

«ولو بسط الله الرزق لعباده لبغوا في الارض.» (الشوری-۲۷).

انسان، بر نعمت یاخود بر رتبه حاصل اولور ایسه، طبعاً مسرور اولور. سرور فرح انسان ده بر طبیعتدر. نعمتڭ وصولنه، اهلیتی

وار ایکن بر رتبه حصولنه، شکرأ لله مسرور اولمق نص قرآنله هم لازمدر. «قل بفضل الله وبرحمته. فبذلك فليفرحوا.» (یونس-۵۸).

فقط اکثریاً انسان نعمتی رتبه یی تحمل ایده مز؛ حقوق نعمتی حدود رتبه یی رعایه ایده مز. بر نعمته یاخود بر رتبه یه نائل اولور

ایسه، فرط فرخندن حدود عقلی تعدی ایدر؛ هواسنه تبعاً فساد، طغیان، ظلم طریقلارینه سلوک ایدر.

انسانک شو حالنه بظر دینور؛ بظرکده غایهسنه اشر دینور. غنا یارته صاحبی ایکن بظردن اشردن خالی آدم غایت از اولور. قدرتی وار ایکن فساددن ظلمدن کندوسنی حفظ ایدن غایت نادر بولنور. انسانی فساددن ظلمدن بعضاً خوف، اکثریاً عجز منع ایدر.

کندوسینی ضبط ایتمیه قادر آدم انسانلرک انک عافلی انک اقواسی، انک شجیع اولور. غنا هم رتبه انسانلرک انک بیوک انک طوغری میزانلریدر انسان نه قدر خفیف ایسه، میزان غنا میزان رتبه ایله وزن اولنور ایکن او قدر بالا کیدر. نه قدر رزین نه قدر رصین نه قدر عاقل اولور ایسه، میزان غناده میزان رتبهده او قدر آغیر اولور؛ قرارندن طایماز، اسکی حالندن چیقماز اصلا کبر ایتمز؛ غناسی رتبهسی خصال خیرلرینک مفتاحی اولور. اوپله انسانلر انسانیتک زینتی جمالی اولورلار؛ «وقلیل ماهم، ... (فی کل امرک تقلید رضیت به حتی مقالک ربی واحد احد.) هر بر اشکده تقلیددر؛ هر خصوصده تقلیده راضی اولورسن؛ حتی «خدایم بر.» اعتقادنده بیله تقلید ایدرسن.

(وقد أمرنا بفکر فی بدائعہ وان تفکر فیہ معشر لحدوا)

خدا یکنک بدائعنده تفکر ایتمکله مأمور ایکن، نصل تقلید ایدرسن؛ انسانلر ذات خداده فکر ایدرلر ایسه، عقللری راه استقامتدن منحرف اولمش اولور. «الذین ینکرون الله قیاما وعوداً وعلی جنوبهم. ویتفکرون فی خلق السماوات والارض. ربنا ما خلقت هذا باطلا. سبحانک.» (آل عمران-۱۹۱)

«اولم ينظروا في ملكوت السماوات والارض وما خلق الله من شيء.» (الاعراف-۱۸۲).

«اولم يتفكروا في انفسهم. ما خلق الله السماوات والارض وما بينهما الا بالحق واجل مسمى.» (الروم-۸).

قران ده خدايڭ براگيني بنده لرينه بيان يولنده بيكلر چه آيتلرده سرد اولنمش براهين عقليه طبيعيه هممسي بدائع خداده انسانلره تفكر ايتمك ايجون سرد اولنمشدر.

بدائع خداده فكر واجباتڭ اوليدر. لكن شو فكر، اهل كلامڭ كتب كلاميه ده بيان ايتدكلري طرق منطقيه ايله اولمايوب، قران ده سرد اولنمش ساده استدالات طبيعيه ايله در. بويله استدلاله انسانڭ عقلي كفايه ايدر. مدرسۀ طبيعتڭ تربيه سي انساني اويوله ارشاد ايدر. انسانڭ مكتب كورمه سي، سواد بيلمه سي حاجت دكل. بحث سوگنده انكار ايدن، ياخود تفكري ترك ايدوب، غفلت ايدن برابر در. «ان الذين لا يرجون لقاءنا ورضوا بالحياة الدنيا واطمأنوا بها، والذين هم عن آياتنا غافلون. ۷. اولئك ماؤاهم النار بما كانوا يكسبون. ۸. (يونس).

(وَأَهْلُ كُلِّ جَدَالٍ يُمَسِّكُونَ بِهِ إِذَا رَأَوْا نَوْراً حَقّاً ظَاهِراً جَسَدُوا.)
جدال اهلينڭ هر برى دائما جدال ايدر؛ ظاهر حقيقتڭ نوريني كورورده انكار ايدر.

(حَادِثُ الدَّهْرِ أَمَلَاكٌ لَهَا فَنَصٌّ وَالْإِنْسُ وَعَشٌّ. فَنُذَارِي بِهَا الطَّرْدَ.)

دهرڭ بلالري صيد ايدر پادشاهلر كبى؛ انسانلرده شكار كبيدر؛ دائما صيد ايتمك ده آنلاره عار وعيبي ايجاب ايتدي.
«فقد ازرى بها الطرد... جمله سي بلالرڭ عموم انسانلره دائما هجومندن عبارتدر. يعنى صيد ايتمك او قدر چوق اولدي كه

صیادلره عیب عد اولنمق درجهسنه کلدی. لکن، بنم گمانمجه،
 «وما ازری بها الطرد.» دیمش اولسه ایدی معنی دها زیاده دهشتلی
 اولور ایدی. یعنی «نه قدر صید ایدر ایسهده عیب عد اولنماز؛
 همان صید اینمکده دوام ایدر.» یاخود، احتمال، بوراده فلم ناسخ
 غلط ایتمشدن؛ صوابی «فقد اضرى بها الطرد.» یعنی «فقد اضرى
 الحوادث بالانس الطرد...» بوراده حذف مفعول تکلفی اولماسه ایدی،
 بن شو احتمالی ترجیح ایدردم.

(وما تبقى سهام المرء کثرتها فاقض الحیاة، وانت الصارم الفرد.)
 نه قدر چوق اولور ایسهده اوقلارک هیچ بری اللکده قالماز.
 حیاتیکی یا کثر ایکن قضا ایت.

(والشيب شابوا على جهلٍ ومنقصةٍ والمرد في كل امرٍ باطل مردوا.)
 قارتلار نادانلق دنائت اوزرنده قارتایدیلار؛ یاشلر هر بر
 باطل اشدده اک صوگ درجهسنه وار دیلار.

(والعیش کالما: تغشاه حوائمنا فصادرون وقوم اثرهم وردوا.)
 حیات صو کیدر: صوسامشلارمز کلور ایچر کیدر؛ آرقالارندن
 دها دائما دیگرلری کلور کیدر.

(ومد وقتى مثل القصر غایته وفى الهلاك تساوى الدر والبرد.)
 اوزون عمرله قیصه عمرک صوگسی بردر. انجو ایله طولو
 هلاک خصوصنده برابردر.

(نفارق العیش لم نظفر بمعرفة اى المعانى باهل الارض مقصود.)

«سر وجود نهدر؟» بیلمه مش ایکن دنیادن کیدر ز.

(لم تعطنا العلم اخباری بها نقل ولا کوب فی الارض مرصود.)

نقلده وارد خبرلر، رصد اولنمش کوبلر بزه سر وجودی
 کشف ایدهمدیلر.

عالم وجوددن مقصد نهدر؟ شو دائمی حرکتک بر نهایهسی ولرمیدر؟ فضای غیر محدودده جولان ایدن او کبار عقول عجباً بر کون اسرار طبیعتی احاطه ایده بیلورمی؟ ملیون سنه زحمت چگوبده، شو نقطه غیر محسوسه ننگ تمّامنه واقف اولامایان عقل بشر عجباً نه وقت او عوالم غیر متناهییهی احاطه ایدر؟ انسانک وجوددن نصیبی یالکّز شو حیات اولور ایسه، انسان نه قدر هدر بر شی اولور؟! شبهه یوق، انسان شو حیات فانیهدن قیاس اولنماز درجده اعلی بر حیات دائمه باقیهیه واصل اولاجقدرکه او وقت شمعی مجهول شیلرک هر بری عقل بشره تماماً معلوم اولور.

(الصبر یوجد، ان بآء له کسرت لکنه بسکون الباء مفقود.)

دنیاده آجی شیلر غایت چوق بولنور. فقط، انسانده صبر بولنماز.

(ویحمد الصابر الموفی علی غرض لا عاجز بعری التقصیر معقود.)

صبر ایدوب مقصدینه نائل اولان محمود اولور؛ قصور

ایدوب محروم قالان عقلاً هم شرعاً مذموم اولور.

«انما یوفی الصابرون اجرهم بغير حساب.» (الزمر-۱۱)

«والذین جاهدوا فینا لنهینهم سبیلنا.» (العنکبوت-۶۹)

(أسر ان كنت محموداً علی خلق ولا أسر بانی الملك محمود.)

اخلاقم محمود اولور ایسه شاد اولورم. لکن سلطان محمود

غزنوی اولور ایسه شاد اولمام.

سلطان محمود غزنوی حضرتلری عالمده مشهور فاتحلرک بری

ایدی. سلاطین اسلام آراسنده غزاة اسلام آراسنک امتیاز کسب

ایدنلرک ک بیوگی ایدی. ۳۳ سنه تمام شوکتله سلطنت ایدی.

رئیس شعرا فردوسی حضرت نلرینه شاهنامهیی یازدران او ایدی. کندوسی ده شاعر ایدی. اشو شعرلری سویلهمش:

آینه خویش را بصیقل دادم روشن کردم به پیش خود نهادم.
در آینه عیب خویش چندان دیدم کز عیب دیگر کسان نیامد یادم.

یعنی کندومی تماما کوزم اوگنه قودم. عیبلرمی او قدر بولدکم که دیگر لرک عیبلرینه فکر مده محل قالمادی.

۳۵۷ سنه ده عالم سیاستی تشریف ایدوب، ۴۲۱ سنه ده دار راحته سفر ایتمشدر.

(ما بصنع الراس بالتيجان يعقدها. وانما هو بعد الموت جلمود.)
موت سوگنده طاش اولاچق باش تاج ايله نه قيلسون!

(ان الغنى لعزير حين تطلبه والفقر في عنصر التركيب موجود.)
غنا، استرسهك، از بولنور؛ لکن فقيرك اصل وجود مزرده واردر.

(والشح ليس غريبا عند انفسنا بل الغريب، وان لم يرحم، الجود.)
لئيم لك بزده اصليدر، اجنبی دگل؛ بزم طبيعتمزه، تماما اجنبی اولان شی جود وکرمدر.

(بلوت من هذه الدنيا وساکنها عجايبا. وانتها الثوب تقديد.)

دنیادن هم اهلندن غایت غریب حاللری کوردم. حیات کیوملرینی، عاقبت پارچه لنور بولدکم.

(وَالنَّاسُ فِي الارض اجناس مقلدة كَالهَدْي قَلد لم يدعره تهديد.)

هدی: حرمه سوق اولنور قربانلره دینور. تقلید، هیچ بر کس تعدی ایتمه سون ایچون، قربانلرک بویونلارینه بر شی

طاقیق معناسنکدر. تقلید اولنمش قربانلار دیگر لرک تعدیلرندن امان ده بولنورلار. مقلدات واما سنه ۶۶۰ رعبا رعبا غا غا بلنلنیا

فيلسوف حضرتلری، مذهبلیله عادتلیله ملیتلیله بری
برندن ممتاز اولمش، انسانلری-حقیقتی، نصیحتی قبول ایتمه مکده-
تقلید اولنمش قربانلره تشبیه ایتمشدر: یعنی تقلید اولنمش قربانلر
تهدید ایتمه دکلی کبی، انسانلرده کندیلرینک مذهبلیله
مقلد اولوب حقیقتی، تذکیری ایتمشدر.

(قالوا. فلما اعالوا اظهر والدداً فالقول مین و فی الاصوات تندید.)

سویله دیلر؛ سوزلرینک بیهوده لگی باطل لگی ظاهر اولدی؛
عناد خصومت اظهار ایتدیلر. سوز کاذب اولدی؛ آواز لارده
سوگشمک دن عبارت قالدی.

(ضلوا عن الرشید: منهم جاحد جحد او من یحد. وهل لله تحدید؟!)

هدایت یولندن یازدیلار: بعضلری هر بر حقیقتی انکار ایدر؛
بعضلری خدایی تحدید ایتمک خیالنه کیدر. -خدایی ده تحدید ممکنیدر؟!
انسان حقائق ممکناتی ادراک ایدمه مز. هر بر شیئی رسمیله
بیلور؛ هیچ بر موجودی حدیله بیلمه مز. او یله ایسه حقیقت خدایی
ادراک ایدمه بیلور می؟

شبهه یوق، کنه خدایی علی وجه الحصول ادراک ایتمک محالدر.
اهل علم کتب الهیهده بوکئا بر اهین قطعیه اقامت ایتمشدر. لکن
رؤیتی اثبات ایتمش اهل نظر-«اهل ایمان دار بقاده حقیقت خدایی
ادراک ایدر؟ یا یوق؟»-مسئله سنی کتب اصولده ذکر ایدوب،
احتمال! و احتمال! جوابلرینی ویرمشلر. «زیرا کنه خدایی علی وجه
الحصول ادراک فناً محال ایسهده، دیگر بر طریقله ادراک امتناعی
بر اهینله ثابت اولمامش!» دیمشدر.

(لفظ یبده من شرح و مکتهل و المال یجمع لم یدرکه تبدید.)

انسانلرک هر بری، الله کلن مالی صافلار ایسهده، آغزینه
کلن سوزی صافلاماز.

(وَاشْرَفُ النَّاسِ فِي أَعْلَىٰ مَرَاتِبِهِ مِثْلَ الصَّيْدِ وَلَكِنْ قِيلَ صَنِيدٌ)

صید یاره دن آفان یاشیل صاری یه مائل صویه دینور. ترکی ده
ایرین دیر لر. صید بیوک اعتبارلی آدمه اطلاق اولنور.
یعنی صید ایله صید آراسنده تفاوت غایت از اولدیغی کبی،
انسان ایله مردار صو آراسنده تفاوت غایت از در.

(أَمَّا الصَّحَابُ فَقَدِمُوا وَمَا عَادُوا وَبَيْنَنَا بِلِقَاءِ الْمَوْتِ مِيعَادٌ)

آرقاداشلار کچدی لر؛ قایتما دیلار. اولومک همه مزه کله جگی
وعد اولنمشدر.

(سِرٌّ قَدِيمٌ وَأَمْرٌ غَيْرٌ مَتَضِحٌّ فَهَلْ عَلَيَّ كَشْفُنَا لِلْحَقِّ إِيضَاعٌ)

شو موت مسئله سی غایت اسکی بر سردر؛ واضح اولماز بر
شیدر. شو بابده حقیقتی کشف ایتیمه بزه اعانه ایدن بولنور می؟
(سیران ضدان من روح ومن جسد: هذا هبوط؛ وهذا فيه إضَاعٌ)
جان ایله تن ایکی متخالف حرکتده بولنور لار؛ بری بر
التنه اینر؛ بری کوکلره عروج ایدر.

(إِنَّا لِلَّهِ أَسْلَمٌ أُولَئِكَ أَلْفُ أُولَئِكَ تَطِيعُهُ مِنْ صُنُوفِ النَّاسِ أَحَادٌ)

خدا یمن اللهدر؛ هر بر شیک مالکیدر؛ هر بر شیدن مقدمدر؛
بردر. همه انسانلر طوعاً اوکرها آکا اطاعت ایدر لر.

(لَقَدْ عَرَضْنَا عَلَى الْإِبْرَارِ دِينَكُمْ فَكَلِمَةً عَنْ دُنْيَا فَعَلِكُمْ حَادُوا)

اهل عدله اصحاب صلاحه دینکزی عرض ایتدک؛ همه سی سزک
دنی اولان اشلر کزدن بیزار اولدی لار.

(انَّ الْمَجُوسَ لَازِكِي مَنكُمُ عَمَلًا وَاِنَّمَا سَأَلنَاكُم جَعْدًا وَاَلْحَادُ.)
 مجوسيلرك اشلرى ده سرنگى دن پا كدر. اشكز يال شكز حقائقى
 انكار ايتمك حقوفلاره ظلم ايتمك دن عبارتدر.
 فيلسوفى حضرتلرينك شو اوچ بيت عاليلرى جلد ثانى ده
 كله جك شو:

(قال افتكار فى الحوادث صادق جعل الصعاب من الامور مدله.)

(هفت الخيفة؛ والنصارى ما اهتمت؛ ويهود حارت؛ والمجوس مضله.)

(اثان اهل الارض: ذوعقل بلا دين، و آخر دين لا عقل له.)

اوچ بيت حقيقتلرينك تفسيرى كى اولاييلور.

(تما جد القوم والالباب محبرة ان ليس في هذه الاجيال ايجاد.)
 شو قوم تكلفاً مجد اظهار ايدر. لكن عقللر قسم ايدر كه شو
 انسانلرده ماجد بولنماز.

(انجد اذك على خيرهم به فالومنون لدى الخيرات ايجاد.)
 خير اشلرده انسانلره اعانه ايت. زيرامومن اولان خير اشلرده
 هر كيمه اعانه ايدر.

«من يسر على معسر يسر الله عليه فى الدنيا والآخرة. والله فى
 عون العبد ما كان العبد فى عون اخيه.» (مسلم عن ابي هريرة.)
 «وعن انس عن النبى قال: والذى نفسى بيده لا يومن عبد
 حتى يجب لجاره ما يجب لنفسه.» (متفق عليه.)

«ويؤثرون على انفسهم ولو كان بهم خصاصة.» (الحشر- ۹)

(اذا بلغ الوليد لديك عشراً فلا يدخل على الحرم الوليد.)

(فان خالفتنى واضعت نصحى فاننت، وان رزقت حجبى، بليد.)

(الا ان النساء حبال غي بهن يضع الشرف التليد،)

(اذا امنت على مال اخاتقة فاحذر اخاك ولا تأمن على الحرم.)

(فالطبع في كل جيل طبع ملائمة وليس في الطبع مجبول على الكرم.)

(انا صائم طول الحياة! وانما فطري الحما. ويوم ذاك عيد.)

عمرم بوينده روزه طوتارم. افطارم اولومدر. او كونده عيد ايدرم.

(قالوا: «فلان جيد اصديقه» لا يكذبوا؛ ما في البرية جيد.)

«فلان آدم دوستلرينه كريمدر» ديديلر. بالان سويلمه سونار، انسانلرده كريم بولنماز.

(فاميرهم نال الامارة بالحنى وتقيهم بصلاته متصيد.)

اميرلرى اميرلگى زنا ايله بولدى. تقيلرى ده نمازيله اولار اولدى.

(كن من تشاء مهجناً او خالصاً واذا رزقت غنى فانت السيد.)

كيم اولورسهك اول. باى اولدكمى سيد سن!

(واذا حسدت فان شكر فضيلة ان لاتواخذ بالاساءة حاسداً.)

سكنا حسد ايدرلر ايسهده مواخذه مقابله ايتمه. زيرا نعمتك شكرى حاسدى مواخذه ايتمه مكدر.

(ومن الرزية ان تبيت مكلفاً اصلاح من صعب الغريزة فاسداً.)

طبيعتى فاسد آدمى اصلاح خيالنده اولمق طاقت خارچنده بر بليهدر.

(والدين مَتَجَرَّ مَيْتٌ فَلَنُكَفِّرَنَّ عَنْكَ سَيِّئَاتِكَ وَلَنَجْزِيَنَّكَ أَجْرًا عَظِيمًا) (والدين متجر میت فلنکفیرن عنک سئیاتک و لنجزیننک اجراً عظیماً)
 دین امواتک سودا سیدر. لاجل ذلك احیا عندندہ بازاری
 دوشکون اولور.

(اِذَا غَضِبَ الْخَيْلُ الشَّكِيمُ فَمَا لَهَا عَلَيْهِ اِقْتِدَارٌ غَيْرَ اِزِمِ الشَّدَائِدُ) (اذا غضب الخیل الشکیم فما لها علیه اقتدار غیر ازم الشدائد)
 گم، یعنی آغزاق، آنلاری آچولاندرور ایسه، تیمور چاینامق دن
 باشقه آنلار نه قیلسون لار.

(وَمَا يَسْبَحُ الْاِنْسَانُ فِي لُحِّ غَمْرَةٍ مِّنَ الْعِزِّ اِلَّا بَعْدَ خَوْضٍ شَدَائِدُ) (وما یسبح الانسان فی لِح غمره من العز الا بعد خوض الشدائد)
 انسان. بیوک شدتلری کور مهینجه، عزت دیگزننده یوزمه ز.

(اِذَا جَلَّ خُطْبُ سَاعِدِ الْمَرْءِ ضِدَّهُ وَلَا خَيْرَ فِي الْاِخْوَانِ اِنْ لَمْ تَسَاعِدْ) (اذا جل خطب ساعد المرء ضده ولا خیر فی الاخوان ان لم تساعد)
 بلا بیوک اولور ایسه، انسانه دشمنی ده اعانه ایدر. اعانه
 ایتمهین آرقاداشلارده خیر اولماز.

(فَان رَمَتْ جُودًا فَلَیَجِيءُ مِنْكَ مَطْلَقًا وَاِكْرَمَهُ عَنِ تَقْمِيْدِهِ بِالْمَوْاعِدِ) (فان رمت جوداً فلیجیء منک مطلقاً و اکرمه عن تقمیده بالمواعد)
 احسان ایدر ایسه ک تعجیل ایت وعدایله احسانکی حبس ایتمه.

(مَتَى يَنْزِلُ الْاَمْرُ السَّمَاوِيَّ لَا يُفِدُّ سُوْيُ شَيْخِ رَمَحِ الْكَمِيِّ الْمَنَاجِدِ) (متی ینزل الامر السماوی لا یفد سوی شیخ رمح الکیمی المناجد)
 امر خدا نازل اولور ایسه، بهادرارک سونگولاری بر فائده
 ویرمز.

(وَ اِنْ لِحَقَّ الْاِسْلَامُ خُطْبُ يَغْضُهُ فَمَا وَجَدَتْ مَثَلًا لِنَفْسِ وَاجِدِ) (وان لحق الاسلام خطب یغضه فما وجدت مثلاً لنفس و اجد)
 (وَ اِنْ عَظَّمُوا كِبَوا نَ عَظَمَتْ وَاحِدًا يَكُونُ لَهُ كِبَوا نٌ اَوَّلَ سَاجِدِ) (وان عظموا کبوان عظمت واحداً یكون له کبوان اول ساجد)
 اسلامک قدرینه خلل ویرن بلیه لار، حکم قدرله، اسلام
 اوزرینه کلهش ایسه ده، لیکن اسلام کبی بر دینی هیچ بر انسان

بولامامشدر. انسانلر كيوانى تعظيم ايدرلر ايسه، بن اويله بر
 خدائى تعظيم ايدر م كه كيوان آڭا اڭ اول سجده ايدر.
 ابن سينا ديمش: «لم يقرع باب الوجود ناموس افضل من
 ناموس النبى محمد المحمود.»

«اسلامه، اهلنه بلاياى تاريخيه نصل لاحق اولمش؟» — «حكيملرڭ
 اعترافيله همه اديانندن همه شريعتلردن فائق هم اعلى اولان اسلامڭ
 حقيقتى نهدر؟» شو ايكي بيوك مسئله لرڭ مفصل عامى جوابلرى
 ايلكنچى جزده، انشاءالله، بيان اولنه جقدر.

اسلامڭ ظهورى غلبه سيله **كم** ايتدش خدائى بنى موفق
 ايتسون! شريعت اسلاميه صاحبه شارع اكبر محمد صلى الله عليه
 وعلى آله وسلم حضرتلرى مياهن انقاسلريله حقائق اسلامى ميزاب
 قلمدن جارى ايتسون!

قازان. رمضان ۲۴ سنه ۱۳۲۵.

۱۹۰۷ سنه اوكتوبر ۱۸.

موسى بن جار الله بيگييفى.

„فيلسوف اسلام ابو العلا“

اديب شهير استاذ رضاء الدين افندى جنابلرينڭ اوشبو
اسمده شايان استفاده بر اثرى «شرق كتبخانهسى»
مصارفيله اورنبورغده باصلمقدهدر

بو اثرده ابو العلا المعرى حضرتلرينڭ ترجمه حالى
مفصل صورتده ذكر اولنمشدر.

«اللزوميات» دن بحق استفاده ايتمك ايچون شو عالم
اسلاميتڭده عالم انسانيتڭده استاذى ابو العلا حضرتلرينڭ
ترجمه حالىنه وقوف مطلقا ضروردر.

بو اثر «مشهور ايرلر» نڭ ايكنچى جزءنى
تشكيل ايدهچكدر.

حقى ۱۲ تين

«شرق كتبخانهسى» نڭ آدرسى:

Орскъ, Оренбург. губ. Ахмеду Исханову.